

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

1386 d. 1

600016612M

INSTRVCTIONALE
ROMANO-BAMBERGENSE,
SIVE
CONGERIES
INSTRVCTIONVM

TVM CLERICIS,
TVM LAICIS NECESSARIARVM
PRO
SACRAMENTORVM CONGRVA ADMINISTRATIONE,
NEC NON PRO
BENEDICTIONVM, PROCESSIONVM,
CONCIONVM, CATECHISMORVM,
IMO ET
TESTAMENTORVM DEBITA ORRDINATIONE
AC PRAXI ETC.

AUTHORITATE
ORDINARIA

AD VSVM
CLERI BAMBERGENSIS EDITA.

BAMBERGAE
TYPIS IOANNIS GEORGII CHRISTOPH. GERTNER,
PRINC. AVL. ET REV^M MI. CAP. TYPOGRAPHI,

1 7 7 3.

INSTRVCTIONES.

I. De Sacramentis in genere.	Fol. 221
II. De Sacramento Baptismi.	230
III. De Sacramento Confirmationis.	242
IV. De Sacramento Poenitentiae.	246
V. De reſeruationibus.	257
VI. De diſpenſatione Irregularitatum.	263
VII. De diſpenſatione in votis et iuramentis.	269
VIII. De diſpenſatione impedimentorum Ma- trimonii.	272
IX. De gradibus conſanguinitatis.	284
X. De gradibus affinitatis.	289
XI. De abſolutione vel diſpenſatione in S. Poenitentiaria.	292
XII. De diſpenſatione in Dataria.	297
XIII. De abſolutione vel diſpenſatione Epif- copali.	300
XIV. De Ss. Euchariftiae Sacramento.	305
XV. De Sacramento extremae Vnctionis.	310
XVI. De Viſitatione infirmorum.	314

XVII. De Visitatione pestiferorum.	322
XVIII. De Visitatione infirmorum haereticorum.	331
XIX. De Visitatione reorum mortis.	336
XX. De Sacramento Matrimonii.	343
XXI. De Benedictionibus.	350
XXII. De exorcizandis obsessis a daemónio.	356
XXIII. De Processionibus.	364
XXIV. De officio Concionatorum.	368
XXV. De officio Catechistarum.	384
XXVI. De Testamentis et Testamentorum factione.	393
XXVII. De Formulis inscriptionum et Lite- rarum.	429

INSTRUCTIONES

DE

SACRAMENTIS

IN GENERE.

VT ea, quæ ex antiquis Catholicæ Ecclesiæ institutis, & sacrorum Canonum, summorumque Pontificum decretis, de Sacramentorum ritibus ac Cæremoniis hoc libro præscribuntur, qua par est diligentia ac Religione custodiantur, & ubique fideliter servantur; illud ante omnia scire & observare convenit, quod sacrosancta Tridentina synodus *sess. 7. Can. 13.* de iis ritibus decrevit in hæc verba: *Siquis dixerit receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato a Ministris prohibito omitti, aut in novos alios per quemcunque Ecclesiarum Pastorem mutari posse, anathema sit.*

Cum igitur in Ecclesia Dei nihil sanctius, aut utilius, nihilque excellentius, aut magis divinum habeatur, quam Sacramenta, *ex fine suo intrinseco* ad homani generis salutem & sanctificationem a Christo Domino instituta: Parochus, vel quivis alius Sacerdos, ad quem eorum administratio pertinet, meminisse inprimis debet, se sancta tractare, atque omni fere temporis momento ad tam sanctæ administrationis officium paratum esse oportere. Unde quid ex parte ministri aut suscipientis, sive ex partemateriæ, ac formæ ad validam licitamque Sacramentorum administrationem in genere requiratur, frequentius ac pensculatius ruminari oportet.

I. EFFICIENS est Minister Sacramentorum, nam hujus loci non est, differere de causâ instituyente Sacramenta, neque de tempore, quo instituta fuere. Minister igitur hoc Divinum munus administrationis Sacramentorum in se *valide* non suscipiet, nisi fuerit *homo*, & quidem adhuc *Viator* in hac mortali vita, *voluntarius* ac *liber* per intentionem actualem aut virtualem, expres-

sam vel tacitam ac mente retentam, absolutam vel conditiona-
 tam, sub conditione de præsenti aut præterito, non de futuro:
 explicitam aut implicitam, ita comparatus, ut quidnam agere velit,
 interrogatus respondere queat, se velle administrare Sacramentum,
 & facere id, quod Christus instituit, aut facit Ecclesia, quod mu-
 nus suum pastorale exigit, aut fideles ab eo postulant. Plures
 vero conditiones desiderantur in ministro ad tale Ministerium
 deputato & ordinato, ut *licite* has sacras functiones obeat. 1. Sit
baptizatus, nemo enim licite baptizat, nisi baptizatus. 2. *Immu-
 nis a culpa lethali*. Quamobrem illud perpetuo curabit, ut inte-
 gre, caste, pieque vitam agat: Nam etsi Sacramenta ab impuris
 co inquinari non possint, neque a pravis Ministris eorum effectus
 impediri; impure tamen & indigne ea ministrantes, in æternæ
 mortis reatum incurrunt. Sacerdos ergo, si fuerit peccati mor-
 talis sibi conscius (quod absit) ad Sacramentorum administratio-
 nem non audeat accedere, nisi prius corde pœniteat; sed si ha-
 beat copiam Confessarii, & temporis locique ratio ferat, conve-
 nit confiteri. 3. *Non irretitus censura* obstante, cujusmodi sunt
 excommunicatio major, suspensio ab officio ordinis & jurisdictio-
 nis, interdictum personale speciale in eo potissimum, qui causam
 interdicti generalis præbuit. Nam generale sive personale sive
 locale, aliquorum duntaxat Sacramentorum, Eucharistiæ videl.
 pro sanis, extremæ unctionis, & ordinis usu privat. 4. *Expers
 irregularitatis* ex delicto vel defectu provenientis, quæ primario,
 a susceptione ordinum, secundo etiam a susceptorum ordinum
 exercitio, cui Sacramentorum administratio adnumeratur, arcet.
 5. *Præditus jurisdictione* parochiali, ordinaria vel delegata, per de-
 legationem expressam aut tacitam, quæ in scientia & patientia
 Parochi vel Reverendissimi Ordinarii fundata est. Unde fide-
 libus alienæ parochiæ Sacramenta non ministrabit, nisi necessitatis
 causa, vel de licentia parochi seu Ordinarii. 6. *Peritus eorum*,
 quæ muneri pastoralis incumbunt, ne illud sine debita scientia cum
 parochianorum damno spirituali vel temporali exercens, præter
 reatum mortalem etiam onus restitutionis sibi imponat, & illud
 Osæ 4. sibi proprium faciat: *Conticuit populus meus, eoquod
 non habuerit scientiam, & quia tu scientiam repulisti, repellam te,*
 ne

ne Sacerdotio fungaris mihi. 7. *Devotus*; Quocirca antequam ad hujusmodi administrationem accedat, paululum, si opportunitas dabitur, orationi, & sacræ rei, quam acturus est, meditationi vacabit, atque ordinem ministrandi & cæremonias pro temporis spatio prævidebit & perleget. Inde reddetur 8. *Attentus*, ad ministrandum enim procedens, rei, quam tractaturus est, intentus sit, nec de iis, quæ ad ipsam non pertinent, quidquam cum alio colloquatur, in ipsaque administratione actualem attentionem habere studeat, vel saltem virtualementem, cum intentione faciendi, quod in ea facit Ecclesia. 9. *Industrius*: Idcirco quacunque diei ac noctis hora ad Sacramenta ministranda vocabitur, nullam officio suo præstando (præsertim si necessitas urgeat) moram interponat. Ac propterea populum sæpius, prout se offeret occasio, præmonebit, ut cum sacro ministerio opus fuerit, se quamprimum advocet, nullâ temporis, aut cujuscunque incommodi habitâ ratione. Curabit etiam, ut sacra supellex, vestes, ornamenta, lintheamina & vasa ministerii integra, nitidæque sint, & munda. 10. *Prudens*: Sequendo semper dictamen tutius ac propabilius in administratione Sacramentorum, potissimum cum agitur de ejusmodi conditionibus, quæ jure divino ad valorem Sacramenti requiruntur. 11. *Non lucri cupidus*: Illud proinde diligenter caveat, ne in Sacramentorum administratione aliquid quavis de causa, vel occasione, directe vel indirecte exigat, aut petat; sed ea gratis ministret, & ab omni simoniæ atque avaritiæ suspicionem, nedum crimine, longissime absit. Siquid vero nomine eleemosynæ, aut devotionis studio, peracto jam Sacramento, sponte a fidelibus offeratur, id licite pro consuetudine locorum accipere poterit. 12. *Decenter amictus*: In omni Sacramentorum administratione superpelliceo sit indutus, & desuper stola ejus coloris, quem Sacramenti ritus exposcit, nisi in Sacramento poenitentiae ministrando occasio vel consuetudo, vel locus interdum aliter suadeat. 13. *Aliisvè instructus*: Adhibebit quoque unum saltem, si habeat, vel plures Clericos, prout loci & Sacramenti ratio postulabit, decenti habitu & superpelliceo indutos. Librum quoque hunc Ritualementem, ubi opus fuerit, semper, cum ministrabit, secum habebit, ritusque & cæremonias in eo præscriptas diligenter servabit.

II. *SUBJECTUM* est suscipiens, qui ut Sacramentum & rem Sacramenti percipiat, inprimis *valide* procedat, necesse est: nempe sit *homo, viator, voluntarius*, ac *liber* per intentionem actua-lem, virtualem aut habitualement quæ videl. fuit habita, sed non revocata, licet suscipiens, etiam interrogatus, illius non amplius reminiscatur. Hanc intentionem in parvulis & adultis perpetuo amentibus neque lucida intervalla habentibus supplet Ecclesia; Quinimo in phreneticis, aut epilepticis &c. intentio præsumpta ex antea vita Christiana cæteris paribus sufficit. Deinde *licite* procedat: Nempe susipientem oportet esse 1. *Gnatum* eorum, quæ suscipit, Sacramentorum, & intelligere cur conferantur, & quid operentur. Unde Curator animarum in Sacramentorum administratione, eorum virtutem, usum, ac utilitatem, & cæremoniarum significationes, ut Concilium Tridentinum præcipit, ex sanctorum Patrum, & Catechismi Romani doctrina, ubi commode fieri poterit, diligenter explicabit. 2. *Devotum*. Omnes proinde, qui Sacramenta suscipiunt, loco & tempore opportuno monebit, ut remoto inani colloquio, & habitu actûque indecenti, pie ac devote Sacramentis intersint, & ea, qua par est, reverentia suscipiant. 3. *Immunem* ab excommunicatione majori vel minore & interdicto speciali, quod omnia; aut generali: quod aliqua tantum Sacramenta, ut supra dictum, vetat administrare vel suscipere. 4. *Subditum* jurisdictioni parochiali illius, a quo Sacramenti administrationem petit, nisi forsan sint tales, qui potestate delegata administrandi certo loco, tempore, aut modo Sacramenta gaudent; aut extrema necessitas, sive proxima, sive propinqua excuset, ne videl. suscipiens alioqui sine ejusmodi Sacramento certo vel probabiliter perire credatur: aut alia gravis necessitas, sive formido mali, sive boni spiritualis aut temporalis jactura subsit formidanda. Est vero parochianus incolæ, qui verum, vel quasi domicilium habet in aliquo districtu parochiali; sive qui actu habitat in quadam parochia cum animo perpetuo seu ad dies vitæ, vel saltem per majorem anni partem ibi permanendi. Advena igitur, sive peregrinus alibi locorum habens domicilium, inter parochianos non refertur, licet in casu necessitatis per accidens ipsi administrantur Sacramenta a parocho,

rocho, in cuius districtu decumbit, eoquod alius non ausit ingredi & jurisdictionem parochialem violare. Vagus vero, qui nullo habet aliquod domicilium, subest illi parochio pro eo tantum tempore, quo in eius districtu parochiali hospitatur.

III. *MATERIA REMOTA* consistit in rebus, circa quas actiones Sacramentales versantur, easque vel suscipienti applicant, vel omnino destruunt, ut peccata in poenitente & substantia panis in Consecratione &c. Ut igitur res sit *valida* materia, oportet eam esse 1. *Actualem* in ea ratione & specie entis, in qua Christus eam ad esse Sacramentale determinavit, sive sit aliquid physicum & naturale, sive artefactum, aut morale, ut peccatum; non vero sufficit rem esse tantum virtualem, prout farina virtualiter panis est &c. 2. *Usualem*, quæ tantam non subierit alterationem, aut modificationem qualitatum, ut moraliter non amplius servire queat ad eum finem, ad quem ex natura sua, vel usu hominum destinabatur, ut cærevisia non amplius aqua censetur. 3. *Invariata* substantialiter per sui corruptionem naturalem, vel admixtionem rei alienæ, aut alia de causa, ut aqua alterius liquoris heterogenei admixtione notabili corrupta. 4. *Sensibilem* aliquo saltem sensu, sive per se, sive per accidens adjunctum, ut peccata interna per dolorem vel Confessionem. 5. *Determinatam*, non tantum in individuo per Sacramenti ministrum, sed etiam in specie atoma vel subalterna a Christo instituyente per traditionem Evangelicam, Apostolicam, vel Ecclesiasticam. Ita Christus Dominus Baptismi materiam & formam determinavit in specie atoma per traditionem Evangelicam Matth. 28. v. 19. *Baptizantes eos in nomine Patris &c. Confirmationis*, in specie subalterna per traditionem Apostolicam. 2. ad Corinth. 1. v. 21. *Qui confirmat nos Deus, & unxit nos, & signavit, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Eucharistiæ*, in specie atoma per traditionem Evangelicam. Matth. 26. v. 26. *Acceptit JESUS panem & benedixit, ac fregit deditque Discipulis suis & ait: Accipite & comedite: Hoc est enim Corpus meum: & accipiens calicem &c. Poenitiæ*, in specie atoma per traditionem Evangelicam Joann 20. v. 22. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis &c. Licet postmodum pro verbis: Remitto tibi, substituta fuerunt hæc:*

Absolvo te, congruenter illis verbis, *Quaecunque solveritis super terram, erunt soluta & in Cælis*. Matth. 18. v. 18. Similiter præcipitur dolor seu retractatio peccatorum. Luc. 13. v. 3. *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis*. Et Confessio Joan. 9. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & justus, ut remittat nobis peccata nostra & emundet nos ab omni iniquitate*. *Extremæ unctionis* materiam & formam in specie subalterna sub nomine unguenti, & orationis per traditionem Apostolicam Jacob. 5. v. 14. *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei*. *Ordinum* materiam primam, scil. impositionem manûs Episcopalis per traditionem Apostolicam, nempe pro Diaconatu Act. 6. v. 6. *Orantes imposuerunt eis* (Stephano &c.) *manus*. Pro Presbyteratu & Episcopatu, (quorum ordinum materia in primitiva Ecclesia non multum differre videbatur, nisi quod Diaconatus per unius, Presbyteratus per duarum, Episcopatus per trium Episcoporum manuum impositionem conferretur) 1. ad Timoth. 4. v. 14. *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per prophetiam*. (Id est per revelationem præviam DEI, aut per orationem certam ceu formam) *cum impositione manuum Presbyterii*, hoc est: Plurium Sacerdotum seu Episcoporum. Iterum, 2. ad Timoth. 1. v. 6. *Moneo te, ut resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum*. Item ad Titum 1. v. 5. *Reliqui te Cretæ, ut constituas, id est: ordines, per civitates Presbyteros*. Formam vero, quæ adhibetur ad impositionem manuum, per traditionem Evangelicam Joann. 20. v. 22. *Accipe Spiritum Sanctum*. Determinationes reliquarum materiarum ac formarum profluunt ex traditione Ecclesiastica. Matrimonii materiam in specie atoma per traditionem Evangelicam. Matth. 19. v. 5. *Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit* (scil. per promissionem & acceptationem) *uxori suæ, & erunt duo in carne una*. Formam vero in specie subalterna, puta pollicitationis acceptationem. Ut vero res sint materia licita Sacramentorum, convenit eas esse accidentaliter invariatas ab iis rebus, quæ alioqui solent adhiberi, videl. non sint excessivæ aut defectivæ in quantitate, non diversificatæ in qualitate, prout in singularum materiarum consideratione clarius patebit.

IV. *MATERIA PROXIMA* Sacramentorum est actio, sive medium, quo materia remota suscipienti applicatur. Non *valebit* autem ratio Sacramenti, nisi hujusmodi medium vel actio sit 1. *Sensibilis* & quoad durationem aliquatenus notabilis, ut ablutio in baptismo, chrismatio in confirmatione, species panis, & vini in Eucharistia, auditio confessionis in poenitentia *vel potius Confessio dolorosa audita*, unctio in infirmis, impositio manuum, & traditio rei in ordine, pollicitatio Corporum in matrimonio. 2. *Immediata*, non tam respectu ministri, quam suscipientis, qui immediate debet abluī in baptismo, ungi in confirmatione & extrema unctione, tangere rem traditam in ordinatione per contactum physicum vel probabiliter moralem, aut sentire manum Episcopi imponentis, sumere hostiam consecratam, & non glutire inclusam rei incomedibili: exceptis poenitentia & matrimonio, in quibus, uti in aliis judiciis & contractibus validum, & rationabili de causa etiam licitum est, etiamsi mediate cognoscantur peccata poenitentis per interpretem, aut mediante tertio pollicitatio corporum ad usum conjugalem insinuetur. 3. *Elevata* a significatione naturali ad supernaturalem per formae simultaneam pronuntiationem. Ita formam debite prolatam ablutio corporalis in baptismo ablutionem animae spiritualem, unctio in confirmatione & extremis unctionem animae spiritualem, manducatio panis Eucharistici refectionem animae spiritualem, traditio calicis &c. in ordinatione acceptationem potestatis spiritualis, & impositio manuum impressionem rei spiritualis scil. gratiae Spiritus Sancti, confessio cum absolutione remissionem culpae ac poenae spiritualis, non mere civilis aut corporalis, pollicitatio cum acceptatione coram facie Ecclesiae conjunctionem spiritualem animorum in divina gratia uniendorum, non mere civilem aut politicam significat. 4. *Posita* a ministro proferente formam v. g. in baptismo, qui facit ablutionem, idem etiam formam pronuntiat; in poenitentia, qui audit confessionem, etiam impertitur absolutionem, & ita in aliis Sacramentis, quae in usu seu actione transeunte consistunt, solam Eucharistiam exceptam, quae in facto esse constituitur. 5. *Facta* in parte corporis principaliore jure Divino ordinata ad hujus-

hujusmodi actionem Sacramentalem: ut ablutio in capite vel alia parte principali: unctio in sensibus; chrismatio in fronte: sumptio in stomacho: acceptio rei in manibus ordinandi, & impositio manûs in fronte, exceptâ rursûm pœnitentiâ & matrimonio, in quorum priore materia remota destruitur, in posteriore jus in materiam remotam traditur. Ut verò sit *licita*, oportet eam actionem Sacramentalem esse 1. *sensibilem*, non quoad animam, neque quoad nimiam, neque quoad perbreve durationem. 2. *Immediatam* in parte corporis non sordidata contra reverentiam Sacramenti. 3. *Elevatam* per formæ prolationem eo tempore & loco, quo actio Sacramentalis ponitur, non ante vel post, aut alio loco. 4. *Positam* a ministro absque consortio alterius ministri, eandem materiam applicantis & formam proferentis. 5. *Factam* in parte corporis determinata a Rubricis, & non alia quacunque.

V. *FORMA PRIMARIA* est prolatio verborum, quibus Sacramentum perficitur. Pro *valida* administratione requiritur prolatio 1. *Vocalis*, non sufficit mere mentalis cogitatus. 2. *Absoluta* & absque conditione de futuro, cùm Sacramenti, tanquam causæ necessariæ effectus, nequeat in tempus futurum suspendi. 3. *Determinata* à Christo in specie atoma, vel subalterna, ac demum ab Apostolis vel Ecclesia in specie atoma. 4. *Invariata* substantialiter secundum illud: *Nil formæ demas, nil addas, nil variabis*: *Transmutare cave, corrumpere verba, morari*. 5. *Importans* quadruplicem connexionem, scil. causalem, ut idem formam proferat, qui applicat materiam: *Subjectivam*, ut super eodem proferatur forma, cui applicatur materia: *localem & temporalem*, ut in eodem loco ac tempore proferatur forma, in quo applicatur materia, pœnitentiâ & matrimonio iterum exceptis. Pro *licita* administratione requiritur, ut singula verba, quæ ad illius formam & ministerium pertinent. 1. *Attente* sine distractione ad alia. 2. *Distincte* ac tardiuscule sine corruptione, syncopatione, transpositione & quavis alia mutatione accidentali. 3. *Pie* sine affectatione. 4. *Absolute* sine conditione de præsentis vel præteriti, nisi necessitas postulet. 5. *Simul* eodem tempore ac loco, quo applicatur materia, simultate physica, & non morali. 6.

Atque

Atque *clara voce*, & non submissa pronuntientur. Similiter Sacerdos & alias orationes & preces devote ac religiose dicet; nec memoriæ, quæ plerumque labitur, facile confidet; sed omnia recitabit ex libro. Reliquas præterea cæremonias ac ritus, administrationem alicujus Sacramenti antecedentes, concomitantes, aut consequentes, in quibus *forma secundaria* Sacramentorum constituitur, ita decenter gravique actione peraget, ut adstantes ad cœlestium rerum cogitationem erigat, & attentos reddat.

VI. *EFFECTUS* denique Sacramentorum, qui ultimo prolationis verborum, vel actionis Sacramentariæ instanti intrinseco producuntur, sunt 1. *Gratia habitualis*, prima in Sacramentis mortuorum, & secunda in Sacramentis vivorum, videl. gratiæ baptismalis, Chrisimalis, Eucharistica, Confessionalis, medicinalis, clericalis seu presbyteralis, & matrimonialis. 2. *Remissio peccatorum*, quæ per se Sacramentis mortuorum, per accidens etiam probabiliter Sacramentis vivorum attribuitur, modo cum attritione bona fide suscipiantur; faciunt enim ex attrito contritum. 3. *Jus ad auxilia actualia*, in tempore opportuno conferenda, qualia sunt ex parte intellectus piæ illuminationes, illustrationes, aut pia lumina; ex parte voluntatis piæ motiones; vel pia proposita. 4. *Character* in nonnullis, seu signum quoddam spirituale & indelebile animæ impressum, unde ea Sacramenta reiterari non possunt. Cujus munus est consignare ad officium vel cultum divinum, scil. ad alia Sacramenta suscipienda, ad fidem coram tyranno profitendam, & ad populum docendum ac pascendum: alterum configurare Christo, seu membrum vel filium Capiti vel Patri supremo: vel militem supremo Duci: vel pastorem supremo Pastori. Tertium discernere membrum seu filium a non filio, militem a non milite, pastorem vel Doctorem a non pastore & non doctore. Hos omnes effectus Sacramenta infallibiliter operantur ex opere operato præcipue gratiam habitualement, nisi ponatur obex *materialis aut negativus* utpote defectus involuntarius alicujus dispositionis, quæ ubi post susceptionem alicujus Sacramenti suppletur, probabiliter omne Sacramentum tam vivorum, quam mortuorum reviviscit: aut *formalis & positivus*, utpote defectus voluntarius alicujus dispositionis qui plerumque non per solam surrogationem operis

omissi, sed per pœnitentiam aut contritionem deletur, ex ratione, quod ultimo instanti intrinseco, quo Sacramentum deberet causare gratiam, peccaminosus iste affectus adhuc continuetur.

Coeterum illorum tantum Sacramentorum, quorum administratio ad parochos pertinet, ritus hoc opere præscribuntur, cujusmodi sunt Baptismus, Pœnitentia, Eucharistia, Extrema unctio, & Matrimonium. Reliqua vero duo Sacramenta Confirmationis & Ordinis, cum propria sint Episcoporum, ritus suos habent in Pontificali præscriptos. Et ea, quæ de iis, atque aliis Sacramentis scire, servare, & docere Parochi debent, cum ex aliis libris, tum præcipue ex Catechismo Romano sumi possunt. Siquidem hic de iis fere tantum agere instituti operis ratio postulat, quæ ad ipsorum quinque Sacramentorum ritus pertinent.

Postremo quisquis Sacramenta administrare tenetur, habeat libros necessarios, ad officium suum pertinentes eosque præsertim, in quibus variarum parochialium functionum notæ ad futuram rei memoriam describuntur, ut in decursu hujus Ritualis habetur.

INSTRUCTIONES

DE

SACRAMENTO BAPTISMI.

Sacrum Baptisma, *ex fine suo intrinseco*, Christianæ Religionis, & æternæ vitæ januam, quod inter alia novæ legis Sacramenta a Christo instituta primum tenet locum, cunctis ad salutem necessarium esse, ipsa veritas testatur illis verbis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Joan. 3. Itaque summa ad illud opportune riteque administrandum ac suscipiendum diligentia adhibenda est.

Cum

Cum autem ad hoc Sacramentum conferendum alia sint de jure Divino absolute necessaria, ut materia, forma, Minister; alia ad illius solemnitatem pertineant, ut ritus ac Ceremoniæ, quas ex Apostolica & antiquissima traditione acceptas, & adprobatas, nisi necessitatis causa, omittere non licet; de iis aliqua præmonenda sunt, ut sacrum hoc ministerium rite ac sancte peragatur.

I. *EFFICIENS* est legitimus minister, qui baptizat, sive parochus, sive alius a Parocho vel ab Ordinario loci delegatus, qui ut *valide* ac *licite* procedat, præter conditiones generales supra de Sacramentis in genere recensitas, aliud nihil observare debet, excepto, quod in casu extremæ necessitatis, seu proximæ, seu propinquæ, conditiones generales ad licitam administrationem requisitæ tam rigoroſe non obligent, quando videl. evidenti aut probabili persuasione timetur, ne infans decedat, antequam Sacerdos accersatur, disponatur, totque conditiones præmittantur. Unde quoties infans aut adultus versatur in vitæ periculo, potest sine solemnitate a quocunque, etiam *parochiali jurisdictione* non prædito, baptizari in qualibet lingua, sive Clerico, sive Laico, etiam excommunicato, sive fidei sive infidei, sive Catholico sive hæretico, sive viro sive foemina, servata tamen forma & intentione Ecclesiæ. Sed si adsit Sacerdos, Diacono præferatur, Diaconus Subdiacono, Clericus Laico, & vir foeminæ; nisi pudoris gratia deceat foeminam potius, quam virum baptizare infantem non omnino editum, vel nisi melius foemina sciret formam, & modum baptizandi. Quapropter curare debet parochus, ut fideles, præsertim obstetrices, rectum baptizandi ritum, probe teneant & servant. Pater aut mater propriam prolem baptizare non debet, præterquam in mortis articulo, quando alius non reperitur, qui baptizet; neque tunc ullam contrahunt cognationem, quæ matrimonii usum impediat. Maxime vero sit in hoc negotio *industrius*, & sine mora baptizet infantes, ideoque opportune hortetur eos, ad quos ea cura pertinet, ut natos infantes, sive baptizandos, sive baptizatos, quamprimum fieri poterit, & qua decet Christiana modestia, sine pompæ vanitate deferant ad Ecclesiam, ne illis Sacramentum tantopere necessarium nimium differatur cum periculo salutis, & ut iis, qui ex necessitate privatim baptizati sunt, consuetæ

cæremoniæ ritusque suppleantur, omiſſa forma & ablutione. A-
dultorum tamen Baptiſmus, extra caſum neceſſitatis, ad Epiſco-
pum deferatur, ut ſi illi placuerit, ab eo ſolemnius conferatur, alio-
quin de ejus licentia parochus ipſe baptizet, ſtata cæremonia.

II. *SUBJECTUM* eſt baptizandus, qui ut *valide* abluatur,
præter generalia, ſpecialiter requiritur, ut ſit 1. *ſimpliciter natus*;
Nemo enim in utero matris clauſus baptizari debet, niſi genitali-
bus ad generandum reſeratis, medio ſiphone in extrema neceſſi-
tate partus per obſetricem abluui poſſit, aut infans ſecundum quid
natus, caput emiſerit, & periculum mortis immineat, baptizatur
in capite ab obſetrice, poſtea ubi plene natus ſupervixerit, a pa-
rocho ſub conditione: *Si non es baptizatus, ego te baptizo* &c. re-
baptizatur; Sin deficiente omni alia idonea perſona, parochus ip-
ſemet, partibus genitalibus honeſte tectis, baptizaverit in capite,
aut aliunde morali certitudine conſtet, obſetricem bene baptizaſ-
ſe, non erit poſtea, ſi vivus evaſerit, iterum baptizandus, ſed omiſ-
ſa duntaxat ſupplenda. At ſi aliud membrum minus principale, v.
g. pedem vel manum, emiſerit, quod indicet vitalem motum in
illo, & periculum impendeat, baptizetur ſub hac conditione: *Si
ſufficiens ſit hæc ablutio, ego te baptizo* &c. Et tunc ſi natus vix-
erit, erit ſub conditione baptizandus eo modo, quo ſupra dictum
eſt: *Si non es baptizatus* &c. Non obſtante eo, quod parochus vel
alia perſona prudens in hac neceſſitate baptiſmum adminiſtraverit.
Si vero ita baptizatus, deinde mortuus prodierit ex utero, debet
in loco ſacro ſepeliri. Si mater prægnans mortua fuerit, ori ejus
quantocyus cochlear, vel aliud inſtrumentum imponatur, ut fœ-
tus respirare poſſit, deinde uterus ope Chirurgi aperiatur, & fœ-
tus quamprimum caute extrahatur, ac ſi vivus fuerit, baptizetur,
ſi fuerit mortuus, & baptizari non potuerit, in loco ſacro ſepeliri
non debet. Mater impotens edere partum, laudabiliter patitur
ſui incisionem, & exponit periculo vitam ſuam corporalem, ut ſal-
vet vitam infantis ſpiritualem, modo evidens ſit, fœtum adhuc
vivere. 2. *Homo* & non monſtrum. In monſtris enim baptizan-
dis, ſi caſus eveniat, magna cautio adhibenda eſt, de quo, ſi opus
fuerit, Ordinarius loci, vel alii periti conſulantur, niſi mortis pe-
riculum immineat. Monſtrum, quod humanam ſpeciem non
præ-

præferat, baptizari non debet, de quo si dubium fuerit, baptizetur sub hac conditione: *Si tu es homo, ego te baptizo* &c. Illud vero, de quo dubium est, unâne aut plures sint personæ, non baptizetur, donec id discernatur. Discerni autem potest, si habeat unum, vel plura capita, unum vel plura pectora; tunc enim totidem erunt corda, & animæ, hominesque distincti, & eo casu singuli seorsim sunt baptizandi, unicuique dicendo: *Ego te baptizo* &c. Si vero periculum mortis immineat, tempusque non suppetat, ut singuli separatim baptizentur, poterit minister, singulorum capitibus aquam infundens, omnes simul baptizare, dicendo: *Ego vos baptizo* &c. Quam tamen formam in iis solum & aliis similibus mortis periculis ad plures simul baptizandos, & ubi tempus non patitur, ut singuli separatim baptizentur, aliàs nunquam, licet adhibere. Quando vero non est certum, in monstro esse duas personas, vel quia duo capita & duo pectora non habet bene distincta, tunc debet primò unus absolute baptizari, & postea alter sub conditione, hoc modo: *Si non es baptizatus, ego te baptizo*, &c. 3. *Nondum baptizatus.* Sacerdos igitur diligenter curet, ut certior fiat de statu & conditione eorum, qui baptizari petunt, præsertim exterorum, de quibus facta diligenti inquisitione, num aliàs ac rite sint baptizati, caveat, nequis jam baptizatus, imperitia vel errore, aut ad quæstum, vel ob aliam causam, fraude dolove iterum baptizari velit. Omnes autem, de quibus re diligenter investigata, probabilis dubitatio est, an baptizati fuerint, si nihil aliud impediât, sub conditione baptizentur, sed tamen intra Ecclesiam clausis foribus, maxime quando res adhuc occulta est, modo subsit positivum dubium juris, ut quando DD. litigant de validitate materiæ, formæ vel ablutionis &c. taliter factæ: aut dubium facti ex his aut similibus rationibus, quod Baptizans fuerit plene ebrius, veneficus, rudis &c. Unde in nostris partibus baptizati ab obstetricibus, vel aliis rudibus, sub conditione, ut dictum est, rebaptizantur, nisi aperte constet, eas bene baptizasse ex testimonio prudentis ac probi viri & hujus rei gnari: Ubi vero debita forma & materia servata est, ommissa tantum suppleantur, nisi rationabili de causa Episcopo aliter videatur. Item infantes exposititii & inventitii *Die Findel-Kinder*, si re diligenter investigata, de eorum

baptismo non constet, esto appositam esse schedulam collati baptismi testimonialem, si manu parochi expresse subscripta non fuerit, tamen sub conditione rursus baptizantur. Baptizati a ministris acatholicis, in quorum baptismo debita forma, aut materia, aut intentio servata non est, denuo baptizandi sunt, & quidem absolute, si defectus certo constat, si autem defectus dubius est, sub conditione id fiat, & si adulti sint baptizandi, prius errorum suorum pravitatem agnoscant, ac detestentur, & in fide catholica diligenter instruantur.

Ut vero aliquis *licite* baptizetur, præter generales conditiones ad licitam administrationem requisitas, necessaria est 1. *Fides actualis*, vel saltem habitualis in adultis sanæ mentis, vel lucida intervalla habentibus, quam Ecclesia in parvulis aut perpetuo amentibus per suam vel sponsoris designati fidem supplet. Similiter in adultis 2. *Instructio*. Unde si quis adultus sit baptizandus, debet prius secundum Apostolicam regulam in Christiana fide ac sanctis moribus diligenter institui, & per aliquos dies in operibus pietatis exerceri, ejusque voluntas & propositum sæpius explorari, & non nisi sciens & volens, probèque instructus baptizari. At vero si quis, dum instruitur, in mortis periculum incidat, baptizarique voluerit, habita ratione periculi vel necessitatis baptizetur. 3. *Attritio* minimùm, si non contritio. Ac proinde admonendus est Catechumenus, ut peccatorum suorum poeniteat. Idcirco & ex defectu intentionis, amentes & furiosi non baptizentur, nisi tales a nativitate fuerint, tunc enim de iis idem judicium faciendum est, quod de infantibus, atque in fide Ecclesiæ baptizari possunt. Sed si dilucida habeant intervalla, dum mentis compotes sunt, baptizentur, si velint; Si vero antequam insanirent, suscipiendi baptismi desiderium ostenderint, ac vitæ periculum immineat, etiam si non sint compotes mentis, baptizentur. Idemque dicendum de eo, qui lethargo aut phrenesi laborat; ut tantum vigilans & intelligens baptizetur, nisi periculum mortis impendeat, si in eo prius apparuerit baptismi desiderium. 4. *Jejunium*. Pro hujus enim veneratione Sacramenti, tam Sacerdotem, qui adultos baptizabit, quam ipsos adultos, qui sani sunt, convenit esse jejunos. Quare non post epulas aut prandia, sed ante meridiem, nisi ex rationa-

tionabili causa aliter faciendum esset, eorum Baptisma celebretur. 5. *Consensus parentum.* Non igitur licet filios sine parentum infidelium consensu baptizare, nisi adulti jam sint, aut septennium egressi, qui ipsimet ab Ecclesia hoc Sacramentum petant, vel Christiano Principi titulo servitutis aut captivitatis in justo bello, tanquam mancipia, subiecti sint, vel alteruter parentum consentiat, aut a fide Christiana defecerit, vel infans nunquam ad parentes rediturus, aut in extremo vitæ periculo constitutus sit, quo casu Chirurghi vel obstetrices eos baptizare possunt; Filios vero hæreticorum licet baptizare, modo sub jurisdictione parochiali degant.

III. *MATERIA REMOTA* Baptismi est aqua, quæ non erit *valida* pro baptismo solemni & non solemni, nisi præter alias conditiones generales fuerit 1. *naturalis*, & non artificialis, quæ per distillationem ex succulentis herbis, rosis, aliisve mixtis extrahitur. 2. *Elementaris*, quæ non alteri principio, adinstar sudoris, lacrimarum, aut liquorum e corporibus mixtis emanantium, sed vel meteoris humidis, vel limosis, aut petrosis, terræ visceribus ac scaturiginibus ortum suum debet. 3. *Usualis*, quæ tantam non subiecit alterationem, ut ad ablutionem moralem subservire nequeat aut non soleat; cujusmodi sunt nix, glacies, cerevisia, offa hordeacea, brodium, atramentum, aqua ex sale resoluta; secus si proprietates aquæ nondum per alterationem sint omnino ablatae: ut lixivium per cineres colatum, jusculum tenuiter decoctum, aqua cum modica quantitate alieni liquoris mixta. Materia vero *licita*, & in Baptismo solemni usurpabilis, est aqua 1. *benedicta*. Aqua enim solemnis Baptismi sit eo anno benedicta in Sabbato S. Paschatis, vel Sabbato Pentecostes, quæ in fonte mundo nitida, & pura diligenter conservetur: & hæc antiqua, quando nova benedicenda est, in Ecclesiæ, vel potius Baptisterii sacrarium effundatur. 2. *Sufficiens*. Si aqua benedicta tam imminuta sit, ut minus sufficere videatur, alia non benedicta admisceri potest, in minori tamen quantitate. 3. *Pura*, & non mucida, turbida, vel putrida; si enim corrupta fuerit, aut effluerit, aut quovis modo defecerit, Parochus in fontem bene mundatum ac nitidum, recentem aquam infundat, eamque benedicat ex formula, quæ supra præscribitur. 4. *Tepida*; sed si aqua congelata sit, curetur, ut liquefiat; sin autem

tem ex parte congelata sit, aut nimium frigida, poterit parum aquæ naturalis non benedictæ calefacere, & admiscere aquæ baptismali in vasculo ad id parato, & ea tepefacta ad baptizandum uti, ne noceat infantulo. Reliquæ conditiones huc pertinentes videantur de Sacramentis in genere. Coëterum in Baptismo non solemnī, vulgo *Noth. Tauf*, quando ob extremam necessitatem formidatur, ne infans decedat, antequam aqua benedicta, &c. adferatur, licet Parocho præsentī in alia aqua naturali non benedicta absolute baptizare, & cessante, vel adhuc durante necessitate, citra conditionatam Baptismi repetitionem, omīssa supplere oportet; At vero si non præsto fuerit alia materia quam dubia, v. g. aqua rosacea, juscūlum &c. baptizetur infans sub conditione: *Si materia apta est, ego te baptizo &c.* Postea ut primum fieri poterit, totus Baptismus ob materiæ dubietatem cum omnibus solemnitatibus repetatur sub hac conditione: *si non es baptizatus, &c.*

IV. *MATERIA PROXIMA* est ablutio baptismalis, quæ nihil aliud *necessitate Sacramenti* exigit, quam conditiones generales supra relatas; *necessitate vero præcepti* requiritur, ut, licet Baptismus fieri possit aut per infusionem aquæ, aut immersionem, aut per asperisionem; 1. tamen modus, qui magis in usu est, scil. *affusio*, pro hujatis Ecclesiæ consuetudine retineatur, ita ut 2. *Trina* ablutione, & non unica, 3. *Caput*, & non pectus baptizandi perfundatur, 4. *In modum Crucis*, 5. *Uno & eodem tempore*, quo verba proferuntur, & idem sit aquam adhibens, & verba pronuntians. 6. *Supposita tamen pelvi*; ubi enim Baptismus fit per infusionem aquæ, cavendum est, ne aqua ex infantis capite in fontem, sed vel in Sacrarium Baptisterii prope ipsum fontem exstructum defluat, aut in aliquo vase, ad hunc usum parato, recepta, in ipsius Baptisterii, vel in Ecclesiæ Sacrarium effundatur. Ubi rursum in Baptismo non solemnī ob necessitatem multa aliter praticantur; tum quod ablutio sæpe non fiat trina, nec affusiva, sed immersiva, vel in aut aspersiva, quando infans nondum ex utero materno egressus, ob accelerationem mortis per insperisionem aquæ, mediante siphone, ab obstetrice baptizatur: tum quod pars principalis sæpe non abluatur, sed pes tantum, manus, digiti, aut pili prominentes; tum quod ablutio non sit notabilis, facta duntaxat
per

per asperſionem unius vel alterius guttulæ: tum quod non ſit im-
mediata, cum infans adhuc ſecundinis involutus exiſtat; tum quod
ablutio tota citius aut ſerius peragatur, quam forma proferatur
vel inchoetur aut finiatur. Hiſce caſibus, niſi certum eſſet, om-
nia exacte impleta fuiſſe, quæ ad valorem Sacramenti requiruntur,
baptiſmus paſſim ſub conditione: *Si nondum es baptizatus*, ceſſante
neceſſitate, repetendus eſt: ſecus ſi non impletæ fuerunt eæ con-
ditiones, quæ tantum ad licitam adminiſtrationem exiguntur.
Eadem regula recolenda eſt circa conditiones eſſentiales & acciden-
tales in forma.

V. *FORMA PRIMARIA* Baptiſmi hiſ verbis expreſſa: *Ego
te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus S.* Oportet enim eam
eſſe *eſſentialiter vocalem, abſolutam* ſine conditione de futuro, *inva-
riatam* ſubſtantialiter, *unitam* cum Miniſtro, ſuſcipiente, loco & tem-
pore. Neque *licet* eam 1. Ullo modo *accidentaliter* mutare, ſed
eadem verba 2. *Uno* & eodem tempore, quo fit ablutio, pro-
nuntianda. 3. *Latinus*, Baptiſta latina forma ſemper utatur. 4.
Cum Baptiſmum iterare nullo modo liceat, ſiquis *ſub conditione*,
de qua ſupra, ſit baptizandus, ea conditio explicanda eſt hoc modo:
*ſi non es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris & Filii, & Spiritus
ſancti.* Hac tamen conditionalis forma non paſſim aut leviter uti
licet; ſed prudenter, & ubi re diligenter perveſtigata, probabilis
ſubeſt dubitatio, infantem non fuiſſe baptizatum.

FORMA SECUNDARIA conſiſtit in cæremoniis Baptiſ-
mum antecedentibus, concomitantibus, dum Baptiſterium aſcen-
ditur, & conſequentibus ad peractam abluſionem baptiſmalem;
Ad pleraſque adminiſtrandas Parochus ſub lethali culpa obligatur,
potiſſimum ſi ſingulare aliquod myſterium ſignificent, ita, ut expe-
diat, baptiſmum, ſi infans valeat, ultra menſem differre, quam ſine
cæremoniis baptizare. Quo referuntur hæc: quod Baptiſmus cum
aſſiſtentia patrini, intra Eccleſiam, adhibitis Ss. Oleis ſit miniſtrandus.

DE PATRINIS.

PARochus antequam ad baptizandum accedat, ab iis, ad quos
ſpectat, exquirat diligenter, quem, vel quos ſuſceptores ſeu
patrinos elegerint, qui infantem de S. Fonte ſuſcipiant: ne plures
h h
quam

quam liceat, aut indignos, vel ineptos admittat ad hoc munus spirituale obeundum, vi cuius Patrinus tenetur baptizandum in Ecclesia præsentare, nomen ei imponere, ejus loco, si non possit, respondere, eum super fontem tenere, aut manum imponere, eumque ubi ad annos discretionis pervenerit, communia Christianæ fidei rudimenta docere, a vitiis abstrahere, & ad virtutis studium perducere; quemadmodum enim homo per generationem naturalem in lucem editus, indiget nutrice aut parentibus, quorum ope educatur, ita spiritualiter ex fonte Baptismatis regeneratus, ope Patrini, ubi alii defuerint instructores, ad omnem pietatis rationem instituatur. Ut vero *valide* quis dictum munus obeat, necessaria est 1. *Designatio*, qua parentes, vel ii, qui curam infantis habent, compatrem vel commatrem designant, & in eorum defectu Parochus subdesignabit. 2. *Intentio* sive acceptatio hujus obligationis, quæ quia in infante seu puero nondum septenni, vel deliro, præsumi haud potest, merito inidoneus pro ejusmodi munere habetur, sed ejus loco Parochus parentes ejus, vel alium habilem denominabit; prout & similiter agat, & substituto Compatris principalis obligationem imponet eo casu, quo quis, absentis & de munere tali obeundo nihil scientis loco, infantem levat. 3. *Baptismus* vere & non fecte, absolute & non conditionate, solemniter juxta mentem aliquorum, & non sine solemnitatibus administratus. 4. *Ut aliquid* circa infantem vel baptizandum agat, eum tenendo supra Baptisterium, aut manum humeris ejus imponendo. Idem est in patrino Confirmationis, qui manum ejus humero dextero imponit. 5. *Ut levans* sit ipse baptizatus, & in Confirmatione requiritur insuper, ut compater sit ipse etiam confirmatus, ad hoc, ut contrahat hanc cognationem. Ad *licite* vero obeundum hoc munus necessum est, ut 1. *Unus* tantum sit patrinus, sive vir, sive mulier, vel ad summum unus & una adhibeantur ex Decreto Concilii Tridentini, sed simul non admittantur duo viri, aut duæ mulieres; si plures mares vel foeminae a Patre designarentur, poterit Parochus unum ex iis vel expresse subdesignare ac dicere, ut solus teneat, manus imponat, aut levet, deinde aliis præbeat levandum, qui solum ut testes baptismales habentur: vel tacite eligere eum, quem scit a parentibus esse aliis prælatum, eumque

Matri-

Matriculæ inscribere ut Compatrem, cœteros ut testes. 2. *Non Pater aut Mater* ipsius baptizandi, ne jure debiti conjugalis petendi priventur. 3. Hos etiam patrilinos saltem in ætate *pubertatis* & 4. Sacramento *confirmationis* consignatos esse maxime convenit. 5. Sciant præterea Parochi, ad hoc munus non esse admittendos *infideles* aut *hæreticos*. 6. Non publice *excommunicatos*, aut *interdictos*. 7. Non publice *criminosos* aut *infames*. Nec præterea 8. qui *sana mente* non sunt, 9. nec qui ignorant *rudimenta fidei*: hæc enim Patrini spirituales filios suos, quos de baptismi fonte susceperint, ubi opus fuerit, opportune docere tenentur. 10. Præterea ad hoc etiam admitti non debent *Monachi* vel *sancti-moniales*, neque alii cujusvis ordinis Regulares a sæculo segregati. 11. Denique in Confirmatione requiritur, ut Patrinus Baptismi sit *alius a Patrino* confirmationis, nisi aliud necessitas suadeat.

DE TEMPORE ET LOCO ADMINISTRATIONIS BAPTISMUM.

Quamvis Baptismus *quovis tempore*, etiam interdicti & cessationis a Divinis, præsertim si urgeat necessitas, conferri possit; tamen duo potissimum ex antiquissimo Ecclesiæ ritu sacri sunt dies, in quibus solemni cæremonia hoc Sacramentum administrari maxime convenit; nempe sabbatum sanctum Paschæ, & sabbatum Pentecostes, quibus diebus baptismalis fontis aqua rite consecratur. Quem ritum, quantum commode fieri potest, in adultis baptizandis, nisi vitæ periculum immineat, retineri decet, aut certe non omnino prætermitti, præcipue in Cathedrali Ecclesia. Quare si circa hæc tempora Catechumeni sint baptizandi, in ipsos dies, si nihil impediat, Baptismum differri convenit; Verum si circa seu post tempus Pentecostes aliqui conversi fuerint, qui ægre ferant, suum Baptismum in longum tempus differri, & ad illum festinent, instructique ac rite parati esse noscantur, citius baptizari possunt.

Ac licet, urgente necessitate, ubique baptizare nihil impediat, tamen proprius baptismi administrandi *locus* est Ecclesia, in qua sit fons baptismalis, vel certe Baptisterium prope Ecclesiam. Itaque necessitate excepta, in privatis locis nemo baptizari debet; nisi

forte sint regum, aut magnorum Principum filii, id ipsis ita de-
poscentibus; dummodo id fiat in eorum Capellis, seu Oratoriis,
& in aqua baptismali de more benedicta. Etiam eos in privatis
ædibus baptizare licet, quibuscum dispensat, vel dispensare præsu-
mitur Ordinarius ob gravem necessitatis vel utilitatis causam: v.g.
si infans deferri nequeat ad Ecclesiam, nisi cum periculo propriæ
salutis, vel infirmitatis creandæ vel augendæ ex protracta frigoris
inclementia, viarum lubricitate, vel longitudine; potissimum si
sine lacrimis, sine sensu aëris, si cum molesta & diuturna enixione,
cum suffocationis inchoatæ indiciis, si præmature in septimo vel
octavo mense post conceptionem natus sit: aut cum periculo vel
damno alieno, quando iter latronibus infestatur, nobilis Puella,
quæ occulte genuit, prostitueretur, &c.

Denique Baptisterium sit decenti loco & forma, materiaque
solida, & quæ aquam bene contineat, decenter ornatum, & can-
cellis circumseptum, sera & clave munitum, atque ita obseratum, ut
pulvis vel aliæ sordes intro non penetrent: in eoque ubi commode
fieri potest, depingatur imago sancti Joannis Christum baptizantis.

DE SACRIS OLEIS &c.

Sacrum Chrisma, & sanctum Oleum, quod & Catechumenorum
dicitur, quorum usus est in Baptismo, eodem anno sint ab Epi-
scopo de more benedicta Feria quinta in Cœna Domini. Curet Pa-
rochus, ut ea suo tempore quam primum habeat, & tunc vetera
in Ecclesia comburat. Veteribus oleis nisi necessitas cogat, ultra
annum non utatur; ac si deficere videantur, mature ea suppleri fa-
ciat. Chrisma & Oleum sacrum sint in suis vasculis argenteis, aut
saltem stanneis bene obturatis: quæ vascula sint inter se distincta,
& propriam unumquodque inscriptionem habeat majusculis lite-
ris incisam, ne quis error committatur. Ad usum vero quotidia-
num minora habeantur vascula ex argento, si fieri potest, aut stan-
no sive separata, sive etiam conjuncta; apte tamen distincta, & be-
ne cooperta, & cum suis inscriptionibus, ut supra, ne Parochus
aberrer, & unum pro altero sumat, quod cavere debet diligenter.
In ea igitur ex majoribus vasculis Chrimatis & Olei, quod suffi-
ciat, infundatur, atque ut effusionis periculum caveatur, commo-
dum

dum erit, in his vasculis bombacium, seu quid simile habere, Oleo sacro & Chrismate separatim perfusum, in quæ pollex, cum opus est, ad inungendum immittatur. Hæc vascula ita parata in loco proprio, honesto, ac mundo, sub clave ac tuta custodia decenter asserventur, ne ab aliquo, nisi a Sacerdote, temere tangantur, aut eis sacrilege quispiam abuti possit. Parochius, quantum fieri potest, curet, ne per Laicos, sed per se, vel per alium Sacerdotem, vel saltem per alium Ecclesiæ ministrum hæc olea ad locum Baptismi deferantur: caveat item, ne de iis quidquam ulli unquam tribuat, cujusvis rei prætextu.

Sal, quod in os baptizandi immittendum est, sit benedictum sua peculiari benedictione; Neque utatur sale exorcizato ad benedicendam aquam; Sitque prius bene confractum & attritum, siccum ac mundum. Sal ita benedictum, nemini tradatur, neque etiam iis, qui benedicendum attulerint, reddatur, sed ad alios baptizandos servetur, aut in Sacrarium abjiciatur. Omnibus deum rite peractis cæremoniis ex hoc sacro latice fluunt

VI. *EFFECTUS* nobilissimi baptismales, quorum alii in amolitione malorum, alii in consecutione bonorum consistunt. Primi generis sunt, 1. *Deletio peccati* originalis. 2. *Remissio peccatorum* actualium, quæ rationis compotes ante susceptum baptismum proprio reatu commiserunt. 3. *Extinctio suppliciorum* æternalium, sive inferni, tam quoad pœnam sensus, quam damni. 4. *Relaxatio pœnalitatum* temporalium. 5. *Liberatio ab infestationibus* Cacodæmonis, tum in anima, quod gratiæ baptismali, tum in corpore, quod Ss. unctionibus & exorcismis tribuitur. 6. *Obliteratio irregularitatum*. Secundi generis sunt 1. *Gratia* habitualis baptismalis. 2. *Habitus virtutum* Theologicarum fidei, spei, charitatis &c. 3. *Jus ad gratias* actuales in tempore opportuno conferendas. 4. *Character* baptismalis juxta illud ad Ephes. 4. *Nolite contristare Spiritum Sanctum, in quo signati estis.* 5. *Jus sepulturæ* in loco sacro, quod non tantum Neophytis, sed & catechumenis probabiliter perhibetur. 6. *Cognatio spiritualis* inter baptizantem, baptizatum, baptizatique parentes: & inter levantem, levatum, levatique parentes. Cœterum legantur & serventur ea, quæ de Sacramentis in communi præscripta sunt.

INSTRUCTIONES

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

TAmetsi Sacramenti Chrismalis administratio Episcopos potius, quam Parochos concernat, tamen quia Curati populum sibi commissum, de ejus Ritibus, ac suscipientium dispositione, nec non de *sine ejusdem*, ac utilitate, quæ ut plurimum in gratia militem Christi adversus mundi, carnis, ac dæmonis tentationes, atque ad fidem Christianam coram tyranno constanter profitendam, corroborante consistit, edocere tenentur, idcirco hujus Sacramenti conditiones ac requisita succincte exponuntur.

I. *EFFICIENS*, sive Minister confirmans, ut *valide* munus suum obeat, oportet eum esse 1. *Sacerdotem*, non quidem simplicem per se loquendo, sed 2. *Episcopali* insuper charactere insignitum, ac 3. *voluntarium* seu liberum per intentionem actualem vel virtuales; Ut vero *licite*, præter generales conditiones, aliud nihil necessum est, quam quod sit jejunus ex decencia duntaxat, & ubi commode poterit.

II. *SUBJECTUM*, sive Confirmandus, ut *valide* suscipiat hoc Sacramentum, præter conditiones generales exigitur, quod sit 1. *baptizatus*, Baptismus enim est janua cæterorum Sacramentorum, & 2. *nunquam* confirmatus. Ut vero *licite* suscipiat, alia requisita non desiderantur, quam quæ supra de Sacramentis in genere exposita fuerunt. Jejunium vero & ætas discretionis de consilio postulantur. Unde Parochus persuadebit omnibus, potissimum vero adultis, ut si fieri possit, jejuni atque omnino a peccatorum sordibus per confessionem, vel saltem contritionem emundati accedant, ne fructu & gratia tanti Sacramenti priventur. Docebit itidem parentes, quamvis non certam semper ætatem & annos discretionis in pueris ad hujus Sacramenti susceptionem expectare debeant, nihilominus ante septennium non facile quemquam ad confirmationem sistendum esse: Et cum pro dolor! moderna tempora hujus Sacramenti sacrilegam iterationem non raro
exem.

exemplo fieri doceant, severissime illis interdicat, nequis illud iterato suscipere præsumat, alioquin gravissimum sacrilegii scelus, & debitas utriusque fori poenas inevitabiliter incursumus.

III. *MATERIA REMOTA* est Chrisma, cujus *essentiam* ingreditur, 1. *Balsamum* Indicum vel Palæstinum, ab Episcopo benedictum, cui modicum Olei Chrismalis non benedicti sub certa oratione immiscetur. 2. *Oleum Olivarum* sive oleum chrismale, super quod Episcopus cum 12. Sacerdotibus in modum Crucis halat. 3. *Benedicitur* ab Episcopo, & immixto sub quadam precatiuncula balsamo benedicto, ab eodem & 12. Sacerdotibus ter salutatur & osculatur. Necessitate vero *præcepti* Chrisma novum duntaxat & non vetus priori anno benedictum, in confirmatione usurpatur. Est autem plena mysterii benedictio. Nam *Balsamum benedictum*, utpote *fragrantius*, Divinam in Christo naturam: *Modicum olei Chrismalis non benedicti*, humanam in eodem Christo naturam significat. *Commixtio Olei Chrismalis non benedicti cum balsamo benedicto*, denotat Hypostaticam unionem naturæ humanæ cum Divina, a qua, utpote essentialiter sancta & benedicta, natura humana Christi, alias non sancta vel benedicta, infinite sanctificatur, & totus Christus, qui per balsamum ita benedictum indicatur, ex utriusque naturæ unionem supernaturali conflatur. *Halatio super Oleum Chrismale ab Episcopo & 12. Sacerdotibus facta*, denotat sanctificationem dicti Olei in virtute *Spiritus Sancti* nomine Christi & 12. Apostolorum perficiendam esse. *Oleum Olivarum ab Episcopo benedictum*, figurat Ecclesiam a Christo fundatam, fideles scil. & prudentes Virgines, habentes oleum in vasculis suis. *Mixtio balsami benedicti, quod Christum indicare dictum est, cum Oleo Chrismali benedicto*, innuit unionem accidentalem Christi cum sua Ecclesia, per gratiam habitualement in Baptismate, Confirmatione, Ordinatione, aliisque Consecrationibus Episcopalibus collatam, quatenus omnis a Christo Capite gratia ac sanctitas derivatur, ut recte de iis dicatur: *Christi bonus odor sumus DEO*. Cum vero sanctum Chrisma ita consecratum denotet Ecclesiam seu Coetum fidelium, inter quos S. Pontifex Christum, & Episcopi Apostolos præsentantes primarium locum tenent, ita merito dictum Chrisma, puta fideles, quos Chrisma figurat, Episcopus cum 12. Presbyteris salu-

tat

tat & osculatur juxta illud: *Salutate invicem in osculo sancto.* 1. ad Corinth. 16. v. 20.

IV. *MATERIA PROXIMA* est unctio, quæ necessitate Sacramenti exigit, ut sit 1. *Chrismalis.* 2. *Moraliter* sensibilis. 3. *Immediate* per manum Episcopi, & non mediante instrumento. 4. *In fronte* nuda confirmandi 5. *Sub figura* Crucis 6. *Ab Episcopo* facta eo fine, tum ut nota illa crucis, qua Christianus a non Christiano discernitur, in illustriore corporis parte, scil. in fronte imprimatur, tum ut quoniam frons sedes est verecundiæ, hoc signo in fronte posito Confirmatus a Christiani nominis confessione coram tyranno non erubescat. Necessitate vero præcepti requiritur, ut pollice dextero, & non alio digito, & quidem cum debita cautela, ne irreverentia contingat, fiat chrismatio.

V. *FORMA PRIMARIA* sunt verba ab Episcopo prolata: *Signo te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris &c.* Eruta ex his verbis Apostoli 2. ad Corinth. 1. v. 21. & 22. *Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui unxit nos DEUS, qui & signavit nos, & dedit pignus Spiritus Sancti in cordibus nostris.* Ut valide proferatur hæc forma, præter conditiones generales ad valorem requisitas, fieri debet expressio tum confirmantis, tum confirmati, actionis Chrismalis, Crucis, & SS. Trinitatis. Ut licite præter conditiones generales aliud nihil exigitur.

FORMA SECUNDARIA sunt cæremoniæ unctionem antecedentes, puta oratio Episcopi cum extensione manuum supra confirmandos, quæ indicat illam impositionem Apostolorum supra baptizatos, de qua Act. 8. v. 17. *& accipiebant Spiritum Sanctum.* Concomitantes: Assistentia Patrini, cujus munus est, Confirmandum cum devotione, reverentia, & attentione, sine strepitu ac rumore adducere, & monere, ut compositis manibus devote genuflectat, frontem ejus, si sudore sit madida, strophio abstergere, & capillos removere, indicare Episcopo prænomen Patrini, quem præsentat, imponere manum dexteram super humerum dexterum confirmandi, ac si vellet eum in semita mandatorum DEI retinere, vel manuducere, fasciam Chrismalem mundam cum parva gossipii stupa ponere ante confirmandum, eamque facta unctione circa ejus frontem ligare, ubi id adhuc in usu est, ac denique,

que, ubi tempus requirit, & Sacerdos haberi nequeat, eandem deponere secundum formam in *Sacramentali* præscriptam, & de-
 mum exspectare, donec benedictio Episcopalis in fine Confirma-
 tionis fuerit data. Ad validam autem & licitam hujus muneris
 acceptationem eadem conditiones, quæ in patrino baptismali,
 etiam hic requiruntur. *Consequentes*; Videl. levis alapa in maxilla
 confirmati, ut meminerit, se tanquam fortem athletam paratum
 esse oportere, ad omnia adversa invicto animo pro Christi nomine
 ferenda: deinde pax ei datur, ut intelligat, se gratiæ coelestis ple-
 nitudinem, & pacem, quæ exuperat omnem sensum, esse conse-
 cutum: denique oratio & benedictio pontificalis totam solemn-
 tatem claudit.

VI. *EFFECTUS* varii 1. *Gratia chrismalis* eaque secunda sive
 gratiæ habitualis jam præhabitæ augmentum. Per accidens vero
 2. *Remissio peccatorum mortalium* in iis, qui obicem non ponunt,
 sed attritione tantum præmissa, veram contritionem, vel confes-
 sionem cum fructuosa absolutione præmisisse bona fide autumant,
 juxta illud Theologorum: Attritio cum Sacramento ex attrito facit
 contritum. 3. *Gratiæ actuales*, quibus in tempore contra Christia-
 ni nominis hostes atque eorum tyrannidem Confirmatus ita robo-
 ratur, ut Christi nomen non tantum non erubescat, sed fidem
 Christianam, postposita etiam propriæ vitæ jactura, audacter profi-
 teatur. 4. *Character chrismalis*, quo Confirmatus ad cultum DEI
 seu fidei Christianæ professionem consignatur, & Christo tanquam
 miles suo supremo Duci & spiritualis militiæ antesignano, confor-
 matur, atque a debilibus, inermibus, & nondum confirmatis Chri-
 sti militibus discernitur. 5. *Cognatio spiritualis* inter Confirmantem,
 confirmatum, confirmatique parentes, & inter ligantem, ligatum,
 ligatique parentes. Hæc igitur atque plura alia parochus, cum
 intellexerit Episcopum in sua parochia velle Confirmationis Sacra-
 mentum administrare, populum docebit, atque ne istius pretiosi
 thesauri occasionem, quæ quotidiana non est, negligant, itidem
 monebit, & præsertim patresfamilias instigabit, ut filios, filiâsque
 & domesticos suos prompte adducant, non tantum ut sancto hoc
 Confirmationis Sacramento signentur, sed etiam ut in distincto
 Confirmatorum libro describantur & immatriculentur.

INSTRUCTIONES

DE

SACRAMENTO POENITENTIAE.

Sanctum Poenitentiae Sacramentum ex *causa sua finali*, ad eos, qui post Baptismum lapsi sunt, in gratiam DEI restituendos, a Christo Domino institutum, eo diligentius administrandum est, quo frequentior est ejus usus, & quo plura requiruntur ad illud recte digneque tractandum ac suscipiendum. Cum autem ad illud constituendum tria concurrant, materia, forma, & Minister. Illius quidem

I. *EFFICIENS* est Minister, habens potestatem clavium, quibus Coelum peccatoribus clausum reaperitur juxta illud: *DEUS dedit nobis ministerium reconciliationis* 2. Corinth. 5. v. 18. Ut igitur *valide* absolvat, oportet eum esse 1. *Præditum potestate Ordinis* Sacerdotalis, quatenus videl. habet potestatem in Corpus Christi verum, & mysticum, quod est Ecclesia sive Collectio fidelium sub uno Capite Christi Vicario. 2. *Potestate jurisdictionis* generalis, vel specialis ad certum tempus, locum, aut personas arbitrio Ordinarii restrictæ: ordinariæ & officio parochiali annexæ; vel delegatæ expresse aut tacite, in scientia & patientia Parochi vel Ordinarii fundatæ. Nam si periculum mortis immineat, approbatusque vel jurisdictionatus desit Confessarius, quilibet Sacerdos potest a quibuscunque Censuris & peccatis absolvere. Exspirat autem *ordinaria* jurisdictio per amissionem Officii pastoralis; *delegata* per revocationem vel terminationem missionis; utraque per excommunicationem majorem non toleratam, vel reservationem Papalem, aut Episcopalem. 3. *Approbatum* ab Ordinario, vel ejus Vicario generali, sive expressa fiat approbatio per scrutinium, sive tacita per missionem absque scrutinio prævio, aut per hoc, quod Ordinarius sciat & patiat, aliquem nondum approbatum in sua Dicecesi excipere confessiones, v. g. ob multitudinem poenitentium in loco votivo, vel ob aliam gravem necessitatem. Nullibi vero lo-

corum

corum approbatus Sacerdos nonnisi in extrema necessitate sive in evidenti moraliter certo, vel probabili mortis articulo, valide audire confessiones conabitur. 4. *Voluntarium*, sive habentem intentionem actualem, vel saltem virtualem, prout inter conditiones generales refertur. Ut vero Minister *licite* hoc sacrum tribunal frequentet, requiritur in eo 1. *Bonitas* sive immunitas a culpa lethali, quam contritione, vel confessione oportet expiare, & a censura excommunicationis majoris toleratæ, suspensionis ab officio, & interdicti respectu eorum tantum, qui causam interdicti præbuerunt. 2. *Scientia*. Nempe sciat casus & censuras Sedi Apostolicæ, & Ordinario reservatas, & huius Ecclesiæ constitutiones, easque diligenter observet, atque hujus Sacramenti doctrinam omnem recte nôsse studeat, & alia ad ejus rectam administrationem necessaria. 3. *Prudentia*. Inprimis meminerit Confessarius, se Judicis pariter & Medici personam sustinere, ac divinæ justitiæ simul & misericordiæ ministrum a DEO constitutum esse, ut tanquam arbiter inter DEUM & homines, honori Divino & animarum saluti consulat. Ut ergo recte judicare queat, discernens inter lepram & lepram, & tanquam peritus Medicus animarum morbos prudenter curare, & apta cuique remedia applicare sciat, quantam potest maximam ad id scientiam atque prudentiam, tum assiduus ad DEUM precibus, tum ex probatis Auctoribus, præsertim e Catechismo Romano, & prudenti consilio peritorum, studeat sibi comparare. 4. *Industria*, qua satagat omnes conditiones ad hujus Sacramenti administrationem necessarias adhibere, & defectus in pœnitente notatos caute studeat supplere. 5. *Reticentia* sive sigillum secretæ Confessionis sub exacto perpetuoque silentio, ut nec directe, nec indirecte qualiacunque pœnitentis peccata, ac defectus etiam mere naturales in confessione notificados manifestet. Quibus & aliis ad id opportunis, ut optime sint instructi, omni studio curare debent Confessarii.

II. *SUBJECTUM* est pœnitens absolvendus, qui ad validam, licitamque absolutionem percipiendam, præter conditiones generales, scil. esse hominem baptizatum, voluntarium ac liberum per intentionem, actualem, virtualem vel habitualem, exigit, quod sit 1. *ratione præditus*. Nam perpetuo amentes sunt incapaces;

nisi lucida intervalla habuerint, tunc semel in anno absolvantur: incidentes in amentiam post obtentum rationis usum in articulo mortis tantum sub conditione, *si capax es*, absolvuntur. Infantes ante septimum ætatis annum fere non sunt capaces, ultra decimum non differatur eorum prima confessio. Surdus & mutus simul a nativitate, non tantum in articulo mortis, sed & tempore Paschali recte absolvitur, modo per consuetum nutum, saltem unum peccatum confiteri possit in specie, secus, tantum in articulo mortis sub conditione absolvendus. Phrenetici, epileptici, apoplectici, qui in extrema necessitate quando timetur, ne inabsoluti decedant, maxime si signa dederint doloris, petendo confessarium, tundendo pectus &c. absolute; sin nulla ejusmodi præbuerint signa, sub conditione, *si capax es*, vel *dispositus*, absolvuntur, quæ absolutio neganda esset, si evidenter constiterit, non tantum usum rationis esse turbatum, sed omnino etiam eversum. 2. *Subditus jurisdictioni parochiali*, si non ordinariæ ratione veri, vel quasi domicilii, saltem delegatæ: sic Episcopi, prælati superiores & inferiores, nec non Sacerdotes quicumque jus habent eligendi qualemcumque Confessarium expositum & approbatum. Imo & peregrini, peregrinantes devotionis causa, adventantes, & vagantes, nullibi domicilium habentes, cuicumque Parochus vel Sacerdoti approbato confitentur, modo Parochus peregrinorum proprius id sciat (prout hujusmodi consuetudinem defacto usitatam præsumitur scire) & non contradicat, excepto tempore Paschali, in quo vagus quidem, cuicumque vult, Sacerdoti, confitetur; at peregrinus cum licentia sui Parochi confitetur alteri curato non privilegiato; si vero regulari vel privilegiato confiteri destinaverit, honestatis erit, non necessitatis petere licentiam etiam tempore Paschali, nisi regularis in loco parochiæ vellet excipere confessionem paschalem, quod sine licentia parochi non licet. 3. *Instructus fide Catholica*, quoad articulos necessitate medii & præcepti necessarios, & culpabiliter ignoratos, alias vel inabsolutus dimittatur, donec melius addiscat, vel necessitate urgente, superficialiter instruatur, & in dubio sub conditione absolvatur. 4. *Immunis ab excommunicatione*, tam minore, quam majore, & interdicto. Cum enim nequeat absolvi a peccatis, qui mala fide non fuit prius absolutus a censuris, ideo in
caute-

cautelam oportet præmittere absolutionem a censuris, saltem quando Clerici & prudentiores confitentur, in rudibus enim vix necessum est. Siquis vero bona fide oblitus suæ excommunicationis vel reservationis fuit, a privilegiato absolvitur ab utroque & a peccatis & a censuris: a non privilegiato absolvitur a peccatis cum onere petendi absolutionem a censura, postquam innotuerit. 5. *Dispositus per dispositiones*: tum *remotas*, videl. fidem, qua credimus a DEO justificari impium per gratiam & passionem Christi: tum *propinquas*, qualis est timor, quo Divinam justitiam formidamus, & spes, qua per Divinam misericordiam erecti, beatitudinem speramus: tum *proximas*, quando per odium, detestationem ac tristitiam ex motivo spei & charitatis peccatum detestamur.

III. *MATERIA REMOTA* sunt peccata absolvenda. Ut peccatum sit materia absolutionis necessaria, vel saltem sufficiens, debet esse actus, vel quasi actus humanus moraliter & formaliter malus. Hoc est: debet esse actus 1. *Malus*, scil. contra triplex dictamen conscientiæ, rectæ rationis, & legis æternæ Dei. 2. *Deliberatus ex cognitione*, non indeliberatus ex ignorantia procedens. 3. *Voluntarius* juxta inclinationem voluntatis, non involuntarius simpliciter ex vi, vel secundum quid ex metu. 4. *Liber* cum indifferentia contradictionis vel contrarietatis, non necessarius ex principio interno simpliciter necessitante. 5. *Certus*, & non dubius: Dubia siquidem peccata aliquis ob certam libertatis possessionem non tenetur confiteri per se loquendo, attamen per accidens sunt confitenda propter ordinationem Ecclesiæ præcipientis, tenendam esse sententiam tutiorem & probabiliorem in iis conditionibus & requisitis, quæ ad Sacramentum jure divino requiruntur. 6. *Non reservatus*. Sunt autem conditiones reservationum duplices: *Generales*, ut esse peccatum *mortale*: *externum*: *consummatum*, juxta tenorem bullæ reservatoriæ, & non mere attentatum: *rarum*, & non adeo frequenter committi solitum, *certum*, non mere dubium, sive dubio juris, hoc est, an existat reservatio, sive dubio facti, hoc est, an sit complete perpetratum. Denique *notabiliter grave*, ob varias circumstantias aggravantes. *Conditiones speciales*, quæ non in omni reservatione reperiuntur, sunt 1. *Esse cum aliqua censura connexum*, nam refer-

vationibus Papalibus semper annexa est Censura aliqua, non item Episcopalibus, qui idcirco Casus reservati, seu peccata reservata appellantur. 2. *Esse enorme* ob conjunctas circumstantias speciem mutant, quanto enim plures specie malitias unum idemque peccatum involvit, tanto enormius est. *Esse atrox* ob annexam de jure poenam capitalem, vel corporis afflictivam, ut sit in omnibus delictis publicis, & multis privatis. *Esse notorium* notorietate juris, vel facti coram pluribus, quam quinque personis perpetrati. Notorietas famæ, utpote fundata tantum in testibus ab auditu, non sufficit, maxime si fama sit inconstans, nec probari possit testibus, neque fundata sit in aliquo authore vel infamatore, qui agat testem a visu citra omnem passionem, hæc enim fama tantum vulgaris est, & non juridica, neque vi illius ad inquisitionem specialem procedere licet. Conformiter dictis, quatuor reservationes Episcopales Bambergæ & pro illius Diocesi numerantur: gravis & realis offensâ parentum, notorius concubinatus, percussio Clerici, & ingressus in Monasteria Monialium, de quibus alio loco.

IV. *MATERIA PROXIMA* sunt actus poenitentis: nempe contritio, confessio & satisfactio, quibus majoris explicationis gratia etiam additur examen, & propositum. Peccatum enim importat quintuplex *Esse* per poenitentiam destruendum. Videl. *Esse intentionale*, quod per examen conscientie quoad substantiam, vel circumstantias speciem peccati mutant, vel aggravantes, aut extenuantes investigatur: *Esse reale* seu physicum quoad existentiam actualem, virtuales, vel habituales peccatorum, quod per attritionem retractatur: *Esse morale*, quando, retractato per attritionem esse physico, in peccatore tamen adhuc manet reatus culpæ, & poenæ æternæ, sive jus, quo Deus illum potest odio habere & punire æternum: hoc tollitur per confessionem & absolutionem Sacramentalem. *Esse potentiale*, seu peccatum committendum, quod præcavetur per propositum, ac denique *Esse poenale* quoad poenas temporales in hac vita vel purgatorio, quod aboletur per satisfactionem Sacramentalem. Unde præcedat

I. *Examen conscientie*, quod rudiores faciunt per scrutationem trium dierum, profesti, quo laborandum: festi, quo abstinendum

nendum a fervilibus & Divinis vacandum: extraordinarii, ut in nuptiis, symposiis, & aliis diversionibus extraordinariis. Assidue confitentes ruminantur peccata cordis, oris & operis: Grandiores peccatores percurrunt Decalogum, peccata capitalia, peccata in Spiritum S. peccata in cœlum clamantia: Devotiores examinant omissionem bonorum operum, orationis, jejunii, & eleemosynæ, operum misericordiæ corporalium & spiritualium, contra dona Spiritus S. vel octo beatitudines aut Evangelica consilia. Confitens igitur sine prævio examine inabsolutus dimittatur, maxime si ignorantia peccatorum affectata vel crassa ac supina propter negligentiam inquirendi advertatur, secus ubi ignorantia tantum levis subsit in eo, qui diligentiam aliqualem, sed insufficientem in examinanda conscientia adhibet; aut si excuset impotentia in eo, qui ob ruditatem nescit modum se examinandi, vel ob infirmitatem non potest: aut inconsiderantia, quando quis invincibiliter non cogitavit de obligatione examinandi suam conscientiam. Hisce casibus Parochus rudes & simplices per interrogationes suo statui, sexui, ac conditioni vel ætati convenientes examinet.

2. *Contritio* est dolor animi & detestatio peccati cum proposito non peccandi de cœtero. Voluntas enim, dum odit peccatum, præscindendo ab eo, an commissum sit, vel non commissum, vocatur *odium*, vel simplex displicentia: cum vero odit peccatum commissum ac præteritum, seu permanens secundum esse habituale, vocatur *detestatio*: si odit, ut committendum seu futurum, dicitur *propositum*: denique dum odit illud, prout afflictivum, sive conjunctum cum afflictione & inquietudine animi, timentis odium DEI ac justam vindictam, aliæque mala futura, vocatur *dolor*, qui non nisi mediante detestatione liber est, & in Bearis locum non habet, imo præcisus a detestatione, cum affectu peccati compossibilis est. Contritio igitur 1. Non tantum est actus formaliter *detestativus* peccatorum commissorum, & virtualiter, committendorum, sed etiam *contristativus*. 2. *Dolor formalis*, & pro objecto immediato habens peccata, & non tantum virtualis in actu contrario spei inclusus, neque mere materialis sine intentione obtinendi remissionem peccatorum elicitus.

3. Re-

3. *Relatus* ad Confessionem saltem intra triduum secuturam per intentionem actualem, virtuales, vel habituales, & non absque ulla Confessionis faciendæ intentione elicitus. 4. *Supernaturalis subjective*, hoc est, cum prævia gratia actuali productus, & non mere naturalis, absque tali auxilio supernaturali procedens. 5. *Supernaturalis objective*, habens motivum aliquo modo ad Deum relatum, sive sit motivum supremum Charitatis scil. Bonitas Dei absoluta, eritque sic *perfecta contritio*: sive spei, puta Bonitas DEI respectiva, vel alterius virtutis, & erit *contritio imperfecta*, supernaturalis tamen & non mere naturalis ex motivo plane naturali, & nullatenus DEUM respiciente. 6. *Universalis*, extendens se ad omnia peccata, saltem mortalia, & non particularis, unius vel alterius duntaxat peccati. 7. *Dolor summus*, non quidem intensive, & ex toto animi ac virium conatu, sed appetitive, quatenus poenitens, malum repugnans DEO, detestatur super omnia mala repugnantia homini, paratus, potius omnia mala, etiam inferni cruciatus a DEO immixtos perferre, quam amplius committere peccatum, seu actum moraliter malum, qui triplici dictamini conscientiae, rectæ rationis, & legis æternæ DEI, adeoque DEO, vel ut summo Bono, vel ut supremo Creatori, aut iustissimo Domino, vel summo legislatori, vindicatori, aut Benefactori repugnat, dicendo: Ego detestor peccata mea super omnia mala, propter jus Divinum, quo Deus me puniet æterno igne. 8. *Absolutus subjective* saltem, quantum est in affectu poenitentis, licet non objective in quantum factum nequit fieri infectum, 9. *Efficax*, non tantum in ordine ad esse habituale peccati retractandum, quod fit per contritionem, sed etiam ad esse morale, prænale, potentiale abolendum. Omnes igitur adducendi sunt ad verum dolorem juxta has conditiones, ita ut juvet simplicioribus præorare formulam contritionis vel attritionis; si quis eo adduci nequeat, inabsolutus dimittatur, vel in extrema necessitate sub conditione absolvatur.

3. *Confessio* est accusatio sui dolorosa & legitima de peccatis propriis facta Sacerdoti in Ordine ad absolutionem virtute clavium obtinendam. Ut igitur valida sit simul & licita, requiritur juxta versiculos sequentes, ut 1. *Sit discreta*: quatenus poenitens distin-

distincte explicet speciem, numerum, et circumstantias peccatorum, tam aggrauantes, quam speciem mutantes. 2. *Humilis confessio*: sine sui laudatione, vel excusatione. 3. *Nuda*, sine ambagibus, vel accusatione aliorum, aut complicum, qui absque detractatione reuelari non possunt. 4. *Fidelis* absque mendacio. Qui enim confitetur mortale, quod non fecit, vel negat, quod fecit, confessionem facit mortaliter illicitam ac inuvalidam. 5. *Integra*: seu *materialiter*, dum quis omnia confitetur peccata sua: seu *formaliter* integra, si quae peccata non confiteatur, vel propter obliuionem, vel propter defectum loquelae, aut periculum mortis vrgeat ex parte Confessarii vel poenitentis: siue ex confessione certi peccati graue damnum spirituale vel temporale poenitentis, Confessarii, vel alicuius tertii timeatur. 6. *Formalis*, et non mere materialis absque intentione obtinendi gratiam Sacramentalem: vel virtualis consistens in dolore, vel prompta voluntate confitendi signo exteriori manifestata, qualis in extreme laborantibus et loqui non valentibus sufficit. 7. *Vocalis* verbis facta: quid autem cum muto agendum, supra dictum. 8. *Tum specialis*: Generalis enim, non nisi in extrema necessitate sufficit in eo, qui plus non valet dicere, quam *peccaui*. 9. *Tum secreta*, ne alii audiant. Et si contingat, quod in lethali necessitate non possit audiri poenitens, nisi aliis necessario praesentibus, v. g. Chirurgo, obstetrice, aut aliis infirmis, sufficit vnum veniale confiteri; aut si plura alia confiteatur, etiam necessario praesentes ad sigillum confessionale tenentur. 10. *Frequens*, non tantum semel in anno, sed etiam maioribus festis, aut quodcumque vrget necessitas spiritualis. 11. *Breuis* sine fabulosis rerum impertinentium narratis. 12. *Et verecunda* sine verbis lasciuis. 13. *Libensque*. Inuitus enim vix ponet condiciones pro tanto Sacramento necessarias. 14. *Fortis*, ne propter pusillanimitatem grandiora peccata verecundetur aperire. 15. *Et accusans*. Ne se excuset, speciosis pigmentis sua peccata extenuando. 16. *Si non repetenda videtur*. Qui enim in Confessione contra praedictas condiciones commiserit mortale peccatum, examen, vel dolorem omittendo, vel non aperiendo omnia peccata grauia (idem esto iudicium, si aduerteret ex parte Confessarii committi defectum substantialem, dum non audit peccata, vel

debite non absoluit) tenetur hanc, et alias confessiones subsequentes sacrilege factas repetere, nisi excuset ignorantia, quia nesciuit aliud esse peccatum, vel non cogitauit de peccato omisso; aut bona fides, qua inuincibiliter putabat, se non teneri ad confessionum eiusmodi repetitionem.

4. *Propositum* est actus voluntatis, quo quis peccata deinceps committenda ex motiuo supernaturali super omnia mala detestatur. Vnde eadem, quae in contritione, etiam hic prope requiruntur conditiones: nempe sit 1. Actus *detestatiuus*, non necessario afflictius, utpote de malo adhuc absente. 2. *Propositum formale* et non mere virtuale in contritione inclusum, quod tamen sine scrupulo sufficit in iis, qui non cogitant de obligatione faciendi propositum formale habens pro obiecto peccata vitanda. 3. *Relatum* aliquatenus ad absolutionem. Vnde laudabiliter negat Confessarius absolutionem illi, qui interrogatus, renuit actuale de futura vita instituenda propositum facere. 4. *Supernaturale subiective*. 5. Et *obiective*, ut dictum de contritione. 6. *Vniuersale*. Vnde nolens alienam restituere, veniam ab offenso deprecari, iniuriam offensori remittere etc. asperere habeatur, et absque absolutione dimittatur; in articulo vero mortis leniter habeatur, per vulnera et mortem Christi etiam, si necessum videatur, flexis genibus adiuretur. 7. *Summum* seu *firmum*, non quidem intensiue; sed apprehensiuue, dum ita comparatus est, ut non tantum omnem affectum peccati excludat, sed etiam malit, omnia mala in confuso vel etiam in specie spectata cum DEI gratia sufferre, quam amplius peccare, non obstante eo, quod probabiliter iudicet, aut formidet, se iterum peccaturum. 8. *Absolutum* tam subiectiue quam obiectiue nullamque conditionem inuoluens, in quo rursus differt a dolore. 9. *Efficax*, ut non tantum peccati occasiones internas v. g. habitum iurandi, consuetudinem se polluendi, concupiscentiam in re venerea, libertatem sensuum exteriorum visus vel auditus etc. impugnet ac refrenet, (nam qui plane non resistit eiusmodi illicitis internis, indignus est absolutione, qui vero resistit, non tantum septies, sed septuagies septies, absoluendus est) sed etiam occasiones externas fugiat, non quidem *remotam*, in qua suspicatur se peccaturum, sed *propinquam*, in qua probabiliter putat se

se lapsurum, eoquod ab vltima confessione compertum habeat, se in hac occasione pluries vicisse, quam succubuisse ideoque vitanda, si tamen absque magna difficultate et incommodo possit. Et *proximam*, in qua moraliter certus est, se peccaturum, eoquod ab vltima confessione compertum habeat, se ratione occasionis in tentatione constitutum, pluries succubuisse victum, quam euasisse victorem, nisi forsitan sine graui suo incommodo, iactura, lucro cessante vel damno emergente eiusmodi occasionem vitare nequeat: quo casu tamen omnem oportet mouere lapidem, vt ex occasione proxima faciat remotam vel propinquam, per disciplinas, ieiunia, iteratas confessiones, vota, orationes etc. Quodsi talem vim sibi non inferat, tamen eiusmodi occasiones, non obstante proprio damno, vitare tenebitur.

5. *Satisfactio Sacramentalis* est praestatio operis a Confessario iniuncti in poenae temporalis pro peccatis debitae compensationem, Vnde opus illud oportet esse 1. *Bonum* videl. oratio, ieiunium, eleemosyna etc. 2. *Externum* potius, quam internum. 3. *Afflictuum* seu poenale: maxime si poenitentia sit vindicatiua, si enim sit solum praeferuatiua ac medicinalis, mitiora possunt iniungi opera. 4. *Supererogatorium*, Opera siquidem aliunde praecepta non solent, nec praesumuntur imponi, nisi id ex verbis Confessarii luculenter constet. 5. *Iniunctum a Confessario*, qui semper obligatur ante impertitam absolutionem imponere poenitentiam, nisi inuincibilis obliuio, aut infirmitas poenitentis excuset. 6. *Acceptatum a poenitente*, qui sub lethali culpa eam tenetur acceptare, nisi foret irrationabilis et improporcionata, aut paruitas materiae a mortali excusaret, vel mens Confessarii non fuisset, etiam in re graui sub mortali obligare. 7. *Impletum* nempe in statu gratiae, saltem ad hoc, vt ipso actu operetur remissionem poenae temporalis. Obligatur autem cum graui culpa eam implere, (et quidem ex consilio, ante proximam Confessionem) nisi rursus excuset obliuio, infirmitas, paruitas materiae, vel poenitens petiisset commutationem a consueto, vel alio Confessario, repetendo Confessionem et adiiciendo causam, cur eam, ceu improporcionatam implere nequiuert. 8. *Commensuratum* cum persona tatisfaciente: sic laboriosis ieiunia, foeminis longinquae peregrinationes, paupe-

tibus elemosynae non conueniunt. 9. *Commensuratum* cum quantitate peccati. Hinc grauior pro mortali, quam pro veniali poena esto; nisi excuset intensa contritio, notoria satisfactio extra sacramentalis, indulgentia plenaria vel Iubilaeum, infirmitas, maxime in agone constituti, vel denique contradictio poenitentis, nolentis admittere maiorem. Tutius enim est, cum parua poenitentia lubenter admissa, ducere confessos ad purgatorium, quam cum magna non implenda praecipitare in infernum. 10. *Commensuratum* cum qualitate peccati. Nempe vt auaris eleemosynas, libidinosis ieiunia etc. vt infra dicetur, inuidis opera charitatis imponat, qualia sunt deprecari, satisfacere pro iniuria personali, magis honorare iniuriatum etc. 11. *Commensuratum* cum fine, ob quem implendum est. v. g. in honorem DEI, SS. Trinitatis, B. Virginis, vel eorum Sanctorum, qui enituerunt ea virtute, contra quam poenitens impegit.

V. *FORMA PRIMARIA* est absolutio his verbis facta: *Ego te absoluo* etc. Ad *validam* huius impertitionem non aliae, quam generales condiciones, requiruntur: videl. vt sit 1. *Vocalis*. Nutibus vel aliis signis non fiat, nisi extrema necessitate, vbi non alius, quam mutus adesset Sacerdos, qui per sua signa consueta sub conditione, *si valeat*, probabiliter absolvere poterit, sed superueniens postea alius Sacerdos iterum vocaliter absoluat sub conditione. 2. *Absoluta*. Nam sub conditione de futuro plane non potest fieri absolutio, fiet tamen sub conditione de praesenti vel praeterito, quando rationabiliter dubitatur, an non dolor, vel aliud requisitum essentiale in poenitente desit, adeoque Sacramentum periculo nullitatis ac irreuerentiae exponeretur, et tamen, si absolutio negaretur, damnum animae timeretur. Idcirco sub conditionibus infra dictis siue expressis, siue mente retentis: *Si viuis, si habeas materiam sufficientem* etc. tales absoluantur. 3. *Non variata* per variationem videl. substantialem. 4. *Connexa*, siue importans quadruplicem connexionem, seu vnionem: puta *causalem*, vt idem absoluat, qui confessionem audiit, *Subiectiuam*, vt eundem absoluat, cuius confessionem audiit: *Temporalem*, vt eodem tempore, quo tota confessio audita est, absoluat, et absolutionem vltra horam, et quidem iusta de causa, non differat. *Localem*, vt in eodem loco

loco absoluat, in quo audiit poenitentem. Quare poenitens sit absoluenti moraliter praesens ea praesentia, ut Confessarium voce communi loquentem adhuc audire possit, licet actu non audiat. Unde inualide agitur, si quis esset absens per literas confessus, & absens absolvendus: aut praesens confessus, et absens absolvendus: aut absens confessus, et praesens absolvendus, nisi pro hoc tertio casu confessionem in absentia factam per dolorem in praesentia elicitedum aut eo directum, ratificaret. Alioquin si contra praedictas leges poenitens absolueretur, repetenda erit absolutio absolute, si euidenter vel probabiliter constet de nullitate Sacramenti: conditionate, si solum dubitetur; sicut et repetenda, si noua post absolutionem materia confessionis, quoad alium numerum vel circumstantias peccatorum speciem mutantem aut notabiliter aggrauantes afferatur, aut si poenitens mala fide obtinuit absolutionem a peccatis, antequam ab excommunicatione vel interdicto absolutus fuerit. Ad *licitam* absolutionis impertitionem, exiguntur ea, quae de Sacramentis in communi dicta sunt. Forma secundaria sunt caeremoniae absolutionem Sacramentalem antecedentes, concomitantes, et consequentes. Qua rite impertita, sequuntur

VI. *EFFECTUS* poenitentiae Sacramenti, quod 1. *Justificat* poenitentem per gratiae habitualis una cum actualibus auxiliis in tempore conferendis infusionem. 2. *Sanctificat*, emundando maculas, imo et reliquias peccatorum extirpando. 3. *Viuificat*, dum merita mortificata reuiuiscunt, et potentia salutariter ac meritorie agendi reparatur. 4. *Beatificat*, quia tribuit ius ad gloriam faciendo hominem haeredem DEI ac cohaeredem Christi, & constituit eum amicum ac filium DEI ob reciprocam dilectionem.

INSTRVCTIONES

DE

RESERVATIONIBVS.

PRO meliori Confessariorum notitia libuit etiam hic apponere reservationes, tum Episcopales, tum Papales, quatenus constet, quis

quis per se, et quis per accidens, idem a quibus absolvere, vel non absolvere possit.

RESERVATIONES EPISCOPALES BAMBERGENSES

Sunt peccata mortalia, externa, graua, ipso opere consummata inactu constitutionis reſeruatoſiae tenorem, non adeo frequenter committi ſolita, certa et non dubia, neque cum aliqua cenſura, ſaltem ab ordinario connexa: a quibus *per ſe* cum facultate expreſſa abſoluit Reuerendiſſimus Ordinarius, vel eius Vicarius Generalis, aut alius Sacerdos ſaecularis aut regularis, ab iis licentiaſtus vel priuilegiatus. *Per accidens* cum licentia tacita quiſcunque confeſſarius: quando nempe ob breuitatem temporis, vel aliam cauſam irremouibilem ſuperior adiri nequit, et tamen cauſa rationabilis vrget abſolutionem. v. g. quia finitur tempus Paſchale, aut confeſſus de ſuo peccato redderetur ſuſpectus, vel infamis ob aliorum aduertentiam vel quodcunque aliud graue damnum corporis aut animae ex parte conſitentis rationabiliter timeretur; ſed tamen cum onere, vt ſeſe poſtea ſiſtat ſuperiori, Epſcopo vel Vicario Generali, et ſatiſfactionem roget, niſi eius loco confeſſarius eo ſcriberet vel iret, ſatiſfactionem petiturus, tacito tamen poenitentis nomine; In articulo mortis autem ceſſat reſeruatio Epſcopalis, et poenitens ſine iniuncto onere, ſiſtendi ſe ſuperiori poſt reconualeſcentiam, abſoluitur. Prout etiam ceſſat, quando quis a tempore perpetrati caſus reſeruati, in Iubilaeo, vel alias cuidam priuilegiato confeſſus fuit, licet caſus reſeruati in confeſſione aperienti inuincibiliter oblitus: Ceſſat etiam reſeruatio reſpectu parochorum in aliena dioceſi habitantium, vbi tale crimen non eſt reſeruatum, modo non agatur in fraudem legis, et mala fide confeſſio eo differatur; atque etiam tunc, quando in peccato non reperiuntur circumſtantiae et qualitates in Reſcripto reſeruatorio requiſitae, ſeu generales, vt eſſe peccatum mortale, externum, notabiliter graue, opere conſummatum, certum et non dubium; ſeu ſpeciales, vt eſſe enorme, atrox, notorium etc. Prout in iſtis caſibus reſeruatis, quorum quatuor in hac Dioceſi habentur, clarius apparebit.

I. VIOLENTA INIECTIO MANVVM IN PARENTES.

QUANDO LIBERI, filius, vel filia, siue naturales tantum, siue legitimi simul, exclusis nepotibus, priuignis, et adoptiuis, vel arrogatis, in *Parentes* scilicet patrem, vel matrem, naturalem tantum, vel legitimum simul, seclusis auis, et auis, vitricis, et no-uercis, adoptantibus, vel arrogantibus, *violentas manus iniiciunt*, eos percutiendo, trudendo, capillis arripiendo, aut trahendo, prosternendo in terram, vi iniusta detinendo etc. aut quamcunque iniuriam *realem*, prout haec opponitur *verbali*, parentibus in corpore inferunt, v. g. conspuendo in faciem etc. quae tamen iniuria debet esse *imo grauis*, non dimensurando hanc grauitatem tantum ab aequipollentia ad plura numero peccata, vt si filius parentem ictibus ex interuallo repetitis percuteret, aut cognita contraria duplicis virtutis circumstantia, vt si percutiens, vel realiter offendens, in ipso actu agnosceret, se non tantum pietatem parentibus debitam, sed simul religionem, et iustitiam grauitate laedere, et nihilominus non desisteret, (quo casu grauitati etiam enormitas accederet,) sed diiudicando etiam secundum laesionem reuerentiae parentibus debitae, cuius intuitu iniuria *grauis* etiam vnico actu grauitate offensiuo, v. g. vnica alapa parenti deliberate inflicta, committi potest, adeoque sufficit iniuriam realem de se grauem esse, licet parentes hic et nunc eandem non vt grauem acciperent, vndeunque demum talis parentum incuria proueniret. Secus si percussio, aut quaeuis alia realis iniuria in se solummodo *leuis* foret, quo casu cessat referuatio. 2do. Iniectio manuum, vt sit referuata, debet esse *mortaliter peccaminosa*, vt per se constat de omni casu referuato, vnde percussio *materialis*, licet grauis, quae fit in parentem ignoratum, v. g. de nocte, aut injectio manuum, v. g. eum tenendo iustae defensionis causa, vel ex praecipitantia rationem antevertente, vel etiam ex mero ioco, facta non, est referuationi obnoxia. 3tio *externa*, nam interna in mente cogitata, vel propositum percutiendi non sufficit. 4to *consummata*, et quidem personaliter, attentata enim iniuria, v. g. pugnum faciendo, manum vel fustem leuando, et ictum minando etc. licet peccamino-

minosa sit, reſeruata tamen non eſt, ſimiliter de iniuria conſilio vel mandato filii, ſed ab alio facta parenti illius ſentiendum. Denique *ſto. certa*, et non dubia, hinc in dubio facti, ubi conſideratis omnibus conſeſſarius prudenter dubitat, an in facto aliquo contra parentem a filio commiſſo adſint omnes conditiones, quas ad incurrendam reſeruationem requiſiuit ſuperior reſeruans, recte abſoluet paenitentem; Secus aliquando eſt in dubio iuris, quando dubitatur, an has vel illas conditiones ſuperior reſeruans requiſiuerit ad hoc, vt caſus reſeruatus euadat, in hoc enim dubio conſeſſarius pro maiori ſecuritate ad ſuperiorem recurrer, et ab eo licentiam abſoluendi petet. Id praeterea quoad hunc caſum reſeruatum notandum eſt, quod impuberes regulariter illum non incurrant, niſi hic et nunc malitia ſuppleat aetatem.

II. NOTORIUS CONCUBINATUS.

QUANDO MAS ET FOEMINA, cuiuſcunque ſint conditionis, ſoluti aut ligati, Clerici vel regulares *Perpetuo*, quoad viuunt, vel quoad poſſunt, et a Magiſtratu non impediuntur: hinc ſcortationes publicae aut quae ſiunt ſub ſpe Matrimonii per tempus annuum aut longius, non reſeruantur: *Cohabitant* id eſt: *Commercium* carnale ſeu immunditiam inter ſe exercent, ſiue in eadem, ſiue diuerſis domibus habitent. *Notorie*, id eſt, cum notorietate iuris, dum in iudicio deſuper conſeſſi fuerunt aut teſtibus conuiſti, aut cum notorietate facti, quod aduertentibus aut videntibus pluribus, quam quinque teſtibus a viſu commiſſum eſt. Non tamen ſufficit ad reſeruationem notorietas famae, aut rumoris, quae originem ducit ab vno teſte a viſu, et propagatur per plures teſtes ab auditu tantum, vocaturque iuridica, quae ad inquisitionem ſpecialem ſufficit; ſecus vulgaris ac plebeia, quae nullum ſupponit teſtem a viſu, licet plurimos forſan teſtes ab auditu habeat, ideoque ad inquisitionem ſpecialem non ſufficit.

III. PERCUSSIO CLERICI.

QUANDO LAICVS VEL CLERICVS mas aut foemina, modo phyſice ad percuſſionem concurrat; et non mere moraliter conſulendo vel mandando, *malo animo*, ſecus ſi fiat ex ioco, deſenſione,

sione, praecipitantia rationem turbante, aut ignorantia, non tantum inculpabili, sed etiam culpabili esse Clericum; *Clericum*, modo habitum et tonsuram deferat, et prima tonsura sit insignitus, nec privilegio canonis priuatus, *Percutit*, utique percussione notabiliter graui, quae ex intenso nisu aut vilitate verberantis, fuste vel alio instrumento periculoso: ex dignitate vel vilitate verberati, ex continuatione verberationis, ex loco verberum in facie, vertice, temporibus, relinquentium etiam nonnunquam vibices inflictorum, colligitur; idque tanto magis, si praeter grauitatem notabilem, etiam accedat enormitas mortalis, atrocitas, notorietas, aut iniuria realis damnosa in bonis famae, vitae, ac fortunae v. g. si fiat in publico, cum vulneratione, mutilatione, occisione etc. secus quando hae circumstantiae notabiliter grauantes absunt, ut si quis palma, pugno, pede, lapide non relincente vestigium, leuiter duntaxat percuteret. Talis enim percussor supra descriptus, incurrit reservationem Episcopalem sub culpa, licet reservationem ignoret; imo et Papalem sub censura excommunicationis, supposito, quod talem percussorem sub excommunicatione a Papa prohibitam fuisse praesciuerit.

IV. INGRESSVS IN MONASTERIA MONIALIVM.

QUANDO PERSONA ALIQUA NON MONIALIS, masculina aut foemina, Clericus aut Laicus, Regularis aut saecularis, seclusis infantibus, aut etiam impuberibus, *malo animo* ex fine fornicandi, furandi etc. secus si fiat ex praeconcessa a superiore licentia aut propter incendium restinguendum, *Monasterium*, siue septa et clausuram, non complectendo alia loca clausurae vicina et extrinseca, *monialium*, siue personarum sexus foeminei, in aliqua Religione a S. Sede approbata solemniter professarum, seclusis sororum vel Tertiariarum, aut aliarum Virginum contuberniis, *ingreditur* vi, vel absque vi, limites ostii notabiliter transeundo; secus si quis extra septa etiam admota scala constitutus, tantum introspiciat; Talis incurrit reservationem Episcopalem, licet eam ignorauerit, et simul Papalem, scil. excommunicationem Papae reservatam,

tam, ubi nota fuerit ingredienti: a priuilegiato quoad culpam sine licentia Ordinarii non absoluendus; esto cum a censura Papali, vt supra dictum de percussione Clerici, liberare possit.

Circa reseruaciones Papales, quarum quidem permultae, partim in Sacris Canonibus, partim in Summorum Pontificum Bullis, ac Decretis, continentur, cum tamen absolutio ab eiusmodi casibus Pontificiis potissimum ob annexam illis censuram, et non aliter, summae sedi reseruata communiter censeatur, insuperque notum, et ipsi menti Ecclesiae, quae reseruaciones non ad destructionem, sed ad aedificationem dirigit, conforme sit, talibus censuris non ante ligari fideles, quam per locorum Ordinarios in quauis Dioecesi promulgatae, vel saltem ipso vsu introductae fuerint, hinc attendenda est praecipuis cuiuslibet Dioeceseos praxis, et obseruantia, dum de hac vel illa reseruacione Pontificia, an, et quatenus ea locum habeat, quaestio occurrit. In nostra autem Dioecesi Bambergensi volumus, vt Confessarii ad sequentes tantum casus reseruatos Papales attendant, et sine speciali ad id obtenta facultate, neminem absoluant: I. Violenta iniectio manuum in Clericos, qui priuilegium Canonis non amiserunt, vel proprio facto, vel iussu et mandato per alios perpetrata, in quo reseruatio haec Papalis ab Episcopali superius allegata differt, cum illa mandantem non afficiat. II. Crimen infordescitiae in excommunicatione. III. Crimen sacrilegii realis confringendo, et violente spoliando Ecclesias, et multo magis incendendo, post denunciationem ab Episcopo factam. IV. Peccatum Simoniae tam realis, quam confidentialis. V. Ingressus foeminarum in monasteria virorum, item ingressus tam virorum, quam foeminarum extraneorum in monasteria monialium clausuram habentium, sine licentia, et malo animo factus. VI. Duellum solenne ipso facto, priuatum vero post denunciationem ab Ordinario factam. VII. Extractio violenta reorum e loco asyli, similiter post denunciationem. VIII. Crimen *haereseos formalis*, ita quidem, vt nisi certo constet de haeresi *materiali* tantum, ante absolutionem petenda sit licentia ab Ordinario. Quarum reseruacionum explicatio cum passim occurrat in probatis Theologiae moralis scriptoribus, ea hic supersedemus.

Practerea annullatur absolutio, quam Confessarius impertiri auderet

deret complici in peccato contra praeceptum sextum opere consummato, licet alias facultatem absoluendi a reservatis haberet, excepto solo articulo mortis, et quando tunc alius confessorius haberi non potest. Nefandum crimen sollicitationis si occurreret, ante absolutionem cum omnibus circumstantiis, tecto nomine, ad Ordinarium aut eius Vicarium, vel Pro-Vicarium generalem deferatur,

INSTRVCTIONES

DE

DISPENSATIONE IRREGVLARITATVM EX DELICTO ET DEFECTV.

QVandoquidem irregularitates non tantum aliquem ad ordinem susceptionem, et susceptorum executionem, sed etiam ad Beneficiorum acquisitionem reddunt inhabilem, non raro maxime in casibus clandestinis, ad confessionale deducuntur, et quatuor modis tolluntur: 1. Per *cessionem*, quatenus cessante causa, ob quam contrahitur irregularitas, etiam cessat, v. g. cessante infamia facti ob vitae emendationem, cessante defectu aetatis, ob superuenientes requisitos annos, cessante obligatione ad seruitia ob libertatis acquisitionem, cessante defectu scientiae per acquisitionem scientiae, cessante defectu corporis vel animi, ob sanitatem subsequutam etc. etiam irregularitas cessat. 2. Per *susceptionem Baptismi* negatiue tollitur irregularitas, quatenus Ecclesiae praecepta ante eius susceptionem non obligant, adeoque nec irregularitatem inducunt; Nihilominus, quando causa irregularitatis ex actibus in infidelitate commissis post susceptionem Baptismi adhuc perdurat, etiam irregularitas post Baptismum modo ligare incipit. v. g. bigamia ante baptismum contracta irregularizat etiam post baptismum, si tamen matrimonia legitima causare possint bigamiam: ita dicendum de defectu corporis, animi, libertatis, aetatis, natalium, famae etc. licet infamiam facti, non iuris, item defectum lenitatis ex homicidio iusto vel etiam iniusto nonnulli auferri ex-

istiment per baptismum vel potius praesumptionem emendationis, quam in Baptismi susceptione spondet, et velut nouus homo efficitur. 3. per *professionem religiosam* solus defectus natalium ad suscipiendos ordines, non vero ad praelaturas, qui potius cum aliis irregularitatibus tollitur. 4. *Per dispensationem*, de qua hic ex professo; Per se enim dispensat solus summus Pontifex in omni irregularitate: deinde Ordinarius, qui vi priuilegii in *Concilio Tridentino sess. 24. C. 6. de reform.* competentis et vi priuilegii quinquennalis §. 8. in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto tantum prouenientibus, excepta ea, quae oritur ex homicidio voluntario, et exceptis aliis ad forum contentiosum deductis, et nondum ibi finitis, dispensat: In irregularitatibus vero ex defectu, non dispensat Ordinarius, nisi ubi expresse in iure permissum est, vt facile patebit legenti. Demum potest etiam pro foro interno dispensare quilibet Sacerdos ad hoc specialiter ab Ordinario deputatus, qui proinde caute nouerit, quid in hac materia poenitenti consulere, aut quomodo vel ad aliam Urbem aut ad Ordinarium pro obtinenda dispensatione perscribere oporteat. Per accidens nequit ita facile dispensare Sacerdos simplex ex praesumpta licentia, sicut tamen a censuris ob urgentem necessitatem absolueret potest. Sequuntur

IRREGVLARITATES EX DELICTO.

1. PROPTER ABVSVM BAPTISMI.

1. **R**ebaptizantes absolute, notorie et culpabiliter ad altiorem ordinem nequeunt ascendere. *C. ex literarum 2. de Apostat. et reiterant. baptis.*

2. Facientes se culpabiliter et absolute rebaptizari. *C. Affros D. 98.*

3. Baptizati extra Ecclesiam Catholicam ab haereticis. *C. Qui in qualibet 1. q. 7.*

4. Non permittentes se citius baptizari, quam in infirmitate et mortis periculo. *C. unicum D. 57.*

2. PRO-

2. PROPTER ABUSUM ORDINIS.

5. **F**acientes se furtive ordinari, ad altiore ordinem non ascendunt. *C. Veniens de eo, qui furtive.*

6. Facientes se ordinari per saltum, ab Episcopo dispensantur. *Trident. sess. 23. de reform. C. 14.*

7. Clerici exercentes solemniter, id est, cum indumentis solitis actum Ordinis nondum suscepti et a Laico non exercibilis, ad altiore Ordinem ascendere non audent, et secundum Episcopi arbitrium per triennium vel biennium ab Ordine ante suscepto suspenduntur. *C. ex literis de Cleric. non ordinat. ministr.*

8. Clerici exercentes solemniter et cum mortali peccato actum ordinis maioris, qui eis ob censuram aliquam interdictus est. *C. 1. De sent. et re iudicata in 6.*

3. PROPTER HAERESIN
SIGNO ALIQUO EXTERNO MANIFESTATAM, LICET NON NOTORIAM.

9. **H**Aeretici formales et Apostatae etiam post conuersionem, *C. 2. §. haeretici de haeticis in 6.*

10. Haeticorum credentes, receptatores, defensores, fautores. *C. 2. §. haeretici de haeticis in 6.*

11. Clerici ab haeresi reuersi et reconciliati, egent dispensatione Episcopali ad actus ordinis ante haeresin suscepti exercendos. *C. Saluberrimum causa 1. q. 7.*

4. PROPTER HOMICIDIUM ET MUTILATIONEM, LICET OCCULTA SINT ET NON NOTORIA.

12. **C**ommittentes homicidium voluntarium aut proditorium, *C. Siquis de homicid. volunt.*

13. Mutilantes, id est, membrum habens specialem usum alieni abscindentes. *C. Porro de Cleric. pignant. in duello.*

14. Castrantes se, vel etiam membri particulam sibi cum graui culpa abscindentes, *C. Siquis 4. D. 55.*

15. Concurrentes indirecte ad mutilationem vel homicidium ipso opere secutum dando operam rei mortaliter illicitae, C. *Suspensus* 10. *de homicid.*

16. Occidentes vel mutilantes, si dederunt operam rei licitae, sed non adhibuerunt eam diligentiam, quam sub mortali adhibere debuissent. C. *Presbyterum* 7. c. *ad audientiam*. 12. *de homicid.*

17. Mandantes, consulentes, animantes, occasionem vel causam cum praeuisione futuri homicidii aut mutilationis praebentes. C. *De caetero* 11. *de homicid.* C. *Henricus* 2. *de Cleric. pugn. in duello.* C. *Is qui mand.* 3. *de homicid.* in 6.

18. Non impediennes homicidium vel mutilationem, cum ex iustitia teneantur impedire. C. 6. §. *Illi etiam de homicid.*

19. Procurantes abortum foetus animati, ubi masculus intra 40. dies; foemina intra 80. dies a die conceptionis praesumitur animari. C. *sicut* 20. *de homicid.*

20. Clerici vel Religiosi chirurgiam secundo, vrendo etc. exercentes, secuta morte, nisi extrema necessitas excuset. C. *Tua nos.* 19. *de homicid.*

21. Dubitantes, an percussus ex vulneratione propria vel aliorum, obierit. C. *significasti* 18. *de homicid.*

5. PROPTER INFAMIAM.

22. **P**Erpetrantes delictum notorium de iure vel facto, quod in iudicio criminali corporaliter punitur, ideoque delinquentem infamat. v. g. sodomia, adulterium, incestus, simonia etc. C. 4. *de temp. et qualitat. Ord.*

IRREGVLARITATES

EX DEFECTV.

I. EX DEFECTV ANIMI.

1. **C**arentes usu rationis, vt arreptitii, phrenetici, lunatici, daemoniaci etc. C. 2. 3. 4. 5. D. 33.

2. Illiterati et debita pro singulis ordinibus scientia destituti. *Trid.* C. 4. 13. 14. *sess.* 23. *de reform.*

3. Neo-

3. Neophyti, id est, a gentilismo vel iudaismo ad fidem orthodoxam conuersi et baptizati, si in fide christiana nondum satis sint firmati. *Canone Apostol. 79.*

4. Filii haereticorum in linea paterna vsque ad secundum gradum: in materna vsque ad primum, modo parentes in haeresi decesserunt, vel tempore natiuitatis filiorum in haeresi fuerunt. *C. statutum 15. de haereticis in 6.*

2. EX DEFECTU CORPORIS.

5. **D**ebilitati quoad usum membri pro ordinis executione necessarij, vt caeci, muti, oculo canonico destituti. *C. ult. de corp. vitiatis et canon. Apost. 77.*

6. Notabiliter deformati ob corporis defectum externum, vt gibbosi, leprosi. *C. Cum de tua 2. de Corp. vit.*

7. Mutilati, seu membro specialem usum habente carentes, nec non hermaphroditi ad sexum virilem magis inclinantes. *C. Exposuisti 6. de Corp. vit.*

3. EX DEFECTU SACRAMENTI.

8. **B**igami vera bigamia laborantes et verum matrimonium cum duabus successive contrahentes. *Canon. Apostol. 16.*

9. Laborantes bigamia interpretatiua, vt ducentes defloratam ab alio. *Can. Apost. 17.* Cognoscentes propriam vxorem adulteram. *C. Si cuius 11. D. 34.* Ducentes secundam vxorem viuente prima, aut alias inualide cum secunda contrahentes, eamque affectu maritali cognoscentes. *C. Nuper 4. de bigamis.*

10. Laborantes bigamia similitudinaria, vt Religiosi post professionem matrimonium licet inualide contrahentes. *C. Quotquot 27. q. 1.* Clerici saeculares in maioribus contrahentes matrimonium cum vidua: Item Clerici dicti in maioribus inualide quidem contrahentes cum pluribus, easque affectu maritali cognoscentes. *C. Nuper 4. de bigamis;* secus si sine affectu maritali illas tantum cognoscant, ceu concubinas. *C. quia 6. de bigamis.* Item in maioribus constituti, et contrahentes cum virgine, eamque carnaliter cognoscentes. *C. siqui 1. C. sane 4. de Cleric. coniugatis.*

4. EX DEFECTU NATALIVM ET FAMAE.

11. **I**llegitimo thoro nati: vt filii naturales a certo patre et matre extra matrimonium procreati: spurii a certa matre, sed incerto patre geniti: ex damnato coitu nati, videl. incestuosi, sacrilegi, adulterini, C. 1. *vt filii. et C. 1. Is qui. in 6. de filiis Presbyt.*

12. Exercentes artem ignominiosam, histrionicam: item filii, nepotes ac descendentes per lineam masculinam ab iis, qui crimen laesae Maiestatis commiserunt, aut S. R. E. Cardinales persecuti fuerunt, aliiue, quos canones, vel leges pronuntiant infames, donec famae restituantur. C. *infames 17. causa 6. q. 1.*

5. EX DEFECTU LENITATIS.

13. **C**oncurrentes physice vel moraliter ad mutilationem vel homicidium ex iustitia publica faciendum: vt iudices, accusatores, testes, tortores, executores, comitantes cum armis ad locum supplicii. Verbo, exercentes actionem propriam ministri iustitiae primarii vel secundarii, quae ad aliquem occidendum in indiuiduo hic et nunc ordinatur, et non tantum in genere, vt delegare iurisdictionem criminalem, condere legem capitalem, facere funem, patibulum etc. C. *aliquantos dist. 51.*

14. Militantes in bello iusto et simul occidentes vel mutilantes scienter; secus si ignorant, homicidium vel mutilationem a se factam. C. *Petitio 24. de homicidio.*

15. Militantes in bello iniusto, vel quaecunque auxilium aut consilium, vel influxum authoritatum praestantes. C. *sicut 20. de homicid.*

6. EX DEFECTU LIBERTATIS.

16. **V**xorati, vel renuentes viuere in coelibatu. C. *ult. de temp. et qualitat. ordinand. in 6.*

17. Serui legales seu mancipia, qui sui iuris non sunt, siue sint originarii, siue adscriptitii vel bello capti. C. *Instruendi et C. de seruorum. de seruis non ordinand.*

18. Procuratores, actores, tabelliones, tutores, curatores, alii-que ad reddendas rationes obligati. C. *vu. de obligatis ad ratiocinia.*

7. EX

7. *EX DEFECTU AETATIS.*

19. **N**ondum adepti annum completum 21. pro Subdiaconatu: 22. pro Diaconatu: 24. pro Presbyteratu. *Trident. sess. 23. de reform. c. 18.*

8. *EX DEFECTU TITULI.*

20. **C**arentes titulo patrimonii, paupertatis vel Beneficii, cui titulus mensae annumeratur. *C. Non liceat 2. C. Episcopus. 4. de Praebend. et dignit.*

9. *EX DEFECTU SUBORDINATIONIS.*

21. **N**on habentes Episcopum originis, domicilii, aut Beneficii. *Trident. sess. 23. de reform. c. 8.*

INSTRVCTIONES
DE
DISPENSATIONE IN VOTIS
ET IVRAMENTIS.

Materia non infrequens in SS. Tribunalibus. Quinque modis eorum obligatio desinit. 1. *Per interpretationem*, quando Sacerdos pro foro interno declarat, tale votum vel iuramentum non tenere, eoquod non fuerit *verum*, sed fictum absque intentione se obligandi: non *deliberatum*, sed indeliberatum absque debita cognitione per ignorantiam, errorem, dolum, aut aetatem imbecillam impedita: non *voluntarium*, sed inuoluntarium, absque inclinatione appetitus per vim vel metum turbata aut plane sublata: non *ad Deum relatum* explicite, sed pure ad creaturam, Deo expresse secluso: *Non possibile*, sed impossibile ob materiam impossibilem ex parte, vel ex toto, maxime si partes collectim promissae sint; non *moraliter bonum*, sed malum, aut indifferens ob materiam mortaliter vel venialiter malam, vel indif-

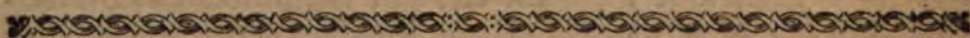
ferentem, aut malo fine affectam: Non *de meliori bono*, sed vouenti aut etiam iuranti potius specialiter nocuum, quam proficuum: non *permissuum maioris boni*, sed potius exclusuum aut impedituum maioris boni. 2. *Per cessationem*, quando finis voti vel iuramenti principaliter intentus cessat: vel quando cessit dies voto vel iuramento adiectus ad finiendam obligationem: vel quando materia antea possibilis, honesta, bono fine affecta, de meliori bono respectu vouentis, aut permissua maioris boni, postea fit impossibilis, inhonesta seu peccaminosa, malo fine affecta, de minori bono vouentis, aut exclusua maioris boni: vel quando impedimentum inuoluntarium superuenit, quominus amplius obligationem votiuam vel iuratum implere possit vouens. 3. *Per irritationem*: directam, prout superior Religiosorum professorum, pater filiorum impuberum, tutor pupillorum, vota vel iuramenta eo effectu irritant, vt non amplius vllo tempore reuiuiscant, licet ex eorum potestate egrediantur: vel indirectam, prout superior regularis nouitiorum, nondum professorum, pater filiorum puberum, maritus vxoris et vxor mariti, Dominus famulorum, curator clientum vota et iuramenta irritant, eo effectu, vt postquam e potestate eorum egrediuntur, iterum reuiuiscant. 4. *Per commutationem*, Id quod fit, vel a vouente aut iurante in opus luculenter melius, vel ab Ordinario locali, aut mendicante priuilegiato in opus aequale aut minus, modo opus surrogatum perinde, ac materia ante promissa ad DEI gloriam, et vouentis vel iurantis salutem aut fragillitatem conducibile sit, ita vt postea liberum sit vouenti vel iuranti opus surrogatum implere, vel ad pristinam materiam redire; imo si opus surrogatum reddatur impossibile, vel inutile, etiam obligatio votiuam vel iurata cessabit. Quis autem per se commutare possit vel non possit talia vota aut iuramenta in opus aequale vel minus, et ob quam causam possit, statim sequetur. 5. *Per dispensationem*, quae huius loci est. Per se loquendo dispensat aut vota vel iuramenta in opus aequale aut minus commutat Papa in tota Ecclesia, Ordinarius in sua dioecesi pro suis subditis, et omnis ad hoc priuilegiatus vel licentiatuS Sacerdos pro tenore priuilegii vel licentiae suae: Prout Ordinarius Bamb. vi priuilegii quinquennalis §. 9. concedit facultatem dispen-

dispensandi et commutandi vota simplicia in alia pia opera, exceptis votis castitatis et Religionis, sicut et tempore Iubilaei plerumque conceditur Confessariis expositis haec facultas, non quidem dispensandi, sed commutandi vota vel iuramenta in aliud opus bonum, licet minus, excepto voto castitatis perpetuae, et Religionis approbatae; Imo et post Iubilaeum iam exactum adhuc licet commutare vota eorum, qui Iubilaeum lucrati sunt, opera iniuncta impleuerunt, sed petendae commutationis obliti fuerunt. Verumtamen duo requiruntur, ut liceat ita commutare vel dispensare; primum, ut talis dispensatio vel commutatio non cedat in praerudicium tertii, qui promissionem votiuam vel iuratam acceptauit, et iure suo quaesito cedere tergiuersatur: Alterum, ut iusta subsit causa commutandi vel dispensandi; quales sunt bonum publicum Ecclesiae vel reipublicae, indeliberatio vouentis vel iurantis, difficultas exequendi obligationem votiuam vel iuratam, damnum spirituale vel temporale vouentis aut iurantis, maius bonum ex dispensatione speratum etc. sine huiusmodi causa sufficiente illicita simul ac inualida erit dispensatio vel commutatio, nisi erronee existimetur sufficiens causa tempore dispensationis, etiam si postea deprehendatur insufficiens: in dubio de sufficientia causae adaequatae non dispensatur, sed consultius in aliud opus bonum fit commutatio. Ab hac facultate commutandi et dispensandi excipiuntur quinque vota statim enumeranda, in quibus sine expressa licentia a S. Sede obtenta, nemini nisi tempore Iubilaei commutationem quoad tria posteriora, nullam vero dispensationem, etiam quoad duo priora extra vel intra Iubilaeum facere licet, nisi ob grauem aliquam necessitatem, qua durante merito grauius damna spiritualia vel temporalia vouenti timentur, si Pontifex maxime e partibus remotis adeundus esset; aut nisi vota illa forent conditionata, indeterminata cum disiunctione, poenalia, imperfecta ex metu, errore aut ignorantia; quibus casibus per accidens Episcopus vel alius Sacerdos expositus dispensat, aut commutat. Iuramenta per se nulla summo Pontifici reseruantur, nisi contineant vnum ex votis sequentibus:

VOTA SEDI APOSTOLICAE RESERVATA.

I. **V**otum religiosae professionis in ordine ab Ecclesia adprobato. II. Votum castitatis, seu continentiae perpetuae. III. Votum peregrinationis Ierosolymitanae ad S. sepulchrum. IV. Votum peregrinationis Compostellanae ad D. Iacobum. V. Votum peregrinationis Romanae ad limina Ss. Apostolorum Petri et Pauli. *Extrauag. Dominici gregis 5. de poenit. et remiss.*

Pro quorum votorum dispensatione, seu comutatione recurritur ad S. Poenitentiarium Romanam, a qua diriguntur literae clausae ad confessarium, qui eas ex potestate delegata, sed nonnisi in et pro foro interno, adeoque post absolutionem sacramentalem praemissam exequitur, adiungendo v. g. *Insuper auctoritate Apostolica mihi specialiter delegata, tibi votum castitatis, quod emisisti, ad effectum, ut matrimonium contrahere licite possis et valeas, in opera tibi praescripta dispensando commuto. In nomine Patris etc.*

INSTRVCTIONES DE DISPENSATIONE IMPEDIMENTORVM MATRIMONIALIVM.

Agitur hic potissimum de reualidatione matrimonii antea iam publice, sed inualide contracti; sicut enim valor matrimonii ex coniunctione animorum et corporum inter duas diuersi sexus personas pendet, ita eiusdem nullitas ex duplici hoc capite in contrario sensu consequitur; quando videl. vel consensus animorum non interuenit, velabilitas corporum ad vsum matrimonii aptorum deficit. Idcirco duobus modis matrimonii nullitas sanatur videl. per renouationem consensus et dispensationem quoad inhabilitatem contrahentium.

I. *Renouatio consensus* duplex est: Publica et priuata. *Publica* locum habet, quando quidem matrimonium fuit contractum, sed

sed non coram paracho proprio et testibus moraliter praesentibus; Proprius siquidem Parochus est, in cuius districtu parochiali yterque, vel vnus saltem sponzorū, verum vel quasi domicilium tempore copulationis habet: id est, ad dies vitae, vel saltem per maiorem anni partem, siue vltra medium annum habitare intendit, et actu habitare coepit; Testes vero moraliter praesentes sunt viri sibi praesentes et intelligentes, quid agatur inter contrahentes: vnde ebrii, deliri etc. inidonei sunt. Proinde vbi notorium fuerit in foro externo, matrimonium non fuisse contractum coram proprio paracho aut alio Sacerdote cum permisso proprii: neque coram testibus moraliter praesentibus, semper opus est renouatione publica consensus pro tali matrimonio reconciliando in iis locis, vbi decretum de matrimonio, ex Tridentino publicatum est. Idem est de matrimonio ob aliud impedimentum notorie nulliter contracto. Secus si impedimentum occultum foret, et non nisi in foro interno notum, tale matrimonium esse nullum v. g. ex defectu consensus: quando videl. vna vel vtraque pars ex vi vel metu, ignorantia conditionis, errore substantiali, aut etiam ex raptu inducta, coram Paracho et testibus in matrimonium consensit; Hoc casu pro foro interno aliud nihil requiritur, quam quod, si vtraque pars huius nullitatis notitiam habeat, ambo hunc defectum per nouum consensum signis externis, seu verbis de praesenti expressum suppleant, ac sine reualidatione coram facie Ecclesiae matrimonium inter se redintegrent; Et similiter, licet ex vna tantum parte defuisset consensus, aut impedimentum aliud occultum se teneret, altera parte de hoc inscia, nihilominus ab vtraque parte consensus suppleri, et vtrinque matrimonium redintegrari debet, solo excepto casu, quo impedimentum tale esset. vt sine infamia coniugis nocentis v. g. in affinitate ob copulam fornicariam, alteri coniugi manifestari non possit, aut etiam impedimentum de se quidem manifestabile, sed ob malos exitus consultum non foret, illud alteri parti manifestare, adeoque mutua renouatio consensus expressi moraliter quasi impossibilis fieret, tunc demum sufficere posset ex parte scientis etc. hunc consensum solum interius renouare, et exprimere alteri parti signo aliquo exteriori, habendo scil. affectu maritali copulam ac dicendo: Si

nondum haberem te in coniugem, adhuc ducerem, prout de facto duco, vel nubo.

2. *Dispensatio* similiter duplex est, vna publica pro foro externo, quando videl. nullitas matrimonii ex defectu habilitatis notoria est, et eius dispensatio a Iudice Ecclesiastico petenda, atque reualidatio coram Parocho et testibus iterum facienda. Altera priuata pro foro interno, quando eius nullitas soli Sacerdoti Confessario in foro poli ex poenitentis confessione innotuit, et dispensatio tecto nomine poenitentis, vel ab Ordinario, vbi poterit: prout Reuerendissimus Ordinarius Bambergensis vigore priuilegii quinquennalis §. 3. in tertio et quarto gradu simplici ac mixto non attingente primum vel secundum consanguinitatis et affinitatis, nec non §. 4. super impedimento publicae honestatis, §. 5. super impedimento criminis et §. 6. in impedimento cognationis spiritualis dispensat: vel a sacro Poenitentiaria petenda est. Et hoc casu Sacerdos ante omnia poenitenti in mala fide existenti inhibeat petitionem debiti, nec non redditionem, quantum haec euitari potest, fingente parte gnara impedimenti qualemunque infirmitatem aut praetextum, vbi altera compars impedimenti ignara foret. Deinde clam petenda est dispensatio, vel a summo Pontifice ex S. Poenitentiaria, modo vna saltem pars ante contractum matrimonium in bona fide fuerit, aut mala fides in vtraque post contractum matrimonium superuenerit: vel ab Ordinario locali, qui si non habeat priuilegium per se dispensandi, saltem nonnunquam per accidens dispensat in Papalibus, his quatuor requisitis concurrentibus, quatenus est difficilis accessus ad Urbem, vrget tamen necessitas in copulatis, res adhuc occulta, et vnus saltem copulatorum in bona fide ante contractum matrimonium extitit. Demum sequitur reualidatio non quidem publica coram parocho et testibus secretis, in domo priuata aut Ecclesia foribus clausis; maxime si mali exitus timeantur v.g. desertio coniugis, aut liberorum iam procreatorum, etc. casu quo parti ignoranti impedimentum et dispensatio obtenta detegeretur; sed sufficit reconciliatio priuata, quatenus pars impedimenti gnara parti ignoranti id obscure solum et generice indicat hisce verbis: *Timeo vel suspicor non valere inter nos matrimonium; ideo ad pacandum meam conscientiam*

scientiam, rogo te, ut denuo mecum, in quantum opus est, in matrimonium consentias; vel adhuc obscurius hoc modo quando pars impedimenti gnara oblata occasione interrogat ignaram: *An tali amore ipsum prosequatur, ut iam ipsum in thorum conjugalem admittat, perinde acsi adhuc ab eo liber esset?* obtenta affirmatiua res salua erit. *Excipe 1.* Quando pars vtrique copulatorum ante et post contractum matrimonium in bona fide est, regulariter in sua bona fide relinquendi sunt, nec petenda dispensatio, maxime si impedimentum, sit iuris naturalis aut Diuini, adeoque indispensabile; expedit enim permittere peccatum materiale, quam occasionare formale; Imo licet esset fori Ecclesiastici, adeoque dispensabile, si tamen mali exitus timeantur v. g. malitiosa desertio coniugis aut liberorum etc. rectius in sua bona fide relinquuntur; si vero nihil horum timeatur, saltem non prius, quam impetrata dispensatione, manifestetur impedimentum ignorantibus, et in loco priuato coram parochio et duobus testibus matrimonium renouetur, ne interim illicitis actibus se polluant. *Excipe 2.* Si vtrique pars ante contractum matrimonium iam fuit in mala fide, et impedimenti gnara, tunc licet aegerrime dispense Papa, non enim dignus est, qui Ecclesiae benignitatem facile experiatur, cuius salubria praecepta temere contempsit, tamen remedium dispensationis tentetur, et si non succedat, suadeatur poenitentibus, ut coram Iudice Ecclesiastico separationem petant, aut si nolint, non aliter cohabitent, quam fratris ac sororis adinstar, modo incontinentiae periculum absit. *Excipe 3.* Si demum vtrique vel vna saltem pars post contractum matrimonium foret in mala fide, et subesset impedimentum indispensabile: qualia sunt impotentia, consanguinitas in linea recta per omnem et in transuersa quoad primum gradum, ligamen seu vita prioris coniugis nondum defuncti; Hisce casibus conetur Sacerdos omnem mouere lapidem, ut a Iudice Ecclesiastico petant separationem, aut si renuant separari, etiam, ut supra dictum, promittant, voueant, vel etiam iurent castitatem, neque aliter quam frater et soror, cohabitent, maxime si seniculi iam forent. Tutissimum autem erit, obuientes eiusmodi casus de reualidandis matrimoniis semper ad Ordinarium deferre.

IMPEDIMENTA DIRIMENTIA EX DEFECTU CONSENSVS.

I. ERROR.

1. **E**rrans inuincibiliter per se, vel aliorum deceptionem in substantia personae, quacum contraxisse se, vel consummasse matrimonium perperam existimat v. g. putans se habere Rachellem, accipit Liam. L. 9. C. *de iuris et facti ignorantia*.

2. Errans, vel inuincibiliter ignorans qualitatem conditionis seruilis eorum, qui de iure nihil sibi acquirere possunt. C. *Proposuit. 2. de coniug. seruor.*

3. Errans in qualitate redundante in personam, quae talis est, qua una persona ab altera discernitur. v. g. filia natu maior a natu minore, crassior vel longior a graciliore ut breuiore. *Reg. iuris. 85. in 6.*

4. Errans in qualitate, quae in pactum fuit deducta, ut statim de conditionibus dicetur. Error iste pro foro externo non iuuat errantem, nisi testibus omni exceptione maioribus comprobetur, in foro autem interno nudae, vel etiam iuratae assertioni creditur.

2. CONditio.

5. **C**ontrahentes sub tali modo aut conditione de futuro turpi aut impossibili, suspensiva vel resolutiva, quae fini intrinseco, seu substantiae matrimonii repugnet, nihil agunt, v. g. ut bonum fidei coniugalis laedatur adulterando, lenocinando, debitum radicale negando: ut bonum prolis euitetur procurando abortum, seminando extra vas naturale, vel alia ratione: ut bonum Sacramenti destruat, volendo tantum valere matrimonium usque ad certum tempus: si conditio matrimonio non repugnet, valet contractus, et conditio habetur pro non adiecta. v. g. si mecum furaberis, si aureum montem attuleris. C. *Conditiones ult. de conditionib. appof. in despons.*

6. Contrahens sub conditione de futuro honesta ac possibili, quae substantiae matrimonii non repugnat, suspendit contractum usque ad euentum conditionis, qua posita sine nouo contractu coram parocho et testibus, matrimonium probabiliter valet, ea non sub-

subsistente, non valet. v. g. si tot millia intra annum pro dote afferas, si post medium annum non apparebis impraegnata. *C. Super eo §. de conditionib. apposit.* Habentes vero copulam ante conditionis euentum, ipso facto conditioni renunciare censentur, et valebit matrimonium saltem pro foro externo. *C. per tuas 6. de condition. appos.*

7. Contrahens sub conditione de praesenti vel praeterito turpi ac impossibili, quae matrimonio nullatenus repugnat, valide agit, et conditio pro non adiecta habetur, v. g. si furata es; nec obstat, si fini matrimonii quoad praeteritum repugnat, v. g. si adulterata es, si abortum procurasti, modo de futuro non repugnet, aut aliud impedimendum importet, v. g. si arcta vel impotens es.

8. Contrahens sub conditione de praesenti aut praeterito honesta ac possibili, quae substantiae matrimonii non repugnat, statim facit contractum matrimonii validum vel invalidum, prout subsistit conditio. v. g. si nunquam deflorata es, si parens tuus sit opulentus mercator. *§. Conditiones 6. Institut. de verbor. obligat.* Vnde ante copulam habendam indagare oportet conditionis veritatem seu existentiam, alioquin aliquis se periculo peccati seu fornicationis exponeret, ubi ante exploratam veritatem copulam haberet. Si adhibita industria, conditionis veritatem non inuenit, aut si nullam adhibuit industriam, eoquod obligatio inquirendi inuincibiliter non occurrebat, et tamen copulam exercet, neque peccat, neque habendo copulam conditioni renuntiat. Postquam falsitatem conditionis aduertit, et tamen a copula non abstinet, renunciare censetur conditioni, et matrimonium valet. Ut autem pro foro externo praetendenti contractum conditionatum, fides habeatur, oportet habere testes omni exceptione maiores, qui tali contractui sub qualicunque conditione inito ante intronizationem interfuerunt. Parochus autem habita contractus conditionati noticia, nisi iussus a superioribus suis, a copulatione matrimoniali coram facie Ecclesiae desistat.

3. VIS.

9. **P**ersona vim absolutam passa, cum cogente vel alio, qui facit vim inferri ad contrahendum vel consummandum ma-

nn

trimo-

rimonium, inualide contrahit ipso iure naturae ob defectum consensus absolutum, et Magistratus ac Domini cogentes directe, vel indirecte subditos suos ad certa matrimonia contrahenda ipso facto excommunicantur. *Trident. sess. 24. C. 9. de reform. matrim.*

10 Persona vim conditionatam passa, dum metus grauis damni actualiter et iniuste ab extrinseco incutitur ad extorquendum consensum matrimonii cum incutiente vel alio contrahendi, inualide contrahit ob defectum consensus conditionatum; Reconciliatur tamen hoc matrimonium per subsequentem copulam, si metum passus sit conscius nullitatis, et tamen copulam admittit. *C. Consultationi 28. de sponsal. et matrim.*

4. RAPTUS.

11. **P**ersona vim praesumptam passa, quae matrimonii contrahendi causa abducitur inuita, licet postea consentiat, non valet contractus, quoad existit in potestate raptoris. *Concil. Trident. sess. 24. C. 6. de reform. matrim.*

5. CLANDESTINUS.

12. **C**ontrahentes coram paracho alieno, sine licentia expressa vel tacita proprii, inualide contrahunt. *Trident. sess. 24. c. 1. de reform. matrim.* Licentia tacita est, non quatenus parochus post contractum modo sciet et non contradicit, quae rati habitio appellatur; sed quatenus tempore contractus vel ante iam scit, et non contradicit, copulationem fieri ab alio.

13. Contrahentes coram proprio paracho sine duobus testibus moraliter praesentibus, et intelligentibus quid agatur, etiam inualide contrahunt. *Trident. ibidem.* In locis acatholicorum, ubi plerumque hoc decretum non fuit promulgatum, neque pastoris proprii, neque testium praesentia substantialiter requiritur, licet etiam Catholici ibi degentes eorum more copulentur.

IMPEDIMENTA DIRIMENTIA,

EX DEFECTU HABILITATIS.

I. NON BAPTIZATUS.

1. **B**aptizatus cum persona non baptizata siue infideli inualide copulatur ex iure consuetudinario.

2. VOTVM.

2. **P**rofessus in aliqua Religione approbata ante contractum matrimonium, exinceps contrahit inualide. *Trident. sess. 24. de reform. matrim. Can. 9.*

3. Professus in aliqua Religione approbata, post contractum iam matrimonium, irritat illud, si adhuc ratum sit. *Trident. praecit. Can. 6.* Sin iam consummatum sit, votum seu professio cum vxoris consensu facta valet. *C. Coniugatus de conuersione coniugat.* Sine consensu vxoris facta indirecte irritatur ab vxore, ita vt debitum reddere, sed petere non possit, et ea mortua ad alias nuptias transire prohibeatur. *C. quidam eod.* Idem dicendum, si vxor cum vel sine consensu mariti professionem faciat.

3. COGNATIO SPIRITVALIS.

4. **S**olemniter, vel non solemniter baptizans in necessitate, nequit cum persona baptizata vel eius parentibus contrahere. *Trident. sess. 24. C. 2. de reform. matrim.*

5. Leuans in Baptismo solemniter, absoluto, ac vero aliquam personam baptizatam, cum baptizata vel eius parentibus non contrahit. *Trident. ibidem.*

6. Confirmans, vel patrinus fasciam ligans in confirmatione, non contrahit cum confirmata, vel eius parentibus. *Trident. citat.*

7. Baptizans, leuans vel ligans propriam sobolem sine necessitate vel ignorantia esse propriam sobolem, probabiliter priuatur iure petendi debitum, in quo Ordinarius ex consuetudine dispensat. *C. Si vir de cognat. spirituali.*

4. COGNATIO LEGALIS.

8. **A**rrogans personam, quae sui iuris existit, neque patriae potestati subiecta fuit, nequit inire matrimonium cum persona arrogata eiusque descendantibus, probabiliter in infinitum, etiam post dissolutam arrogationem, modo descendentes tempore arrogationis fuerint in potestate patria arrogati, aut durante arrogatione nati sint; cum collateralibus vero arrogati v. g. cum sorore vel etiam parentibus et ascendentibus potest. §. 1. *Ergo Institut. de Nuptiis.*

9. Persona arrogata nequit contrahere cum arrogante, eiusque ascendentibus in infinitum, etiam dissoluta arrogatione: neque cum arrogantis collateralibus fratre, sorore etc. usque ad quartum gradum. §. *Item amitam* 5. *Institut. de Nupt.* Neque cum arrogantis vxore. *L. adoptiuus ff. de Ritu Nupt.*

10. Neque persona arrogata cum arrogantis prolibus, vel contra, nisi sublata fuerit arrogatio, vel emancipatio facta, ut sub eadem potestate patria non amplius existant, contrahit. §. *Inter eos* 2. *Instit. de nupt.*

11. Adoptans personam, quae non est sui iuris, sed existit sub potestate patria, probabiliter nullam cum ea contrahit cognitionem legalem, quia adoptatus non transit in adoptantis potestatem et familiam, nisi adoptio fiat ab auo paterno vel materno, quo casu eadem de adoptione ratio, ac de arrogatione dictum. Approbat autem decisiones civiles Ius Canonicum. *C. ita diligere.* 30. q. 3.

5. COGNATIO CARNALIS SIVE CON-SANGVINITAS.

12. **G**enerans in vel extra matrimonium aliquam personam, non potest cum generata, et eius descendibus in infinitum contrahere. *L. Nuptiae et L. iure gentium ff. de Ritu nupt.*

13. Generata persona in vel extra matrimonium nequit cum generante et eius ascendibus in infinitum contrahere. *L. ut supra.*

14. Generati ab eodem stipite in vel extra matrimonium inter se nequeunt inire matrimonium usque ad quartum gradum a stipite numerandum tam in linea transuersa inaequali, quam aequali. *C. non debet* 8. *de consang. et affinit.*

6. CRIMEN.

15. **C**oniuux nocens et alius complex conspirantes ex condicto in mortem coniugis innocentis, reipsa per se vel per alium procuratam ac secutam eo fine, ut inter se contrahant Matrimonium, tales nequeunt matrimonialiter iungi. *C. laudabilem* 1. *de conuers. infidel.*

16. CON-

16. Coniux nocens et complex simul adulterantes, quorum vnus vel vna, nesciente altera parte innocentem coniugem occidit eo animo, vt matrimonium cum nocente contrahat, tales non possunt copulari. *C. super eo 3. de eo qui duxit in matrim. quam polluit.*

17. Coniux nocens et complex inter se adulterantes et ante vel post adulterium, viuente adhuc innocente coniuge, sponsalia de praesenti vel futuro, serio et absolute, vel saltem conditione ante mortem innocentis coniugis purificata, sibi inuicem promittentes, necnon promissionem, etiam si non reciprocam, acceptantes, neque ante perpetratum adulterium reuocantes, post mortem dictae innocentis frustra contrahunt matrimonium. *C. Siquis 8. de eo, qui duxit.* Secus si adulterium formale non fuerit commissum, dum vna saltem pars adulterans putauit, mortuam iam fuisse priorem coniugem, aut complicem adhuc esse coelibem. *C. Veniens 7. de eo, qui duxit.*

7. IMPOS.

18. **V**ir perpetuo impotens, vel absolute respectu omnium mulierum, vel respectiue ad certam personam, maxime si impotentia sit arte medicorum incurabilis v. g. spado vtroque testiculo carens, aut frigidus vero semine destitutus etc. inualide contrahit cum ea, quacum perfectam copulam exercere nequit; Et si contraxit, post triennalem cohabitationem cum septima manu propinquorum iurantes separantur, aut tanquam frater et soror cohabitant. *C. Laudabilem 5. de frigid. et maleficiat:* Similiter

19. Mulier impotens ob arctitudinem absolutam vel respectiuam tantum, non iungitur matrimonio ei, quocum inepta est habere copulam. *C. vt supra:* Si impotentia superueniat matrimonio, non dissoluit contractum, sed vsum reddit illicitum, ideoque fratrum et sororum adinstar cohabitent.

20. Hermaphroditus contrahit secundum illum sexum, qui in eo praeualet; aut si vterque sit aequalis, eligit vnum, secundum quem contrahit, abiurato alterius sexus vfu coram Magistratu Ecclesiastico.

21. Mares inualide ineunt matrimonium ante annum aetatis decimum quartum, et foemellae ante duodecimum, nisi sint pubertati proximi, ita ut malitia suppleat aetatem, id est: maturitas iudicii, et potentia ad copulam adsint, aut a Papa dispensetur. *C. vn. §. idem quoque de desponsat. impuber. in 6. C. attestationes de despons. impub.*

8. AFFINIS.

22. **C**ognoscens carnaliter suam legitimam vxorem, non potest ea mortua cum eius consanguineis ascendentibus, descendantibus et collateralibus usque ad quartum gradum inire matrimonium. *C. Non debet 8. de consang. et affinitat. e contra*

23. Vxor a marito legitimo cognita, nequit eo mortuo inire matrimonium cum mariti defuncti consanguineis ascendentibus, descendantibus et collateralibus usque ad quartum gradum. *C. ut supra.*

24. Cognoscens carnaliter foeminam extra matrimonium, non potest cum cognitae consanguineis ascendentibus, descendantibus, et collateralibus usque ad secundum gradum inire matrimonium. Sic et

25. Foemina extra matrimonium carnaliter cognita, non nubit cum cognoscentis consanguineis in linea recta et transuersa usque ad secundum gradum. *Trident. sess. 24. c. 4. de reform. matrim.*

26. Maritus committens incestum cum consanguinea vxoris, vel e contra vxor cum consanguineo mariti intra secundum gradum priuantur iure petendi debitum, in quo Ordinarius loci dispensat. *C. Siquis. C. transmissio de eo, qui cognouit consang. vxor.*

9. SACER ORDO.

27. **S**uscipiens maiores ordines, inualide contrahit cum quacunque. *C. vn. de voto et voti redempt. in 6.*

28. Superueniens ordo sacer matrimonio rato vel consummato, priuat iure petendi debitum. *Extrau. Ioann. Antiquae de voto et voti redempt.*

10. *LIGAMEN.*

29. **N**esciens etiam inculpabiliter priorem coniugem, licet nunquam a se cognitam, adhuc vivere, cum alia inualide contrahit. *C. Significat de eo, qui duxit in matrim. C. In praesentia 19. de sponsal. et matrim.*

30. Sciens priorem coniugem adhuc vivere, inualide contrahit cum nesciente, quam tamen mortua priore ducere potest. *C. Veniens de eo, qui duxit in matrim.*

31. Sciens vterque complex, priorem coniugem adhuc vivere, et tamen ineunt et consummant matrimonium putatum, contrahunt impedimentum criminis, *de quo supra.*

32. Sciens vterque priorem coniugem adhuc vivere, et tamen ineunt, sed non consummant matrimonium, post mortem prioris sine vlla dispensatione contrahunt. *C. Siquis 8. de eo, qui duxit in matrim.*

33. Nesciens vterque priorem coniugem adhuc vivere, inualide contrahunt, donec prior moriatur, postea sine dispensatione reconciliantur. Vnde parochus sibi caueat et a copulatione talium absteineat, donec certum nuntium ex mortuorum matricula a parochio sepeliante receperit, si autem hoc vlllo modo dubium, vel suspectum appareat, prius rem totam ad Ordinariatum deferat, quod semper obseruet, quoties personae sunt vagae, vel ignotae, licet testimonium mortis de se videatur authenticum.

11. *HONESTAS.*

34. **C**ontrahens cum aliqua persona absoluta et valida sponsalia de futuro, non potest deinde solutis per mortem vel mutuum dissensum sponsalibus contrahere cum personae desponsatae consanguineis in primo gradu. Nec sponsus cum sponsae mortuae vel abdicatae matre, sorore vel filia: nec sponsa cum sponsi renuntiati aut mortui patre, fratre aut filio, secus dicendum de affinibus. *Trident. sess. 24. c. de reform. matrim.*

35. Sponsus contrahens sponsalia de praesenti siue matrimonium ratum coram facie Ecclesiae, sed non consummat cum sponsa, non potest deinde amplius cum sponsae defunctae consanguineis,

neis vsque ad quartum gradum contrahere: sic e contra sponsa soluto matrimonio rato, nequit cum sponsi consanguineis vsque ad quartum gradum in linea recta et transuersa contrahere. Imo hoc impedimentum etiam nascitur ex matrimonio rato, quod nullum est ex defectu habilitatis, secus si nullum foret ex defectu consensus, quo casu non oritur. *C. vn. de desponsat. in 6.*

IMPEDIMENTA IMPEDIENTIA

TANTVM, SIVE ILLICITVM REDDENTIA MATRIMONIVM.

1. *Ecclesiae vetitum*: quando ex Ordinarii, Consistorii, parochi prohibitione copulatio coram facie Ecclesiae: vel ea iam peracta vsus matrimonii inhibetur, vt denuntiationes ex causa rationabili intermissae adhuc fiant.

2. *Nec non tempus feriatum*: scil. ab Aduentu vsque ad festum Epiphaniae inclusiue, et a die Cinerum vsque ad Octauam Paschae.

3. *Atque Catechismus*. Cessat in his partibus.

4. *Votum*. Puta simplex castitatis, Religionis, coelibatus vel sacri ordinis; primum semper priuat iure petendi debitum, donec dispensetur; secus posteriora.

5. *Sponsalia*. Siquis contrahit cum aliena sponsa, vel sponsa cum alieno sponso, illicite copulatur.

Crimen obsoleuit in hac dioecesi, et continetur his versibus:

Incestus, raptus sponsatae, mors mulieris,
Susceptus propriae sobolis, mors presbyteralis,
Vel si poeniteat solemniter, aut monialem
Accipiat: prohibent haec coniugium sociandum.

INSTRVCTIONES

DE

GRADIBVS CONSANGVINITATIS.

TRia nosse oportet eum, qui distantiam graduum in arbore consanguinitatis cupit inuestigare:

1. *In*

1. *In quo consistat arbor?* Arbor enim consanguinitatis constat ex linea recta et transuersa: recta subdiuiditur in ascendentem, et descendentem, transuersa in aequalem, et inaequalem, idque obseruatur tam in arbore agnationis, in qua ponuntur ii, qui a patre numerantur consanguinei, quam in arbore cognationis eorum, qui a matre deriuantur consanguinei.

In linea recta ascendente recto ordine ponuntur generatores: vt puta in arbore agnationis *primo* gradu sunt pater et mater, Vater und Mutter. *2do* gradu auus, auia, Anherr, Anfrau, oder Großvater, Großmutter: *tertio* gradu proauus, proauia, Uranherr, Uranfrau oder erster Uranherr, erste Uranfrau: In 4. abauus, abauia. Uransvater, Uransmutter, oder anderer Uranherr, Uranfrau. In 5. atauus, atauia, dritter Uranherr, Uranfrau, oder Urans Anherr, Urans Anfrau. In 6. tritauus, tritauia, quasi tetrauus, tetrauia, der vierte Uraher, vierte Uranfrau: oder Urans Uran, oder Uraherrens Uranherr, Uranfrauens Uranfrau. In 7. maiores. Die Voreltern. Eodem modo et ordine in linea recta ascendente cognationis collocantur et nominantur ascendentes ex matre; nam patris ascendentes sunt agnati, idemque nomen et insigne cum filio habent: matris vero ascendentes sunt cognati, aliudque nomen et insigne habent.

In linea recta descendente ponuntur recto ordine generati: videl. in arbore agnationis. 1. Ponuntur filius, filia, Sohn und Tochter. 2. Nepos, neptis, Enkel, Enklin: 3. Pronepos, proneptis. Urenkel, Enkels Sohn oder Tochter, erster Urenkel. 4. Abnepos, abneptis, anderer Urenkel, Urenkels Sohn oder Tochter. 5. Atnepos, atneptis, dritter Urenkel oder Urenkels Enkel. 6. Trinepos, trineptis, quasi tetranepos, tetranepotis, vierter Urenkel oder Urenkels Urenkel. 7. Posterii die Nachkömmling. Eodem modo descendentes in arbore cognationis quoad lineam rectam collocantur et nominantur. Nam filiorum descendentes sunt agnati patris, idemque nomen et insigne cum patre habent: et filiarum descendentes sunt cognati patris; aliudque nomen et insigne a filiae marito sortiuntur.

In linea transuersa aequali ponuntur ii, qui ab uno communi stipite von einem Stamm Vater, Stamm Mutter cum aequali

quali ab eo distantia procreati sunt: sic in linea transuersa aequali agnationis ponuntur 1. Frater et soror, Bruder und Schwester, qui pro stipite habent patrem cum matre. Si vnum patrem et matrem habeant, vocantur fratres germani vollbürtige Geschwister, einbändige Geschwister, qui ab vno vinculo matrimoniali descendunt: si diuersos habeant parentes, vocantur halb-bürtige Geschwister, zwen-bändige Geschwister, qui a duplici vinculo matrimonii proueniunt, et horum alii vocantur fratres consanguinei, Geschwister vom Vater, qui vnum patrem, sed diuersas matres: alii vterni, Geschwister von der Mutter, qui vnam matrem, sed diuersos patres habent. 2. Ponuntur patruels et amitini, erste Geschwisterer Kinder von Vaters Bruder und Schwester, qui pro suo stipite habent auum vel auiam. 3. Patruels magni et amitini magni andere Geschwister Kinder, qui pro stipite respiciunt proauum et proauiam. 4. Gradu ponuntur propatruels et proamitini, dritter Geschwisterer Kinder, qui pro stipite abauum et abauiam agnoscunt. Sic

In linea transuersa aequali cognationis ponuntur Imo gradu frater et soror, vt supradictum, respicientes matrem ceu stipitem. 2. Consobrini vel consobrinae, erstere Geschwister Kinder, pro stipite agnoscetes auum vel auiam maternam. 3. Consobrini magni vel consobrinae magnae, anderer Geschwister Kinder, habentes pro stipite proauum et proauiam maternam. 4. Pro-Consobrini vel proconsobrinae, dritter Geschwisterer Kinder, pro stipite suo venerantes abauum et abauiam maternam.

In linea transuersa inaequali ponuntur ii, quorum vnus numerat plures gradus ad communem stipitem altero, sic in linea agnationis ponitur 1. mei patris frater, quem patruum Vaters Bruder: deinde patris soror, quam amitam Vaters Schwester appello, cum suis filiis, nepotibus etc. et cum iis pro stipite respicio auum vel auiam paternam. 2. Ponitur mei aui paterni vel auae paternae frater (vulgo patruus magnus, Anherrns oder Anfrau Bruder) aut soror, vulgo amita magna, Anherrns oder Anfrauens Schwester, cum suis descendens liberis, nepotibus etc. qui mecum pro stipite venerantur proauum, vel proauiam. 3. Ponuntur mei proau vel proauiae paternae frater: vulgo propatruus

trius Ur. Anherrns Bruder: aut soror vulgo proamita, Ur. Anherrns Schwester, cum suis descenditibus, qui mecum stipitem habent communem abauum et abauiam paternam. Sic

In linea transuersa inaequali cognationis ponitur 1. Matris frater, vulgo auunculus Mutter Bruder, deinde matertera, Mutter Schwester, cum filiis suis ac nepotibus etc. quibuscum habeo communem stipitem auum et auiam maternam. 2. Ponitur mei aui vel auiae maternae frater (vulgo auunculus magnus, Anherrn. oder Anfraus. Bruder) et soror, vulgo matertera magna, Anherrn. oder Anfrau. Schwester, cum suis filiis, nepotibus etc: qui mecum pro stipite habent proauum vel proauiam maternam. 3. Ponitur mei proau vel proauiae maternae frater, (proauunculus Ur. Anherrn. oder Ur. Anfrau Bruder) nec non soror promaterterae, Ur. Anherrns. oder Ur. Anfrauens Schwester, cum suis descenditibus vsque ad 4tum gradum, qui mecum pro stipite recognoscunt abauum vel abauiam maternam. Ex hisce principiis facile licet formare arborem totalem, vel saltem fragmentum arboris cum expressione earum duntaxat personarum, quae ad computationem graduum necessario requiruntur.

II. *Nosse oportet regulas computationis graduum, quarum*

PRIMA: In linea recta tot sunt gradus, quot personae, vna dempta, et haec regula non patitur magnam difficultatem.

SECUNDA: In linea transuersa aequali, quot gradibus duae personae distant a communi stipite, tot distant inter se, vna dempta. Nec hic multum difficultatis, modo in arbore agnationis attendatur ad patruales et amitinos, ad patruales magnos et amitinos magnos, demum ad propatruales et proamitinos, qualem inter se habeant stipitem. Pariter in arbore cognationis attendatur ad consobrinos, ad consobrinos magnos, et ad proconsobrinos, qualem inter se stipitem numerent communem.

TERTIA: In linea transuersa inaequali quot gradibus remotior persona distat a communi stipite, tot distant inter se, vna dempta. hic nonnihil maior difficultas, quae statim exemplis illustrabitur.

III. *Nosse oportet regulas extensionum.*

PRIMA: Matrimonium in linea recta prohibetur in infinitum, ita vt Adamus ex mortuis resuscitatus ad vitam, non posset reperire uxorem,

SECUNDA. In linea transuersa prohibetur matrimonium tantum vsque ad quartum gradum inclusiue.

His praesuppositis, transibit lector ad praxin, et facile fragmentum arboris conficiet. Siquis enim dicat, sponso esse consanguineos, statim roget rationem: quare? Cum enim in linea recta non sit multum difficultatis, ut dictum, rationem reddet ex linea transuersa aequali vel inaequali agnationis vel cognationis, ac dicet: quia auus sponsi et auia sponsae fuerunt frater et soror, siue germani, siue consanguinei, siue vterini, modo non fuerint compriugni tantum, quod hic non sufficit: aut dicet, quod auus sponsae et proauus sponsi fuerint fratres: aut consobrini, vel patruales aut amitini. Nunc arripiat calamus, scribat praenomen et cognomen sponsi quoad primum exemplum, deinde patris, aui ac proau, qui hoc casu stipes erit, deinde similiter descendendo scribat progenitores sponsae, donec ad ipsam perueniat: postea numeret utramque lineam vsque ad stipitem, quo dempto habebit gradum. Vbi tamen semper exprimat praenomen et cognomen, quoties haberi potest, sin minus, dicatur Titius, Scipronius, Berda etc. v. g.

1.	
Petrus Hahn cum	
vxore Anna Lüßlin	
genuit	
2.	2.
Georgium Hahn:	Annam Hahnin:
hic cum vxore	haec cum marito
Maria Wintin	Petro Zahn
3.	3.
Andream Hahn:	Paulum Zahn:
hic cum vxore	hic cum vxore
Catharina Steinin	Maria Kislin
4.	4.
Antonium Hahn	Lucretiam Zahnin.
Sponsam.	Sponsam.

Igitur Antonius Hahn cum Lucretia Zahnin est in tertio gradu lineae transuersae aequalis consanguineus.

1.	
Lucius Wolf cum	
Anna Hündin vxore genuit	
2.	2.
Ioannem Wolf:	Tobiam Wolf:
hic cum vxore	hic cum vxore
Anna Behrin	Catharina Rabin
3.	3.
Antonium Wolf:	Simonem Wolf:
hic cum vxore	hic cum vxore
Maria Hahnin	Vrsula Taubin
4.	4.
Annam Wolfin	Annam Wolfin:
Sponsam.	haec cum marito
	Georgio laeger.
	5.
	Iodocum laeger,
	Sponsam.

Ergo sponsa cum sponso est in 4. gradu lineae inaequalis siue attingente tertium consanguinea.

INSTRVCTIONES

DE

GRADIBVS AFFINITATIS.

TRia similiter nosse oportet eum, qui distantiam graduum in arbore affinitatis vult inuestigare.

I. *In quo consistat haec arbor?* Arbor haec est ipsa arbor consanguinitatis tam mariti, quam vxoris. Maritus enim cum vxore fit vna caro, et respectu illius idcirco nullam dicit consanguinitatem, neque affinitatem; at cum consanguineis vxoris fit affinis verschwägert, in eo gradu, in quo ipsi sunt consanguinei cum vxore: vnde examinata consanguinitate vxoris, apparebit affinitas mariti, qui in linea recta ascendente habet patrem et matrem vxoris, illum appellat suum socerum, seinen Schwähr, oder Schwähr-Vater, hanc socrum, Schwieger oder Schwieger-Mutter nominat (et hi vocant vxorem filii nurum, Sohns Frau, Schnur: Vxorem nepotis, pronurum etc. Maritum vero filiae vocant generum, Eydam, Tochtermann: progenerum, neptis maritum) deinde pro-socerum, Weibs An-Herr, prosocrum, Weibs An-Frau, absocrum, Weibs Ur-Anherrn, absocrum, Weibs Ur-Anfrau. Atsocerum, atsocrum, Weibs anderer Ur-Anherr oder Ur-Anfrau &c. In linea recta descendente habet filium et filiam vxoris in anteriori matrimonio natos, quos vocat priuignos, compriuignos, Stief-Kinder, et horum descendentes vsque ad quartum gradum; hi vero vocant talem patrem, vitricum Stief-Vater, matrem, nouercam Stief-Mutter. In linea transversa aequali vel inaequali fratrem vxoris nominat, leuirum Weibs Bruder, Schwager, sororem vxoris, glorem Weibs Schwester, Geschwen: leuir vero et glos vocant sororis maritum, sororium Schwester-Mann, Schwager: fratris vero vxorem, fratriam Bruders Weib, Schwägerin. Vxoris patruus, amita, auunculus, matertera cum eorum descendibus vsque ad quartum gradum communi nomine affinium, Schwäger, a marito insigniuntur. Et econtra vxor consanguineos

sui mariti ascendentes, descendentes et collaterales iisdem nominibus, ut dictum, salutat.

II. *Nosse oportet regulas computationis graduum.*

PRIMA: Consanguinei mariti, quoto gradu coniuncti sunt marito iure consanguinitatis, eodem gradu coniuncti sunt uxori iure affinitatis, tam secundum lineam rectam, quam transuersam, aequalem vel inaequalem. e contra

SECUNDA: Consanguinei uxoris, quoto gradu iuncti sunt uxori iure consanguinitatis, eodem gradu iuncti sunt marito iure affinitatis, secundum lineam rectam et transuersam, eamque aequalem vel inaequalem.

III. *Nosse oportet regulas extensionum.*

PRIMA: Maritus tantum, et non eius consanguinei, per copulam perfectam contrahit affinitatem cum omnibus consanguineis uxoris intra quartum gradum, tam secundum lineam rectam, quam transuersam; si autem copula fuerit fornicaria vel adulterina, contrahit fornicator vel adulter tantum affinitatem cum consanguineis fornicariae intra secundum gradum.

SECUNDA: Uxor tantum per copulam perfectam contrahit affinitatem cum omnibus consanguineis sui mariti intra quartum gradum secundum lineam rectam et transuersam; si vero copula fuit fornicaria vel adulterina, contrahit fornicaria vel adulter tantum affinitatem intra secundum gradum cum consanguineis fornicatoris vel adulteri.

Iuxta haec principia procedat lector ad praxin et conficiat fragmentum. Primum interroget: an vnus desponsatorum sit in statu viduitatis? si ita; ulterius roget: an defuncta uxor cum noua sponsa non fuerit consanguinea, et quomodo? et econtra. Si dicatur, quod auia sponsae nouae et proauis uxoris defunctae fuerint frater et soror, ita procedat: primo scribat nomen defunctae uxoris, deinde ascendendo quaerat stipitem, et ab hoc descendat ad nouae sponsae nomen, deinde iuxta nomen defunctae scribat nomen sponsi vidui, et numeret gradus consanguinitatis inter defunctam uxorem et nouam sponsam,

1.
Georgius Kuhn,
cum vxore Barbara
Straufin genuit

2.
Annam Kuhnin:
haec cum G. Kurtz,
marito

2.
Antonium Kuhn: hic
cum vxore Catharina Weifin

3.
Paulum Kurtz:
hic cum Anna
Langin

3.
Margaretham Kuhnin:
haec cum Georg. Baumb,
marito

4.
Ioannam Kurtzin,
Sponsam.

4.
Cunegundam Baumbin:
haec cum marito Petro Blatt

5.
Susannam Blattin defunctam vxor-
em Ioannis Stein, vidui et noui
Sponsi.

Remotior persona, vna dempta, numerat ad stipitem quatuor gradus. Ergo defuncta vxor et noua sponsa sunt in 4to gradu consanguinitatis lineae transuersae inaequalis: consequenter maritus viduus cum noua sponsa est in 4to gradu affinitatis lineae transuersae inaequalis.

Praeter primum hoc genus affinitatis, quod est inter maritum solum, et consanguineos vxoris: et vice versa inter vxorem solum, et consanguineos mariti, et de quo huc vsque actum est, erant olim adhuc alia duo affinitatis genera, quorum vnum versabatur inter maritum et affines suae vxoris, ac vice versa; alterum afficiebat eundem maritum et affines affinium suae vxoris, ac vicissim; duplex autem hoc affinitatis genus iure nouo Tridentini sublatum est, vt hodie affinitas non pariat affinitatem.

IN.

INSTRVCTIONES

DE

ABSOLVTIONE VEL DISPENSATIONE IN S. POENITENTIARIA.

CUM sacra Poenitentiaria absoluat ab omnibus Censuris occultis S. Pontifici reseruatis, nec non dispenset in omnibus irregularitatibus, impedimentis matrimonialibus, votis, et aliis quibuscunque inhabilitatibus occultis, exceptis iis, quae sunt iuris naturalis, v. g. impedimenta matrimonialia ex defectu consensus, impedimentum ligaminis, impotentiae, consanguinitatis in linea recta et transuersa quoad primum et secundum gradum, quem sibi Dataria reseruatur, et clandestinitatis, in quo ultimo, saltem iis locis, vbi Tridentinum Decretum de matrimonio fuit publicatum, nunquam dispensare consuevit; Imo etiam in duobus casibus notoriis ac publicis, videl. quando quis violentas manus in Clericum iniecit, aut pugnavit publice in duello, et quoquo modo complex fuit, ad S. Poenitentiarium recurritur, ideo haec tria scire oportet:

I. *Causas dispensandi* praeprimis quoad dispensationem in impedimentis matrimonialibus, quarum

PRIMA: Incompetentia dotis, quae sic proponitur: quod cum oratrix habeat dotem minus competentem vel plane nullam iuxta statum sui conditionem, cum qua virum sibi non consanguineum, vel alio impedimento affectum paris conditionis, cui nubere possit, inuenire nequeat, et dictus orator intendat illam cum dicta minus competente dote in uxorem ducere: aut si huic nubat, erit, qui eam dotare promittit.

SECUNDA: Angustia loci his verbis expressa: quod cum dicta oratrix in loco sui domicilii, vbi praedia sua possidet, propter illius angustiam virum sibi non consanguineum vel alio impedimento affectum paris conditionis, cui nubere possit, inuenire nequeat.

TERTIA: Inimicitiae componendae: quod cum inter Oratorum parentes, consanguineos vel affines graues inimicitiae ortae sint, et ad praesens vigeant, aliunde tamen, quam ex causa matrimonii inter Oratores contrahendi prouenientes, et ante illius tractatum exortae, et
certum

certum sit, quodsi Oratores praedicti matrimonialiter copularentur, inimicitiae huiusmodi omnino componerentur: aut nisi contraherent matrimonium, graues inter consanguineos utriusque partis inimicitiae orerentur.

QUARTA: Euitatio litium seu Processuum: quod cum inter Oratores, et eorum parentes super rebus magni momenti lites ortae iam sint, et ad praesens adhuc vigeant, lites huiusmodi omnino tollerentur: aut nisi matrimonium inter Oratores contraheretur, lites graues inter consanguineos orerentur.

QUINTA: Euitatio scandalorum: quod cum inter Oratores fuerit diuturna et nimia conuersatio ac familiaritas cum suspitione copulae, licet falsa, grauia inde scandala v. g. detractioes, iurgia, vel inimicitiae orerentur, et oratrix grauiter infamata et innupta remaneret, aut etiam vitae periculum vero similiter immineret.

SEXTA: Aetas sponsae superadulta: quod cum oratrix vigesimum quartum aetatis annum excedens, haecenus virum paris conditionis, cui nubere posset, non inuenerit.

SEPTIMA: Periculum haeresis: quod cum Oratores sint orthodoxae Religioni addicti, e contra loca vicina Lutheranae sectae dedita, timendum foret, ne ad pagos haereticos confugiant, et cum haereticis matrimonium contrahant.

OCTAUA: Conseruatio diuitiarum in eadem familia: quod cum oratrix sit ex familia amplissima, cuius diuitiae non sine dispendio familiae causa dotis ad aliam cognationis familiam distraberentur.

NONA: Excellentia meritorum: quod cum oratrix, eorum parentes, maiores, aut is, qui pro ea intercedit, Ecclesiae multa beneficia praestiterunt, tum tempore belli, tum pacis, aut alia occasione eliminando haereses, fundando, aedificando vel dotando Ecclesias, militando contra Turcas, et aliqualem habituri consolationem, si dispensaretur.

DECIMA: Impraeagnatio Oratricis: quod cum sciuerint, se tali gradu consanguinitatis esse coniunctos, Orator non quidem peccandi data opera, ut crimine admissio, haec causa foret, Sedem Apostolicam ad misericordiam et gratiam erga ipsos faciliorem reddendi, sed solum vesana libidine victus oratricem cognouerit.

Praeter has causas alii adhuc alias adducunt, et licet illae potissimum seruiant in ordine ad impetrandam dispensationem in impedimentis matrimonii notoriis, et pro foro externo, praesertim si dispensatio petatur in *forma communi*, vel *pro Nobilibus etc.* Romae, vel etiam ab Ordinario; cum tamen S. Poenitentiaria super impedimentis occultis et pro foro interno ex iisdem causis dispenset, ex quibus summus Pontifex, vel Episcopus dispensare solet pro foro externo; eadem causae subinde aptari poterunt pro obtinenda dispensatione S. Poenitentiariae, tam in matrimonio contrahendo, quam contracto; potissimum tamen ab ea attenduntur sequentes: *periculum grauium scandalorum, reuelationis impedimenti cum infamia oratricis, perseuerantiae in peccato, diffamationis oratricis, periculum peruersionis, vel transitus ad alienam religionem, inimicitiarum, aut alterius damni spiritualis.*

Requiritur autem insuper, vt in supplica ad Poenitentiarium exponantur etiam sequentes circumstantiae: 1. quod impedimentum sit *occultum*, quale censetur, si vel nondum deductum sit ad forum externum, neque in iudicio probari possit, aut saltem non plures, quam tres, quatuor vel quinque personae, et quidem tales de eo resciant, vbi non subest periculum, ne vltius propaleatur. 2. an agatur de matrimonio *contrahendo*, an de iam *contracto*, et si hoc, an bona vel mala fide vtriusque, vel saltem alterius partis, item an clandestine, an iuxta formam Tridentini, fuerit contractum? an forte vna pars sit alienae religionis? 3. an interuenerit copula? et an haec forte eo fine habita sit, vt facilius impetraretur dispensatio? 4. an vnicum tantum sit impedimentum et quale illud in specie? an non forte adhuc aliud simul concurret? super quibus circumstantiis aperiendis oneranda est Oratorum conscientia.

Causa pro obtinenda dispensatione super voto castitatis perpetuae plerumque est periculum incontinentiae; super irregularitate autem, aut alia inhabilitate variae pro variis casibus causae occurrunt.

II. *Scire expedit modum scribendi ad S. Poenitentiarium*, diriguntur enim literae supplices ad Cardinalem, Poenitentiarium maiorem, sequentis incirca tenoris:

EMI-

EMINENTISSIME, ET REVERENDISSIME
DOMINE!

Bertha mulier laica emisit votum simplex religionis, *vel* castitatis perpetuae; verum cum adsit, *vel* futurum praeuideat periculum incontinentiae, nisi nubat; E. Vrae humillime per me infra scriptum supplicat, sibi votum huiusmodi benigne commutari, ad effectum contrahendi licite matrimonium. Quam gratiam etc. Eminentiae Vrae Rmae.

demississimus seruus NN. Curatus
vel Confessarius loci N.

INSCRIPTIO:

EMINENTISSIMO, ET REVERENDISSIMO DOMINO,
CARDINALI MAIORI POENITENTIARIO ROMAE.

Securissimum autem est, nisi ratio sigilli vel quid aliud obftet, casus eiusmodi dispensationis, praesertim matrimoniales, ad Rmum D. Vicarium, vel Pro-Vicarium generalem cum omnibus circumstantiis deferre, iuncto petito, vt dispensationem procuret.

III. *Scire oportet methodum exequendi rescriptum S. Poenitentiariae*, quod clausum sigillo eiusdem communiter habet sequentem Inscriptionem: *Discreto viro Confessori, vel Curato ex approbatis ab Ordinario per latorem (vel latricem) praesentium eligendo.* Vt primum igitur tale rescriptum Executori intimatum fuerit, vocabit oratorem, aut oratricem, illudque adhuc clausum ei ostendet, deinde modo in eius praesentia literas aperiat, et tenorem illarum exponat, interrogando partim, an narrata omnia sint vera? partim, an paratus sit ad ea, quae S. Poenitentiaria praescribit, praestanda? quo annuente iubeat, vt se tempore opportuno paratus ad confessionem iterum sistat, audiatque Executor confitentem, et praeuiis monitionibus opportunis iuxta clausulas literarum imponat poenitentiam praescriptam, quae cum plerumque discretionis Confessarii committatur, is ad qualitatem, sexum, et aetatem poenitentis respiciat, talemque iniungere poenitentiam caueat, vnde delictum aliquando detegi posset; iniunguntur tamen non solum preces diuturnae et iteratae, v. g. rosarium quauis septimana semel

recitandum per plures menses, aut etiam annos, subinde per totam vitam, aut psalmi poenitentiales, Litaniae etc. sed etiam ieiunia aut abstinenciae, item eleemosinae, pauperibus, vel etiam Ecclesiis faciendae, aliaque pia opera, dummodo poenitentia vere dici possit grauis. Postea poenitentem a censura, siquam incurrisset, et in dubio saltem in cautelam absoluat, deinde a peccatis, et denique ad dispensationem exequendam procedat, post verba absolutionis Sacramentalis addendo: *Et insuper auctoritate Apostolica mihi specialiter delegata dispenso tecum super impedimento primi gradus v. g. affinitatis, proueniente ex copula illicita a te habita cum matre v. g. mulieris, cum qua contrahere intendis, ut praefato impedimento non obstante matrimonium cum dicta muliere publice seruata forma Concilii Tridentini contrahere, consummare, ac in eo remanere licite possis ac valeas. In nomine Patris etc.* quod si matrimonium iam contractum esset putatiue saltem, ponatur: *ut illo non obstante, renouato consensu cum putatiua coniuge tua, matrimonium cum illa contrahere etc. et pariter prolem siquam suscepisti, et in futurum susceperis, legitimam fore, pronuntio, et declaro. In nomine etc.*

Et ita pro varietate impedimenti formula variari poterit. Denique literas dilaceret, vel comburat, ne amplius fidem in foro externo mereantur. Si enim contingeret, post matrimonium in vim huiusmodi dispensationis contractum, vel etiam reualidatum, impedimentum ex occulto fieri publicum, adhuc impetranda esset dispensatio pro foro externo, et interim ob scandalum separatio decernenda, licet eiusmodi coniuges cessante scandalo, et clam licite sibi cohabitare possent. Parochus tamen, cui sit denuntiatio in tali casu non debet statim ad publicam separationem procedere, nisi ipsum impedimentum iam publicum esset, sed imposito denuntianti silentio, et facta secreta solum separatione, si nempe vterque coniux in mala fide esset (secus in bona fide interim relinqui debent) de opportuno remedio dispensationis prouidere satagat.

Denique hoc insuper notandum est, contingere aliquando, licet rarissime, ex casu Papali fieri Episcopalem, id est, dispensare posse Episcopum in casu extraordinario, quin recurrendum sit ad S. Poenitentiarium, ad quam alias ordinarie spectat eiusmodi dispensatio
in

in occultis, modo impedimentum sit iuris Ecclesiastici; Et hoc ob consensum praesumptum summi Pontificis, iusque primigenium Episcopi, quod pro tali casu restrictum non censetur, praesertim si matrimonium iam esset contractum, aut vrgens adesset necessitas, ita, vt v. g. ob imminentem mortem vni ex sponsis, ob infamiam ex mora certo orituram etc. differri non posset eo vsque matrimonium, donec dispensatio Romana obtineretur.

INSTRVCTIONES

DE

DISPENSATIONE IN DATARIA.

CUM S. Poenitentiaria ex dictis solum dispenset in occultis, et pro foro interno tantum; consequens est, quoties ob inhabilitatem, aut impedimentum notorium necessaria est dispensatio pro vtroque foro, recurrendum esse ad Datariam, vel Cancellariam Apostolicam, in iis, quorum dispensatio summae Sedi semper reservata est, v. g. in impedimentis consanguinitatis, vel affinitatis, gradus 2di aequalis: 2di et 3tii: 2di et 4ti: multo magis, si attingeretur gradus 1mus. In varia autem forma eiusmodi dispensationes expediri solent, v. g. pro *Nobilibus*, vel *ex honestis familiis*, vbi subinde motuum dispensandi dicitur: *ex certis rationabilibus causis*, maior autem *taxa*, siue *compositio*, vt vocant, soluenda est; in *forma communi*, vbi interuenit vna, vel plures ex causis supra pag. 292. allegatis, soluiturque taxa communis; et denique in *forma pauperum*, pro qua autem obtinenda causae praefatae non attenduntur, sed requiritur vna ex sequentibus, nimirum
 1. ob copulam inter oratores habitam. 2. propter infamiam mulieris ortam ex suspitione, licet falsa, copulae, siue ex suspecta conuersatione. Et casu, quo copula reipsa praecessit, id necessario aperiendum est, et quidem cum mentione, an peccarint scientes, vel ignorantes impedimentum v. g. consanguinitatis, item an sub spe facilitandi gratiam dispensationis, idque ex vtraque, vel alterutra parte?

Quae dispensatio posterior in *forma pauperum* cum frequentior reliquis esse soleat, sciendum est:

Quis hic censeatur canonice pauper? cum enim, ut modo dictum, de stylo Datariae pendantur pro expeditione certa iura, siue taxae, quae partim officialibus, partim etiam aliis piis causis in commune Ecclesiae bonum redundantibus, v. g. Missionibus, Expeditionibus, et adiumentis pro fide propaganda etc. cedunt, a quorum solutione eximuntur pauperes (hoc est, a taxa ordinaria, non autem quasi expeditio omnino gratis fieret, cum et officiales curiae, scriptores, ac sollicitantes, deinde prouisio cambii, iura Notarii instrumentum conficiantis super executione, certas expensas postulent) ipsa Dataria in suis expeditionibus qualitatem paupertatis ad hunc finem canonice declarat his verbis: *Qui, uti asserunt, pauperes ac miserabiles existunt, et ex suis labore ac industria tantum viuunt*; censentur canonice pauperes, ad effectum, de quo hic agitur, omnes illi, qui non habent bona sufficientia pro sua sustentatione congrua, nisi insuper laborent, vel manu, vel industria alia; quo spectant etiam ii, qui quidem ex bonis suis haberent sustentationem qualemcunque, non tamen decentem iuxta statum suum v. g. nobilitatis, sed hoc intuitu tenentur assumere officia politica, ubi non habetur ratio eorum bonorum, quae sperant v. g. titulo haereditatis, sed eorum praecise, quae pro tempore possident. Requiritur tamen, ut ambo Oratores sint canonice pauperes, adeoque non sufficit, si vnus tantum ex iis pauper, alter vero opulentus esset.

Haec paupertas Romae verificanda est per testimonium ab Ordinario in forma autentica transmittendum; unde ut hoc expediri possit, Parochus diligenter se informet de statu, et facultatibus Oratorum, et ubi dubium occurrit, assumat duos testes etiam iuratos, qui cum ipso deponant Oratores in sensu antedicto pauperes esse, ut Ordinario desuper fidem facere possit.

II. *Quomodo facienda sit informatio?* Nimirum praeter nomen, cognomen, dioecesin, et paupertatem (si subit) oratorum exprimere oportet 1. *Impedimentum specificum*, adiecto simul schemate, ubi est consanguinitatis, vel affinitatis. 2. *gradum* non tantum remotiorem, sed etiam propinquiorem, si linea inaequalis sit, ita, ut si Oratores coniuncti sint in gradu 2do et 3tio, non sufficiat dicere,

eos

eos esse coniunctos in 3tio. 3. Si petitur dispensatio super Imo et 2do gradu affinitatis vel consanguinitatis (quae NB. rarissime pro pauperibus, siue in forma pauperum conceditur, sed tantum inter Principes, ac personas illustres ex causa publicae utilitatis, et quando in forma pauperum subinde obtinetur, grauissimae causae concurrant, necesse est: v. g. periculum mortis, vel probabilis timor transitus ad sectam heterodoxam, in loco praesertim acatholicis mixto, vel contermino) exprimi debet *prouenientia* consanguinitatis, et affinitatis, item an affinitas prouenerit ex copula licita, an illicita? in primo enim casu difficilius dispensatur, quam in altero. Vnde notent sibi hoc Curati, quod omni modo dissuadere debeant connubia inter personas consanguinitate, vel affinitate, maxime autem in gradu Imo et 2do, coniunctas. Literae autem informatoriae cum semper etiam pro dispensatione Romana procuranda ad Ordinarium, aut eius Vicarium, vel Pro-Vicarium generalem dirigendae sint, sequentis incirca tenoris esse poterunt:

**REVERENDISSIME, AC CELSISSIME S. R. I. PRINCEPS,
DOMINE, DOMINE CLEMENTISSIME!**

Titius N. et Caia N. Dioeceseos Bambergensis, e Parochia N. scientes (vel ignorantes) se secundo consanguinitatis gradu aequali lineae transversae esse coniunctos (vel 2do et 3tio affinitatis gradu se inuicem attinere) prout ex annexo schemate colligitur, non quidem sub spe facilitandi dispensationem, carnaliter inuicem peccauerunt (vel ita familiariter inuicem conuersati sunt, ut, quamuis inter eos copula secuta non fuerit, orta tamen sit suspicio licet falsa, quod se carnaliter cognouerint) cum autem, nisi matrimonium inter eos contrahatur, dicta Caia grauius diffamata et innupta remaneret, grauiusque exinde scandala verosimiliter orirentur; Oratores vero suum hac in parte desiderium adimplere non possint absque sedis Apostolicae dispensatione; hinc humillime supplicant, quatenus Reuerendissima Celsitudo Vestra suo in Curia Romana Agenti mandare clementissime dignetur, ut Oratoribus praeditis (qui reuera pauperes, et miserabiles existunt, ac de suo labore et industria tantum viuunt) quae parenthesis omittitur, si Oratores non essent

essent pauperes, gratiam dispensationis, subministratis per Oratores sumtibus, opportune procuret. Quam gratiam Deus etc.

Reuerendiss. Celsitudinis Vestrae

submississimus N. N.

Eadem formula seruire etiam poterit, mutatis mutandis, quando dispensatio ab ipso Reuerendissimo Ordinario petenda est, de qua infra. Et ubi oratores pertinerent ad diuersam Dioecesin, vtrique in literis supplicibus quidem necessario exprimenda, literae autem ipsae ad Ordinarium oratricis, etiam pro dispensatione Romana dirigendae sunt.

III. Circa executionem dispensationis romanae pro foro externo id praecipue obseruent Curati, quod facta in vim Breuis vel Bullae dispensatoriae expeditione Reuerendissimi Ordinariatus, et Curato insinuata is oratores casu, quo ante hac in eadem domo habitassent, ad tempus beneuifum ab inuicem separare, et ab vtraque parte seorsim depositionem iuratam aut saltem in vim iuramenti exigere, quod non sub spe facilius obtinendae eiusmodi dispensationis copulam, aut familiaritatem habuerint, deinde poenitentiam discretam, quae in peregrinatione ad loca sacra, ieiunio aliquorum dierum, recitatione certarum precum ad aliquod tempus, iterata Confessione, et S. Communionem, aut etiam eleemosyna pauperibus aut locis piis applicanda, consistere poterit, iniungere debeat, ac denique gratiam dispensationis obtentae iis impertiatur.

INSTRVCTIONES

DE

ABSOLVTIONE VEL DISPENSATIONE EPISCOPALI.

Episcopi potestas absoluendi et dispensandi ordinaria se extendit ad omnia, quae non sunt specialiter reseruata summo Pontifici, aliquando etiam, licet rarissime, ad ipsa reseruata, quando nimirum tales circumstantiae concurrunt, quae ex casu Papali reddunt

reddunt Episcopalem, vt supra insinuatum est. Sic dispensat Episcopus ex iusta causa pro vtroque foro in impedimentis matrimonii impedimentibus, super omnibus votis, (illis 5. exceptis, quae pagina 272. memorata sunt) proinde etiam super voto castitatis, ad tempus tantum emisso, aut si quidem in perpetuum emissum fuerit, sed tamen sub conditione; similiter votis non nubendi, debitum non petendi, sacros ordines suscipiendi etc. Ad eundem Episcopum pertinet dispensare ex certis causis super denuntiationibus matrimonio praemittendis, circa quas parochi nihil remittere possint. In impedimentis dirimentibus regulariter quidem non dispensant Episcopi autoritate ordinaria, sed in vim priuilegii quinquennalis sic dicti, quod omni quinquennio de nouo concedi soleat, quod pro Reuerendissimo Ordinario Bambergensi sequentes continet facultates:

1. Absoluendi ab haeresi et apostasia a fide et a schismate quoscunque, etiam Ecclesiasticos tam saeculares, quam regulares, non tamen eos, qui ex locis fuerint, vbi sanctum officium exercetur, nisi in locis missionum, in quibus impune grassantur haereses, deliquerint: nec illos, qui iudicialiter abiurauerint, nisi isti nati sint, vbi impune grassantur haereses, et post iudicalem abiurationem illuc reuersi in haeresin fuerint relapsi, et hos *in foro conscientiae* tantum.

2. Tenendi et legendi libros prohibitos haereticorum ad effectum eos impugnandi, et alios quomodolibet prohibitos, praeter opera Caroli Melinei et Nicolai Machiauelli, et libros de astrologia iudiciaria principaliter, aut incidenter, vel alias, quouis modo de ea tractantes, ita tamen, vt libri ex illis prouinciis non efferantur.

3. Dispensandi in 3. et 4. gradu simplici et mixto, tantum cum pauperibus, in contrahendis: In contractis vero cum haereticis conuersis etiam in 2. simplici et mixto, dummodo nullo modo attingat primum gradum, et in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam.

4. Dispensandi super impedimento publicae honestatis iustitiae ex sponsalibus proueniente.

5. Dispensandi super impedimento criminis, neutro tamen coniugum machinante; ac restituendi ius petendi debitum amissum.

6. Dispensandi in impedimento cognationis spiritualis, praeter leuantem et leuatum.

7. Hae vero dispensationes matrimoniales videl. 3. 4. 5. et 6. non concedantur, nisi cum clausula: dummodo mulier rapta non fuerit, et si rapta fuerit, in potestate raptoris non existat, et in dispensationibus huiusmodi declaretur expresse illas concedi, tanquam a Sedis Apostolicae Delegato.

8. Dispensandi in irregularitatibus ex delicto occulto tantum prouenientibus, excepta ea, quae ex homicidio voluntario contrahitur.

9. Dispensandi et commutandi vota simplicia in alia pia opera, exceptis votis castitatis et Religionis.

10. Absoluendi ab omnibus casibus referuatis.

11. Delegandi simplicibus Sacerdotibus potestatem benedicens paramenta, et alia utensilia ad Sacrificium Missae necessaria, ubi non interuenit sacra vnctio, et reconciliandi Ecclesias pollutas aqua ab Episcopo benedicta, et in casu necessitatis etiam aqua non benedicta ab Episcopo.

12. Conferendi ordines extra tempora, et non seruatis interstitiis vsque ad sacerdotium inclusue.

13. Dispensandi super defectu aetatis vnus anni ob operariorum penuriam, vt promoueri possint ad Sacerdotium, si alias idonei fuerint.

14. Consecrandi Olea cum quinque saltem Sacerdotibus, non tamen extra diem Coenae Domini, nisi necessitas aliud vrgeat.

15. Celebrandi bis in die, si necessitas vrgeat, ita tamen, vt in prima Missa non sumpserit ablutionem: per vnā horam ante auroram, et aliam post meridiem: sine ministro: sub dio, et sub terra, in loco tamen decenti: etiamsi altare sit fractum, vel sine Reliquiis Sanctorum; et praesentibus haereticis, schismaticis, infidelibus et excommunicatis, si aliter celebrari non possit. Caueat vero, ne praedicta facultate seu dispensatione celebrandi bis in die aliter, quam ex grauissimis causis et rarissime vtatur, in quo gra-
uiter

uiter ipsius conscientia oneratur; quodsi hunc eandem facultatem alteri Sacerdoti iuxta potestatem inferius apponendam communicare, aut causas ea vtendi alicui, qui a S. Sede hanc facultatem obtinuerit, approbare visum fuerit, serio ipsius conscientiae iniungitur, vt paucis duntaxat, iisque maturioris prudentiae ac zeli, qui absolute necessarii sunt, nec pro quolibet loco, sed vbi grauis necessitas tulerit, et ad breue tempus eandem communicet, aut respectiue causas approbet.

16. Deferendi sanctissimum Sacramentum occulte ad infirmos sine lumine, illudque sine eodem retinet pro eisdem infirmis, in loco tamen decenti, si ab haereticis aut infidelibus sit periculum sacrilegii.

17. Inducendi se vestibis saecularibus, si aliter vel transire ad loca suae curae commissa, vel in eis permanere non poterit.

18. Recitandi Rosarium vel alias preces, si Breuiarium secum deferre non poterit, vel Diuinum Officium ob aliquod legitimum impedimentum recitare non valeat.

19. Dispensandi, quando expedire videbitur, super esu carniū, ouorum et lacticiniorum, tempore ieiuniorum, et praesertim, Quadragesimae.

20. Communicandi has facultates in totum vel in parte, prout opus esse secundum conscientiam iudicauerit, Sacerdotibus idoneis in conuersione animarum laborantibus, et praesertim tempore sui obitus, vt sede vacante sit, qui possit supplere, donec Sedes Apostolica certior facta, quod quamprimum fieri debebit, per delegatos, aut per vnum ex eis alio modo prouideat.

Circa dispensationem super impedimentis dirimentibus Ordinario ex dictis competentem quaedam notanda occurrunt: 1. Non requiri talem causam, etiamsi oratores sint pauperes, (vt communiter esse censentur) qualis Romae pro obtinenda dispensatione in forma pauperum exigitur, nempe vel copula, vel suspecta familiaritas, sed sufficit hic quaecunque ex iis causis supra allegatis pro dispensatione in forma communi v. g. angustia loci, aetas super aulta sponsae, incompetencia dotis etc.

2. Quod attinet dispensationem super impedimentis matrimonialibus respectu A catholicorum, (cum quibus in Curia Romana non solet dispensari) sciendum est, eam esse praxin huius Dioeceseos, quod non tantum in illis gradibus, in quibus Ordinarius dispensat cum Catholicis, sed et in reliquis omnibus, in quibus Romae dispensari solet cum Catholicis, hic dispensetur cum A catholicis, qui et dispensationes eiusmodi impetrare tenentur ab Ordinario, quando inprimis sunt subditi Bambergenses tam ratione territorii, quam Dioeceseos; deinde licet non quoad territorium, sed tamen quoad Dioecesin subiecti sunt, ita, vt anno normali 1624. iam ad Dioecesin pertinuerint, et iurisdictionem Ecclesiasticam agnouerint, itidem ab Ordinario Bambergensi, non autem a Domino territorii veri vel analogi, dispensationem petere tenentur.

3. In publica honestate explicandum est, vtrum illa ex sponsalibus, an ex matrimonio rato orta sit.

4. Circa cognationem spiritualem similiter non praetermittendum, an ex baptismo, aut confirmatione contracta sit? an sit simplex, aut vero duplex, triplex? an forte reciproca? an Oratores sint leuans, et parens leuati, an vero leuans, et ipse leuatus?

5. In impedimento criminis explicandum, an interuenerit machinatio mortis, idque alterutro, vel vtroque oratore machinante, in quo casu non solet dispensari pro foro externo? item an ortum sit ex solo adulterio cum promissione, an ex adulterio et machinatione simul? quando enim machinatio mortis interuenit, dispensatio Romae petenda est, quae difficulter conceditur, casu, quo effectus secutus fuit.

6. Super amisso iure petendi debitum Episcopus dispensare potest, etiamsi ea amissio ex voto castitatis perpetuae, siue ante, siue post contractum matrimonium emisso, item ex copula habita cum consanguinea vxoris, etiam in primo gradu, vbi pro causa allegatur periculum incontinentiae, orta fuerit.

Modus denique scribendi pro eiusmodi dispensationibus ad Reuerendissimum Ordinarium idem, qui supra pagina 299. assignatus fuit, seruire, vel etiam lingua vernacula vsurpari poterit.

IN.

INSTRVCTIONES

DE

SS. EVCHARISTIAE SACRAMENTO.

OMnibus quidem Ecclesiae Catholicae Sacramentis religiose sancteque tractandis, magna ac diligens cura adhibenda est; sed praecipue in administrando ac suscipiendo sanctissimae Eucharistiae Sacramento, quo nihil dignius, nihil sanctius, et admirabilius habet Ecclesia Dei, cum in eo contineatur praecipuum ac maximum Dei donum et ipsemet omnis gratiae et sanctitatis fons, auctorque Christus Dominus, qui non tantum se suamque carnem, ceu gratiam substantialem, verum etiam *ex fine* huius Sacramenti gratiam accidentalem animae nutritivam pie manducantibus communicat.

I. CAUSA EFFICIENS igitur dispensationis huius Sacramenti est dispensans, qui licite et absque peccato circa tantum Sacramentum dispensandum non versatur, nisi sit 1. *Sacerdos*; nequit enim Diaconus extra casum necessitatis, multominus Subdiaconus, vel alius Clericus inferior, Sacrosanctum Eucharistiam absque irregularitatis incurfu dispensare. 2. *Iurisdictione Parochiali praeditus*. Regularis siquidem sine Parochi licentia communicans in Parochiali Ecclesia non Parochianum, excommunicatur maiore excommunicatione summo Pontifici reservata. 3. *Constitutus in statu* gratiae ita, ut confessio Sacramentalis vel contritio praemittenda sit. 4. *Immunis* a censura excommunicationis maioris, suspensionis ab ordine, et interdicti. 5. *Non irretitus* vinctulo irregularitatis, 6. *Attentus* ut euitetur irreuerentiae periculum, quod in senibus, infirmis, tremulis, vel non adeo sana mente praeditis facile accidere potest. 7. *Denique industrius*. Parochus igitur summum studium in eo ponat, ut cum ipse venerabile hoc Sacramentum, qua decet reuerentia, debitoque cultu tractet, custodiat, et administret, tum etiam populus sibi commissus religiose colat, sancte frequenterque suscipiat, praesertim in maioribus anni solemnitatibus.

II. *SVBIECTVM* est Sumens, cui pro licita Eucharistiae susceptione conuenit, non esse e numero eorum, qui sunt prohibiti; Fideles quippe omnes ad sacram communionem admittendi sunt, exceptis iis, qui iusta ratione ob aliquem animi vel corporis defectum prohibentur. Ob defectum animi arcendi sunt: 1. *Publice indigni*; quales sunt excommunicati maiore vel minore excommunicatione, et interdicti; manifesteque infames, ut meretrices, concubinarij, foeneratores, magi, sortilegi, blasphemj, et alij eius generis publici peccatores: nisi de eorum poenitentia, et emendatione constet, et publico scandalo prius satisfecerint. 2. *Occulti* vero peccatores, si occulte petant, et non eos emendatos agnouerit, repellantur, non autem, si publice petant, et sine scandalo praeteriri nequeant. 3. *Rationis usu destituti*. Amentibus siue a natiuitate, siue post adeptum rationis usum in amentiam incidentibus, uti et phreneticis communicare non licet; licebit tamen, si sint semifatui, qui in certo tantum genere delirant, de reliquo prudentes, qui saltem semel in anno circa pascha coeteris paribus admitti possunt: Item si quando habeant lucida interualla, et deuotionem ostendant, dum in eo statu manent, si nullum indignitatis periculum adsit: quod etiam intelligendum de iis, qui post adeptum rationis usum in amentiam incidentes, saltem in mortis articulo, modo nullum subsit irreuerentiae periculum, communicantur. 4. *Sufficienter instructi*. Vnde infantibus siue iis, qui propter aetatis imbecillitatem nondum huius Sacramenti cognitionem et gustum habent, ante completum septennium administrari non debet; post septennium seruatur haec regula: cui Sacramentum poenitentiae conceditur, nec Eucharistia negari debet, si desideret et sufficienter instructus sit. Similiter mutus simul et surdus a natiuitate, sicut excepto mortis articulo, non absoluitur, quamuis de peccatis suis dolere se significet pectus tundendo etc. nisi vnum saltem peccatum in specie per consuetum aliquem nutum vel signum confiteatur; ita nec admittendus ad S. Communionem, nisi dictam confessionem praemittat, et Eucharistiam, tanquam cibum spirituales animae a DEO institutum credat ex priuata instructione eorum, quibuscum habitat, vel facere intendat, quod videt alios communicantes facere in tempore paschali; deficiente

ciente vero tali confessione praeuia et agnitione cibi Eucharistici, non nisi in articulo mortis, cessante irreuerentia, communicatur. Ob indispositionem corporalem arcendi sunt 5. *Non ieiuni*, nisi infirmitas corporalis vel alia necessitas excuset, magnae honestatis est et conuenientiae, immundos ob sordidum amictum, vel oris aut corporis impuritatem, vel etiam eos, qui macula corporali affecti sunt propter lepram, pollutionem etiam inuoluntariam, vel copulam carnalem non sine rationis alteratione vel exilio antea factam, ab hac sacra mensa abstinere; Ideo Parochus populum saepius admonebit, qua praeparatione et quanta animi religione ac pietate, et humili etiam corporis habitu ad tam Diuinum Sacramentum debeat accedere: vt praemissa ex Ecclesiae praecepta Sacramentali confessione, omnes saltem a media nocte ieiuni, et utroque genu flexo Sacramentum humiliter adorent, ac reuerenter suscipiant, viri, quantum fieri potest, a mulieribus separati. 6. Denique *indeuoti*, qui scil. non tantum ante, sed etiam post sumptionem nullam deuotionem seu internam seu externam ostendunt. Moneantur idcirco communicantes, vt sumpto Sacramento, non statim ab Ecclesia discedant, aut colloquantur, nec statim vagis oculis circumspiciant, aut exspuant, neque de libro statim orationes recitent, ne Sacramenti species de ore decendant; sed, qua par est, deuotione, aliquantisper in oratione permaneant, gratias agentes DEO de tam singulari beneficio, atque etiam de sanctissima Passione Dominica, in cuius memoriam hoc mysterium celebratur et sumitur.

III. *OBIECTVM* dispensationis sunt hostiae, siue particulae consecratae: Vt *licite* procedatur, oportet hostiam esse 1. *Vnam*, non duas, pluresue sibi cohaerentes; si tamen fortuito contingeret, duas Communicanti porrigi hostias, potest eas absque scrupulo per modum vnus moraliter hostiae deglutire. 2. *Incorruptam*, non vero corruptam, vel corruptioni aut desitioni proximam. Ideo sanctissimae Eucharistiae particulas frequenter, et quidem singulis mensibus, semel renouabit. Hostiae vero seu particulae consecrandae sint recentes, et vbi eas consecrauerit, veteres primo distribuat velumat. 3. *Integram*, non fractam vel comminutam, prout in necessitate extrema subinde fieri amat, quando

quando infirmus non potest, nisi minutam aliquam particulam admittere, aut propter multitudinem Communicantium integræ deficiunt, nec nouæ amplius pro ea die consecrari possunt; Ideo curare debet Sacerdos, vt perpetuo aliquot particulae consecratae eo numero, qui vsui infirmorum, et aliorum fidelium Communioni satis esse possit, conseruentur in pyxide ex solida decentique materia, eaque munda, et suo operculo bene clausa, albo velo cooperta, et quantum res feret, ornata in tabernaculo clauē obserato. 4. *Nitidam*, non *squalidam* vel *mucidam*. Hinc debita cum diligentia ex materia siue farina habili seu triticea pinstantur, et pistae in vase mundo reiectis fragmentis ac minutiis custodiuntur, donec consecrentur; Consecratae vero in Tabernaculo reponantur. Hoc autem Tabernaculum conopeo decenter opertum, atque ab omni alia re vacuum, in Altari maiori, vel alio, quod venerationi et cultui tanti Sacramenti commodius ac decentius videatur, sit collocatum; ita vt nullum aliis functionibus aut Ecclesiasticis officiis impedimentum afferatur. Lampades coram eo plures, vel saltem vna, die noctuque perpetuo colluceat; Curabitque Parochus, vt omnia ad ipsius Sacramenti cultum ordinata, integra, mundaque sint, et conseruentur. Denique 5. *Suntam*, id est, non *pressis* dentibus maceratam, sed ore modeste aperto et lingua parumper ad labia vsque exserta sine mastigatione exceptam, salua nonnihil subactam; et per viam gutturis in stomachum traiectam. Hinc impotenti, propter apoplexiam os aperire, vel propter anginam deglutire aliquem liquorem, vel propter vomitum aut tussim et sreatum continuum, recipere eam in stomacho etc. non conuenit praeberē hanc escam spiritualem, nisi in extrema necessitate periculum irreuerentiae adhibita industria sufficienter praecaveatur. Quod fiet, si pro primo casu, spatula quadam siue stilo cochlearis os aperiri, et porrecta tota aut media hostia, parum liquoris tepidi infirmo praeberi queat: Pro secundo fiat experimentum cum aliqua congrua portione, quam vbi glutire possit, etiam hostiam vel eius partem deglutire poterit: Pro tertio, vbi tussis, sreatus, aut vomitus fuerit continuus, vix periculum irreuerentiae declinabitur, sin remittat nonnunquam ad horae quadrantem vel amplius, praebetur medietas hostiae sine portione,

tione, si fieri possit, aut saltem frigida non adhibeatur, deinde ad manum sit patella stannea vel figulina, in qua, si praeter intentionem vomeret, omnis scretus et vomitus excipiat, postmodum in sacram piscinam mittendus, nisi manifeste apparerent particulae consecratae, quae extractae et vitro vna cum aceto superinfuso impositae, in loco honesto recondantur, donec speciebus corruptis acetum in piscinam mittatur. Quenam vero sit

IV. *MATERIA REMOTA, PROXIMA, ET FORMA* huius Sacramenti siue Eucharistiae in facto esse, dissertationi relinquitur Theologorum, quorum sanior pars *formam* dicit esse verba consecrationis moraliter aut virtualiter permanentia, eoquod species determinent ad significandam escam spiritualem, quae antea cibum naturalem ex sua significatione primaeua significabant; Corpus vero Christi determinent ad esse Sacramentale, siue ad existentiam non proprie definitiuam vel circumscriptiuam, sed Sacramentalem sub speciebus; Demum species et Corpus Christi simul determinent ad significandam et causandam gratiam nutritiuam siue Eucharisticam. *Materia vero remota*, vtpote res suscipienti vel sumentis applicanda, est Corpus Christi: *Proxima* scil. medium, quo Corpus Christi applicatur sumentis, sunt species Sacramentales, quibus intermediis, Corpus Christi est manducabile, et accedente manducatione, ceu conditione *sine qua non*, actu manducatur. Hostia igitur manducata, quando orificium stomachi pertransit, parit

V. *EFFECTVS NOBILISSIMOS*, gratiam videl. habitua-lem cum gratiis actualibus, quibus homo viator 1. *Sustentatur*, siue vires exercendi virtutem percipit: 2. *Augetur*, siue indies maiora in charitate Dei ac proximi incrementa facit. 3. *Reparatur* siue ex attrito fit contritus, dum peccata venialia mediate per attritionem, vel etiam immediate per virtua-lem duntaxat displicentiam delentur, imo et habitus vitiosi, quos reliquias appellant peccatorum, propulsantur. 4. *Delectatur*, non tantum in exercitio virtutum et fuga vitiorum, sed etiam in vnione affectiua vel effectiua cum Christo capite, et aliis commembris fidelibus, aliud nihil volendo, quam quod Christus vult cum sua Ecclesia, scil. obseruantiam mandatorum Dei.

INSTRVCTIONES

DE SACRAMENTO EXTREMAE VNCTIONIS.

EXtremæ vnctionis Sacramentum, a Christo Domino institutum, tanquam coelestis medicina, ex fine suo non solum animæ, sed etiam corpori salutaris, omni studio ac diligentia periculose aegrotantibus adhibendum est attendendo conditiones singulas ad validam vel licitam eiusdem administrationem necessarias.

I. CAUSA EFFICIENS est minister vngens: vt *valide* procedat, præter conditiones generales, oportet eum esse Sacerdotem, qui tamen ne *illicite* agat, sit 1. *Immunis* a culpa mortali, quam præuia confessione vel contritione saltem expiet. 2. *Non irretitus* aliqua Censura excommunicationis maioris, suspensionis ab officio, et interdicti: 3. *Praeditus iurisdictione parochiali*, ordinaria, vel delegata expresse aut tacite, vel in casu extremæ necessitatis rationabiliter præsumpta. Vnde Religiosi sine eiusmodi iurisdictione vngentes non Parochianos excommunicantur ipso facto per excommunicationem summo Pontifici reseruatam. 4. *Attentus atque industrius*, non tantum, vt materiam et formam huius sacramenti debite applicet, sed etiam vocatus, sine mora infirmum accedat. Vnde si acciderit, infirmum post peccatorum confessionem ad exitum vitæ properare, tunc cum sacro viatico poterit et oleum infirmorum ad eum deferri, per ipsum Sacerdotem, qui deferret S. Eucharistiam; si tamen alius Presbyter vel Diaconus, qui oleum sacrum deferat, haberi possit, per ipsum deferatur: qui superpelliceo indutus, cum oleo sacro occulte delato sequatur sacerdotem viaticum portantem, et postquam infirmus viaticum sumpserit, inungatur a Sacerdote.

II. SVBIECTVM est suscipiens. Vt *valide* vngatur, oportet eum esse hominem viatorem. 1. *Baptizatum*. 2. *Vivum*, mortuus enim non inungendus, et si timeatur, ne decedat, antequam fini-

finiantur vñtiones, cito vngatur eo modo, quo infra dicitur, deinde si adhuc superuiuat, dicantur orationes praetermissae suo loco positaе; si vero, dum inungitur, infirmus decedat, Presbyter ultra non procedat, et praedictas orationes omittat: pronuntiando formam, dicens: *Si viuis, per istam sanctam vñtionem etc.* 3. *Rationis usu praeditum*, ita vt aliquando fuerit capax peccati et absolutionis Sacramentalis saltem sub conditione; Pueri autem ante septennium completum, et perpetuo amentes non participant hoc Sacramentum, nisi sint de sorte eorum, qui lucida interdum habuerunt interualla. 4. *Voluntarium ac liberum* per intentionem saltem habitualem, et ex anteacta vita christiana praesumptam. Hinc infirmis, qui dum sana mente et maturis sensibus essent, illud petierunt, seu verosimiliter petiissent, seu signa dederint contritionis, etiamsi deinde loquelam amiserint, vel amentes effecti sint, vel delirent, aut non sentiant, nihilominus praebetur. 5. *Vere infirmum*, quando tam grauiter laborat, vt intrinsecum mortis periculum certo vel probabiliter saltem imminere videatur, quales sunt ii, qui prae senio deficiunt, et indiem videntur morituri etiam sine alia infirmitate. Signa autem ex quibus certum vel probabile mortis periculum coniicitur, in Sacramentali de ordine visitationis infirmorum N. II. recensentur. Vnde non ministretur praelium inituris, aut peregrinationem, aut nauigationem, aut alia extrinseca mortis pericula subituris, aut reis vltimo supplicio mox afficiendis, aut puerperis mox partum enitentibus, nisi alia necessitas intrinseca superueniat. In eadem infirmitate hoc Sacramentum iterari non debet, nisi diuturna sit, vt cum infirmus conualuerit, iterum in moraliter aliud periculum mortis incidit, saltem intra mensem bis non repetatur.

Vt licite vngatur, requiritur 1. *Status gratiae* in suscipiente. Hinc conscius culpae, saltem contritionem eliciat; aut si tempus, et infirmi conditio permittat, ante extremam vñtionem poenitentiae et Eucharistiae Sacramenta infirmis praebantur, eo potissimum tempore, si fieri possit, quo illius adhuc integra mens et ratio viget, vt ad vberiore Sacramenti gratiam percipiendam, ipsi etiam suam fidem, ac piam animi voluntatem conferre possint, dum sacro liniuntur oleo; Impoenitentibus vero, et qui in mani-

fecto peccato mortali moriuntur, penitus denegatur. 2. *Immunitas ab excommunicatione* maiore et minore, ac interdicto. 3. *Periculum irreuerentiae* absit; si infirmus, dum phrenesi aut amentia laborat, verisimiliter posset quidquam facere contra reuerentiam Sacramenti, non inungatur, nisi periculum tollatur omnino, fortiter eum tenendo, donec vñctiones absoluantur.

III. *MATERIA REMOTA* est oleum infirmorum, quod praeter conditiones generales, *ex necessitate Sacramenti* postulat esse 1. *Oleum oliuarum*. 2. *Ab Episcopo benedictum*. *Necessitate praecepti* requiritur, vt hoc oleum sit 1. *Benedictum* sua propria benedictione. Hinc illicite adhibetur oleum catechumenorum, vel chrisma; quod si tamen per errorem Sacerdotis adhibitum fuisset, non erit opus vñctiones repetere eo casu, quo sine scandalo repeti non possent. 2. *Decenter custoditum*, ne profanetur. Habeat igitur Parochus loco nitido et decenter ornato in vase argenteo seu stanneo diligenter custoditum sacrum Oleum infirmorum. 3. *Nouum*, quod singulis annis feria V. in Coena Domini ab Episcopo benedictum, veteri combusto, renouandum est. 4. *Incorruptum* accidentaliter per affusionem alterius olei vel liquoris. Si tamen infra annum aliquo modo ita deficiat, vt sufficere non posse videatur, neque aliud benedictum haberi queat, modico oleo non benedicto in minori quantitate superinfuso reparari potest. Oleum vero ipsum, vel per se solum, vel in bombacio, aut re simili seruari potest; sed ad euitandum effusionis periculum multo commodius ad infirmos defertur in bombacio.

IV. *MATERIA PROXIMA* est vñctio sensuum. Praeterquam quod haec vñctio debeat esse sensibilis, externa, et nonnihil durabilis, insuper ad Sacramenti *valorem* requiritur, vt fiat immediate in quinque sensibus. Quinque enim corporis partes praecipuae vngi debent, quas veluti sensuum instrumenta homini natura tribuit: nempe oculi, aures, nares, os, et manus. Siquis autem sit in aliquo membro mutilatus, pars loco illi proxima inungatur sub eadem verborum forma. In necessitate extrema sufficit vnum tantum oculum, vnam aurem etc. inungi, vt infra dicetur. Vt *licita* sit vñctio et sine peccato perficiatur 1. *Vtrumque* oculum, *vtramque* auriculam, *vtramque* manum, et alia corpo-

corporis membra, quæ paria sunt, Sacerdos vngit; sed caueat, ne alterum ipsorum inungendo Sacramenti formam prius absoluat, quam ambo huiusmodi paria membra perunxerit. 2. *Atamen* pedes etiam et renes vngendi sunt, sed renum vnctio in mulieribus honestatis gratia semper omittitur, atque etiam in viris, quando infirmus commode moueri non potest; sed siue in mulieribus, siue in viris alia corporis pars pro renibus vngi non debet. Pedes in mulieribus tempore menstruorum, vel puerperii, dum sanguine sordidati sunt, non vngantur. Manus vero, quæ reliquis infirmis interius vngi debent, presbyteris exterius vngantur. 4. *Per signum Crucis* fiat vnctio. 5. Et *immediate* pollice Sacerdotis, nisi tempore pestis, vel pro leproso vngendo adhibere velit oblongam spatulam cum gossipio in oleo infirmorum intincto. Vbi caueat, ne pollicem, quo immediate forsan tetigit lepram, intingat in dicto oleo, et sic oleum ipsum inficiatur; sed potius vnâ stupam gossipii notabiliter intinctam pro omnibus vnctionibus adhibeat. 5. Oleum adhibita alia stupa gossipii statim iterum detergatur non absque solerti cautela, ne rabidi saliuam tangat, vel halitum ex ore aut vaporem e lecto prodeuntem attrahit, sed nares et os contineat, et crebro exspuat, ne attractu vel attractu inficiatur; ea de causa potius stet vel sedeat prope caput infirmi, quam ad pedes.

V. *FORMA PRIMARIA* est prolatio horum verborum, siue solemnitas illa precatio, quam Sacerdos ad singulas vnctiones adhibet, cum ait: *Per istam sanctam vnctionem* etc. Vt valida sit et licita, sufficiunt requisita generalia. In casu necessitatis extremæ satis est in sensibus paribus vnum organum inungere, et proferre semel formam hoc modo: *Per istam sanctam vnctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid per visum* (vngatur vnus oculus) *auditum* (vngatur vna auricula) *odoratum*, (vngantur nares) *gustum* (vngantur labia) *tactum* (vngatur vna manus) *gressum* (vngatur vnus pes) *et lumborum delectationem* (vngantur renes) *deliquisti*. Alii in euidenter extrema necessitate vngunt vnicum sensum v. g. visum dicentes: *Per istam sanctam vnctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid per quinque sensus*

deliquisti. Sed cessante extremitate lethali vñtiones debito ordine et modo, sub conditione, *si nondum vñctus es*, repetantur.

FORMA SECUNDARIA consistit in ceremoniis, quae vñtionem antecedunt, comitantur, et sequuntur; potissimum vero sub vñtione recitandi sunt Psalmi poenitentiales vel Litaniae de omnibus Sanctis, vbi Clerici vel Laici etiam vulgari lingua dictas preces ex toto vel pro parte recitare scientes aut volentes habentur. Demum ex istis causis debite applicatis profluunt

VI. EFFECTVS SEQUENTES: 1. Gratia habitualis, qua infirmus sanctificatur. 2. Si lateat forsan in conscientia infirmi obex materialis alicuius peccati, et elicuerit, prout semper oportet, attritionem, fit ex attrito contritus. 3. Certa, licet ignota, quota poenarum temporalium remittitur. 4. Gratiae actuales in tempore opportuno conferuntur, quibus eo disponitur infirmus, vt non tantum inter morbi dolores erigatur in spem vitae aeternae, contra insultus daemonis corroboretur, et pristinam, si DEO ita visum, recuperet valetudinem; sed etiam 5. Reliquiae peccatorum, id est contractae ex peccatis habituales tepiditates ad bonum faciendum, et pronitates ad malum seu peccatum perpetrandum, exterminentur.

INSTRVCTIONES

DE

VISITATIONE INFIRMORVM.

Parochus inprimis meminisse debet, non postremas esse muneris sui partes, aegrotantium curam habere, tum visitando, vt ad dignam Sacramentorum susceptionem disponantur, tum prouidendo, vt eadem fructuose percipiant, tum commendando, vt supremam in agone luctam strenue obeant. Hinc visitatio pro fine suo semper habet salutem animarum, quae ab illo vltimo momento ita pendet, vt siquid ibi neglectum fuerit, damnum sequatur moribundi tota aeternitate irreparabile. Quare vt

Paro-

Parochus maiori cum fructu in opere Deo tam grato, animabus tam proficuo, sibi que tam meritorio procedat, more nostro obseruabit, quod

I. EFFICIENS VISITATIONIS sit ipse Curatus visitans, qui ut muneri suo omni ex parte respondeat, debet esse **1. Vigilans**: Cum primum enim nouerit, quempiam ex fidelibus curae suae commissis aegrotare, non exspectabit, ut ad eum vocetur, sed ultro ad illum accedat, idque non semel tantum, sed saepius, quatenus opus fuerit, horteturque parochiales suos, ut ipsum admonent, cum aliquem in parochia sua aegrotare contigerit, praecipue si morbus grauior fuerit. Ad hoc iuuabit praesertim in amplis Parochiis, aegrotorum notam, seu catalogum, habere, ut cuiusque statum et conditionem cognoscat, eorumque memoriam facilius retinere et illis opportune subuenire possit. Quod si Parochus legitime impeditus, infirmorum, ut quando plures sunt, visitationi interdum vacare non possit, id praestandum curabit per alios Sacerdotes, siquos habet in Parochia sua, aut saltem per laicos, homines pios et christiana charitate praeditos. Deinde sit **2. Exemplaris**. Aegrotos quippe visitans ea, qua Sacerdotes Domini decet, honestate et grauitate se habeat, ut non aegris solum, sed sibi et domesticis verbo et exemplo profit ad salutem. Potissimum vero si foeminae in morbo vel agone assistat, nihil agat vel loquatur obscenum, non leuet eam, vel sub specie pulsus explorandi, manus attrectet: nec ei vnquam soli adsit, nisi cum audit confitentem; quamuis et tunc expediret, si possibile esset, ita assistere foeminae confitenti, ut ab aliis videri, sed non audiri possit, adeoque semper studeat habere comitem ac testem actionum suarum, ne subinde a vecordia sexus huiusmodi morbum simulantis ad obscena induci possit. Congruit etiam animarum Curatori, ut sit **3. Misericors**, exercendo opera misericordiae corporalia, eorumque praecipuam curam gerendo, qui humanis auxiliis destituti, benigni ac prouidi pastoris charitatem et operam requirunt; Quibus si non potest ipse succurrere de suo, et eleemosynas illis, prout debet, si facultas suppetit, erogare, quantum fieri potest, siue per charitatis vel alterius nominis Confraternitatem, si in ea ciuitate vel loco fuerit, siue per priu

aut publicas Collectas et eleemosynas illorum necessitatibus succurrendum curabit, ditiores priuatim, alios vero quoscunque post Concionem de extrema, vera, et non ficta, vt subinde faciunt, infirmorum indigentia commonendo. Has Collectas vel ipse ad infirmum portare, vel per suos mittere non erubescet. Inprimis autem spirituales aegrotantium curam suscipiat, opera misericordiae spiritualia exerceat, eos potissimum solando, pro eorum salute DEUM orando, vel curando, vt alii post diuinum officium in templis, vel iuuentus in scholis, aut alia pia loca pro eis orent, omnemque diligentiam in eo ponat, vt in via salutis eos dirigat, atque a diabolicis insidiis salutarium adiumentorum praesidio defendat ac tueatur. Sit etiam 4. *Doctus* aut sufficienter instructus, non accedat infirmum, nisi prius bene informatus de statu infirmi, tam quoad corporis valetudinem, quam quoad animi affectiones aut passiones, bene calleat argumenta pro qualitate infirmi proponenda, ac modum et ordinem proponendi, aliter enim cum doctis, qui breues et succinctas aspirationes sine multiloquio amant, aliter cum indoctis, qui moneri, doceri, interrogari debent, aliter cum conscientiosis, quam scrupulosis agendum. Alloquatur infirmum suauiter, lenta, et intelligibili voce, non aspera, vel stentorea, atque adeo exaltata, ac si concionari vellet. Demum sit 5. *Praemunitus* amuletis ex Pharmacopoeo pro grassantium morborum qualitate paratis, aut saltem circumspexit, ne morbi contrahendi se periculo exponat. Saliuam, tanquam morbidorum corpusculorum vehiculum, ne glutiat, sed quantum potest, semper exspuat. Assistat passim ad caput infirmi, ne prodeuntem ex ore eiusdem halitum infectiuum attrahere possit. Accedit, quod infirmus, potissimum in agone constitutus, vbi ad eius verticem sit allocutio, melius intelligat, quam si aures stridula voce cum infirmorum nausea impleantur.

II. *SVBIECTVM* visitationis sunt personae visitandae, quae praeter infirmitatem suam corporalem plerumque aliqua alia symptomata vel ex parte animi vel corporis patiuntur. Ad priorem classem reducuntur 1. Qui alicui graui tentationi sunt subiecti, vtpote dum quis tentatur in rebus fidei, quando vel nihil a DEO reuelatum credere, vel omnia susque deque credere, tanquam

tanquam diuina authoritate praecepta, vel aliqua saltem in dubium reuocando, discredere intendit. 2. Contra spem, dum praesumptuose omnia a DEI bonitate sibi euentura sperat, adeoque sperando excedit, vel deficit negative nihil sperando, aut positive prorsus desperando de bonitate DEI. 3. Contra charitatem DEI per excessum plus nimio etiam vsque ad superstitionem amando DEVM, aut per defectum odio DEVM habendo, vel minus amando, quam se, vitam suam, bona propria, coniuges, liberos, adeoque rerum temporalium nimio affectu laborat. 4. Contra charitatem proximi, quem vel nimium atque adeo plus quam DEVM diligit, vel plane non diligit, quando decet, nihil ei beneuolendo aut benefaciendo, imo vero potius odio habendo, maleuolendo et malefaciendo per rancorem assiduum in eum fertur. 5. Contra Religionem, cultum DEO debitum subtrahendo, et ex pacto diabolico expresso vel tacito eundem daemone exhibendo. 6. Contra poenitentiam, dum quis renuit confiteri, elicere dolorem de peccatis, aut praestare satisfactionem iniunctam. 7. Contra iustitiam ex coeco vxoris ac liberorum amore restitutionem inique ablatorum tergiuersando, cum possit. 8. Contra patientiam aegre ferendo immisos coelitus dolores et infirmitates. 9. Contra zelum propriae salutis, dum laborat vitio acediae temnendo vel non curando omnia vel pleraque media ad salutem obtinendam ordinata.

Ad posteriorem classam reducuntur ii, qui corporalem aliquem defectum etiam ratione aetatis patiuntur. 1. Pueri vel puellae septennium egressi, adeoque peccati capaces, quibus debite instructis ac confessis Sacramentum absolutionis etiam ante completum decennium impertiatur: nec non extrema vnctio, si peccati deprehendantur capaces, imo et Ss. Communio administretur, modo intelligant, se cibum aliquem supernaturalem percipere. 2. Lethaliter vulneratus, quem, si periculum proximum subsit, etiam generaliter tantum confessum, aut dato doloris signo, Sacerdos a censuris et peccatis, aut si sub confessione agonizare incipiat, sine mora absoluat, deinde si valetudo permittat, etiam reliqua Sacramenta administrentur. 3. Mentis impos ac loquelae ob apoplexiam absoluat absolute, si signum doloris edidisse eum

fallacem illam ac perniciosam procrastinationem, quae plurimos ad aeterna supplicia perduxit, indiesque fallente diabolo perducit. 5. *Renuentem confiteri efficacius urgeat.* Quodsi idcirco aeger aliquis hortationibus ac monitis Sacerdotum, vel amicorum et domesticorum consilio adduci non potest, ut velit peccata sua confiteri, tunc non omnino desperanda res est, sed quamdiu ille viuit, repetendae sunt frequentes, variae et efficaces Sacerdotum et aliorum piorum hominum exhortationes, proponendaque aeternae salutis damna et sempiternae mortis supplicia, ostendendaque immensa Dei misericordia, eum ad poenitentiam prouocantis, ad ignoscendum paratissimi; adhibendae sunt etiam tum priuatae, tum publicae ad Deum preces, ad diuinam gratiam impetrandum pro salute miseri decumbentis. 6. *Ad speciem prauorum eius affectuum descendet,* ac videbit Sacerdos, quibus potissimum tentationibus aut prauis opinionibus aeger sit subiectus, eique prout opus fuerit, apta remedia prudenter adhibebit. Passiones autem vel tentationes passim sunt illae, quas superiori numero recensuimus, ubi vnus contra fidem, alius contra spem vel charitatem, alii contra religionem etc. tentantur. Hisce tentationibus obuiabit Sacerdos desumendo argumenta sua ex triplici capite: nempe ex parte Dei proponat infinitam misericordiam, iustitiam, veritatem, bonitatem interminabilem etc. Ex parte hominis exaggerabit, quod sit creatura Dei, fragilis, peccaminosa, Deo subiecta, ab eo annihilabilis, omnigenis corporis et animae defectibus et infirmitatibus obnoxia etc. ex parte rei, siue actionis siue passionis, eam esse laudabilem, meritariam gratiae et gloriae, aut vituperabilem, demeritoriam etc. Potissimum vero inimicis, siquos habuit, vel condonet, vel ab iis ad se vocatis, veniam roget ob irrogatas iniurias. 7. *Res sacras infirmo adhibeat:* nempe sacras imagines Christi Domini Crucifixi, Beatae Mariae Virginis, et Sancti, quem aeger praecipue veneratur, ob oculos eius apponi curabit. Vasculum item adsit aquae benedictae, qua frequenter aspergatur. 8. *Orabit cum ipso,* et proponet aegrotanti, prout eius conditio feret, aliquas breues orationes, et pias mentis ad Deum excitationes; praesertim versiculos e Psalmorum libro, vel orationem Dominicam, et salutationem Angelicam, symbolum fidei, vel Passionis Domini nostri

meditationem, et sanctorum martyria, et exempla, ac coelestis gloriae beatitudinem. Haec tamen opportune et discrete suggerantur, ne aegroto molestia, sed leuamen afferatur, nec necesse est, ut infirmus, nisi adhuc robustus, oretenus respondeat, sed sufficit si auscultet: videatur Sacramentale de visitat. infirm. 9. *Offerat ei sacrificium*, et consoletur infirmum, se pro eo in Missae sacrificio et aliis precibus oraturum, curaturumque, ut alii itidem preces pro eo faciant, idque reipsa praestabit. 10. *Moneat, ut de rebus temporalibus disponat*, et si morbus grauior, vel cum periculo fuerit, ut dum integra mente est, rem suam omnem recte constituat, et testamentum faciat; siquid habeat alienum, restituat, intricata negotia, occulta debita vel credita coniugi, prolibus vel amicis aperiat et ad remedium animae suae pro facultatibus, quod in Domino ei placuerit, disponat; sed haec suggerendo, omnis auaritiae nota caueatur. 11. *Demum Deo gratias agat, si reconualescat*: Hortetur scil. ut si conualuerit, ante omnia ad ecclesiam veniat, ubi Deo gratias agat de restituta valetudine, et sacram communionem pie suscipiat, ut deinceps meliorem vitae disciplinam teneat.

IV. *FORMA* visitationis primaria consistit in modo praecorandi vel sermocinandi cum infirmo, qui est 1. *Monitorius*, dum Sacerdos qualemcumque materiam supra de Obiecto propositam modo monitorio coram infirmo refert. 2. *Precatorius*, quando in forma orationis, quae vel ad Ss. Trinitatem, vel ad Christum Dominum, vel ad B. Virginem, aut alios sanctos et patronos dirigitur, similia ex libro aut capite praeorantur. Et hic modus precatorius iterum dupliciter fit; nempe *per modum affectus*, dum quis sibi complacet, desiderat, vel gaudet in beatitudine, gratia Dei, virtutibus, vel aliis bonis supernaturalibus: aut econtra displicet sibi, fugit, vel tristatur de damnatione, peccatis aut aliis malis spiritualibus animae noxiis. v. g. Gaudeo Domine Iesu, de tua sacratissima passione et satisfactione superabundanti; et tristor de meis peccatis ob infernum idcirco incurrendum etc. Spero de infinita tua bonitate, timeo de meis peccatis. *Per modum actus religiosi*, scil. *per modum commendationis*, qua quis se Deo commendat: *oblationis*, qua se et omnes actiones suas Deo offert: *laudationis*, qua Deum laudat propter incarnationem filii sui: *obsecratio-*

crationis, vel orationis, qua aliquid a Deo petit: *gratiarum actionis*, qua Deo gratias agit propter beneficia collata: *adiurationis deprecatoriae*, qua Deum rogat per suam infinitam misericordiam vel alia praedicata, aut Christum per sacratissima vulnera precatur, ut hoc vel illud euenire iubeat: *adiurationis imperatoriae*, qua diabolum adiurat, eique imperat per infinitam Dei maiestatem, Christi passionem etc. ut nocere desinat in hora mortis.

V. *FORMA SECUNDARIA* consistit in ordine actionum, quas supra N. III. retulimus, et visitator erga infirmum exercet. Nam ingressus ad infirmum 1. Salutat eum, indolet de eius misera vice, aspergit ipsum et lectum aqua benedicta. 2. Inquirat de valetudinis statu, differat de diuina bonitate simul et iustitia, cui nos submittere omnino oportet. Deinde. 3. Inquirat de statu valetudinis spiritualis, num laboret aliquo defectu generali et prope omnibus communi, an speciali tentationi aut passioni succumbat? ideoque proponat ea puncta omnia vel aliqua supra Num. III. relata: Nempe *utrum* sit dispositus ad suscipienda Sacramenta? adeoque eum inducat ad spem et peccatorum detestationem; *utrum* confiteri velit et quando? Et audiat confitentem suo tempore eo modo, quo in Sacramentali dictum est de absolutione. *Utrum* reliqua Sacramenta, Eucharistiam et extremam unctionem suscipere paratus sit? Et si ita videbitur, ea administrentur eo modo, quo dictum est in Sacramentali de Eucharistia siue S. viatico et extrema unctione. *Utrum* animus viuat in plena malacia spiritus et nulli sit obnoxius speciali tentationi? si ita, conquirat media et motiua, quibus eum a sua tentatione eximat. *Utrum* afficiatur ad orationem et preces in hac infirmitate pluries fundendas? Et visitet eum, cumque eo oret, aut si moribundus iam sit, eum iuuat, et demum in agone Deo commendat, eo modo, quo dictum in Sacramentali, de ordine visitationis infirmorum, de modo iuuant morientes, et de ordine Commendationis animae. *Utrum* licitis utatur medicamentis, vel superstitionis. *Utrum* velit dispo- nere de temporalibus in solatium potissimum animae suae, aut ad lites post mortem inter consanguineos vel haeredes subterfugien- das? Adhibeat Sacerdos res sacras, siue sacra amuleta infirmo: offerat preces suas et sacrificia. Caueat interim, ne sit continuus

in loquendo, nec elatiore voce vtatur, sed omnia incidenter potius, quam meditato facere se ostendat; maxime si infirmus magnis doloribus cruciatur, tunc neque cum eo, neque cum circumstantibus multum loquatur, ne ad impatientiam commoueatur, sed patienter et suauiter ad patientiam exemplo Christi Domini habendam moneatur; Omnino vero a risu, cachinnis, iocis et potionibus in conspectu infirmi, maxime iam iam agonizantis absteineat. 4. Maxime vtatur modo monitorio, interrogatorio ac precatorio, vt de ordine visitationis infirmorum praescribitur. 5. Praelegantur Psalmi cum Euangeliiis et Collectis omnes vel vnus a Sacerdote stante vel flectente prope infirmum. 6. Discedens rursum infirmum aqua benedicta aspergat, et benedicat, ac substituat aliquem ex domesticis, qui subinde infirmo aliquam orationem praeleget, quibus etiam valedicat cum addito, vt si peius habere incipiat, etiam intempesta nocte eum vocare non omittant. Et sic dante DEO pro effectu nobilissimo sequetur salus aeterna in infirmo, qui apud DEVM pro tam sedulo animarum Curatore iugiter orare non desinet.

INSTRVCTIONES

DE

VISITATIONE PESTIFERORVM.

PRaeter ea, quae de visitatione infirmorum supra in communi dicta sunt, Sacerdos consideret, se pro tempore pestis, dum vitam corporalem certo vel saltem probabili mortis periculo exponit, ad saluandam proximi sui vitam spiritualem, non modo summum charitatis, sed etiam arduum fortitudinis actum, valde sublimem ac meritorium, quem non pauci Martyrio aequiparant, exercere ex duplici quidem obligatione, tum iustitiae, qua ipse, tanquam pastor ouibus suis pro congrua sustentatione deuinctus existit, tum charitatis, qua quilibet etiam Sacerdos regularis, praecipue de ordine mendicantium, in gratiam proximi de sua salute aeterna

aeterna periclitantis, vitam suam corporalem, adhibitis licet omnimodis cautelis, exponere tenetur, secundum ordinem charitatis, ita quidem, ut in extrema necessitate constituto, qui videl. sine medio obtinendae salutis aeternae necessario perire deberet, prius succurrat, quam haerenti in graui necessitate, cui scil. mors etiam certa, sed tamen medium salutis, licet magna cum difficultate, possibile. v. g. Infanti necdum baptizato, et tamen infecto, item adulto inuincibili ignorantia in rebus fidei necessitate medii necessarii laboranti et peste actualiter infecto, prius succurrendum, quam adulto peccatori nondum confesso, attamen scienti elicere contritionem, et huic citius, quam nondum sacra synaxi refecto, huic item citius, quam ei, qui extremam vnctionem nondum recepit; Quodsi omnes sint in necessitate aequali constituti, prius succurrendum spiritualiter coniunctis, deinde carnaliter coniunctis, ac demum ciuilitate iunctis, scil. primo Christiano, deinde coniuncto carnaliter: postea conciuui, et ultimo extraneo. Sacerdos igitur memor obligationis suae grauissimae, vi cuius sine mortali peccato et foedissimo pastorem mercenarii nomine, stationem suam absque alterius Sacerdotis substitutione deserere non potest; insuper memor diuinae prouidentiae, qua periculosis eiusmodi temporibus expositi, praeter communem hominum sortem, vel Dei vel Angelorum peculiari praesidio custodiuntur, expendat, quod in hoc periculoso ministerio

I. CAUSA EFFICIENS sit ipse Sacerdos curatus, qui ex hoc capite tria pro satisfactione muneris sui praestabit **1. saluet animam suam propriam.** Ingruente quippe peste quaerat recessum priuatum in aliquo Asceterio, non tantum pro meditationibus triduanis vel octiduanis, sed etiam pro conscientia sua expianda per confessionem generalem aut specialem, qua Deo suo se ex integro reconciliet: Condat etiam testamentum, et sic sarcinam rerum temporalium a se reiiciat, quo possit deinde liberius occupationibus spiritualibus vacare; Demum confisus de bonitate Dei, hoc supremum charitatis officium magno animo aggrediatur, offerendo se et actiones omnes suas Deo, ad cuius laudem ac honorem et proximi salutem omnia lubenti animo agere et pati indies decernat. **2. Saluet corpus suum.** Prouideat sibi de praeseruatiuis, et antidotis aduersus

uersus pestem: ab omni infectorum, rerumque ad eos pertinentium contactu absteat, iis solum tactibus exceptis, quos ex officio sacrarum administrationum facere oportet; Caueat quoque, ne vestimenta sua ab aliorum infectorum vestibus quomodolibet attingantur; imo consultum foret, specialem sibi parare vestem ex tela cerata nigra, non lanea, sed lineae: quanquam alii malint, ut Sacerdos in casu prouisionis induat se alba cum stola, quam albam circa collum et manus artissime stringat, facta administratione, iniciat Corporale, in quo fuit s. hostia, et manus in cacabum aquae frigidae paratum extra domum pestiferi, postea excutiat caput manibus madefactis, et pedes et calceos nonnihil abluat, deinde extrahat Albam a parte posteriore, et in lebetem mittat, abeatque ambulatum, interea Alba et Corporale extrahantur, et ut siccentur, in sepe suspendantur. Dum loquitur cum infectis, fiat hoc sub dio, si ante vento a Sacerdote ad pestiferum, aut si fiat in hypocausto, remote stet ab infirmo prope fenestram apertam, et strophium aceto tinctum, vel ouum odoriferum ante os et nares teneat, imo vultum suum a vultu infecti auertat, eoque loquente taceat, ne halitum infecti attrahat. Dum comedit, absteat a nimietate cibi et potus, eorum maxime, quae magnum calorem, et subsequenter apertionem pororum, ac sudorem causant et veneno pestifero aditum praebent; Nihilominus tamen etiam non oportet manere ieiunum, nedum vacuo ventre exire, quod facilem ingressum corpusculis pestiferis perhibet. Omnia, quae poros claudunt, sana sunt, ut aqua frigida, acetum, poma citrina, et alia huiusmodi acetosa, quibus, ut plurimum aceto faciem, membra, et iuncturas membrorum lauare sanum est; sicut e contra omnia, quae poros aperiunt, ut calor solis, piper, vestitus copiosus etc. nociua sunt. Antidota contra pestem oportet a Medicis pro qualitate contagionis ex Pharmacopoeis petere. 3. *Saluet animam et corpus proximi.* Non tantum de spiritali salute proximi, sed etiam de corporali sollicitudinem gerat, eique in tanta desertione subueniat procurando esculenta, poculenta, medicinalia. Hinc tempestiue sibi prouideat de farina, leguminibus, tostis carnibus, et aliis victualibus, ut et pro usu pauperum vel derelictorum aliquid suggerere possit; Compertum enim est, plures quandoque inedia,

quam

quam peste periisse, tam ob penuriam victualium, quam seruitutem in tali statu, aut etiam ob malitiam eorum, qui impias manus hoc acerbo divinae ultionis tempore ad aliena suffuranda, imo ad infectos interficiendos extendere et contaminare non verebantur. 4. Denique obseruet ea, quae supra de visitatione infirmorum dicta sunt.

II. *SVBIECTVM* sunt pestiferi, siue infecti, aut saltem suspecti de peste, qui pro partium suarum adimptione tria similiter obseruabunt. 1. *Consulant saluti animarum suarum.* Tempestiue et quando suspicio rationabilis de peste suboritur, Sacramentum poenitentiae et alia frequentent, satisfactionem pro peccatis exhibeant, si possint, cum inimicis se reconcilient, restitutionem inique ablatorum, vel damnorum causatorum faciant, peccata sua elemosynis, ieiuniis, et orationibus redimant, testamenta, maxime ad animarum solatium condant, Patronorum contra pestem, nempe B. Virginis, Ss. Sebastiani, Rochi, Caroli Borromaei, Caietani, Rosaliae etc. opem diligenter implorent, vno verbo: ad mortem, quasi praesentaneam, licet adhuc vegeti, in hac pestifera mortalitate, quanto citius, tanto melius se praeparent. 2. *Consulant saluti corporum suorum:* Nempe de esculentis et poculentis sibi mature prouideant ad aliquot menses, cautelas et praeseruatiua, quae supra de Sacerdote retulimus, etiam obseruent, antidota vero et medicinas contra pestem ex apothecis aut aliorum prudentum consilio sibi curent. 3. *Consulant saluti spirituali et praecipue corporali proximorum,* ne eos sua culpa inficiant. Infecti abstineant a conuersatione cum sanis et nondum infectis, monendo eos, ut a se declinent, vel subducendo se ab iis alia via: Dum loquuntur aliis, maxime Confessario in Ecclesia, etiamsi adhuc sani et ad summum suspecti sint, os non conuertant ad Sacerdotem, vel colloquentem, extra Ecclesiam confitentes procul distent a Confessario colloquente. Volentes vocare Confessarium ad domum infectam, prius portam siue ianuam et fenestram vel fenestras hypocaufti aperiant, modo aëris temperies patiatur, suffitum ex aceto lateri candenti infuso, vel aliis odoriferis faciant, habeant ad manum viuos carbones, ad suffitum excitandum acerrae imponendos. E fenestra exterius aliquod linteum vel strophium suspendant, ut sacerdos

et alii sciunt, inhabitantes auxilio sacerdotis egere: abstineant etiam a petitione sacerdotis ob periculum infectionis et damnum publicum, si infectum aliunde quoad animam suam bene dispositum esse sciunt: Indumenta vel linteamina ex peste demortui a conspectu aliorum remoueant, et sub dio comburant, ne alii eorum vitiu inficiantur.

III. OBJECTVM huius visitationis sunt actiones circa infectos exercendae. Tria pro numeris sui necessitate iidem praestabit Sacerdos. 1. Tenetur infectum infantem vel alium adultum nondum baptizatum baptizare: Et laborantes ignorantia inuincibili in rebus fidei necessitate medici necessariis informare. Ratio, quia potest utrobique auertere periculum infectionis, quoad primum enim potest obtrittere omnes preces et ceremonias, sola ablutione cum forma excepta. Deinde potest adhibere ad ablutionem faciendam cochlear cum stilo oblongo, aut siphonem, ne ad infectos appropinquare cogatur: Item plures baptizare simul in plurali dicendo: *Ego vos baptizo in nomine Patris etc.* Similiter in casu, quo partus ex utero materno secundum aliquam partem prominet, baptismum committere alicui foeminae, eique abluenti praedicere formam, quam foemina simul pronuntiat. Quoad alterum potest adhibere cautelas supra recensitas in casu, quo quis cum altero loquitur. *Exceipe* 1. Nisi adsint alii domestici, qui sciunt modum baptizandi aut informandi aliquem in principiis fidei, adeoque hoc casu non Sacerdos, sed hi tenentur baptizare, et informare infectum. 2. Nisi Parochus se subiceret manifesto periculo infectionis cum publico damno aliorum parochianorum, qui non ita facile alium Sacerdotem habere possunt, quod tamen raro praesumendum. 3. Nisi Parochus extempore possit aliquam personam a longe stantem instruere in modo baptizandi et catechizandi. 4. Nisi Parochus aueretur ad alios plures una vice baptizandos, quo casu ad magis periculosum pergat, data mora aliis. 5. Nisi baptizandus infectus sit adultus, qui per contritionem se iuuare potest, tunc aliis, qui se ita iuuare nequeunt, succurrat. 2. Tenetur Parochus audire et absolueret a peccatis pestiferos. Ad auertendum periculum infectionis potest uti cautela supra de Sacerdote posita, dum quis alteri loquitur: Item possunt adhiberi lateres candentes, quibus acetum super-

perni-

perinfunditur ad excitandum fumum, aut acerra cum carbonibus ardentibus et granis iuniperi, aut paretur fax antipestilentialis, in qua lignum intermedium sit iuniperi, et cerae immisceantur grana iuniperi et alia odora contra pestem, hanc faciem Sacerdos ante faciem suam teneat, sicut et later candens aut acerra inter infirmum et Sacerdotem collocantur, qui loquente infirmo non loquatur et strophium aceto madefactum, vel pomum aut nodulum odoriferum ante os et nares teneat, ut supra dictum. Deinde non tenetur audire confessionem infirmi materialiter integram, sed vno vel altero peccato etiam leui audito, perceptoque dolore vel ejus signo absoluat; maxime si confessio fiat in conspectu aliorum infectorum, aut urgente necessitate, facta confessione generali et dolore elicitio, absque confessione peccati in specie, omnes simul absoluat dicendo: *Ego vos absoluo*. Prout etiam uti potest brevissima absolutionis formula dicendo: *Ego te absolvo ab omnibus censuris et peccatis in nomine etc.* Nullam, vel leuissimam imponere oportet satisfactionem, v. g. ut nomina Iesu, Maria, Ioseph pronuntiet, aut morbum patienter ferat. *Excipe* 1. Nisi infirmus paulo ante contractum morbum iam confessus fuerit, et prudenter praesumatur adhuc in gratia existere. 2. Nisi piae conversationis semper fuerit. 3. Nisi scrupulose tantum repeteret Confessionem. 4. Nisi essent paruuli, qui nondum doli et peccati censentur esse capaces. 5. Nisi amentes a natiuitate, qui nunquam rationis usum habuerunt. His casibus Sacerdos non tenetur adire et infectorum confessiones audire. Tertio tenetur etiam Parochus peste infectis sacrum viaticum ministrare. Quia ad auertendum periculum pestis potest ante se manu tenere faciem antipestilentialem, et alias cautelas acerrae, vel lateris candentis, ut supra, adhibere: item omittere preces consuetas in Communione infecti, uti veste cerata vel Alba, prout supra. Item potest hostiam in cochleari paruulo, quod oblongum habeat stilum, una cum vino, aqua, vel alio liquore ponere, et sic infirmo porrigere: aut ponat eam in vitro vel alio pocello cum modico vino, aut in buccella panis habente fissuram, aut in frustillo Corporalis, vel munda chartae, hoc vitrum, hanc buccellam, aut hanc particulam corporalis vel chartae cum hostia ponat ad mensam vel alium locum mundum,

vt infectus surgat et comedat, aut si surgere non possit, per eius seruientem ad lectum infecti portetur, et hostia ab eo sumatur. *Excipe* 1. Nisi habeat Parochus Diaconum, cui tunc hoc munus communicandi infectum committere potest, sicut et alteri Clerico minori, imo et laico, aut ipsimet infirmo tradere potest hostiam, quam infectus deinde per illorum aut suas proprias manus accipit et sumit. 2. Nisi infectus aliud habeat salutis suae remedium, scil. poenitentiam, vel absolutionem Sacramentalem, quo casu non tenetur parochus se certo subiicere periculo mortis cum damno publico parochianorum, qui non facile alium Clericum habere possunt. 3. Nisi desint hostiae consecratae, et parochus celebrare nequeat, ad quod alias teneretur, licet non amplius esset ieiunus. 4. Nisi subfit periculum irreuerentiae v. g. ob vomitum, tussim continuam, aut impotentiam glutendi, quod probabitur cum hostia non consecrata, vel cum aliquo liquore, quem si glutire possit, etiam fragmentum hostiae glutire poterit. 5. Nisi infectus sit peccator notorius, nec ullum doloris signum edat, sed potius Ss. hoc Sacramentum spernat. 6. Nisi infectus careat usu rationis et antea notorie male vixerit. 7. Nisi infectus ante tres, sex vel decem dies, licet alio titulo, quam viatici communicauerit. 8. Nisi infectus sacrum viaticum iam receperit, et deinde relapsus in mortale, satisfaciet repetendo confessionem. 9. Nisi sint pueri, qui septennium nondum attigerunt, aut licet attigerint, tamen nondum ad nonum vel decimum aetatis annum, quo primo solent communicare, ascenderunt.

Coeterum parochus extremam vnctionem pestiferis non tenetur administrare, si tamen velit vltro hoc facere, potest omissis omnibus precibus ac ceremoniis, vnicum tantum oculum, vnam auriculam, nares, os, et vnicam manum inungere, dicendo semel duntaxat: *Per istam sanctam vnctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid deliquisti per ✠ visum, ✠ auditum, ✠ odoratum, ✠ gustum, et ✠ tactum.* Potest itidem adhibere oblongam virgam non facile flexibilem, et in fine circumuolueri gossipium aut bombycem, deinde intingere in oleo infirmorum, atque sic sensus inungere, postea combusto gossypio, virga aceto lauetur, sicut et alia instrumenta, quae ad porrigendam Eucharistiam adhibentur.

Simi-

Similiter non tenetur assistere matrimoniis infectorum, cum hoc tempus sit lugendi, et non nubendi: si tamen ad legitimandam prolem velit assistere, omissis omnibus aliis ceremoniis stet a longe cum testibus, et consensum utriusque partis audiat: pars sana poterit cum parte infecta contrahere per procuratorem, vel per literas, in quibus sit expressum, quod contrahens non solum ex tunc, tempore quo parochus utrasque literas accipit, consentiat et sui corporis traditionem faciat, sed etiam alterius traditionem acceptet, legente hasce literas in praesentia testium parochi et similiter audiente procuratorum contractum in praesentia testium.

Neque demum sepelire tenetur parochus cadauera ex peste defunctorum, licet eorum manibus parentare possit dicendo Missam de Requiem, corpore non praesente, nec praesentibus aliis siue propinquis siue extraneis. Fossae, pro tumulandis pestiferis, maxime intra oppidum vel ciuitatem, sint valde profundae, et prius a parocho benedicantur ea benedictione, quae supra in Processionali de sepulturis reperitur, qua benedictione haud opus erit, si in Coemeteriis vel aliis locis iam benedictis fiant. Cadauera in iis non sepeliantur, nisi ad minimum 12. horae vel ad summum 24. abierint a tempore, quo infectus occubuit, et semper aliquid calcis, arenae vel terrae superiniiciatur, ut tanto citius computrescant.

IV. *FORMA PRIMARIA*, quae in modo consolandi, praecorandi etc. consistit, hoc tempore, ubi omnia breui manu et summarie absoluantur, non magnopere attenditur; attamen forma secundaria tria a Sacerdote diligenter obseruanda importat. 1. *Ante pestem*; Oborta suspitione vel fama, pestem aliquem in vicina locum inuasisse, Parochus in concionibus populum fortiter animet, omnemque ab eorum animis timorem propellat. Moneat insuper, quae Num. 2. supra fuerunt praescripta, quatenus quilibet saluti animae suae ac corporis, nec non saluti proximi, quoad fieri potest, consulat. Ad placandam Dei iram bonorum operum tria genera arripiat, certis per hebdomadam diebus processiones publicas, orationes quadraginta horarum, conuentus quotidianos in Ecclesia, et alia pietatis opera cum superiorum suorum consensu, et pro populi capto instituat: ieiunia certa indicat,

et ad eleemosynas aliaque misericordiae opera tum spiritualia, tum corporalia proximo exhibenda hortetur. 2. *In peste.* Dum pestis locum actualiter inuasit, Parochus meminerit eorum, quae Num. 1. pro se et num. 2. pro parochianorum vtilitate spirituali praescripta sunt: nempe petentibus Sacramenta adhibitis tamen cautelis, administret, a conuentibus in Ecclesia publicis abstineat, nec campanam pulsare permittat: eaque simul attendat, quae alias ad Magistratus politici ordinationem pertinent et duo important: nempe separationem infectorum a sanis, et abolitionem veneni pestiferi in cadaueribus defunctorum eorumque rebus latentis. Quod primum concernit, ingruente peste subinde relinquuntur infecti in propriis aedibus cum sanis, si velint illis cohabitare, sed aedes obserantur, et in ostio fit foramen, in quo cibi aliaque necessaria inde ab inhabitantibus post adferentis discessum auferenda ponuntur; At crescente peste extra oppidum in iis locis, vbi non sunt domus pestiferorum, fabricatur vnum tugurium sat spatiosum, in quo infecti reponuntur, et de necessariis per deputatos seruientes prouidentur, deinde alterum aedificatur tugurium siue domicilium a priori 200. passibus adminimum distitum, in quo recipiuntur suspecti de peste, qui videl. cum pestiferis habitarunt, aut a locis suspectis venerunt: porro aliud tertium domicilium seu tentorium, pro iis, qui peste infecti reconualuerunt, et quadragenam obseruare debent, hi siquidem nouis omnino vestibus induuntur, et 40. diebus in dicto tugurio commorantur, donec sospites reperti, dimittantur. Rursum specialia habeantur domicilia pro expositis Sacerdotibus, Medicis, Vespillonibus, seruientibus in peste, obseratoribus et purgatoribus domorum, quae infectae fuerunt. Haec tuguria, nec non vilia domicilia, quae peste fuerunt infecta, si sine proximi damno fieri potest, finita peste incendantur et comburantur; aliae aedes maioris momenti maneant clausae, et post 14. aut plures dies aperiantur, purificentur, parietes hypocaustorum, vbi infecti iacuerunt, decrustentur et noua calce incrustentur. Similiter, qui de peste suspecti fuerunt, seruent quadragenam, siue 40. diebus subsistant in loco vel tugurio separato, postea, si nihil aduertatur, dimittantur. Quod secundum concernit, defunctorum ex peste cadauera

uera lodicibus inuoluantur, et sandapilae vel potius asseri iniecta calce imposita, de nocte in fossa ad hoc parata sepeliantur; si vespillonibus demortuis nullus amplius hoc munus sandapilarii obire vellet, fiant vinci cum perticis oblongis, quibus cadauera inuncantur, et ad fossam paratam attrahuntur, et iniecta calce sepeliuntur. Lectisternia eorum et indumenta, si vilia sint, comburantur, pretiosiora vero in lixiuio admixtis rutis et aceto lauentur: Ventus diligenter euitetur, si a loco spirat, vbi pestiferum quid latet. Etiam aduenae a locis infectis vel repellantur, vel ad quadragenam admittantur, adeoque omnis accessus ad oppida sana intercludatur: sicut et omnis egressus ex infectis locis interdicens est per vigilias militares oppositas. 3. *Post pestem.* Nempe quadragena ab omnibus facta, rursus aperiantur Ecclesiae et alia loca publica, instituatur Processio publica, Deoque optimo agantur gratiae, quod finem huic malo imponere voluerit, et locum deinceps ab huiusmodi exitiali lue praeseruare dignetur. Fructus et effectus huius luctuosi temporis, ac visitationis diuinae erunt, quod superstites imposterum mores in melius commutent, peccata declinent, et virtutes exerceant; defuncti vero, quos percussor angelus secum abduxit, plurima ex parte in coelis beati laetentur.

INSTRVCTIONES

DE

VISITATIONE INFIRMORVM HAERETICORVM.

SI Christus Dominus laudat vigilantiam patrisfamilias, qui dimissis nonaginta nouem ouibus, quaerit centesimam, eamque vnicam perditam, quam laudem non merebitur Sacerdos Parochus, qui coeteris ouibus suae curae commissis, non dimissis, quaerit perditam, eamque non vnicam, sed complures, quas ad ouile Domini reducere satagit? sane maximam, tam coram mundo

mundo, quam coram coelo coelicolarumque coetu vniuerso. Ideoque omnem nauabit operam, vt hoc sacrum haereticos aut infideles a suis erroribus reducendi munus exacte et ad amussim obeat, ac perpendat, quod

I. *CAUSA EFFICIENS* sit ipsissimus Sacerdos Parochus aut Cooperator, qui 1. Instructus sit omnibus conditionibus, quae ad confessarium requisitae fuerunt supra de Sacramento poenitentiae; Maxime vero magnam erga aegrum haereticum ostendat, tum verbo, tum facto charitatem ac beneuolentiam, ideoque eius salutem, veluti graui periculo expositam, pluries DEO commendat, et necessariam ad illum debite disponendum gratiam a DEO exposcat. 3. Polleat non tantum sufficienti scientia, qua tum haereticos tum infideles necessariis fidei rudimentis ac controuersis debite nouerit imbuere, sed etiam 4. Facultate absoluendi ab haeresi, quam Reuerendissimus Ordinarius Bamber. iis in conformitate priuilegii quinquennalis aliis Sacerdotibus saecularibus vel regularibus impertiri potest; Si vero Sacerdos hac facultate careat, opus erit, tales poenitentes ad Reuerendissimum Ordinarium, vel eius Vicarium aut Pronicarium Generalem, vel alium priuilegiatum hac facultate praeditum pro absolutione ab excommunicatione propter haeresin incursum mittere. Coeterum huc repetantur ea puncta, quae de visitatione infirmorum supra dicta fuerunt.

II. *SVBIECTVM* sunt infideles, et haeretici: De prioribus v. g. Iudaeis aut Turcis non multum hic differendum; Vel enim nolunt, vel volunt conuerti? in priori casu parum efficietur, in secundo ea, qua par est, diligentia imbuantur. De posterioribus distinguendum: Horum alii sunt *pertinaces*, et hi, quippe difficulter mobiles, Domino Deo in oratione commendandi: alii *Zelosi*, in sua fide erronea ob ignorantiam, et benigne excipiendi sunt ac docendi: alii *frigidi*, qui agnoscunt veritatem Fidei Catholicae, sed ob friuolas quasdam rationes et respectus humanos nolunt a sua secta discedere, et hi aeternis suppliciis terrendi. Alii *dubii*, et hi docendi, in quo conueniamus et disconueniamus cum sectariis, deinde veritates Catholicae probandae, et Scripturae testimoniis stabiliendae. Alii denique *Hypocritae*, qui ob largiorem fortunae

tunae temporalis prouentum parati sunt Fidem Catholicam admittere et dimittere, et talibus nihil promittendum, sed dicendum, vt Apostolorum more manuum suarum labore visitent. Et hi plerique sunt haeretici formales, supponuntur enim scire doctrinam suam repugnare menti Ecclesiae Catholicae, et tamen ab ea pertinaciter nolunt recedere. Materiales econtra, et qui inuincibiliter ignorant, suam doctrinam esse contrariam menti Ecclesiae Catholicae, sine scrupulo absolui poterunt, etiam non habita facultate absoluendi ab haeresi; vt et ii, qui quidem ignorantia vincibili et quadantenus culpabili laborant; maxime si ignorantia, qua ignorant, suam doctrinam discordare a sensu Ecclesiae Catholicae, sit tantummodo leuis, ac talis, quatenus diligentiam aliqualem in hac veritate inuestiganda adhibuerunt, sed veritatem inuenire non potuerunt. Nec non illi, qui ignorantia vincibili crassa ac supina laborant, nolentes inuestigare veritatem, vtrum doctrina apprehensa cum veritate Fidei Catholicae repugnet, hi saltem in casu grauis necessitatis sine habita facultate absolui poterunt; sed ii, qui laborant affectata ignorantia, qua volunt ignorare, an doctrina sit Catholicae Fidei contraria, non ita facile sine impetrata facultate absoluendi, nisi extrema subsit necessitas. Sed quid agendum cum haeretico infirmo morti proximo? 1. Potest dissimulando se esse Catholicum Sacerdotem, eum disponere ad actus Fidei, Spei, Charitatis et contritionis, manendo in iis, quae Catholicis cum acat. his sunt communia. 2. Si circumstantiae patiantur, potest eum interrogare, an non vellet amplecti aliam fidem, si sciret, se non esse in vera fide, adeoque vellet confiteri et petere absolutionem a peccatis? si annuat, disponatur ad confessionem, saltem formaliter integram et dolorem, et absoluator a peccatis suis absolute, transmissa ad statum reconualescentiae professione publica fidei. 3. Si renuat, saltem disponat eum ad dolorem de peccatis, et absoluat tanquam haeticum materialem, sub conditione: *si dispositus es.*

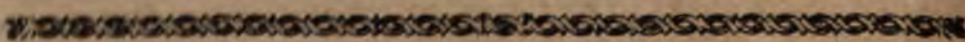
III. *OBIECTVM* visitationis sunt proponenda: 1. Accendat vehemens in eo desiderium aeternae beatitudinis ob Sanctorum statum felicissimum, non tantum ab omni malo prorsus immunem, sed etiam omnibus bonis tota aeternitate possidendis

cumulatissimum, et in hoc saeculo inimaginabilem iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 2: *Quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparauit Deus iis, qui diligunt illum: sicut econtra magnum damnationis aeternae timorem ac horrorem incutiat, eoquod in ea miserae animae omni solatio destitutae infernalis ignis cruciatibus torqueantur aeternis.* Quod desiderium cum timore coniunctum magis inflammabit immensa Dei erga homines beneuolentia, qui Ep. ad Timoth. 2. *Omnes homines vult saluos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, modo velint.* Deinde 2. Refellat errores, in quibus haesitauit conuertendus hoc syllogismo, vel argumento generali: Vbi vera eaque unica fides saluifica reperitur, ibi etiam acquiritur salus aeterna, teste Paulo ad Hebr. 11: *Sine fide impossibile placere Deo.* Item ad Ephes 4. *Vnus Dominus, vna fides, et vnum Baptisma.* Atqui in Ecclesia Romano-Catholica reperitur vera, vnica et saluifica fides; eoquod habeat notas verae Ecclesiae, quales sunt; quod sit vera, siue infallibilis, quia 1. ad Timoth. 3. *Est columna et firmamentum veritatis.* Quod sit vna, scil. sub vno capite vnam eandemque doctrinam profitetur. Ioan. 10: *Vnum ouile et vnus pastor.* Ioan. 17: *Non pro eis autem, scil. Apostolis, rogo tantum, sed pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, vt et ipsi in nobis vnum sint.* Quod sit sancta tam a sanctitate sui fundatoris Christi Domini Petro dicentis Ioan. 21. v. 17: *Pasce oues meas,* quam a sanctitate doctrinae ac morum, Matth. 5: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in coelis est.* Quod sit Catholica ob diffusionem doctrinae Christianae per totum orbem Matth. 24. v. 14: *Praedicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet consummatio.* Quod sit Apostolica ob Apostolorum primam praedicationem iuxta Paulum ad Roman. 10. v. 18: *In omnem terram exiuit sonus eorum, et in fines terrae verba eorum.* Iam econtra haec signa nulli alteri conueniunt Ecclesiae, quam Catholicae, non Lutheranae, non Calvinianae etc. vt examinati patebit. Ergo in Ecclesia Romano-Catholica acquiritur salus aeterna, de qua in symbolo Apostolico credimus: *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.*

Hoc argumento satis explicato, descendat etiam Sacerdos ad errores particulares conuertendi, eosque efficaciter refutet per verba S. Scripturae, Ss. Patres et alia rationum momenta, non attento, licet ex indiscretionem conuertendi semel atque iterum reiciatur; constat enim complures repetitis monitionibus et instructionibus ad fidem ac poenitentiam fuisse conuersos, qui initio valde pertinaces se exhibuerunt. 3. Vbi huiusmodi monitis ac doctrinis locum dare videbitur, formulam professionis fidei in Ecclesia Romano-Catholica visitatam Sacerdos ei legendam praebeat, vel ipsemet de puncto ad punctum explicet: qua denique penetrata 4. catechizet eum, et non tantum generalia Fidei Catholicae principia, quod in rudibus fieri satis erit, sed etiam specialia inculcet. Demum progreditur ad ea, quae sequuntur.

IV. *FORMA* potissimum secundaria consistit in serie actionum, quas neo-conuersus in professione fidei seu publica, seu priuata exhibebit. 1. Si neo-instructus rationabiliter dubitet, utrum valide fuerit a ministro haeretico baptizatus, eum de nouo baptizet sub conditione: *Si nondum es baptizatus*. 2. Instruatur in rebus fidei sibi controuersis, et potissimum ad faciendam confessionem generalem omnium peccatorum totius vitae, secundum ordinem Decalogi et praeceptorum Ecclesiae, nisi iam fuerit instructus: neque opus est specificè enumerare peccata contra Ecclesiae praecepta commissa, sed sufficit dicere: eo tempore, quo in haeresi versatus fui, praecepta Ecclesiae non seruaui. 3. Coram duobus testibus abiuret haeresin suam, ac iuret, se omnia credere, quae Ecclesia Catholica credit, seque in ea fide ad mortem usque permanfurum, legendo vel audiendo, sibi genuflexo praelegi formulam professionis fidei infra positam cum iuramento. Deinde 4. Facta Confessione Sacramentali absoluitur ab haeresi, vel potius ab excommunicatione propter haeresin incurfa, ac demum a peccatis, secundum formam communem praescriptam in absolutione Sacramentali pro foro interno: solus autem Episcopus localis vel eius Vicarius Generalis conuenienter priuilegio quinquennali forma consueta absolutionis pro foro externo, uti potest, nisi Papa desuper consultus specialem praescripserit. 5. Demum intersit sacro, et sacram synaxin de manu Sacerdotis percipiat,

icipiat, tenendo dextera candelam ardentem. Hinc 6. Paulo aliter proceditur in professione fidei sub Missa, vbi peracta Confessione Sacramentali et accepta absolutione a censuris et peccatis in forma communi, sub sacro in publico fidelium coetu ante Communionem, dicta a ministrante Confessione neo-conuersus coram Altari genuflexus, Sacerdote ad latus Euangelii genuflectente, professionem fidei legit, vel audit legi, et in fine tres primores digitos superimponit Euangelio, dicens: Idem ego N. spondeo, voueo, ac iuro etc. In principio erat Verbum. Deinde sacram Communionem percipit. Augustissima Imperatrix Elisabetha Christiana 1. Maii 1707. Bambergae post instructionem debitam, confessionem et absolutionem a censuris et peccatis pro foro interno, sub summo sacro dicto Credo, et offertorio, professionem fidei publicam in praesentia duorum testium fecit, iurauit, ac demum absolutionem a censuris non in forma consueta sed speciali pro foro externo accepit, atque demum post Communionem Pontificis communicauit. 7. Loquendo de Catechumenis, qui ad Baptismum adspirant, aliud nihil requiritur, quam sedula catechizatio et instructio in principiis fidei saltem generalibus, deinde elicere oportet actum fidei, dolorem, seu con- vel attritionem de peccatis, et intentionem suscipiendi baptismum eo modo, quo Christus Dominus illum instituit et S. Ecclesia practicat, his praemissis ad sacrum Baptismum iuxta ordinem baptizandi adultos admittitur.

INSTRVCTIONES

DE

VISITATIONE REORVM MORTIS.

CVM eiusmodi homines, qui per condemnationem iudicialem actuali executioni subiiciuntur, plerumque mendaciis aliisque vitiis adeo sint addicti, vt neque in foro interno ad integrandum poenitentiae Sacramentum, neque in externo ad edendam veritatem inflecti queant, hinc Sacerdoti circumspecte hic agens

agendum, atque sedulo videndum, quid ad hoc munus dextere obeundum hic et nunc requiratur.

I. *EFFICIENS* est Sacerdos, qui conditiones visitatoris proprias reuideat in visitatione infirmorum supra recensitas, quatenus sit vigilans, exemplaris, misericors et sufficienter pro consolando reo instructus.

II. *SUBIECTVM* est ipse reus visitandus, qui saepe iisdem ac maioribus subiaceret tentationibus, quam aliquis infirmus, qui contra fidem, spem, charitatem DEI ac proximi, Religionem, poenitentiam, iustitiam, patientiam et propriae salutis zelum tentatur. In specie autem saepissime deprehenduntur rudes in fide, invidi erga iudicem, impatientes contra poenam mortis subeundam, obstinati ad poenitentiam et Confessionem, aut addicti magiae etc. Cum hisce Sacerdos conuersabitur eo modo, quo sequitur.

III. *OBIECTVM* sunt proponenda. Huc referuntur omnia ea puncta, quae supra de visitatione infirmorum ex parte obiecti relata fuerunt, et videndum, vtrum reus iis omnibus, vel nonnullis tantum pro salute sua indigeat: In specie autem

1. Rudem informet in fide, saltem summarie, docendo eum generalia fidei principia, de quibus in officio Catechistarum dicitur:

2. Abstrahat eum ab inuidia vel vindicta erga iudicem aut alios eius cooperatores ad capturam, maxime si ipsemet reus querelam moueat, reponendo, se ideo aduenisse, vt officio suo fungatur, et medius intercedat non inter reum et iudicem, sed inter Deum et reum, vt qualiscunque demum sit, siue nocens siue innocens, saluetur. Insuper moneatur, vt si tormentorum vi vel alia ratione adactus, ex inuidia aliquid contra iudicis, testium, accusatorum vel aliorum personam, famam ac honorem falso locutus fuerit, id coram iudice in iudicio, aut saltem extra iudicium coram Sacerdote et nonnullis testibus reuocet, aut Sacerdoti committat, qui hoc nomine rei commodo loco ac tempore faciat. De reliquo passionem odii prorsus seponat ex animo, cogitans se peccare contra Deum mansuetissimum, et exemplum Christi Domini, qui pro suis persecutoribus orabat in Cruce:

contra proximum, qui cum reo perinde ad imaginem et similitudinem Dei creatus, aeternorum bonorum particeps redditur: contra seipsum, quod animam suam reddat aeternis cruciatibus obnoxiam.

3. Abducatur reum ab impatientia ad patientiam et mortem aequanimiter tolerandam, qui ex parte Dei consideret providentiam, qua Deus singula ordinat et gubernat, adeoque etiam permisit ac voluit reum potius hac via, qua praevidetur consequi beatitudinem suam, quam alia e viuis excedere. Ex parte Rei siue personae suae cogitet, se hisce vinculis esse ita adstrictum, ut humana ope nulla pateat euadendi via, ideoque ex necessitate faciat virtutem: Coeterum in coelo non referre, siue quis in lecto, siue alio loco moriatur, modo in Dei gratia constitutus mortem appetat; Et cum pro delictis suis mors obeunda, firmum nunc concipiat propositum, ut pro Deo, pro iustitia et fide meritorie patiat. Accedit, multos, dum moriuntur, bene agere velle, sed non posse, at reo facultas non deest, si voluntas adest. Demum reus non erit primus nec nouissimus, qui hanc cum aliis viris fortissimis ob leuia quandoque peccata, imo propter virtutes cum Christo Domino et Ss. Martyribus, necem sustinet ob delicta et grauissimas causas, quibus se et conscientiam suam commaculauit. Ex parte rei vel mortis perferendae ponderet, hanc mortem esse felicissimam, tum quoad animam, quae forsitan extra hunc casum in sceleribus suis repentino aut improviso obitu periisset, damnationem incurrisset; hic autem et tempus se disponendi et peccata deslendi suppetit: tum quoad corpus, quia hac morte, quantumcunque aspera putatur, tamen asperior est alia mors in lecto plena doloribus et cruciatibus, quibus nonnulli adacti vel desperarunt, vel spe reconualescendi decepti, sine confessione et communione obierunt; Sicut et subitanea mors calamitosissima ac periculis plenissima, nec non mors ex caede et vulneribus ob cupiditatem vindictae; iracundiam, dolores, iniurias et inimicitias ad barathrum infernale viam sternit. Non tantum proficua haec mors est reo, sed et aliis, qui hoc spectaculo ad beneuiendum et poenitendum instigantur.

4. Instiget reum ad poenitentiam et Confessionem peccatorum generalem, quo facilius ad dolorem et contritionem excitari possit.

possit. Id quod commode fiet post absolutum Processum criminalem et post publicatam sententiam, quam Sacerdos nequaquam reo denuntiabit: Hac enim ratione Confessarius tanto liberius, saluo sigillo, cum reo agere poterit, et reus a periculo sacrilegii committendi ob reticentiam peccati remotior manebit. Sed quid cum peccatore obstinato, qui omnimode confessionem suorum peccatorum tergiuersatur, agendum? Recurrat hic ad visitationem infirmorum, et arripiat illa media, quae de obiecto Num. 2. et 5. praescripta sunt; Et si haec non proficiant, 1. Genuflectat coram reo, et sollicitet eum per adiurationem deprecatoriam dicendo: rogo te per immensam Dei misericordiam ac iustitiam, per mortem et vulnera Christi, per omnes sanctos et sanctas etc. conuertere a via tua pessima etc. 2. Utatur adiuratione imperatoria dicendo: Impero tibi male satana, qui hunc miserum peccatorem in sua peruicacia detines: impero tibi per omnipotentiam Dei, per satisfactionem et merita Christi Domini, per sanctitatem diuae Virginis, cede loco, ut sanetur seruus Dei ab iniquitatibus suis etc. 3. Si nec haec iuuent, increpabit reum irato vultu, verbis durissimis, non tamen excessiuis, dicendo, reum ubi non respuerit, infallibile aeternae damnationis mancipium fore, quem ignis aeternus cremabit aeternum, et qui nunc ne digitum quidem per mediam horulam in igne tenere potest, quomodo habitabit cum igne deuorante et ardoribus sempiternis. 4. E uestigio iterum suam asperitatem mutabit in lenitatem dicendo: cur non velit se participem reddere meritorum Christi, passionis et sanguinis tam copiose profusi: cur in hac vita velit esse infelix, et in altera longe ac infinite infeliciores etc. 5. Si haec omnia non proficiant, instituantur publicae preces pro eius conuersione, substituantur alii, qui forsitan citius eius indolem permouebunt etc.

5. Si addictus sit reus magia, et pactum cum daemone inierit, ante omnia, ubi etiam obstinatus ad poenitendumprehenditur, per motiua modo superiori numero allata ad poenitentiam adducatur, deinde urgeatur, ut Satanae, omnibus operibus eius ac pompis abrenuntiet dicendo, Satanae, tanquam spiritui mendacissimo, nullum pactum esse seruandum, licet in scriptis, etiam cum proprii sanguinis subscriptione fuerit initum: repetat

petat eiusmodi chirographum confugiendo ad vulnera Christi, ad Diuam Virginem, ad Sanctorum omnium intercessionem, quatenus dignentur efficere, vt tale chirographum restituatur. Hoc siue recepto, siue non recepto, conteratur de suis peccatis, veniam roget, et per exactam confessionem, in qua maleficia et damna aliis illata aperiat, a peccatis suis absoluator. Videatur R. P. Voglerus S. I. in *Trost-Bronnen*, lib. 7. c. 7.

IV. *FORMA PRIMARIA* consistit in variis modis praeorandi, quos videre est in visitatione infirmorum de forma Num. IV. *Secundaria* vero in serie actionum, quibus cum reo pro prima, secunda, et tertia die ante executionem capitalem conuersandum.

PRO PRIMA DIE CONFESSIONIS.

Cum plerumque lata sententia triduo ante executionem reo per officarium aliquem saecularem intimari, et subsequenter reus ad custodiam, ad quam personis Ecclesiasticis accessus patet, reponi soleat, ideo pro prima die eum ad confessionem disponat: Nempe 1. Accedat Sacerdos reum, eumque salutet, captaque ex praemissis variis interrogationibus: quomodo nominetur? Cuius sit? qualem religionem profiteatur? etc. occasione, de rebus spiritualibus incipiat differere, soletur eum, et nonnullas ex hoc rituali vel alio libello praeoret orationes, quibus se suaque cum Christo Domino in voluntatem Patris coelestis resignet, et gratiam feliciter moriendi a Deo postulet. Interim sollicitus Sacerdos, 2. Vt exploret, an non speciali aliqua passione, de quibus tentationibus supra actum est de obiecto, laboret, eumque, quoad fieri potest, conquisitis argumentis ab ea liberet. 3. Disponat ad confessionem, atque dispositum, audiat confitentem, eique tam ante, quam post confessionis actum varias contritionis, resignationis, commendationis preces praelegat. 4. Ante discessum eum orationis assidue admonet, tum vt mane, meridie, et vesperti certas vel consuetas preces persoluat, tum vt mane in honorem Christi Domini in domo Caiphae per noctem carcerati sex Pater et Ave: meridie in honorem Christi Crucifixi quinque Pater et Ave: hora tertia in honorem Christi mortui tria Pater et Ave; et Vesperti in honorem Christi tumulati totidem Pater et Ave dicat:
nec

nec non ad sonitum cuiuslibet horae se beatæ Virgini commendat cum vno Pater et Ave. 5. Discedens semper aqua benedicta eum aspergat dicendo absolutionem generalem: *Misereatur tui etc. Indulgentiam, absolutionem etc.* vel istam benedictionem: *Benedictio Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti descendat super te, et maneat semper.* Et hoc modo per diem primam aliquoties eum, ultra horam non manendo, inuisat.

PRO SECUNDA DIE COMMUNIONIS.

1. **M**ane sacrum ei viaticum praebeat Sacerdos, vel praeberi faciat: tam ante, quam post communionem illum ad contritionem excitet, varias eiusmodi preces praeorando; Et si reus velit, ante S. Communionem adhuc semel eius confessionem excipiat. 2. Pluries eum hac die inuisat, cum eo oret, et illa puncta, quae supra in visitatione infirmorum de obiecto retulimus, obseruet, et quatenus nondum in opus sunt redacta, adhuc redigat, quatenus reo aptari possint, v. g. dissuadendo et abolendo remedia superstitiosa, si quae habeat, prauorum affectuum tentationes euellendo, res sacras adhibendo, orando cum reo, offerendo ei Sacrificium vel Memento, monendo, vt de temporalibus, si habeat, disponat. Praesertim etiam 3. Has quaestiunculas saepius repetat: an nihil amplius conscientiam premat? An nulla habeat debita, et media, quibus soluat? An foueat inimicitias? an teneatur ad restitutionem furtorum, famae et honoris? an nulla amplius suboriatur tentatio? an ex corde doleat de peccatis suis? an omnibus ignoscat, et sibi ignosci petat? an in DEI voluntatem sit resignatus? an lubenter pro Christi gloria et satisfactione suorum peccatorum moriatur? an tale supplicium meruisse se agnoscat? 4. Ante discessum faciat, vt supra dictum pro prima die visitationis, etiam tempus concedatur reo ad meditandum aliquid de passione Domini, de quatuor hominis nouissimis, ideoque prohibeat, ne quaelibet personae ad alloquium rei admittantur.

PRO TERTIA DIE EXECUTIONIS.

Mane Sacerdos reum tempestiue accedat, nisi cum eo pernoctatus fuerit, eumque ad mortem patienter subeundam disponat,

ponat, ad confessionem repetendam inducat, cum eo preces fundat, et eo intendat, ut totus iste Processus a loco capturae usque ad locum supplicii cum sanctissimo Christi Domini Crucem suam ad montem Calvariae baiulantis exemplo conformetur. Hinc reum 1. Instruat, quomodo se conformiter Christo patientissimo in via gerere debeat. Haec et reliquae paraeneses, quibus passio rei cum passione Christi proportionatur, ut plurimum modo monitorio, interrogatorio ac precatorio fiant. 2. Dum reus epulatur, eum ad comedendum animet, non oret cum eo, neque de morte, sed de coelesti gloria, gratia Dei, remuneratione bonorum etc. sermocinetur. 3. Dum vinculatur, studeat eum confortare, ne animo cadat, per monitiones, interrogationes ac orationes eum ab assidua mortis apprehensione abstrahat. 4. Dum educitur a loco custodiae ad scabinatum auditurus sententiam, Sacerdos curet, ut reus imaginem Crucifixi, quam saepius in via osculetur, manibus praesferat, aut si manus ad tergum sint reuinctae, ipsemet Crucifixum praesferat, aut praesferri faciat per aliquem vespillonem, ut ipse tanto commodius necessarios libellos manu gerere et praecorare queat. Ad extremum usque spiritum reo semper aliquid spirituale inclametur, et si coronam indulgentiarum praeditam habeat, reo in manus detur, aut e collo suspendatur. Caveat, ne reum praecedat, multominus ad celerius eundem instiget, sed a latere eum sequatur. Reo fatigato subinde vinum praebetur bibendum: Orationibus tardis et interruptis praeeat, et si reus praes lassitudine amplius orare nequeat, saltem praecorantem auscultet. 5. Dum publicatur sententia, fere consultum non est, reo permittere, ut audiat suam sententiam, ne in novos incidat rancores, sed orationibus distrahatur. 6. Dum a scabinatu ad locum supplicii deducitur, ea qua par est diligentia reum hortetur et ad eliciendos virtutum theologicarum actus crebriores instiget. 7. Quando peruenerunt ad locum supplicii, extra vel in ipso circo militari eius confessionem adhuc semel excipiat, genuflectat in loco aliquantum remotiore a militibus cum reo, quem pallio tegat: et si noua materia confessionis non occurrat, ex confessis quaedam peccata repetat, ut renouato dolore adhuc semel pro vice vltima absoluator. Finita absolute Sacerdos nec prior
reo

reo surgat, nec eum surgere iubeat, sed altum cum ipso orare pergat, donec 8. a satellitibus ad poenam gladii, rotae vel patibuli etc. subeundam abripiatur. Hic Ss. nomina *IESU, Maria, Ioseph* et alia breuissime simul et altissima voce inclamet. Dum quis suspenditur, suadent nonnulli Confessario, vt aliquos gradus scalae cum reo ascendat, sed melius Sacerdos remaneat subsistens in terra, et pergat acclamare, donec suspensus non amplius se moueat. 9. Fiat monitio ad populum, vt a peccatis quilibet desistat, nisi similem cum reo iam defuncto poenam incurrere velit, demum iubeat omnes flectere et pro anima rei alta voce Orationem Dominicam, salutationem Angelicam et symbolum Apostolicum dicant.

INSTRVCTIONES

DE

SACRAMENTO MATRIMONII.

Cum Matrimonium triplicem inuoluat finem, alium in ratione contractus, qui est bonum fidei coniugalis: alium in ratione Sacramenti, puta gratiam habitualement cum auxiliis in tempore opportuno elargiendis: alium in ratione consummationis, siue bonum prolis concipiendae, generandae, et educandae; Ideo Parochus, antequam Matrimonio assistat, requisita tam in ratione Sacramenti, quam contractus necessaria, studiose expendat.

I. Vt in ratione contractus valide procedatur, tam in promittente, quam repromittente requiritur, vt contrahant 1. *Deliberate* et cum debito rationis vsu, ita vt delirus; surdus mutus ac caecus simul a natiuitate: similiter errans per deceptionem alterius, vel propriam ignorantiam, aut inconsiderantiam in materia, aut qualitate in pactum deducta, vel in substantiam personae redundante etc. inualide contrahant. 2. *Voluntarie ac libere*. Hinc raptus, vis et metus valori Matrimonii obsunt. 3. *a lege non impediti,*

diti, quales sunt criminis impedimento obstricti, quando vel vterque simul adulteratur, et expresse in mortem innocentis coniugis ipso opere secutam conspirat: vel si adulterantur, et vna pars innocenti coniugi mortem, inscia altera, ex intentione contrahendi Matrimonii machinatur: vel quando adulterantur, et Matrimonium sibi inuicem, viuente adhuc innocente coniuge, ante vel post perpetratum adulterium, absolute promittunt. *In ratione Sacramenti* requiruntur conditiones generales, scilicet, contrahentes esse veros homines, viatores, cultu non dispares seu baptizatos, et intentionem veram actualem vel virtualem perficiendi Sacramentum habentes, praesertim in sententia, quae ipsos contrahentes pro ministris huius Sacramenti agnoscat, quamuis hodie plerumque praeferatur altera, in qua ipse sacerdos assistens pro ministro habetur. Vt vero *licite* contrahant, *in ratione contractus*; debet 1. abesse *dolus* accidentalis, et si qui sunt alii fines mali, contractui Matrimoniali essentialiter non repugnantes. 2. *Non sint* a superiore prohibiti contrahere. 3. *Calleant* Catechismus, vt imbuere possint infantes suos: Neque in ratione Sacramenti ad licitam ministrationem ac promissionem aliud requiritur in promittente vel repromittente. Status enim gratiae in iis, vtpote ad hoc ministerium non deputatis ex officio, haud requiritur, neque peccant, in quantum alter alteri hoc Sacramentum indigne ministrat, sed quatenus ministratum indigne suscipiunt, aut vnus alterius indigne suscipientis peccatum facile impedire posset, vel quando censura aliqua excommunicationis maioris vel minoris susceptionem huius Sacramenti illicitam reddit.

II. Tam in ratione *contractus*, quam *Sacramenti* ad valorem exigitur, vt corpora contrahentium sint 1. *Physice apta* ad generandum. Vnde propter arctitudinem vel frigiditatem excluduntur impotentes absolute vel respectiue: item impuberes, quales praesumuntur mares ante 14. tum, foemellae vero ante 12. annum aetatis annuum, nisi malitia suppleat aetatem. Senes vero, decrepiti, et exhausti, quippe qui antecederent in possessione potentiae generatiuae fuerunt, etiamnum capaces praesumuntur. 2. *Non sint procreata* ab inuicem vel ab aliis personis coniunctis. Hinc omnis ista coniunctio obstat Matrimonio, siue *praesumpta* sit, vt in impedi-

pedimento publicae honestatis, siue vera, eaque *carnalis* ex consanguinitate vel affinitate, vel *spiritualis* ex baptismo aut confirmatione, siue *legalis* ex arrogatione vel adoptione exorta. 3. *Neque sint aliis obligata*, videl. per impedimenta ligaminis, professionis religiosae, sacri ordinis, aut seruitutis legalis. Vt vero *licite* procedatur requiritur, vt corpora 1. Sint apta ad generandum accidentaliter. Hinc leprosus cum non leprosa illicite contraheret infirmitate non detecta. 2. Non obligata aliis per votum simplex castitatis, religionis etc. neque alteri desponsata per desponsationem anteriorem simplicem vel iurata: vnde caueat Parochus, ne facile ad contrahendum Matrimonium admittat vagos, peregrinos, et qui incertas habent sedes; neque item eos, qui antea coniugati fuerunt: vt sunt vxores militum, vel captiuorum, vel aliorum, qui peregrinantur; nec vnquam vagorum, peregrinorum, aut ignotarum personarum, quae se viduas afferunt, aut liberas, matrimonio assistat, sine habita prius licentia Ordinarii, ad quem semper eiusmodi casus referendi sunt, vna cum protocollo examinis praeuie habiti circa tales personas, earum nomina, et cognomina, originem, siue patriam, conditionem, siue statum, religionem, aetatem, commorationem de tempore in tempus, testimonia, si quae secum habeant etc. in quo protocollo ad dexterum latus folii scribantur interrogatoria, ad sinistrum vero responsiones. *Trid. Sess. 24. de reform. matrim. cap. 7.*

Quodsi Parocho rescribatur, recipiendum esse ab eiusmodi Vagis iuramentum de statu libero, explicabit illis religionem iurandi, monebitque de vitando periurio proponendo eius gravitatem et poenas, deinde, si perstiterit vagus in proposito iurandi, simpliciter ac pure siue omni dolo, restrictione mentali, aequiuocatione etc. coram imagine crucifixi, et duobus cereis accensis et in praesentia duorum testium ei, et quidem tempore matutino, fiat sequens praelectio:

Ihr N. N. sollet schwören einen körperlichen Eyd zu Gott, und seinem heiligen Evangelium, ohne allen sinnlichen Vorbehalt, oder anderst zu reden, als zu gedenken, daß ihr amnoch freyen und ledigen Stands, sofort mit Niemand weder wirklich ver-
 x x 3 hey.

heyrathet: noch ehelich versprochen sehet, als mit derjenigen Manns: oder Weibsperson, Namens N. N. die ihr anjeko als frey und ledig zu heyrathen gedenket.

Wann ihr nun dasjenige, so euch anjeko ist vorgelesen worden, euch getrauet allhier vor der Bildniß unseres Heilands und zukünftigen strengen Richters mit einem Eyd zu behaupten, so gelobet mir im Namen Jhro Hochfürstlichen Gnaden durch euere Handgelöbniß an, daß ihr die reine ohnversälschte Wahrheit beschwören wollet.

Facta stipulatione iubeat deponentem, si mas sit, eleuare tres priores digitos manus dextrae, si vero foemina, eos imponere pectori sinistro, et sequentia post praelegentem pronuntiare:

Daß alles dasjenige, was mir anjeko ist vorgelesen worden, und ich von Wort zu Wort wohl verstanden, auch mit Handtrew darüber angelobet habe, in der That wahr seye, und ich mit Niemand wirklich verheyrathet, noch ehelich versprochen seye, als mit N. N. dieses bekräftige und beschwöre ich hiemit, ohne alle Arglist oder Gefehrde. So wahr mir Gott helfe und sein heiliges Evangelium. Denique protocollum desuper confectum apponatur actis parochiae, et extractiue breuiter inseratur matriculae desponsatorum.

III. Vt promissio seu pollicitatio matrimonialis tam quoad rationem Sacramenti, quam contractus, sit valida, requiritur, 1. *Vt sit verbis*, vel aliis signis intimata, et non mere interna, in mente retenta. 2. *Vera* et non ficta vel simulata. 3. *Mutua* seu reciproca, et non tantum simplex ex vna parte sponsi vel sponsae solum obligans. 4. *Deliberata* et non indeliberata per substantialem errorem, inconsiderantiam, ignorantiam vel deceptionem. 5. *Libera et voluntaria*, et non coacta per vim vel metum aut raptum. 6. *Solemnis* coram Parocho et duobus testibus, et non clandestina. Parochus proprius non est hic Parochus originis, sed Parochus domicilii, siue *veri*, quando quis habitat in aliquo loco, cum animo perpetuo, hoc est, ad dies vitae ibi manendi: siue *quasi*, dum quis actu coepit habitare in aliquo loco, cum intentione ibi permanendi per
maio.

maiolem anni partem, siue Parochus sit sponsi, siue sponsae. 7. *Absoluta* et non conditionata sub conditione repugnante fini Matrimonii quoad generationem prolis impediendam, vel fidem per adulteria violandam, aut Matrimonium iterum dissoluendum etc. 8. *Denique acceptata*, et non repudiata per dissensum. Vt vero sit licita, requiritur eam esse, 1. *Stipulatoriam*, et per interrogationem Parochi conceptam, atque manuum porrectione corroboratam, non vero mere consensualem, neque literalem aut realem. 2. *Absolutam*, et non conditionatam, etiamsi conditio suspensua fini Matrimonii non aduersetur, nisi Ordinarius id permitteret. 3. *Publicam* in Ecclesia, et non priuatam in aedibus, nisi personae nobilium et alii ex dispensatione Episcopali excipiantur. 4. *Permissam* a parentibus, qui irrationabiliter non contradicunt. 5. *Solemnizatam* in temporibus non prohibitis, vti prohibentur a prima Dominica Aduentus vsque ad diem Epiphaniae, et a feria 4ta cinerum vsque ad octauam Paschae inclusue.

IV. Requiritur certi quidam ritus, ac ceremoniae copulationem matrimonialem antecedentes, concomitantes, et consequentes; principaliter autem antecedunt sponsalia, tanquam tractatus preliminaris de Matrimonio coram facie Ecclesiae contrahendo, siue sint priuata, siue publica coram Parocho et testibus inita, trina denuntiatio, et scrutinium, in quo sponsi de fidei rudimentis generalibus, et vtrum non constet sibi de aliquo impedimento matrimoniali, examinantur. *De trinis denuntiationibus* sciendum, quod, antequam Matrimonium coram facie Ecclesiae celebretur, Parocho tam sponsi, quam sponsae, potissimum in diuersis Parochiis, vel dioecesebus habitantium, sub culpa mortali incumbat, sponsalia siue Matrimonium tribus diebus Dominicis, aut festiuis continuis, et non immediate sibi succedentibus, inter missarum solennia, in magna populi frequentia ex publico suggestu denuntiare, ad detegendum, siquod latitaerit, impedimentum matrimoniale, ita quidem, vt penes Parochum non sit, eiusmodi denunciationes remittere aut etiam restringere. Aliud est, vbi Ordinarius vel *expresse* dispensauerit ex causa rationabili, vel propter notabile lucrum, alioqui a sponsatis amittendum, vel graue damnum, siue spirituale, siue temporale incurrendum: quales sunt *verecundia vel infamia*, eoquod

eoquod sponsati sint conditione, vel aetate nimium dispares, aut publice habiti pro coniugibus, qui tamen erant concubinarij, vel inualide antehac copulati: *periculum animae*, dum timetur, ne invicem carnaliter peccent, antequam tot denuntiationes fiant, aut tempus pro nuptiis celebrandis prohibitum elabatur: *periculum Matrimonii impediendi*, quando prudenter formidatur, ne ante finitas denuntiationes vnus sponsatorum moriatur, vel proles nascenda per subsequens Matrimonium non legitimetur, vel dissuasum amicorum vel aliorum vna pars retrahatur. *Scandala vitanda*, videlicet rixae, inimicitiae, processus etc. *Difficultas procurandi* denuntiationes aut literas earum testimoniales ob nimiam distantiam locorum, vel aliam causam, et vniuersim, quando non subest timor vllius impedimenti. Vel *tacite* dispensatum praesumatur, dum simile malum ex supradictis timetur, et tamen Episcopus ob angustiam temporis etc. pro obtinenda dispensatione adiri nequeat. Magnates, idest nobiles sciente et patiente Ordinario de consuetudine non denuntiantur. Quando quis plura domicilia habuit, denuntiat non necessario in domicilio originis, nisi annos pubertatis habens ibidem aliquamdiu habitauerit, aut subinde illuc redierit, sed habitationis, vbi videlicet habitauit, et plurima ex parte annos pubertatis transegit. Plerumque, si sponsus, vel sponsa per decem annos continuos a patria, aut loco originis abfuit, ibidem non amplius denuntiantur, sed in loco praesentis domicilij, et in loco vltimae commorationis. Si vero infra duos menses post factas denuntiationes Matrimonium non contrahatur, denuntiationes repetantur, sicut ab initio factae fuerunt, nisi aliter Ordinario videatur. Fiunt autem denuntiationes hoc modo:

Es hat sich zum heiligen Sacrament der Ehe verlobt und versprochen der Ehrsame Junge: Gesell N. N. des Ehrsamten N. N. Burger oder Inwohner allhier N. und N. N. seiner Haus-Frauen Eheleiblicher Sohn: mit der Ehr- und Tugendsamen Junfer N. N. der Ehrsamten N. N. Burgers oder Inwohners allhier, und N. N. seiner Haus-Frauen Eheleiblichen Tochter. Werden hiermit zum 1. 2. oder 3. mahl ausgerufen.

Finita etiam plurium desponsatorum denuntiatione subiungi possunt haec verba:

Wann

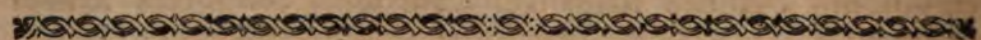
Wann jemand zwischen gemeldten Personen eine rechtmäßige Hinderniß der Ehe wüßte, der soll Dieselbige zeitlich und gebührend bey seinem verordneten Pfarrer anbringen.

Iuxta hoc paradigma fiant denuntiationes, et si sponsus ac sponsa inter se alias seorsim carnaliter lapsi fuerint, et publice constet, omittuntur illi tituli Ehrsame Junge-Gesell: Tugendsame Jungfrau. Sed dicatur: Es hat sich versprochen ic. Des Ehrsamten N. Burger und N. seiner Haus-Frauen Eheleiblicher Sohn: mit der Ehrsamten N. N. Burger und seiner Haus-Frauen Eheleiblichen Tochter. Similiter vbi vnus sponsum fuisset illegitimo thoro natus, non adduntur nomina parentum, sed solum locus originis aut habitationis his verbis: Gebürtig oder wohnhaft in N. nisi notorium esset, tunc tantum dicitur: Leiblicher Sohn, oder Tochter. Si parentes sint mortui, post cognomen addatur Seeligen oder Weyland; sponsi vero si fuerint spectabiliores, titulus pro qualitate status vel conditionis competens semper exprimitur.

Copulationem sic dictam matrimonialem vna cum immatriculatione, de qua infra, sequitur *Benedictio Sacerdotalis* sub Missa eo ritu, quo in Missali et Sacramentali praescribitur, impertienda: hoc attento, quod licet copulatio matrimonialis et Benedictio copulatorum ab vtroque Parocho sponsi ac sponsae valide perficiatur, tamen, quia vxor sequitur familiam, domicilium, et forum mariti, seclusa consuetudine contraria ad Parochum sponsi potius pertineat Matrimonio iungere, et benedicere iunctos, qui hanc benedictionem per se, vel alium Sacerdotem cum expressa vel tacita licentia (quae in praeuia scientia et patientia Parochi fundatur) substitutum perficiat, necesse est; Alioqui benedicens sine tali licentia ipso facto suspensionem incurrit. Et quamuis fideles sub culpa ad hanc benedictionem petendam haud teneantur, nihilominus, quia sine scandalo omitti non potest, Parochus hortetur eos, vt ante benedictionem Sacerdotalem in templo suscipiendam, multominus ante copulationem matrimonialem, in eadem domo non cohabitent, neque simul maneant, nisi aliquibus propinquis vel aliis praesentibus. Item benedictionem dictam nunquam, nisi in foeminis viduis ad secunda vota transeuntibus, praetermittat,

nec eam extra Missae Sacrificium impertiatur: Vnde celebrato domi Matrimonio, sponsi veniant ad Ecclesiam, benedictionem accepturi. Quibus peractis sequuntur

V. *EFFECTVS NOBILISSIMI*: scil. in ratione *contractus* obligatio ad fidem coniugalem, vi cuius sibi debitum inuicem reddunt, mutuo cohabitant, et res communes possident: In ratione *Sacramenti* gratia habitualis et actuales ad onera coniugii aequanimiter toleranda: In ratione *consummati* vinculum matrimoniale, quod Matrimonium reddit indissolubile, ita vt alter ab altero nequeat separari, nisi forsân ex causa quoad lectum, mensam vel lectum, sed proles suas debite concipere, generare, et christiane educare teneantur. Item in marito nascitur triplex potestas, *gamica* seu maritalis in uxorem, *patria* in liberos, ac *despotica* in famulos: in uxore vero, quod dignitatem, priuilegia, et domicilium mariti sequatur.

INSTRVCTIONES

DE

BENEDICTIONIBVS.

CUM Benedictio sit oratio, qua alter alteri personae aut rei precatur aliquod bonum naturale vel supernaturale, temporale aut spirituale, a Deo elargiendum in ordine ad hoc, vt res illa, vel persona ad vsum sacrum, vel profanum etiam sacretur; sicut e contrario maledictio describitur imprecatio mali in ordine ad rei execrationem facta. Hinc ex *sine suo* intrinseco Benedictio diuiditur in constitutiuam, qua res aut persona in eo statu constituitur, vt ad vsum duntaxat sacrum, minime vero profanum deinceps assumi queat: deinde in inuocatiuam, qua res ad vsum profanum, eumque honestum, et non illicitum ita sanctificatur, vt nec praestigiis diabolicis deteriorari, nec idcirco in detrimentum vtentis cedere possit. Quare operae pretium est circumspicere

specie agere, ut Benedictio omnes habeat conditiones, quominus inualide, vel illicite perficiatur.

I. *EFFICIENS* est benedicens, qui inualide benedicet, nisi fuerit 1. *Praeditus potestate ordinis*, cui benedictio iure Ecclesiastico annexa est. Vnde nouerit Sacerdos, quarum rerum benedictiones ad ipsum, et quae ad Episcopum suo iure pertineant, ne maioris dignitatis munera temere aut imperite vnquam vsurpet propria authoritate. Nempe Sacerdos benedictiones inuocatiuas: Episcopus plerasque constitutiuas, quae in Pontificali Romano continentur, siue cum, siue sine vnctionibus, iure ordinario perficit, nisi Sacerdos ad huiusmodi actus exercendos potestatem expresse delegatam ad Ordinarii instantiam acceperit a Papa, cuius solius est, Episcopales Benedictiones simplici Sacerdoti delegare iuxta decretum S. R. C. 20. Nouemb. 1628. Saepius decretum est, Episcopos carere facultate delegandi aliis Benedictionem Paramentorum, et earum rerum, in quibus vnctio non adhibetur; Abbates vero, et alii (ordinum superiores priuilegiati) non possunt benedicere Paramenta Ecclesiarum, non sibi subditarum. S. R. C. 24. Aug. 1609. nisi Ordinarii expressam vel tacitam ad hoc licentiam habuerint. Protonotarius igitur vel alius Sacerdos non priuilegiatus Episcopales: Sacerdote inferior Sacerdotes Benedictiones exercere non praesumant, quippe qui ad hoc non sunt ordinati, ut in persona Ecclesiae eiusmodi munia obire queant. In quo benedictio publica discriminatur a priuata, quae tantum in nomine vel virtute propria fit et a priuata cuiuslibet sanctitate vim suam trahit. Reliquae conditiones, quae exigunt hominem, viatorem, ac liberum per intentionem, aliunde patent. Ut vero *licite* benedicat, 1. *Status gratiae* expedit, sed tamen sub culpa lethali non exigitur. Nihilominus deuotus Sacerdos per praeuiam saltem contritionem se expiabit, antequam aliis in Ecclesiae persona benedicere satagat. In benedictionibus priuatis, utpote omnem suam aestimabilitatem a sanctitate benedicientis trahentibus, omnino gratia est necessaria. 2. *Iurisdictione ordinaria vel delegata* gaudeat. Quantumuis enim benedictio sit actus iurisdictionis voluntariae, tamen eum extra proprium districtum exercere sine praeuia licentia impermissum est. Imo et intra districtum non be-

nedicat alteri, nisi superior. *ad Hebr. 7. v. 7.* Nam sine contradictione, quod minus est, a meliore benedicitur. Vnde Episcopum ad Ecclesiam introeuntem, non aspergat Sacerdos, sed aspersorium madefactum reuerenter porrigat, vt seipsum aspergat. 3. *Immunis a censuris*, quare vltius caueat sibi Sacerdos, ne maiore excommunicatione excommunicatus, suspensus ab ordine, aut interdictus ab officiis diuinis, vel irregularis, ad benedicendum aliquid procedat. 4. *Decenter amictus*. In omni benedictione extra Missam Sacerdos saltem superpelliceo et Stola pro ratione temporis vtatur, nisi aliter in Missali notetur. Color albus plerumque adhibetur, nisi benedictio sit coniuncta cum Exorcismo, quo casu violaceus color congrue adhibetur. 5. *Industrius et attentus*. Cum Sacerdos aliquid benedicturus est, habeat ministrum cum vase aquae benedictae, et aspergillo, et cum hoc rituali libro, seu Missali. Caueat ne benedictionis causa ponat aliquid indecens super Altare, veluti esculenta: sed quod eiusmodi est, ponatur super mensam commodo loco paratam.

II. *SVBIECTVM* benedictionis est res vel persona benedicenda. Res autem aliae ad libitum petentis benedicuntur, aliae ita necessario benedictae esse debent, vt absque mortali culpa adhiberi nequeant ad vsum sacrum. Neque enim in Altari et calice non consecratis, neque in mappis, Corporalibus aut pallis, neque in paramentis, humerali, alba, cingulo, manipulo, stola, et casula non benedictis, ordinarie sacrificare licet, nisi vrgens necessitas excuset. Vnde ad validam rei vel personae benedictionem requiritur, vt sit 1. *Capax benedictionis*, adeoque essentialiter integra ac completa in ea ratione, quam formula benedictionis exigit. Idcirco ridiculose puerperae mortuae, antequam e domo deferatur ad sepulturam, benedictio post partum impertitur; sicut et sponsi ante copulationem matrimonialem benedictionis nuptiarum, Clerici ante ordinationem Sacerdotalem Consecrationis Episcopalis, Nouitii ante professionem religiosam benedictionis Abbatialis, incapaces sunt. Ita lapides ante structuram arae vel Ecclesiae, linteamina vel alia materialia, antequam formam habeant paramentorum Ecclesiasticorum, suis propriis benedictionibus, vel consecrationibus inualide sacrantur. 2. *Nondum benedictae*,
saltem

saltem quoad partem sui maiorem; trahit enim maior pars ad se minorem: sic quando maiori parti aquae benedictae infunditur minor pars non benedictae: aut maiori parti murorum Ecclesiae minor murus non benedictus apponitur, non opus est noua consecratione vel benedictione. Neque dum vterque sponsus benedictionem nuptialem antehac iam accepit. Prout crassissimum errorem committunt, qui maleficio ligaminis vexatis coniugibus succurri posse putant, si vir et mulier priori Matrimonio legitime et in facie Ecclesiae contracto mutuo consensu renuntient, et nouum coram Sacerdote contrahant, nouamque benedictionem accipiant. Vt vero res aut personae *licite* benedicantur, adsint conditiones iure Ecclesiastico ad licitam benedictionem requisitae. In benedictionibus personarum saepe culpa mortalis, ligamen alicuius censurae, vel confirmatio ab Electo nondum obtenta, illicitam reddunt benedictionem; in realibus vero rei foeditas, abiectio, aliae inconuenientia culpam mortalem vel venialem arguit.

III. *OBIECTVM* benedictionis est *bonum*, quod benedicens rei benedicendae precatur. Vt vero valeat benedictio, necessum est illud bonum esse 1. *a Deo omnium bonorum largitore elargiendum*; si quis enim vellet rei precari bonum a diabolo, vel eius ope et inuocatione procurandum, non benedictionis, sed incantationis diabolicae actum exerceret. 2. *Ordinatum ad finem bonum et laudabilem*; qui enim alicui precatur bonum, a Deo quidem procurandum, sed ad finem malum, vt tanto liberius quis posset peccare, peccat in Spiritum sanctum per praesumptionem de misericordia Dei. 2. *Possibile ac sperabile a Deo*, alioqui tentatio Dei, non benedictio dicenda erit, dum aliquid supra benedicendi statum, exigentiam, aut alias indebitum quoad modum vel substantiam, alteri quis apprecaretur: Ita non facile attentabit Sacerdos cum Sanctissimo benedicere alicui loco contra incendium, non tantum ob irreuerentiae inter hosce tumultus committendae periculum, sed etiam quia timendum, ne tantum Sacramentum a rudibus depretiatur, si Deus ex iusta peccatorum vindicta eiusmodi Benedictioni locum non daret. Ita non exiguam ineptiam committeret, qui Eucharistiam deferret ad infirmum communicare impotentem, vt Sacramentum aspiciat, aut benedictionem recipiat. Similiter

velle benedicere domum, ceu spiritibus infestam, cum tamen certo non constet de huiusmodi infestatione etc. Quales denique conditiones exigantur in ordine ad benedictionem alicui rei vel personae licite impertiendam, facile ex prioribus eruuntur: nempe non sit a solo sancto, sed simul ac principaliter a Deo bonum elargiendum, non ad finem venialiter malum ordinatum etc.

IV *FORMA PRIMARIA* est oratio benedictoria, quae vel est *simplex* cum signo crucis tantum, vel *lustralis* cum aspergine aquae benedictae, vel thurificatione; vel *chrismalis* cum vntionibus Ss. Oleorum: vel *exorcismalis* cum adiuratione alicuius per rei sacrae inuocationem. Vbi rursum Exorcismus duplex est, vt infra notabitur: vel *deprecatorius*, dum superior rogatur per inuocationem rei sacrae, vt aliquid faciat vel omittat v. g. rogo te per vulnera Christi, Dei infinitam misericordiam etc. vel *imperatorius*, dum inferior a superiore iubetur per inuocationem rei sacrae, vt aliquid agat vel omittat, v. g. Impero tibi Satana, adiuro te per omnipotentiam Dei etc. res irrationalis nequid adiurari directe, aut si directe fuit adiurata, obliquatur adiuratio v. g. adiuro te creatura salis, per Deum viuum, vt omnis spiritus immundus effugiat ab eo, in quo aspersum fueris etc. Sensus enim est: adiuro te spiritus immunde, vt effugias ab eo, in quo aspersum fuerit sal. etc.

Vt igitur valide proferatur haec oratio, debet esse approbata ab vniuersali Ecclesia *expresse*, sicut omnes benedictiones in Pontificali, Missali, et Rituali Romano contentae, vel saltem *tacite*, quatenus sciente et permittente summo Pontifice aliqua benedictio in certis Ecclesiis ac dioecesibus practicatur v. g. Benedictio aquae trium regum in festo Theophaniae, et plures aliae. Caeterae conditiones huc pertinentes, non diuersificantur ab iis, quae in prolatione formae sacramentalis attenduntur, vt esse vocalem, substantialiter inuariatam etc.

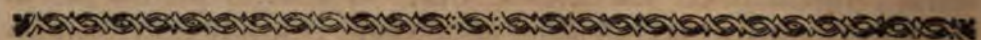
FORMA SECUNDARIA constituitur in hoc, quod in principio cuiusque benedictionis dicatur *✠. Adiutorium nostrum in nomine Domini. R. Qui fecit Coelum et terram. ✠. Domine exaudi orationem meam etc.* et *✠. Dominus vobiscum. etc.* Oremus. Deinde dicatur oratio propria vna vel plures, prout suo loco notatum fue-

fuerit. Subinde plures hae orationes inter se vniuntur, et sine *Oremus* dicuntur: subinde tamen et plerunque clauduntur, et sequens cum *Oremus* inchoatur. Postea rem aspergat aqua benedicta, et vbi notatum fuerit, nempe in benedictione solemni, pariter incenset nihil dicendo, et cum thuribulo vel aspergillo vnam duntaxat crucem ducendo, veluti a fronte ad pectus, et a sua sinistra ad dexteram, nisi multitudo rerum benedictarum trinas cruces postulet. Benedictio solemnis fit publice in Ecclesia, et quidem ab Officiatore in Pluuiali cum Ministris Diacono et Subdiacono debite paratis, in cantu choralis, qui ex Antiphonalibus, ac potissimum ex Gradualibus, qui libri in quavis Ecclesia insigniore habeantur, petendus est aut describendus. Orationes plerumque in tono feriali canuntur, nisi aliud annotetur, et pro maiori solemnitate cum finali longiore clauduntur. Alia subinde tantum leguntur: alia in tono Epistolae, lectionis, vel praefationis, prout notatur, cantantur. In aliis vero Ecclesiis inferioribus, eiusmodi Benedictiones absque cantu et solemnitatibus praedictis, ante Altare a Sacerdote stante aperto capite in Alba, stola et manipulo, vel etiam pluuiali, aut in superpelliceo cum stola deuote legi possunt, coniunctis ante pectus manibus, etiam ad orationes et praefationes, nisi ipsemet librum teneat, aut ad crucis notam rem benedicat formando crucem manu dextra digitis extensis et coniunctis, nec ultra humeros eleuatis.

V. EFFECTVS BENEDICTIONVM communes sunt **1.** *Sanctificare* rem aut personam, non sanctitate interna, quia in gratia habituali et immunitate a peccato constituitur; sed externa solum et legali, non mere politica et ciuili, prout leges principum, portae Ciuitatum, et Imperia sancta dicuntur a sanctione poenae, quae violatoribus irrogatur; sed Ecclesiastica, qua aliquid per benedictionem inuocatiuam, vel constitutiuiam ad usum sacrum tantum, vel etiam profanum, eumque honestum, vel saltem indifferentem sacratur iuxta illud **1. ad Timoth. 4. v. 5.** *Omnis creatura sanctificatur per verbum Dei et orationem.* **2.** *Fugare daemones*, Magias et veneficia secundum illud *Luc. 9. v. 49.* *Praeceptor, vidimus quendam tuo nomine eiicientem demonia*, scil. ex rebus aut personis. **3.** *Curare morbos*, et alia corporis animique mala. *Math. 10.*

Dedit

*Dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut eicerent eos, et curarent omnem languorem, et omnem infirmitatem. Similiter Marc. 16. v. 17. 4. Denique impetrare instar orationis, quaevis dona spiritua-
lia vel temporalia, quae in nomine, virtute, aut persona Ecclesiae a Deo petuntur. Ioan. 16. v. 23. Siquid petieritis Patrem in nomi-
ne meo, dabit vobis, non quidem infallibiliter, tanquam ex pro-
missione et iustitia in indiuiduo debitum, sed in genere duntaxat,
et sub conditione, si pro salute petentis expedierit. Vnde Sacer-
dos iis, qui benedictionem huiusmodi petunt, certitudinem ef-
fectus non promittat, sed potius totum rei euentum a Dei opti-
mi voluntate, et petentium deuotione pendere ostendat.*

INSTRVCTIONES

DE

EXORCIZANDIS OBSESSIS

A DAEMONIO.

HUc non immerito reuocantur Exorcismi, siue adiurationes, quibus daemones humana corpora obsidentes, opprimen-
tes, vel maleficientes, per diuini nominis inuocationem ad-
iurantur: siue adiuratio fuerit imperatiua, dum exorcista daemo-
ni, vel creaturae, quam daemon inhabitat, per diuinae misericor-
diae implorationem imperat, vt possidere vel nocere desinat: siue
deprecatiua, dum Deum summum optimum per suam infinitam
bonitatem vel aliam excellentiam rogat, vt daemonem expellat,
neque amplius nocumentum rebus creatis inferre patiatur. Vtigi-
tur munere suo recte fungatur, et *finem* praedictum consequatur,
cum alia multa sibi vtilia documenta, quae breuitatis gratia hoc
loco praetermittuntur, ex probatis authoribus, et ex vsu nosse stu-
deat; tum haec pauca magis necessaria diligenter obseruabit.

I. *CAVSA EFFICIENS* est exorcista, in quo praeter inten-
tionem, quae ad valorem actus est necessaria, ad munus suum li-
cite

cite obeundum requiritur, vt sit 1. *Sacerdos*, seu quicuis alius legitimus Ecclesiae minister, qui saltem ordinibus minoribus, praesertim Exorcistatu, sit initiatus ad hoc, vt ex officio, et cum specialibus Dei auxiliis, vexatos a daemone exorcizet. 2. *Iurisdictione praeditus*. Optimo enim iure reseruat sibi Ordinarius Bambergensis obsessorum Exorcizationem, a nullo Sacerdote, seu saeculari, seu regulari, nisi obtenta prius a Vicario Generali in scriptis licentia, exercendam. 3. *Pietate, prudentia, ac vitae integritate ornatus* esse debet, qui non sua, sed diuina fretus virtute, ab omni rerum humanarum cupiditate alienus, tam pium opus ex charitate constanter et humiliter exequatur. 4. *maturus et discretus*: hunc enim maturae aetatis esse decet, et non solum officio, sed etiam morum grauitate reuerendum. *Ieiunus ac deuotus*. Quare sit memor, Dominum nostrum dixisse, genus esse daemoniorum, quod non eiicitur, nisi per orationem et ieiunium; Haec duo potissimum remedia ad impetrandum diuinum auxilium, daemonesque pellendos, exemplo sanctorum Patrum, quoad fieri poterit, tum per se, tum per alios curet praeuie adhiberi. 6. *Immunis a censuris et peccatis*. Hinc vt fructuosa sit oratio cum ieiunio, praecedat conscientiae per confessionem et communionem deuota expiatio. 7. *Grauis et non leuis aut credulus vel curiosus*. Quare ne vagetur in multiloquio, aut superuacaneis aut curiosis interrogationibus, praesertim de rebus futuris et occultis ad suum munus non pertinentibus; sed iubeat immundum spiritum, qui ex ore energumeni loquitur, tacere, et ad interrogata tantum respondere: neque ei credatur, si daemon simularet, se esse animam alicujus sancti, vel defuncti, vel Angelum bonum. Necessariae vero interrogationes sunt: vt de numero et nomine spirituum obsidentium, de tempore, quo ingressi sunt, de causa, et aliis huiusmodi. Coeteras autem daemonis nugas, risus, et ineptias Exorcista cohibeat, aut contemnat; Et circumstantes, qui pauci esse debent, admoneat, ne haec curent, neque ipsi interrogent obsessum; sed potius humiliter et enixe Deum pro eo precentur. 8. *Attentus* in officio suo debite implendo. Diligenter prius exploret vitam et mores energumeni, vt resciat, an infirmus non ex malitia simulet eiusmodi actiones, quae daemoni tribuuntur. Curam medicinae Medicis

relinquat; Caueat proinde Exorcista, ne vllam medicinam infirmo vel obseſſo praebeat aut ſuadeat. Medicum vero ante omnia conſulat, vt experiatur, vtrum ſtatus energumeni forſan atrae bili vel morbo non ſit adſcribendus.

II. *SVBIECTVM* eſt liberandus a daemone, in quo requiritur, quod ſit 1. *Homo*. Nam ad bruta animantia pro reparanda eorum valetudine, lacticioſo etc. ob varias inconuenientias hunc Exorcifmum applicare non quadrat, ſed ſufficit pro afflictiſ animalibus vti rebus ſacris: v. g. aqua benediſta, ſale et pane benediſto; rami palmarum benediſti ſuſpendi poſſunt in ſtabulis, cereus benediſtus accendi in locis infeſtatis, aliaque, quae per intentionem ac preces Eccleſiae ad huiusmodi effectum cauſandum eleuantur. Si forſan ſigna maleficii v. g. carbones etc. ſint ſublimine abſcondita vel in ſtabulo deſoſſa, iuuat terram effodere, et ſiquid ſimile reperiatur, amouere. 2. *Vexatus a daemone*. ſcil. Energumenus ſiue *obſeſſus*, in cuius ventre, inteſtinis, arteriis daemon moratur, et per ventrem ſaepe loquitur. Aut *oppreſſus*, qui a daemone extrinſecus vexatur, verberatur, et moleſtatur, vt veneficae, vel alii impie viuentes, vel per veneficas et ſagas premitur vel opprimitur. Aut *maleficiatus*, quando ſagae vel magi ſignum aliquod a daemone petunt, quod vel immediate corpori maleficiandi vel rei, quam maleficiandus in corpore ſuo habuit vel geſtauit, apponunt, ita vt ad eiſmodi coniunctionem ſigni cum ſignato daemon ex pacto obligetur in homine cauſare maleficium v. g. lentam tabem, contracturam, vel alia ſymptomata, et ad diſiunctionem ſeu ſeparationem ſigni a ſignato ruruſum tollere ſeu diſſoluere maleficium, vel alias vexatus a daemone in animo per phantaſmata malarum cogitationum de rebus venereis aut rebus fidei, maxime de Ss. Euchariftia: vel per philtra, ſeu paſſiones amoris vel odii extraordinarii. 3. *Vere et non ſimulate poſſeſſus aut vexatus a daemone*. Eouſque enim hodiernis moribus increuit malitia, praefertim apud paupellos et haereticos, vt ſimulent redituſ animarum ex purgatorio, domorum infeſtationem, aut daemonis obſeſſionem, tantum vt nummos emungant, aut fidem orthodoxam faciant ſuſpectam. Hinc eo enitendum, vt in mendaciis deprehendantur, debitaſ poſtmodum correſtioni ſubiiciendi;
nec

nec refert etiamsi dolus eludatur dolo, iuxta illud: frangenti fidem fides frangatur eidem. Ita fingenti se esse possessum a daemone, dicat Exorcista, daemone nihil magis esse contrarium, quam sacra verba et amuleta v. g. aquam benedictam, Ss. reliquias etc. quibus applicatis statim agantur in furorem; deinde energumeno fictitio, putanti sibi fieri rerum sacrarum applicationem, applicet rem profanam, v. g. aquam non benedictam, vel recitet versus aliquos ex Virgilio, quos hypocrita non intelligit, si in furorem agatur, signum est, Energumenum esse simulatorem. Ita vetulae fingentes, sibi apparere spiritum ex flammis purgatoriis redimendum deprehenduntur hoc modo, si omnes obligationes, quas spiritus dicitur dictasse necessarias pro sui redemptione, v. g. Missae, Eleemosynae etc. impleantur ab aliquo tertio, ignorante ea persona, cui spiritus apparuit, vel ea sciente ac praesente, sed absque intentione offerendi pro tali spiritu; si in primo casu, quo omnes obligationes ea ignorante impletae sunt, tamen adhuc dicat, spiritum sibi esse molestum: aut in secundo casu eum dicat cessare, cum tamen opera pro eo nondum impleta sunt, iudicet hanc personam esse mendacem, et potius carcere, quam adiuratione et exorcismis dignam. 4. *Instructus virtutibus.* Admoneatur idcirco obsessus, si mente et corpore valet, ut pro se oret Deum, Ecclesias visitet, ac ieiunet, et sacra confessione et communione saepius ad arbitrium Sacerdotis se communiat; et dum exorcizatur, totum se colligat, et ad Deum se conuertat, ac firma fide salutem ab eo deposcat cum omni humilitate. Et cum vehementius vexatur, patienter sustineat, nihil diffidens de auxilio Dei. 5. *Munitus sacris amuletis.* Habeat igitur prae manibus, vel in conspectu crucifixum. Reliquiae quoque sanctorum, ubi haberi possunt, decenter ac tuto colligatae et coopertae, ad pectus vel ad caput obsessi reuerenter admoueantur; sed caueatur, ne res sacrae indigne tractentur, aut illis a daemone vlla fiat iniuria. Licet exponi possit sanctissima Eucharistia, tamen super caput obsessi aut aliter eius corpori non admoueatur ob irreuerentiae periculum. Ad usum rerum sacrarum etiam reducuntur aspersio aquae benedictae in Dominicis et in vigiliis Paschae ac Pentecostes ante infusionem Ss. Oleorum: gestatio vel detentio palmarum benedictarum

starum: accensio candelarum benedictarum, comestio vel gustatio olei communis, salis, panis etc. a Sacerdote benedictorum: aspersio sacrorum cinerum: gestatio Agnorum Dei, seu Cerae a Pontifice benedictae, Breuium, quibus Euangelium S. Ioannis, symbolum Apostolorum, vel particulae alicuius Psalmi descripta sunt, modo vis nulla in modo vel figura scribendi ponatur et recta sit intentio gerentis. Absit, vt alio modo Exorcista vteretur sacris rebus, quam Ecclesia vtitur vel vti intendit. Hinc aqua baptismalis post infusionem Ss. Oleorum, et Olea sacra, vel vinum cum aqua in sacro oblatum tantum ad perficienda Sacramenta, et non ad energumenum exorcizandum subseruiunt: neque res benedictae pulueriscentur, coquantur, aut ita misceantur, vt benedictionem amittant. Flagella, sputa, et foetores ad daemonis confusionem subinde adhibentur, quidni et nomen Satanae in charta scriptum cum maiori eiusdem contemptu comburatur? 6. *Sincerus et honesti addictus.* Moneatur obsessus, vt tentationes suas omnes Exorcistae patefaciat; Mulierem vero exorcizans, semper secum habeat honestas personas, quae obsessam teneant, dum exagitur a daemonio: quae quidem personae sint patienti, si fieri potest, cognatione proximae: atque honestatis memor, Exorcista caueat, nequid dicat vel faciat, quod sibi aut aliis occasio esse possit pravae cogitationis.

III. *OBIECTVM* est spiritus apparens malus, et maleficians seu obsidens, ac decipiens. 1. *Spiritus apparentis* indicia sunt, quod interdum afficiat auditum per modum venti, incessus, deambulationis, cachinni, risus, gemitus, lamentationis, strepitus, collisionis, tumultuationis, transportationis rerum, quae tamen in suo statu permanent: Interdum visum per formam animalis, hirci, seniculi, globi ignei etc. interdum tactum, quando aures vellicantur, cortinae detrahuntur, vstulationes vel laesiones in corpore sentiuntur; quae omnia possunt spiritus efficere, applicando actiua passiuus, quanquam saepe saepius ex meticulosa hominum pauidorum indole aut malitia similia eueniant. 2. *Spiritus mali* indicia: si res sacras v. g. aquam benedictam, sacra omnia, reliquias fugiat: si mendacia dicat v. g. falsam apparitionis suae causam: si dicat, aliquid agendum contra fidem, et Ecclesiae Catholicae dogmat

mata: si possessum, vel eum, cui apparet, ad superbiam ac praesumptionem vel ad desperationem excitet: si prohibeat, sua dicta manifestare confessario vel superioribus: si in forma atroci alicuius hirci vel alterius animalis cum foetore appareat: si in loco appareat, vbi male mortuus in haeresi, vel iniquus rerum possessor habitauit et obiit: si primum blande, deinde cum furore, eiulatione, et impatientia appareat; boni enim spiritus in omnibus ostendunt contrarium. 3. *Spiritus maleficientis* indicia: si decumbat aliqua infirmitate, quam experti Medici nequeunt explorare: neque praescripta medela curare; neque originem infirmitatis indagare: si oculos habeat velut constrictos, et tamen albuginem saepe mutet: cum flauo colore tum in facie, tum in reliquo corpore suffusam, membra quodammodo ligata et constricta: si os ventriculi ita constringatur, ut nihil nec medicinam sumere possit, sed sumptam euomat: si sentiat aliquid in gutture ascendere et descendere instar boli, quod tamen nec glutire, nec vomere potest: si puncturas extraordinarias in corde aduertat: siquid instar venti frigidissimi, vel flammae ardentissimae cum torsionibus acerrimis per ventrem discurrat: si humores desiccentur, et corpus extraordinaria macie extenuetur: verbo, si sit infirmitas habens effectus, nulli alteri infirmitati epilepsiae, apoplexiae, phthisi aut phrenesi communes. 4. *Spiritus obsidentis* indicia: Exorcista ne facile credat, aliquem a daemone obsessum esse; sed nota habeat ea signa, quibus obsessus dignoscitur ab iis, qui vel atra bile, vel morbo aliquo laborant. Signa autem obsidentis spiritus seu daemonis sunt quoad animam: ignota lingua loqui pluribus verbis, vel loquentem intelligere: distantia et occulta patefacere: horrere rerum sacrarum, quam ignorat, applicationem: de rebus arduis ac difficillimis, quas nunquam didicit, discurrere; canere ex arte musica, quam non nouit: agi in furorem quoad corpus: dum energumenus linguam tumidam et nigram de ore exerit: clamores inconditos ac belluinos edit: dentibus stridet, spumat ore: inter cutem et carnem aliquid instar formicae palpitat: corpus inflatur: per modum animalculi vel muris aliquid per totum corpus a capite vsque ad pedes cursitat: in aëra leuatur: in terram allisus volutatur, in ignem vel aquam deiicitur; immobilis efficitur: vi-

res supra aetatis seu conditionis naturam ostendit; paucis: quando apparet energumenum plus agi, quam agere, vel alium in eo agere. 5. *Spiritus decipientis* indicia: Aduertat Exorcista, quibus artibus ac deceptionibus vtantur daemones ad Exorcistam decipiendum: solent enim vt plurimum fallaciter respondere, et difficile se manifestare, vt exorcista diu defatigatus desistat, aut infirmus non videatur esse a daemonio vexatus. Aliquando postquam sunt manifesti, abscondunt se, et relinquunt corpus quasi liberum ab omni molestia, vt infirmus putet se omnino esse liberatum; sed cessare non debet Exorcista, donec viderit signa liberationis. Aliquando etiam daemones ponunt, quaecunque possunt, impedimenta, ne infirmus se subiiciat exorcismis, vel conantur persuadere, infirmitatem esse naturalem. Interdum in medio Exorcismi faciunt dormire infirmum, et ei visionem aliquam ostendunt, subtrahendo se, vt infirmus liberatus videatur. Aliqui ostendunt factum maleficium, et a quibus sit factum, et modum ad illud dissipandum; sed caueat, ne ob hoc ad magos, vel ad sagas, vel ad alios, quam ad Ecclesiae ministros confugiat, aut vlla superstitione, aut alio modo illicito vtatur. Quandoque diabolus infirmum quiescere, et suscipere sanctissimam Eucharistiam permittit, vt discessisse videatur. Denique innumerabiles sunt artes et fraudes diaboli ad decipiendum hominem, quibus, ne fallatur, Exorcista cautus esse debet; iubeatque daemonem dicere, an detineatur in illo corpore ob aliquam operam magicam, aut malefica signa vel instrumenta; quae si obsessus ore sumpserit, euomat; vel si alibi extra corpus fuerint, ea reuelet, et inuenta comburantur.

IV. *FORMA* est Exorcismus, seu adiuratio, quam oportet esse 1. *Approbatam ab Ecclesia*; dum enim exorcizat Sacerdos, vtatur sacrae scripturae verbis potius, quam suis, aut alienis: praecipue vero vtatur formulis in Missali, vel Rituali Romano aut Diocesano praescriptis. Et licet forsan apud quosdam Authores reperiuntur formulae, quae nullam superstitionem sapiant, tamen expedit preces ab Ecclesia praescriptas retinere, ne malo delectu minus idoneum contingat admitti. Vnde non approbatur illa praxis Exorcistarum formulariorum, qui diuersas agendi formulas conquirunt, et quando res per vnam non succedit, aliam et aliam adhibent,

hibent, cum praecipua cura deberet esse, ut per veram poenitentiam ad Deum ex toto corde conuerterentur, tam ii, qui in afflictione remedia quaerunt, quam Exorcistae. 2. *Non mutatam*, saltem substantialiter. Haud dubie, si pro certis rebus aut personis benedicendis vel exorcizandis formulae non habeantur, permisum est, formulas in Missali vel Rituali expressas, praecipue eas, quae rei benedicendae proximius accedunt, mutatis mutandis adaptare; ut excludantur aliae, quae a Formulariis cum periculo superstitionis confinguntur: ita Exorcismus fol. 272. in Benedictionali praescriptus facile pro pecoribus aut aedibus exorcizandis mutari potest. 3. *Absolutam*, cum enim non deceat uti Exorcismis, nisi luculenta habeantur indicia spiritus apparentis, malignantis, opprimentis vel obsidentis, ideo sub conditione expressa vel tacita non conuenit exorcizare, nisi indiciis omnibus perpensis, et aliis circumstantiis attentis nulla malitia vel simplicitas deprehensa fuerit, et tamen dubitandi ratio adhuc remaneat; quo casu sub conditione in mente retenta licet exorcizare. 4. *Imperatiuam*. Exorcista proinde Exorcismos faciat ac legat cum imperio et auctoritate, magna fide, et humilitate, atque feruore: et cum viderit, spiritum valde torqueri, tunc magis instet et vrgeat, et quoties viderit obsessum in aliqua corporis parte commoueri aut pungi, aut tumorem alicubi apparere, ibi faciat signum crucis, et aqua benedicta aspergat, quam exorcizando in promptu habeat. 5. *Iteratam*. Obseruet etiam, ad quae verba daemones magis contremiscant, et ea saepius repetat; et quando peruenerit ad comminationem, eam iterum et saepius proferat, semper poenam augendo: ac si videat, se proficere, in ipsa perseueret per duas, tres, quatuor horas, et amplius, prout poterit, donec victoriam consequatur. Haec autem ut magis cognoscat, post vnum aut alterum Exorcismum interroget obsessum, quid senserit in animo, vel in corpore, ut sciat etiam, ad quaenam verba magis diaboli conturbentur, ut ea deinceps magis inculcet ac repetat. 6. *Publicam*. In Ecclesiam, si commodè fieri potest, vel in alium religiosum et honestum locum, ab Ordinario designandum, seorsim a multitudine perductus, Energumenus exorcizetur, sed si fuerit aegrotus, vel persona nobilis, vel alia honesta de causa, in domo priuata exorcizari poterit, praesenti-

sentibus viris vel matronis deuotis simul ieiunantibus ac orantibus, secluis aliis ex curiositate duntaxat adesse volentibus; Et quidem tempore diurno, ita vt exorcizatio neque ante solis ortum inchoetur, neque post eiusdem occasum vsque ad noctem seram protrahatur. Haec omnia vbi debite et ex ordine peracta fuerint, sequetur demum optatus

V. *EFFECTVS*, scil. expulsio daemonis, cuius expulsionis indicium erit, si supra recensita indicia non amplius aduertantur, si proinde obsessus liberatus fuerit, moneatur, vt sibi diligenter caueat a peccatis; ne occasionem daemoni praebeat in ipsum reuertendi, et nouissima hominis illius fiant peiora prioribus.

INSTRVCTIONES

DE

PROCESSIONIBVS.

Processio est ritus, vel actus religionis, quo fidelis populus sub signo crucis et vexillo vna cum Clero congregatus de loco ad locum cum precibus, canticis, psalmis, hymnis, et cymbalis benefonantibus inter campanarum strepitum modeste, deuote, ac seriatim transit; eaque est vel priuata aut specialis, quae priuatorum hominum, saecularium, Ecclesiasticorum aut regularium arbitrio inter propria Ecclesiae alicuius vel Parochiae septa adornatur; publica vero, quae ob causam publicam, id est, totius alicuius reipublicae vtilitatem, necessitatemue concernentem auctoritate Ordinarii extra Ecclesiae ambitum instituitur: estque vel ordinaria, quae statis per annum diebus recurrit, vel extraordinaria, ob occurrentem publicam necessitatem aut vtilitatem instituta. Ex quo patet, *finem* vtriusque tam ordinariae, quam extraordinariae Processionis esse publicam vtilitatem aut necessitatem: v. g. vt augeatur publica deuotio erga sanctissimum Altaris Sacramentum, gratiae agantur pro beneficiis acceptis, vel mala pestis, famis aut belli auertantur. Vnde

I. *EFFECT-*

I. *EFFICIENS* eiusdem prout publica, est Ordinarius loci. Iuxta sanctiones siquidem Apostolicas nullus, nisi Episcopus, aut eo absente Vicarius eius generalis cum consilio Capituli Processiones publicas edicere et dirigere potest. S. R. C. 24. Aug. 1619. Hinc plerumque tales Processiones a Cathedrali, vel a maiore illius loci Ecclesia incipiunt, et eodem reducuntur, nisi aliud Episcopo videatur. Aliae Processiones alia, quam Ordinarii, auctoritate introductae vel institutae, nisi ob publicam causam aliquam eiusdem accedat confirmatio expressa vel tacita, habentur pro priuatis, et intra Ecclesiae septa vel ambitum, aut si eo careant, extra prope muros, quatenus exeundo ab vna porta per aliam vel eandem iterum intrant Ecclesiam, inconsulto Episcopo permittuntur. S. R. C. 26. Febr. 1628. Secus vbi extra septa Monasterii aut Parochiae cum notabili distantia a propriis muris aut limitibus, producerentur, quo casu licentia Episcopalis expressa vel tacita, quae in scientia et patientia fundatur, requiritur.

II. *SUBIECTVM* Processionis constituunt omnes ii, qui ad comitandam Processionem auctoritate Ordinarii obligantur. Videl. subditi tam saeculares, de quorum familia plerumque vna saltem persona ad associandam processionem adstringitur: quam clericales, iique non solum Ecclesiastici, sed etiam regulares exempti. Etenim iuxta Concilium Trident. *Seff. 25. de Regularib. c. 13.* omnes exempti clerici tam saeculares quam regulares et quicumque monachi ad publicas Processiones, vt supra explicatum fuit, vocati, accedere compelluntur, iis duntaxat exceptis, qui in strictiore clausura perpetuo viuunt. Similiter Episcopus omnes praecedentias iuxta praecitatum Trident. remota omni appellatione componit in conformitate huius decisi: Regulares qui sunt in possessione praecedentiae, praecedant in publicis functionibus; vbi non constat de possessione, praecedant ii, qui sunt antiquiores in loco controuersiae. S. R. C. 6. Oct. 1625. Coeterum spectatorum laicorum confluxus aut prospectus per fenestras a Concil. Prouinciali Mediolanensi 6. improbatur.

III. *OBIECTVM* processionis, siue eorum, qui processionem comitantur, non sunt actiones profanae, fabularum vel nouellarum relationes, esculentorum vel poculentorum venditiones,

delationes et gustationes, spectaculorum exhibitiones etc. quorum abusus omnino tollendus est secundum Concil. Prouinc. Mediolanense; sed Rosariorum precationes, Hymnorum vel Psalmorum aut Litaniarum decantationes, Concionum vel Missarum deuotae et attentae auditiones, cuiusmodi officia Missae publica passim a maiore Clero facienda sunt. Hymni plerumque in Processionibus gaudiosis, vna cum Psalmis in tono solenni: sed Litaniae, et Psalmi poenitentiales, vel alii in tono feriali ad processiones luctuosas, vna cum Responsoriiis competentibus adhibentur. Proinde in pagis et Ecclesiis minoribus, vbi iuuentus in cantu Choralis erudita vel alii cantores haberi nequeunt, Parochus saltem omnia hic praescripta legat, canente interim cantionem germanicam tempori conuenientem ludimoderatore: in aliis autem Ecclesiis maioribus procurentur Antiphonalia pro diuino officio et Gradualia pro sacrificio Missae debite celebrando, e quibus iuuentus sedulo in cantu choralis imbuatur. De cantu figurali vel instrumentali in Processionibus, maxime luctuosis adhibendo nihil sciunt Ritualia authentica. Gestatio vexillorum aut imaginum pictarum vel sculptarum in Processionibus non vetatur, modo non sint certorum hominum effigies, aut alias statuae vestitae, aut a puellis ad superbiam amictis delatae, vtpote saepe risum in his, in illis superstitionem, in aliis lasciuiam causantes. Percipiunt omnes pii Praesules, vt exhibitiones scenicae ac theatrales, quales sunt repraesentationes sanctorum in personatis adolescentibus, diabolorum lurationes, eiaculatio ramorum in die Palmarum, exhibitio trium Mariarum ad sepulchrum Christi venientium, et huiusmodi alia, in Ecclesiis vel Processionibus inter Diuina ea de causa aboleantur, ne fideles rerum caducarum meditatione absorpti, a genuinae deuotionis et compunctionis spiritu deficiant; abusus tamen huiusmodi antiqui cum magna cautela tollendi sunt in Processionibus, ne maiora scandala sequantur. S. R. C. 13. Maii 1602.

IV. *FORMA PROCESSIONIS* consistit in ordinata comitantium serie. Comparatur enim Processio cum acie castrorum ordinata ex variis phalangibus diuersa signa tenentibus collecta, ita vt corpus huius exercitus spiritualis ex clericorum diuersis ordinibus atque paramentis insignitorum varietate confletur: cornu au-

tem,

tem, seu alam dexteram praeuiaae confraternitates, sinistram saeculares vtriusque sexus constituent. Proinde Rotulus huius ordinis ac Processionis describitur in Caeremoniali Episcoporum lib. 2. c. 33. hoc modo: praecedunt Confraternitates Laicorum; deinde Religiosi secundum ordinem iuris, consuetudinis aut antiquitatis; postmodum Curiales, officiales ac nobiles; deinde Clerus, quem antecedit thuriferarius et Subdiaconus gestans Crucem medius inter duos Acolythos, et sequitur Officiator cum ministris: demum Praelati extranei et quicumque in dignitate magna constituti: Vltimo sexus vterque saecularis, mares, virgines ac foeminae. Hisce vero partibus consuetudo nonnihil aliter obtinet. Primum locum tenet iuuentus mascula: 2.dum Clerici Regulares: 3.tium Clerus saecularis cum ministris et Officiatore. 4.tum Officiales ac Magistratus. 5.tum Confraternitates et reliqui mares: 6.tum Puellae, Virgines, Matronae ac reliquus sexus foemineus. Processioni semper praeceat vexillifer ferens vexillum sacra imagine insignitum, non vero forma militari vel triangulari factum; Clero vero conuenit Crucem praeferre: praecedat etiam Sacerdos in pluuiali populum aqua benedicta aspergens. In Processionibus populosioribus quaelibet phalanx iuuenum, regularium, clericorum, virorum, virginum ac mulierum proprium habere potest vexillum. Nunquam plures eiusdem sancti imagines in processione deferantur, nisi diuersas eiusdem virtutes aut miracula praeseferant. Pro singulis phalangibus cantores destinantur, qui populo praeceant in cantu, modo ea sit phalangum distantia, vt vna alteram non inturbet. Quando deferitur Venerabile, nullae sanctorum Reliquiae deferendae forent. Crux regularium cum velo vel pallio pendente praefertur ad indicandam eorum subiectionem et inferioritatem respectu Cleri saecularis. S. R. C. 14. Jun. 16 17. Sicut ex eadem ratione baculi Abbatialis curuaturae velum vel sudarium appenditur. Imago Christi in Cruce tergus vertere debet populo sequenti, ac si Christus praeceat, nisi sit Crux Archi-Episcopalis, quae semper Archi-Episcopum respicit. Nullo modo permittendae sunt duae Processiones de eodem festo in eodem loco, et eodem die. S. R. C. 9. Aprilis 1663. Ante prandium et ante Missam potius, quam post prandium aut Missam habendae sunt Processio-

nes: et quidem gaudiosae die Dominica aut feria quinta, luctosae feria quarta, sexta, et sabbato, nisi ob rationabilem causam aliter decernatur. Omnes in Processionibus procedunt bini et bini et ultimo loco, si numerus in aliqua classe sit inaequalis, terni: saeculares in habitu honesto, religiosi in habitu domestico, Clerici saeculares in superpelliceis vel aliis sacris vestibus sine galeris, nisi pluvia cogente, induti procedant sacris precibus intenti, ut remoto risu, mutuoque colloquio, et vago oculorum aspectu populum etiam ad pie deuoteque precandum inuitent. Quo vero abusus in Processionibus notati, melius proscribantur, iuuat pridie, vel quodcumque visum est, populum post concionem ab omnibus dedecentiis dehortari, et ad deuotionem adhortari.

V. *EFFECTVS* demum Processionis est consequi finem, quem publica eiusmodi oratio intendit, ut scil. Deus auertat bella, morbos, aliaque mala publica, et e contra pacem, salubritatem, vel alia bona publica et spiritualia et temporalia atque cum his aeternae beatitudinis finem ultimum largiatur.

INSTRVCTIONES

DE

OFFICIO CONCIONATORVM.

Quantae sit necessitatis, vtilitatis, iucunditatis perinde ac dignitatis officium Concionatorum, vel inde constat, quod ad finem hominis ultimum per ecclesiasticas praedicationes consequendum ordinetur. Concio enim ad populum debite habita, est instar animae, qua homo ad vitam spiritualem per virtutum Theologicarum fidei, spei, charitatis, aliarumque moralium implantationem, nec non vitiorum oppositorum extirpationem animatur, dicente Ioan. C. 10. *Ego veni, ut vitam habeant, et abundantius habeant.* Proinde assidue dispiciendum, quid ex parte Concionatoris, vel eorum, quibus concionatur, aut ratione materiae

ac formae requiratur, vt officium tam nobile digne ac fructuose obeatur.

I. *EFFICIENS* est Concionator, qui praeter aliadona naturalia polleat 1. *Scientia* sufficiente Ss. Scripturarum, historiarum praecipue sacrarum, praeceptionum Rhetoricarum, aliarumque notitiarum, sine quibus officio concionatorio cum Auditorum satisfactione praeesse haud poterit. 2. *Prudentia*, qua caute distinguat, quid, et ad quos loquatur; aliter enim coram superioribus aut doctis, aliter coram inferioribus et indoctis, aliter coram aequalibus sermocinandum; praecipue autem praestet 3. *Charitate* erga suos et quoscunque alios auditores, ne inordinata animi passione praecupatus, cum eiusmodi circumstantiis particularibus sermocinetur, vt potius ex animi vindicta auditores confundere, quam zelo discreto aedificare et corrigere satagat. 4. *Humilitate*, ne quod ad gloriam Dei et proximorum salutem ordinatur, ad vanam gloriolam ex phaleratis verborum aut phrasicularum pigmentis captandam dirigatur testante Paulo 1. *ad Corinth.* 2. *Praedicatio mea, non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis consistit.* 5. *Diligentia ac industria*, qua propositionem praconceptam elucubret, inueniendo, disponendo, eloquendo, memorando ac pronuntiando apta argumenta, quibus auditorum animos penetret: Qui enim cathedram ascendit sine labore, ab eadem descendit sine honore. *Vita denique exemplari*: Quo enim pacto persuadebit virtutem, aut dissuadebit vitia, qui illas vilipendit, haec sectatur? aut quomodo sanabit vulneratum, qui vulnus in facie portat? seipsos praebeant exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in grauitate verbum sanum et irreprehensibile, vt is, qui ex aduerso est, vereatur, nihil habens malum dicere de ipsis.

II. *SUBIECTVM* sunt Auditores de se valde varii: quidam enim sunt superiores et Magistratus, alii inferiores: quidam virtuosus, alii vitiis addicti, haeretici, vel alias male notati. Erga quoslibet Concionator animi discretionem absque vlla passione vel sinistro affectu exhibeat, neminemque animo praemeditato laedat vel pungat. In superiores habeat se reuerentialem, et si quos in iis defectus aut excessus adnotauerit, in concione idcirco ad spe-

ciem non descendat, sed plane generatim et secundum Euangelii
occurrentis tenorem, qui eoipso concionatorem excusabit, loqua-
tur: iuuabit autem ut plurimum tales vel in sede confessionali, aut
si copia non detur, extra, etiam cum veniae deprecatione solos,
non tam monere, quam eis insinuare, quid ab aliis spargatur: qua
correctione non proficiente, superiorum Praelatorum aut Magi-
stratum prouisio expectanda est, his etiam dissimulantibus, ple-
rumque consultius diuinae ultioni tales defectus relinquuntur,
quam quod inanibus et plus nocuis, quam proficuis reprehensio-
nibus cum aliorum scandalo e cathedra carpantur. Virtuosos
laudabit, et laudando vel in bono progressu suo continebit, vel
ulterius promouebit; e contra vitiosos, quos nunquam verbis
circumstantiosis indigitare licet, reprehendat, sed tamen ad com-
punctionem in diuina misericordia excitet: instet importune, sed
tamen insuper opportune: arguat, simul et obsecret: increpet,
sed in omni patientia et doctrina: vigilet et in omnibus laboret,
sed tamen opus faciat Euangelistae et ministerium suum impleat
in zelo charitatis. Haereticos et nostri temporis sectarios, ne
disteriis aut calumniis e cathedra afficiat, licet ab eorum disterio-
sis concionibus prouocatus, pro calumniis refundendi calumnias
ansam haberet, nec respondeat stulto iuxta suam stultitiam, ne
similis ei efficiatur, attamen ne sibi sapiens esse videatur, stulto
iuxta suam stultitiam respondendum est, sed modeste, et seclusis
calumniis et animi passionibus, atque potissimum hoc fundamen-
to inconcusso innitendum, veritates nempe Catholicas esse in anti-
quissima possessione, ideoque onus probandi in aduersarios reiici-
endum, et antiquitatem possessionis nostrae non tam rationibus,
quae saepe a veritate abducunt, quam traditionibus et Ss. Patrum
citationibus confirmandam; atque ut omnis sinistra opinio ac in-
formatio ex acatholicorum animis auellatur, iuuabit ut plurimum
proponere utramque tum catholicorum tum acatholicorum do-
ctrinam, cuiuslibet fundamenta exponere, ac demum catholico-
rum fundamenta, tamquam solidiora et antiquiora opponere, ut
ex hoc argumentorum conflictu genuina veritas tanto luculen-
tius appareat.

OBIECTVM est materia in cathedra non sine delectu proponenda, eaque auditorio conueniens, et ad finem aliquem supernaturalem vel vltimum consequendum, per modum medii vtilis. Vnde vt debito ordine procedatur, Concionator implorato prius Dei, diuinaeque Matris ac Ss. Coelitus auxilio,

I. INVESTIGATIO THEMATIS ET QVAESTIONIS AC PROPOSITIONIS.

ANte omnia relegat Euangelium pro die occurrens, ex Euangelio eruat thema, ex themate quaestionem suis auditoribus vtilem: siue sit quaestio speculatiua, nam huiusmodi quaestiones saepe sunt auditoribus scitu vel creditu necessariae: v. g. an fides sine operibus sit mortua? an Beatitudo vel damnatio aeternum duret? siue practica, v. g. an temperantia sectanda? an intemperantia in cibo et potu vitanda? Aut si ita sterile scat, vt ex themate quaestionem competentem formare nequeat, expendat primum, quaenam vitia inter auditores in aliqua Parochia grassentur, aut quaenam virtutes desiderentur, aut quaenam notitiae scitu necessariae de Deo, de Christo, de Sanctis, de rebus fidei, de virtutibus vel peccatis, de genuino scripturae sensu etc. sint inculcandae, deinde adinueniat thema quaestioni propositae consentaneum, siue ex Euangelio, siue ex alio scripturae loco eruatur. Exinde quaestionem resoluat in propositionem affirmatiuam vel negatiuam, siue quaestio fuerit, quoad *an sit*, dum de existentia subiecti, siue quoad *quid sit*, dum de natura et essentia, siue quoad *quale sit*, dum de proprietatibus et accidentibus subiecti agitur.

2. INVESTIGATIO ARGVMENTORVM.

Quaestionem siue propositionem inuentam describat in aliquo schediasmo, deinde fundamenta inueniat, quibus propositionem suam stabilire satagat, et obiectiones, seu rationes contrarias refellat. Hoc praestabit variis modis. I. Percurrrat locos Rhetoricos tam in quam extrinsecos, videl. consideretur rei tractandae definitio, diuisio seu distributio, etymologia seu notatio, coniugata seu deriuationes ab eodem verbo aut nomine, genus, species,

cies, similitudo vel dissimilitudo: oppositio relatiua, contraria, priuatiua vel negatiua: adiuncta seu accidentia, antecedentia vel consequentia: repugnantia seu indirecte opposita: causa efficiens, finalis, materialis et formalis: effectus in genere causae finalis, efficientis, materialis et formalis: comparatio a minori ad maius, aut contra, aut a pari ad par etc. 2. Quodsi onerosum foret, tot fontes inspicere, perlustretur sedes argumentorum, quae pro facienda Chria proponuntur: videl. Causae in quadruplici genere, et effectus correspondentes: Contrarium, Simile, Exemplum, Testimonium scripturae vel Ss. Patrum. Vnde abstinendum est a poetarum figmentis, apogryphorum insomniis, Ethnicorum falsis theastris, Theologorum ac Philosophorum abstrusis quaestionibus, parabolis ac similitudinibus ineptis, incastris aut obicuris, historiis incertis, miraculis, reuelationibus aut apparitionibus dubiosis, prolixis Bibliorum vel Ss. Patrum sententiis, quas breues oportet esse et acutas, atque secundum sensum literalem, allegoricum in fide, anagogicum in spe, moralem seu tropologicum in charitate explicare. 3. Vbi neque hoc placuerit, iuuat inspicere genus dicendi, an sit oratio generis deliberatiui vel demonstratiui, transmissio ad dicasteria et aduocatos genere iudiciali. In deliberatiuo argumenta ab honestate, iucunditate, vtilitate, necessitate, aut possibilitate rei agenda: vel econtra ab inhonestate, iniucunditate, inutilitate, superfluitate, aut impossibilitate rei omittenda ac dissuadenda petuntur. In demonstratiuo laudatur vel vituperatur aliquid a *tempore praeterito*: a patria, parentibus, maioribus, oraculis, responsis, vel aliis signis antecedentibus, a *tempore praesenti*: dum vitae cursus, eiusque virtutes vel vitia ab anno ad annum chronologice percurritur, aut pensantur bona externa educationis, opum, propinquorum, amicorum: aut interna corporis: vt formositas, deformitas, fortitudo, imbecillitas, valetudo, aegritudo, virginitas eiusque naufragium. Sensuum in vel externorum vsus aut abusus: aut interna animae, vt intellectus cum virtutibus intellectualibus: intelligentia, sapientia, scientia, arte et prudentia: voluntas cum virtutibus theologicis, moralibus, et cardinalibus, vbi actus virtutum vel singulares, vel aliis communes, quibuscum comparari potest, recensentur. a *tempore futuro*, videl.

ab

ab iis, quae vitam consecuta sunt, ut felix vel infelix mors, miracula, honor, laus, fama vel gloria, aut e contra infamia, vituperium, contemptus etc. 4. Denique si pigeat et hunc fontem sectari, ex quocunque authore apto, approbato, & ad quaestionem propositam conuenienter scribente seligantur argumenta, quae prius sedulo penetrentur, et expendantur, ad quem locum Rhetoricum reuocentur, deinde punctatim annotentur in dicta schedula cum numero foliorum, ubi reperiuntur.

3. ARGUMENTORVM AMPLIFICATIO.

Argumentis nonnullis, tribus, quatuor, pluribus, paucioribusue, iisque fortioribus inuentis, et diligenter notatis (nam debiliora vel omnino praetermittuntur, vel ultimo solum loco ponuntur) Concionatori incumbit omnem mouere lapidem, ut inuenta amplifcet. Hoc enim interest oratorem inter et dialecticum, quod hic sine fastu plane sterilis incedat: ille vero, quod inuenit, per omnem modum amplificare ac pompaticè dilatare studeat iuxta modos subscriptos. 1. *Per conglolationem* locorum rhetoricorum, varias rei tractandae definitiones, causas, effectus, similia, dissimilia, testimonia etc. cumulando. 2. *Per affectuum interiectionem*, quorum quatuor Rhetorica sibi vendicat; laetitiam et tristitiam, spem et metum, quibus accensere licet iram. At Ethica vndecim appetitus concupiscibilis et irascibilis affectiones iuxta hos versus recenset:

Odi et amo: fugio, desidero: gaudeo, tristor: spero, despero: timeo, audeo: soluor in iras. 3. *Per usum figurarum rhetoricarum*, quarum potiores sunt Interrogatio, repetitio, subiectio, conuersio, complexio, apostrophe, exclamatio, hypotyposis, sustentatio, adiuratio, execratio, oethopocia, communicatio etc. 4. *Per stilum dicendi* incisim, membratim, aut circumscriptim: neque enim iniucunda erit tautologia cum tanta sententiarum immutatione: neque fieri potest, quin ita scribenti et stilum varianti noua argumenta non incidant. 5. *Per interrogationes circumstantiales*: Quis? quid? ubi? quibus? auxiliis? cur? quomodo? quando? 6. *Per modum* narratorium seu monitorium, interrogatorium, et precatorium. 7. *Per explicationem* singulorum verborum alicuius

sententiae, quam orator ipse facit, vel ab aliis factam, recenset. 8. *Per reuocationem thesis* ad hypothesin, siue per applicationem argumenti generalis ad auditores in hoc loco, tempore et aliis circumstantiis existentes. 9. *Per variorum casuum*, qui pro auditorio quadrant, allegationem et resolutionem. 10. *Per variationes grammaticales*, quoad casus, modos, tempora, per ordinem alphabeticum literarum aut seriem vocalium, aut literarum initialium alicuius verbi. Rursum hic modus amplificandi, quisquis delectus fuerit, in scheda notetur.

4 ARGUMENTORVM DISPOSITIO, SIVE ARGUMENTATIO, SEV CONFIRMATIO.

Post inuentionem et amplificationem argumentorum, quibus propositionem suam probare Concionator intendit, opus est, tum dispositione partium, qua exordium, propositio, confirmatio, confutatio, et peroratio, seu conclusio debito ordine distribuantur, tum maxime dispositione argumentorum, siue argumentatione, tali scil. argumentorum pro confirmatione et confutatione stabilienda inuentorum dispositione, qua oratio certis inclusa cancellis, nequeat susque deque ferri, aut histeron proteron euagari; Quod vitium valde commune, declinatur modis sequentibus. 1. *Per syllogismum*, in quo locum conclusionis obtinet ipsa propositio themati congruenter inuenta: locum minoris ingrediuntur argumenta inuenta: ideoque latius deducenda minor: locum maioris constituit aliqua propositio generalis ex duabus dictis eruta, quae paucioribus ad initium confirmationis stabilitur. v. g. Ex themate: *Et vocatum est nomen eius Iesus*; si eruissem hanc quaestionem in quale, seu propositionem: *Iesus est amabilis*. Argumenta inuenissem ad probandam eius amabilitatem, primum a causa finali, quod venerit in mundum propter redemptionem nostram; alterum a causa velut formali, quod sit homo Deus seu compositum ex persona verbi diuini et humanitate: Tertium ab effectis, quod nobis plurima dona sit promeritus per suam asperam natiuitatem, et circumcisionem, vt passionem dissimulemus etc. Iam sic confirmatio ordinatur: Ille est vere amabilis, qui cum esset Deus, factus est homo, vt per insignia merita sua et satisfaci-

etiones nos ab aeterno interitu redimeret. Hanc maiorem probet inductione eorum, qui magna in alios beneficia contulerunt, et ideo amabiles erant, vt Moyses populo Israelitico etc. Atqui Iesus fuit 1. Deus, factus homo, vt ex citatione Scripturae et Patrum fufe probari et amplificari potest per accumulationem citationum. 2. Venit vt nos redimeret. Hoc amplificetur per prosopopoeiam Iesuli loquentis et ingemiscntis suas aerumnas in stabulo. 3. Merita eius per affectum amoris, quo tenella Mater ipsum diligit, exaggerentur recensendo dona partim hominibus collata, partim adhuc conferenda. Fluit denique per se conclusio: *Ergo Iesus est amabilis*; non tantum Deo et Angelis, sed maxime nobis hominibus, qui periissemus aeternum, nisi venisset in redemptionem nostram, recapitulando per anacephaleosin omnia in confirmatione dicta, altero tamen modo, scil. vel precatorio, vel interrogatorio etc. Post confirmationem, videl. ante conclusionem posset etiam, si libet, intercalari confutatio iudaeorum nolentium redemptorem tam amabilem agnoscere, amplificando eam per affectum irae et eorum argumenta contraria breuiter ac neruose refutando. 2. *Per Enthymema* v. g. dicendo: Iesulus est Deus et homo, redemptor noster et plenus meritorum etc. Ergo amabilis. Amplificationes adhibeanrur, vt supra vel alii modi ex supradictis deligantur. 3. *Per Inductionem* v. g. Moyses fuit amabilis Israelitis, Dauid Absaloni, Iudith incolis Bethuliae etc. quanto magis Iesus humano generi erit amabilis? Exponentur rationes singulorum, quare amabiles fuerint, et applicentur Saluatori. 4. *Per exemplum* v. g. Moyses fuit Israelitis ob multiuarias beneficentias, quae hic enumerentur et dilatentur: Ergo et Iesus Christianis ob easdem rationes Christo applicatas. 5. *Per soritem* v. g. Qui se amat, amat et salutem suam aeternam; hoc probetur textibus vel aliis rationibus. Qui amat salutem suam aeternam, amat etiam authorem salutis aeternae. Iterum rationibus stabiliatur. Qui amat authorem salutis, amat Iesum. Rationes: quia est author salutis aeternae etc. Ergo a primo ad vltimum qui amat se, amat et Iesum, adeoque Iesus omni se amanti amabilis est. 6. *Per Dilemma* v. g. Iesus, vel amandus, vel non amandus aut odio habendus, quia nullum restat medium: At non est odio

habendus, quia est summus noster benefactor, neque plane non amandus, quia nos amat, adeoque redamandus; Ergo amandus a nobis est, ipse nobis amabilis. 7. *Per Epicherema*, quod in vnico sensu syllogismum implicite continet. v. g. Iesus, verus Deus et homo, redemptor humani generis et meritorum plenissimus, amabilis est. Vbi singula verba singulis rationibus trutinanda sunt et explicanda. Hic insuper notandum, quod tametsi corpus orationis totum, vno ex praedictis modo plerumque perficiatur, tamen nihil obstat, quominus singulae probationes singulari argumentatione per syllogismum, enthymema, inductionem etc. pro concionatoris arbitrio disponantur; tantoque ad Auditorum captum clarior futura sit oratio, si singulae probationes particulare conclusionibus non tantum terminentur, sed etiam aptis pro re nata transitionibus ab vno argumento ad alterum transeatur.

Eodem modo confutatio tractanda est, sicut confirmatio. Siquam in gratiam auditorum obiectionem proponere ac refellere necessum videatur, possunt adhiberi modi inueniendi, amplificandi et argumentandi, seu disponendi, sicut in confirmatione, modo aliquando succinctius procedatur. Et hic modus argumentandi ex supradictis electus, siue vnus, siue plures fuerint, iterum in scheda notetur.

5. CONCLUSIO SEV PERORATIO.

EX confirmatione et confutatione debite notatis ac penetratis re ipsa fuit conclusio, quam Rhetores perorationem appellant: siue reedit illa ipsa propositio seu speculatiua, seu practica, quam ante confirmationem proposuit et suis Auditoribus probandam promisit. Pro hac igitur propositione bene ventilanda seruit, 1. Amplificatio cum omnibus suis modis supra Num. 3. recensitis. 2. Pronuntiatio infra describenda cum proportionata vocis moderatione et actione in gestibus consistente. 3. Anacephaleosis seu brevis recapitulatio argumentorum. 4. Reuocatio thesisi ad hypothesin, dum propositio probata, tanquam generalior, auditoribus in certis circumstantiis temporis, loci, etc. applicatur. 5. Motus siue affectus laetitiae et tristitiae, spei et metus, atque irae; sicut

sicut enim confirmatio et confutatio ordinatur ad faciendam fidem in intellectu audientium, ita peroratio excitat motum siue affectum aliquem in voluntate audientium, qui in genere demonstratiuo, vbi quaestiones speculatiuae tractantur, plerumque in rei laudatae amore et gaudio, vel vituperatae odio, tristitia aut ira consistit: In genere vero deliberatiuo, vbi quaestiones practicae proponuntur, in spem ac desiderium rei honestae ac possibilis vel in fugam rei inhonestae aut impossibilis desperationem degenerat. Ad hunc motum conciliandum seruiunt potissimum figurae Rhetoricae, et inter eas Oethophocia, qua orator in se exprimit voce, fronte, gestu affectus suorum auditorum, vt iam collacrimari, iam subridere, iam sperare vel desperare aut frendere cum illis videatur. Ad hasce expressiones magnopere confert imaginatio, qua orator ita rem sibi praesentem imaginatur, ac si eam oculis cernat.

6. EXORDIUM.

Sed quorsum cum oratione nostra acephala? Cum enim exordium necessario cum genere dicendi et confirmatione correspondeat, citius inueniri non potest, quam post causae et confirmationis inuentionem. Variis autem modis ducitur exordium. 1. *a genere causae*, videl. extollendo honestatem vel turpitudinem: nouitatem vel antiquitatem: admirabilitatem vel vulgaritatem: humilitatem aut sublimitatem: obscuritatem vel claritatem: utilitatem vel inutilitatem: iucunditatem vel iniucunditatem causae seu quaestionis, quae tractanda est. 2. *a genere orationis*, quod est deliberatiuum de re facienda vel omittenda, vel demonstratiuum, circa rem laudandam vel vituperandam. 3. *a qualitate auditorii vel concionatoris*, aliquid circa ea propter merita vel demerita exaggerando vel extenuando. 4. A narratione alicuius facti vel historiae, aut explicatione sententiae cum quaestione tractanda connexae: vel concionis praehabitaе, et in compendio repetendae, quod valde frequens et laudabile est: textus Euangelici aut totius Euangelii praelecti, ex quo deinde quaestio eruitur. Hic modus apprime seruit concionatoribus omnibus diebus dominicis aut festiuis ad populum dicentibus. 5. *Ex visceribus causae*, formando syllogismum generalem, qui totam orationem comple-

fitur, ita ut maior sit exordium; minor confirmatio et confutatio; conclusio, peroratio: vel specialem, dum exordium habet rationem syllogismi aut enthymematis. 6. *a statu quaestionis et statu iudicationis*, dum format orator primo quaestionem generalem, deinde recenset argumenta pro- et contra: postea reiectis argumentis impertinentibus vel leuioribus, format alteram quaestionem particularem, quae iudicatio dicitur: v. g. An Iesus sit amabilis ex hoc praecise capite, quia Deus et homo est, non attentis per praeteritionem aliis argumentis? postea subiicit propositionem affirmando vel negando quaestionem particularem. 7. *Ab insinuatione*, captando beneuolentiam auditorum, vel quia improbitatem causae extenuamus per probitatem personae vel contra, vel quia auditoribus aliunde contra intentionem nostram praecoccupatis, firmam argumentorum propositionem et resolutionem promittimus: vel multitudine orationum fatigatos breuitate solamur. 8. *a reuocatione thesisi ad hypothesin*, videl. quaestionem seu propositionem simplicem et a circumstantiis auulsam, applicando auditoribus in his vel illis circumstantiis locorum, temporum etc. degentibus. Quemcunque istorum modorum concionator elegerit, adimplebit munus boni oratoris, cuius est, auditores in exordio reddere beneuolos, attentos, ac dociles, seu facile intelligentes scopum orationis; Id quod assequetur, si quaestionem auditorio gratam proponat, in partes orationem distribuat etc. His omnibus diligenter in scheda notatis, sequitur

7. ELOCUTIO. SIVE

FORMA ORATIONIS PRIMARIA, quae consistit in materiae inuentae, amplificatae, ac dispositae elocutione, memoracione ac pronuntiatione. Concionator igitur materiae apparatu in scheda notato, accipiat aliam chartam in quarto compaginatam et in margine plicatam. In fronte huius chartae scribatur thema latino et germanico idiomate cum citatione; in margine vero partes orationis. Nempe exordium, propositio, confirmatio, confutatio et conclusio: sub dictis partibus semper notentur propositiones probandae, fontes argumentorum, citationes, aliaue signa memoriae causa annotata. In plano paginae ipsa

ipsa compositio exordii, propositionis, confirmationis etc. scribitur. Postulat autem elocutio tria: sit *pura*, verbaque propria adhibeantur: sit *ornata* per tropos verborum aut sententiarum, nec non per figuras verborum itidem ac sententiarum, quas in Rhetorica requirat: sit *apta* secundum transpositionem in *verbis singulis* obseruandam iuxta exigentiam naturae in rebus, vel idiomatis in lingua: vel iuxta quantitatem syllabarum: vel in *sententiis* effrendis trifariam: *incisim*, dum id, quod pluribus sententiis dicendum foret, in vnam sententiam vnico verbo clausam coarctatur: *membratim*, dum aliquid per plures sententias pluribus verbis clausas effertur sed sine particulis connexiuis: *circumscriptim* vel periodice, quando aliquid per plures sententias effertur, sed particulis connexiuis inter se illigatas v. g. Tametsi, tamen: non solum, sed etiam; tot, quot; tanto, quanto: ita, vt etc. Vbi quoque ad interpunctiones notandum; particulas copulatiuas vel disiunctiuas praecedat comma, imo etiam omissarum loco ponitur comma, vti et quando fiunt participia vel ablatiui absolute positi, aut alias subinde comma distinctionis gratia ponendum. Particulas subiectiuas, siue enumeratiuas praecedunt duo puncta. Tales sunt nempe, nimirum, videlicet, etiam eo casu, quo omittuntur, eorum loco duo puncta ponuntur. Particulas obiectiuas, vti sunt verum, sed, at, antecedit comma cum puncto, etiam eo casu, quo pro libitu oratoris succincte loquentis omittuntur. Punctum denotat sensum orationis ita completum, vt auditor nihil amplius in eadem dictione possit expectare in vim connexionis ad aliud praecedens vel subsequens. Signa interrogationis ponuntur post particulas interrogatorias: quis? anne? signum exclamationis post particulam exclamatoriam. O! pro! ah! particulas conclusiuas vel illatiuas ergo, igitur, ideo etc. praecedat comma cum puncto. Iuxta quas interpunctiones etiam cadentiae in oratione regulantur.

8. MEMORATIO.

ORationem in tribus quatuorue foliis compositam, memorabit, siue memoriae mandabit orator; Id quod duobus modis peragit. I. Per memoratiorem verbalem, quando secundum ordinem

nem verborum aliquid memoratur; Haec quidem optima, sed plerumque etiam periculosa et nimium molesta; qui enim ita verbis se adstringit, et existimat, se errasse, si aliud pro alio verbum substituatur, vel facile excidit a memoria, vel interrupte, et cum fastidiosa verborum repetitione ac correctione pronuntiat. 2. Per memoracionem realem seu localem, dum argumenta secundum signa marginalia memorat, et haec plerumque tutissima, maxime si oratio certis propositionibus syllogisticis, veluti ripis et aggeribus includatur. Etiam experimento certum est id, quod vesperi ante somnum memoriae mandatum fuit, mane post somnum sine singulari negotio repeti ac pronuntiari posse, maxime si non tam verba, quam ipsae res vel facta secundum suum ordinem memoriae fuerint concredita.

9. PRONUNTIATIO.

VT igitur concionem bene memoratam, dextere queat pronuntiare, praecepta calleat pronuntiationis, quae bifariam diuiditur, in verbalem, cui contrariatur vociferatio: et realem, quae vocatur actio, eique opponitur gesticulatio. Quod *pronuntiationem verbalem* concernit, sciendum, varie variari vocem pro qualitate materiae; alia enim vox eleuata, media, ac depressa: alia continua vel interrupta per suspiria: alia constans in eodem tono vel inconstans: alia crispata, trepida seu tremula, et intrepida, alia accelerata, media, protracta vel retardata. In exordio vox adhibetur media, constans, et subinde variata: in propositione nonnihil eleuata: in confirmatione et conclusione varia pro varietate affectuum: videl. in affectu laetitiae vox media, continuata, intrepida, et nonnihil accelerata. In tristitia vox depressa, interrupta, variata, et subinde parum tremula: In spe vox laetitiae propinqua: in desperatione tristitiae. In metu vox depressa, constans, et interrupta. In ira vox exaltata, variata, interrupta, accelerata et tremula. Praeter hos tonos orationis oportet etiam callere cadentias in interpunctionibus: Nam post comma fit modica respiratio sed eodem tono pergitur: post duo puncta, ubi ponuntur particulae nempe, videlicet, vno tono descenditur: post comma cum puncto, ubi particulae, sed, quia, vero etc. ponuntur,

tur, vno tono ascenditur: ante punctum in vltima syllaba ad 4. vel 5. tonos descenditur: ante notam interrogationis in penultima syllaba tribus tonis ascenditur, et in vltima quinque tonis descenditur: ante signum exclamationis in vltima syllaba quinque tonis descenditur. *In pronuntiatione reali* notandi sunt gestus generales, qui fiunt 1. *In digitis*, vt disiunctio et coniunctio digitorum, extensio et contractio digitorum in pugnū, coniunctio pollicis et indicis et reliquorum extensio, extensio indicis et coniunctio reliquorum. 2. *In manu* extensio et contractio manus, eleuatio et depressio, versio volae manus versus auditorium vel oratorem, giratio manus vel agitatio. 3. *In vtraque manu et brachiis*: complicatio in modum orantis et replicatio, complosio manuum in modum mirantis, coniunctio manuum, ita vt volae versus terram vel coelum respiciant, conglomeratio manuum sub axillis, circumgiratio manus circa manum in modum indignantis, eleuatio manuum ac depressio brachiorum, extensio eleuatarum manuum ac coniunctio, extensio depressarum ac coniunctio, eleuatio vnius et alterius depressio. *In capite*: giratio capitis, inclinatio ad aliquem humerum, prona demissio, supina reiectio. 5. *In oculis*: clausio et apertio, aspectio torua vel lenis. 6. In fronte et vultu; corrugatio vel explanatio frontis: *In toto corpore*: inclinatio versus populum, latus sinistrum aut dexterum, cursitatio aliqualis vel obambulatio, genuflexio, modesta trusio pedum, sessio, vel honesta supra cathedram incubatio. Porro in exordio, dum incipit loqui, gestus nullus fit, donec altius prouehatur, deinde fiunt gestus moderati, non venustuli. Hinc a nimis completis et reuerentiis, quibus nonnulli auditoribus abblandiuntur, abstinendum. In confirmatione et conclusione gestus graues sine nimia acceleratione, nisi aliud materia exposcat, adhibentur et affectibus vt plurimum accommodantur: *Laetitia* enim ante pectus extensas tenet manus et apertas, vel oblique coelum respicit, dexterum brachium versus sinistrum extendens, vel caput modice erigit et deprimit. *Tristitia* vtrumque brachium finit recte dependere: vel auditorium oculis apertis aspicit, caput hinc inde lente mouet, brachia distendit et manus aperit: vel caput iam versus humerum dexterum, iam versus sinistrum inclinat,

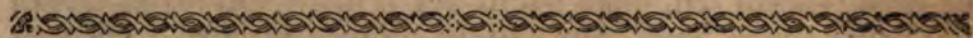
digitos inter se inserit, et complicat, vel brachia inter se complicat et innectit: vel erga coelum manus, velut oraturus complicat, et caput inclinat. *Spes* brachium extensum eleuat et demittit, vel complodit manus ore subridente, vel alios gestus laetitiae communes ostendit. *Desperatio* brachium dextrum curuatum in sinistrum impellit, et econtra sinistrum parumper recuruum impellit sub brachium dexterum: vel os et oculi solito magis aperiuntur, corpus in latus sinistrum vertitur, et ambae manus protensae seruiunt quodammodo pro defensione. *Ira* palpebras oculorum sustollit, labium inferius protendit, brachium incuruat sub axilla: vel corpus modice inflectit, cathedram percurrit, frontem corrugat, caput agitat, manum vnā circa alteram girat. Gestus adhuc specialiores ex singulis verbis specialem actionem significantibus promuntur, vt dum dicit: euaginauit gladium, capiti diadema imposuit, sonoram alapam inflexit, etc. semper actiones his verbis conformantur, admouendo scil. manum ad latus acsi gladium extrahere vellet, imponendo vtramque manum capiti suo, velut coronam sibi impositurus, euerberando manum, acsi alapa esset infligenda, et sic de coeteris.

V. FORMA SECUNDARIA INCIPIENDAE ET FINIENDAE CONCIONIS.

Postquam haec omnia Sacerdos impertaeſo labore absoluit, et ea qua potuit, industria se ad Concionem praeparauit, finito Sacro, superpelliceo et stola illius coloris, quo vsus fuit in sacrificio, indutus (nisi sub Missa post Euangelium deposita casula et manipulo in Alba et stola ad altare in cornu Euangelii versus populum rationabili de causa breuem exhortatiunculam facit) tenensque manu byrethum cum libro Euangeliorum et strophio genuflectit primo coram summo altari vel alio opportuno loco et intuoat S. Spiritus gratiam: deinde post exiguam moram ascendit cathedram nudato capite, factaque aliquali capitis inclinatione versus auditores deponit librum Euangeliorum cum strophio ad latus cathedrae habendo in manu sinistra byrethum, aliquantulum pausans, donec populus se ad quietem composuerit. Porro signans se signo Crucis, intelligibili voce dicit: *In nomine Patris* ✠ *et Filii*

Filii ✠ et Spiritus ✠ Sancti. Amen. Deinde voce elatiore dicit thema latinum cum citatione, subiectis postmodum his verbis: Die Gnad und Barmherzigkeit Gott des himmlischen Vaters, die Lieb seines eingebornen Sohns, die Einsprechung des heiligen Geists, seye und bleibe bey uns allezeit, Amen. Die Wort, so ich euer Lieb und Andacht auf Latein habe vorgetragen, seynd gezogen aus dem heutigen heiligen Evangelio (*vel alius scripturae locus citetur*) welches uns beschreibt der heilige Evangelist N. in seiner Evangelischen Beschreibung am N. Capitel, und lauten auf unsere teutsche Sprach also: Hic pronuntiat thema germanice, deinde dicit submissiore voce: Von diesen und dergleichen Worten etwas weitläufiger zu reden, weilen es nicht geschehen kann ohne sonderbahren Beystand Gott des heiligen Geists, so wollen wir dessen Gnad zuvor gewöhnlicher Massen anrufen. Hic omnes genuflectunt, et oratione cantuue finitis consurgit Sacerdos cum populo eumque alloquitur his verbis: Euer Lieb und Andacht stehen auf, und bezeichnen sich mit dem Zeichen des heiligen Creuzes, *format crucem in fronte, ore, et pectore*; und sprechen mit Andacht: Im Nahmen Gottes ✠ Vaters, und des Sohns, ✠ und des heiligen ✠ Geistes Amen; und hören an die Wort des heiligen Evangelii, welches uns beschreibt der heilige Evangelist N. an seinem N. Capitul mit folgenden Worten: *Legit Evangelium graui, lenta et intelligibili voce cum obseruatione commatum et punctorum. Lecto Evangelio osculatur librum dicens: per Euangelica dicta deleantur nostra delicta, Amen: seponit librum Euangeliorum clausum ad suum locum, dextera retinet biretum, et donec cesset strepitus populi, nonnihil pausat, ac demum voce submissiore, sed tamen intelligibili concionem orditur a repetitione thematici cum allegatione capituli in lingua latina et germanica, quod ante confirmationem in gratiam eorum, qui subinde serius adueniunt, etiam consultum est repetere: denique subnectit competentem Auditorii titulum dicendo: Andächtige, Auserwählte, vielgeliebte in dem HErrn, et capiti biretum imponit proseguendo orationem suam, qua finita promulgantur ieiunia, festa, indulgentiae, processiones, defunctorum depositiones, septimi, trigesimi, anniuersarii, contractus matrimoniales, ac demum suffragia, quae*

pro infirmis, pro peccatoribus pertinacibus, pro auertenda aliqua necessitate etc. extraordinarie petuntur, ideoque vnum Pater et Ave congruenter petentium intentioni dicitur: res autem profanas aut forenses in domo orationis publicare haud deceret. His publicationibus subiungitur oratio pro communi necessitate ex libello germanico Euangeliorum, quae incipit: *Allmächtiger ewiger Gott* etc. Deinde ex eodem libello legitur confessio generalis germanica: *Ich armer sündiger Mensch*, etc. Postea stans imperitur absolutionem generalem dicendo: *Misereatur vestri etc. Indulgentiam, absolutionem et remissionem vestrorum etc.* Formando crucem super populum, factaque capitis inclinatione modeste e cathedra descendit.

INSTRVCTIONES

DE

OFFICIO CATECHISTARVM.

PRaestantissimae esse utilitatis pariter ac necessitatis Instructionem catechetica, satis superque ostendit ipse finis officii catechetici, cuius non tantum est edocere iuventutem ea, quae scitu sunt necessaria ad aeternam salutem, sed etiam inducere ad faciendum ea, quae iustitia Christiana dictat, et ad declinandum ea, quae ab ultimo beatitudinis fine retardant, aut plane auertunt. Non enim aptus est regno coelorum, qui manum quidem aptat ad aratrum: discit discenda; sed respicit retro et non facit facienda, aut econtra non fugit fugienda. Hunc igitur finem ut Catechista assequatur, caute perlustrare oportet ea, quae ad officium catecheticum requiruntur.

I. *EFFICIENS* est Catechista, qui prope iisdem cum concionatore instructus sit virtutibus: puta 1. *Scientia*, qualem hoc officium in explicandis primis fidei Catholicae rudimentis postulat. 2. *Prudentia*, non tantum in discernenda iuventute quoad ingenii docilitatem, memoriae capacitatem, iudicii maturitatem, atque

atque aetatis imbecillitatem, sed etiam in materiae proponendae qualitate, ac propositionis modo, qui in breuibus exemplis ac similitudinibus ut plurimum commendatur. 3. *Charitate*, qua iuuentutem sine distinctione sexus, aetatis, speciositatis aut opulentiae aequaliter complectatur, amanter interrogando, excitandoque bene respondentes ad maiorem feruorem, partim laudando, partim donando munuscula, imagines, rosariola, cruces, precatiunculas, et eiusmodi libellos. Absit errantes in responsis suis, aut non statim explicationem penetrantes ob ingenii tardiusculi hebetudinem toruo vultu aspicere, verbis durioribus increpare, subsannare aut irridere, nedum permittere, ut ab aliis irrideantur, sed ad summum ubi discoli fuerint aut inattenti, verbis lenibus aut comminatoriis corrigantur, atque ubi opus fuerit, in schola, nunquam autem in ipsa Ecclesia, leuiter castigantur. 4. *Humilitate*, ne huiusmodi officium, licet ad speciem exiguum, tamen meritis plenissimum a se suoue caractere alienum putet. *Qui enim ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt, quasi stellae in perpetuas aeternitates.* Dan. 12. econtra *vae pastoribus, qui pascebant semetipsos! nonne greges a pastoribus pascantur? lac comedebatis, lanis cooperiebamini, gregem autem meum non pascebatis.* Ezechiel. 34. 5. *Diligentia ac industria*, qua non tantum ipsemet Catechista sine fastidio eandem doctrinam, maxime generalia fidei principia, instillet, repetat, recoquat, ruminet, sed alios insuper, parentes videlicet, fratres, sorores, pueros coaetaneos, ludimoderatores et alios ad idem faciendum quibuscunque modis inuitet, instiget, et stimulet. Quocirca etiam Parochus cum Capellano non facile locum mutet, ne iuuentus adhuc debilis diuerso instruendi modo confundatur. Denique 6. *Exemplari integritate*, ne quod vna manu coepit aedificare, altera rursus destruat. *Paucis: Catechista cum concredita sibi iuuentute conuersetur, velut paterfamilias, quem officii sui paterni commonefacit Paulus, ut tenerioribus lac, id est, leuiusculam doctrinam, non vero escam, siue magis ardua dogmata proponat, donec adolecant: Tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis.* 1. ad Corinth. 3. Ut primum vero poterunt escam sumere, siue maiora etiam fidei principia intelli-

gere, monet rursus Isaias patremfamilias, ut non totum panem, siue totum doctrinae corpus, vno velut nisu glutendum proferat, sed prius frangat: *Frangere escurienti panem tuum.* Isai. 58. et per partes obscura fidei dogmata propone et explica, ne inaudire cogaris querelam Ieremiae in threnis seu lamentationibus C. 4. v. 4. *Paruuli petierunt panem, et non erat, qui frangeret eis.* Ex quo Catechista officii sui rationem deducet, et quamlibet Catechesin suam faciet bipartitam, ita quidem, ut prima pars impendatur teneriori iuuentuti, quae adhuc lacte indiget, utpote communibus fidei rudimentis informanda: altera iuuentuti maiusculae, quae duriusculis escais, sed tamen prius in fragmenta diuisis, nutritur, siue specialioribus fidei principiis clare diuisis et explicatis eruditur.

II. *SUBIECTVM* sunt Catechizandi. 1. Iuuenes videl. vtriusque sexus, tam minores, qui septimum aetatis annum attigerunt, quam maiores, qui vigesimum quartum compleuerunt, necdum tamen matrimonio iuncti sunt. Imo perutile etiam erit adultioribus et matrimonio iunctis huic doctrinae Christianae interesse, ut vel species amissas recolligant, vel nondum acquisitas adhuc acquirant, et seniores addiscant, quod iuuenes addiscere neglexerunt. 2. Conuocati certa hora et loco: nempe plerumque diebus Dominicis, in quibus nunquam omittenda catechesis, post horam duodecimam, ad summum medio primae, dato campanae signo in Ecclesia, vel tempore hiemali ob frigus iuuentuti minus tolerabile in schola aut alio loco honesto conueniant; aut si tempore pomeridiano catechesis ob loci distantiam haberi nequeat, mane immediate post concionem, quae idcirco tanto breuior fiat, instituat. 3. Collocati debito ordine: Masculi occupent dexterum latus a cornu Epistolae, Puellae sinistrum a cornu Euangelii: aut si locus non patiat, in choro masculi, et post eos in plano Ecclesiae situentur puellae, ita tamen ut natu minores semper sint natu maioribus Altari propinquiore. 4. Praesentes: Hinc absentes sedulo notentur in tabula cerata, et prima vice moneantur de sua absentia, altera eorum parentes, tutores, curatores, vel domini, ut ab iis ad Catechesin accuratius compellantur, tertia demum vice, ubi non comparuerint, vel modice castigentur in scholis, vel si eorum parentes in culpa fuerint, poena pecunia-

niarla, saltem vnus grossi pro qualibet absentia, magistratu, Satrapa vel officiali illius loci ad hoc executionem praebente, puniantur. Sed quid cum illis oppidanis, qui tanto interuallo distant ab Ecclesia, in qua catechizatur iuuentus, vt impossibile sit iuuentutem eo conuenire? Hic meminerit Parochus, se primum opus misericordiae spirituale exercere, et ignorantes docere, si ex charitate proximi sui inductus, vel in certa hebdomadis die festiua vel non festiua ad eiusmodi locum, vbi numerosa iuuentus alitur, se per annum saepius conferat, ibique catechizet: vel si vnus tantum aut alter eiusmodi iuuenis reperiatur, faciat illos certis per mensem vel hebdomadam diebus ad se venire, potissimum ante tempus paschale, vt Christianae fidei rudimenta saltem generalia addiscant. §. Dociles. Nam habetes, indociles, et ob balbutiem non intelligibiles vel Catechistae, vel aliorum maxime domesticorum, quibuscum habitant, instructione eo inducendi sunt, vt saltem discant formare crucem, recitare orationem dominicam, salutationem angelicam, symbolum Apostolicum etc. vtrum vero admittendi sint ad confessionem vel sacram communionem; in Instructionibus de Sacramento poenitentiae et Eucharistiae iam supra dictum fuit.

III. *OBIECTVM* est materia Catechismi. Quatuor praestare oportet Catechistam, vt ex hoc capite muneri suo satisfaciat. 1. Docere virtutes, tam theologicas, quam morales tanquam obiectum prosecutionis secundum ordinem Catechismi Romani aut P. Canisii, qui plerumque adhibetur: et dedocere peccata et vitia, virtutibus dictis opposita, tanquam obiectum fugae. Haec rudioribus pro modulo instillabit eos docendo formare crucem, recitare orationem Dominicam, et coetera generalia rudimenta. 2. Implantare iuuentuti affectum amoris erga virtutes et virtuosos, nec non affectum displicentiae et erga vitia et vitiosos, quod tunc effectui dabit, si ex vna parte virtuosorum felicitatem, non tam temporalem, quam aeternam, laudem et aestimationem apud omnes, et tranquillam ac pacatam conscientiam: ex altera vero parte vitiosorum infelicitatem aeternam ac temporalem, vituperium et disaestimationem apud ipsos etiam vitiosos, nec non perturbatam, perplexam ac inquietam eorum conscientiam obocu-

oculos ponat, et nonnunquam ad speciem, tam sanctorum, quam sceleratorum hominum, siue iam mortuorum siue adhuc viuentium et publico supplicio affectorum descendat. 3. Inducere ad praxin earum, quas didicerunt, virtutum, et ad fugam eorum vitiorum vel peccatorum, de quibus multos effectus turpes ac poenales audierunt, quatenus non tantum in seipsis faciant aut fugiant, sed etiam alios coetaneos suos vel condomesticos ad similia facienda vel fugienda instigent. 4. Edocere certas precatiunculas, quas vespere, dum concedunt cubitum, et mane resurgentes, genuflexi recitent, agendo Deo gratias de die vel nocte salubriter transacta, et offerendo se actionesque omnes suas Deo et ad gloriam Dei. Item preces ad salutationem angelicam mane, meridie et vespere, vel ante et post prandium recitari solitas. etc.

IV. *FORMA PRIMARIA* consistit in modo instruendi et catechizandi, qui 1. *Monitorius* est siue explicatorius, dum Catechista proponit tres, quatuor aut ad summum quinque quaestiunculas ex Catechismo, quas per exempla, similia, aut alia adminicula bene explicat. 1. *Interrogatorius* quando per interrogationes explicationem suam e memoria iuuenum repetit, formando diuersas interrogatiunculas v. g. dum agit de susceptione alicuius Sacramenti, quaerit, quid ante, in, et post susceptionem talis Sacramenti obseruandum sit? Item vult docere, quomodo actus fidei, spei, et charitatis sit eliciendus, format primo Interrogationem circa obiectum materiale v. g. quid credendum? deinde alteram circa formale: quare hoc credendum? nempe propter infinitam Dei veracitatem. Similiter quando vult habere aliquem conceptulum definitiuum alicuius Sacramenti, Interrogat primo: quid operetur Sacramentum v. g. Baptismus; nempe gratiam deletionem peccati originalis. Deinde interrogat secundo: quid sit baptismus? respondebit: Est Sacramentum causans gratiam deletionem peccati originalis, et sic de coeteris. 3. *Precatorius*, quando ex praeuia explicatione alicuius virtutis format oratiunculam ad Deum, ad Christum, ad B. Virginem, vel alium sanctum. 4. *Ordinatus*, vt scil. ordo in doctrina teneatur, quem Catechismus suggerit, et nullam materiam praeoccupet, nisi instantis festi dignitas in ordine ad tractandam confessionem vel communionem ali.

aliud postulet. 5. *Identicus*; licet enim alioquin crambe recocta desipiat, hic tamen obtinet contrarium, et nihil toties inculcari potest, quin ulteriori inculcatione egeat. v. g. Vis instruere aliquem rudem, qui nescit legere, quomodo elicere debeat actum fidei, praemissa explicatione interroga: 1. Was seynd wir schuldig zu glauben? 2. Alles was in dem Apostolischen Glauben, in der heiligen Schrift und heiligen Kirchen-Versammlung beschrieben stehet; Insonderheit müssen wir glauben, daß ein Gott seye: daß er seye ein Belohner alles Guten, und Bestrafer alles Bösen, daß Gott seye eins in der Natur, aber dreyfach in Personen: daß die andere Person der Gottheit seye Mensch worden, und für uns den bitteren Todt gelitten habe 2c. Interroga 2. Warum müssen wir das glauben? 2. Weilen Gott die unendliche Wahrheit ist, und also zu glauben geboten hat. Fac exinde oratiunculam, seu actum fidei: O wahrhaftester Jesu! Ich glaube alles was du zu glauben geboten hast; Insonderheit glaube ich, daß ein Gott seye, der mich nach meinen Verdiensten in der Ewigkeit belohnen wird: Das Gute mit guten, und das Böse mit bösen: Ich glaube auch die allerheiligste Dreyfaltigkeit, Gott den Vater Sohn und heiligen Geist; auch glaube ich, daß die andere Person der Gottheit seye Mensch worden um uns Menschen von dem ewigen Tod zu erlösen; und das alles darum, weil Gott ist die ewige und unverfälschte Wahrheit, und dieses alles zu glauben geboten hat. Et sic pergendo de actibus spei, charitatis, doloris, siue contritionis etc. Similiter si quis a rudibus postulat habere conceptum definitivum alicuius Sacramenti, doceat illos effectus singulorum Sacramentorum, deinde interroget: 1. Was würckt oder nußt das Heil. Sacrament der Tauf? 2. Es würckt diejenige Gnad, wodurch die Erbsünd ausgelöscht wird. Definiatur Baptismus: Die Tauf ist ein Sacrament, wodurch der Mensch Gnad empfängt, damit sein Erbsünd ausgelöscht werde. Interroget 2. Was würckt das Heil. Sacrament der Firmung? 2. Es verursacht jene Gnaden, wodurch der Mensch bestärkt wird, seinen Glauben öffentlich, auch vor unsern Glaubens-Feinden zu bekennen. Definiatur: Die Firmung ist ein Sacrament, wodurch ein Christ Gnad erlangt, womit er be-

stärket wird seinen Glauben öffentlich, auch vor denen Ungläubigen zu bekennen &c. Hac ratione rudiuscula iuuentus, quae legere nescit, exerceatur, nec interturbetur, licet paulo aliis et proprio Marte inuentis terminis conceptum suum exprimat, quod signum est, se mente intelligere id, quod ore pronuntiat.

V. FORMA SECUNDARIA consistit in ordine actionum, quae in Catechesi fiunt. 1. Praemittitur Cantilena germanica temporis conueniens, quam iuuentus in scholis addiscat et concinat. Catechista interea superpelliceo et stola indutus, genuflectat coram Altari, intentionem eliciat, et instructionem suam Deo commendat. Finito cantu 2. Surgit, et conuersus ad iuuentutem format signum crucis germanico idiomate clare dicens: Im Nahmen Gottes des Vaters. Hic format crucem in fronte, et pausat, donec iuuentus idipsum dixerit et crucem in fronte efformarit. Deinde dicat: und des Sohns. Iterum crucem in ore format, et pausat vt ante. Und des Heil. Geists, Amen. Crucem in pectore facit et pausat. Deinde praeorat lenta, distincta, et clara voce generalia fidei principia: nempe ab initio Catechesis orationem Dominicam, salutationem Angelicam, et symbolum Apostolicum. Formata rursus cruce 3. Duo saltem paria, puerorum scil. et puellarum, intelligibili voce ex Catechismo Canisii vnum caput recitent. 4. Sequitur Catechesis rudium seu iuniorum, dum Catechista obambulando ab vno latere ad aliud interrogat de 5. articulis fidei scitu necessariis necessitate medii: nempe de existentia Dei, de finali retributione bonorum et malorum, de vnitae Dei et Trinitate personarum, deque incarnatione Verbi et redemptione nostra. Item de iis, quae in cruce formanda, in oratione Dominica, in salutatione Angelica et aliis ante et post catechesin praeorandis continentur attendendo, an singulos articulos, et singulorum articulorum verba probe intelligant. Item doceat eos formare crucem, inquirat, an sciant orationem Dominicam, preces matutinas et vespertinas etc. 5. Circumeat rursus ab vno latere ad aliud et adultiores vel doctiores examinet de materia et quaestionibus in nouissima Catechesi propositis et explicatis, easque magis explicet. Grandiores raro interroget, nisi certa spes affulgeat futurum, vt cum laude respondeant. Simili-

militer maturiores puellae raro interrogentur, et quidem cum omni modestia et absque earundem curioso aspectu. 6. In loco edito ac conspicuo sedens siue stans nouam proponet materiam ex Catechismo secundum ordinem, quam succincte declarabit per exempla, similitudines et interrogationes iuuenum, quo videat, an intellexerint, et in proxima Catechesi desuper respondere valeant. Ac denique 7. In loco, vbi a principio Catechesis stetit, formata cruce distincte praeorat Decalogum, quinque praecepta Ecclesiae, septem Sacramenta, quatuor hominis nouissima, factaque cruce et subiecta cantione germanica, nisi vesperae sequantur, iuuentutem dimittit.

Preces ante Catechesin coram flectente iuuentute dicendae.

Im Nahmen des Vaters, und des Sohns, und des
heiligen Geistes, Amen.

Vater unser, der du bist im Himmel, geheiligt werde dein Nahm. Zukomme uns dein Reich. Dein Will geschehe, wie im Himmel, also auch auf Erden. Unser täglich Brod gib uns heut. Und vergiebe uns unsere Schulden, als auch wir vergeben unsern Schuldigern. Und führe uns nicht in Versuchung. Sondern erlöse uns von dem Uebel, Amen.

Gegrüßet seyst du Maria, voller Gnaden, der HErr ist mit dir: du bist gebenedeyet unter den Weibern, und gebenedeyet ist die Frucht deines Leibs Iesus: Heilige Maria Mutter Gottes, bitt für uns arme Sünder jetzt und in der Stund unseres Absterbens, Amen.

1. **I**ch glaub in Gott Vater, Allmächtigen Schöpfer Himmels und der Erden. 2. Und in Iesum Christum, seinen eingebornen Sohn unsern HErrn. 3. Der empfangen ist vom heiligen Geist, geboren aus Maria der Jungfrauen. 4. Gelitten unter Pontio Pilato, gecreuziget, gestorben und begraben. 5. Abgestiegen zu der Hölle, am dritten Tag wieder auferstanden von den Todten. 6. Aufgefahen zu den Himmeln, sitzt zur rechten Hand Gottes des Allmächtigen Vaters. 7. Von dannen er kommen wird zu richten die Lebendigen und die Todten.

d d d 2

8. Ich

8. Ich glaub in den heiligen Geist. 9. Eine heilige allgemeine Kirchen: Gemeinschaft der heiligen. 10. Ablass der Sünden. 11. Auferstehung des Fleisches. 12. Und ein ewiges Leben, Amen.
Formetur iterum Crux, ut ante.

Preces post Catechesin coram flecente iuuentute dicendae.

Im Nahmen des Vaters, und des Sohns, und
des heiligen Geists, Amen.

Die heiligen Zehen Gebott Gottes.

1. **I**ch bin der Herr dein Gott, du sollst keine frembte Götter neben mir haben: Du sollst kein geschnitz Bild machen, dasselbige anzubetten.
2. Du sollst den Nahmen Gottes deines Herrn nicht vergeblich führen.
3. Du sollst den Sabbath heiligen.
4. Du sollst dein Vater und Mutter Ehren, auf das du lang lebest auf Erden.
5. Du sollst nicht tödten.
6. Du sollst nicht Ehebrechen.
7. Du sollst nicht stehlen.
8. Du sollst kein falsche Zeugnuß geben wider deinen Nächsten.
9. Du sollst nicht begehren deines Nächsten Weib.
10. Du sollst nicht begehren deines Nächsten Haus, Acker, Knecht, Magd, Ochsen, Esel, noch alles, was sein ist.

Die fünf Gebott der Kirchen.

1. Du sollst die aufgesetzte Feyertag halten.
2. Du sollst alle Feyertag die heilige Mess mit Andacht hören.
3. Du sollst die gebottene Fasttag, und den Unterschied der Speiß halten.
4. Du sollst zum wenigsten einmal im Jahr deinem verordneten Priester, oder einem andern mit Erlaubnuß deine Sünd beichten.
5. Du sollst das heilige Hochwürdige Sacrament des Altars aufs wenigst einmal im Jahr, nemlich um die Desterliche Zeit, empfangen.

Die

Die sieben heilige Sacramenten.

1. Die Tauf. 2. Die Firmung. 3. Der Fronleichnam unsers
Herrn Jesu Christi. 4. Die Buß. 5. Die letzte Oelung.
6. Die Priester-Weihhe. 7. Die Ehe.

Die vier letzten Ding des Menschen.

1. Der Tod. 2. Das letzte Gericht. 3. Die Höll. 4. Das
Himmelreich! Gedenke dann O Mensch in allen deinen Werken
deiner letzten Ding, so wirst du ewiglich nicht sündigen.

Im Nahmen des Vaters, und des Sohns, und des
heiligen Geists, Amen.

DE TESTAMENTIS

ET

TESTAMENTORVM FACTIONE.

CVm plerumque Curati in extremitate lethali assistant infirmis,
qui testamenti factionem ad tale vsque tempus comperendi-
nare solent; Hinc ne solatio hoc tam temporali, quam spiri-
tuali ob inopinam mortem priuentur, in hac Dioecesi Curatis per-
mittitur, et testamenta scribere, et scripta solemnizare. Vt pro-
inde in hac alias sat spissa materia pro modulo eruditi, non ita fa-
cile impingant, potiora principia, ob oculos ponuntur.

Vltima quippe voluntas, cum sit gratuita dispositio in vel
post mortis tempus, *alia* indigitatur testamentum, veluti testatio
mentis, codex, vltimum elogium, vulgo ein Testament, Erbsehung
et dicitur iure communi vltima voluntas, in qua testator post
legata coram septem testibus haeredem suum directe vel imme-
diate instituit dicendo: Titium haeredem meum instituo: *Alia*
Codicillus, ein Neben-Testament: ein unvollkommener letzter
Will, ein mittelbare Erb-Verschreibung: et dicitur vltima vo-
luntas, in qua praeter legata, si velit, Codicillator coram quin-

que testibus indirecte haeredem instituit rogando scil. vel mandando, aut dicendo: haeredem meum ex testamento, vel ab intestato rogo, vt retenta quarta parte haereditatis, quam Trebellianicam appellant, reliquam Sempronio extradat. Vtraque haec voluntas testamentalis et codicillaris potest in vnica pagina conscribi et vocari testamentum mixtum ex vtraque, dum dicit testator: Titium haeredem instituo, quem rogo, vt salua quarta Trebellianica (quam etiam prohibere potest testator) reliquam haereditatem Sempronio extradat; adeoque duplex erit hic haeres: puta testamentarius seu fiduciarius, qui a testatore accipit haereditatem: et codicillaris seu fidei-commissarius, qui ab haerede fiduciario accipit haereditatem. Item vtraque haec voluntas potest fieri in scripto, nescientibus testibus, quid in ea contineatur, vel nuncupatiue tantum coram requisitis testibus audientibus et intelligentibus clare et distincte vocem et mentem testantis. Codicillus etiam fit duobus modis: vel vniuersaliter, quando fideicommissum vniuersale relinquitur, scil. dodrans; bes etc. vel particulariter, quando tantum fideicommissum particulare, quod hodie per omnia cum legato exaequatur, et in re aliqua determinata v. g. equo, agro etc. consistit, relinquitur, et huiusmodi codicilli, si in separata charta scribantur, vocantur *Einleg-Zettel*: sin in eadem charta ante vel post institutionem haeredis et solemnizationem testamenti, nominantur legata, *Vermächtnissen* et per testamentum confirmantur. Haec ergo duplex vltimarum voluntatum species nunc per ordinem et subiectos numeros expenditur.

I. *EFFICIENS* Testamenti sunt testatores, vulgo *Testirer*, *Erblasser*, *Geschäftsmacher*, et omnes, qui iure naturali, gentium, ciuili, canonico, aut consuetudinario non prohibentur testari. 1. *Iure naturali* prohibentur, qui laborant vel defectu animi, vt infantes, mente capti, furiosi, plene ebrii, et alii rationis vsu carentes: vel defectu corporis, qualis est mutus et surdus a natiuitate, et alii, qui voluntatem suam certo manifestare nequeunt. Huc reducuntur impuberes, quibus nullum adhuc firmum animi iudicium est, puta masculi ante completum aetatis annum decimum quartum, et puellae ante completum duodecimum. 2. *Iure gentium et ciuili* prohibentur, qui aliquam capitis diminutionem

nem patiuntur: *Maximam*, ut sunt amittentes ius libertatis: nempe serui, qui nullo rerum dominio gaudent, et quia huiusmodi seruitutes in lege Christiana sublatae sunt, cessat huiusmodi prohibitio non tantum respectu talium seruorum, sed etiam respectu captorum ab hostibus, vel obsidum in pignus datorum, quorum testamenta etiam in captiuitate condita, si non iure postliminii, certe principum Christianorum acqutate hodiernis moribus rati habentur. *Mediam*, quales sunt amittentes ius Ciuitatis in Imperio Romano: nempe Deportati, siue maiori banno a Caesare vel Camera Imperiali banniti et per totum Imperium proscripti, in die hohe Reichs-Acht oder Bann gesetzt. Sectus relegati, die Lands-Berwiesene, qui ab aliquo tantum Statu Imperii siue principe per suam ditionem, non vero per totum imperium, sunt proscripti, et saltem extra ditionem eiusmodi Status testari possunt. Deportatis accedunt damnati poena capitali, item perpetuo damnati ad ferrum aut ad bestias, aut in metallum, ad perpetuos carceres, siue triremes. Hi enim ius Ciuitatis amittunt, adeoque testari nequeunt, sed bona, eorum descendentes, ascendentes, ac lateralibus usque ad tertium gradum, ac denique Fisco cedunt ab intestato. *Minimam*, cuiusmodi sunt patriae adhuc potestati subiecti: nempe filii familias, licet puberes, sed adhuc sub patria potestate existentes, neque circa bona profectitia, quae intuitu patris ipsis donata fuerunt, neque circa aduentitia, quae ipsis alia de causa quam intuitu patris, a Tertio obuenerunt, Clericis exceptis, qui licet in patria potestate constituti, in hoc passu sui iuris sunt, sicut et alii consentiente patre ad pias causas testantur; sed solum circa bona castrensia vel quasi in bello vel ex officio aut artificio acquisita testantur. Similia de filiis arrogatis dicenda. Nec non iure ciuili prohibentur testari, qui quidem nullam capitis diminutionem patiuntur, sed crimine solum, non autem morte damnati sunt v. g. *prodigi* declarati, quibus praecua sententia declaratoria bonorum administratio interdicta et a magistratu defacto curator datus, nullum condere possunt testamentum: *parentes naturales* liberos ex damnato coitu natos, id est, incestuosos, adulterinos, sacrilegos nequeunt instituere haeredes, prout etiam ab intestato non succedunt, nisi eos Imperator vel alius, cui ab Imperatore

tore facultas concessa, ad successiones legitimaverit; at illegitimos siue naturales liberos possunt cum concubina seu matre naturali in vncia, sin nullos habeant liberos legitimos vel ascendentes, in toto asse haeredes instituere. Item *Pasquillantes*, siue ob libellum famosum damnati, redduntur intestabiles: *Perduellionis rei*, qui contra Principem vel rempublicam conspirarunt, testamenti factione post Iudicis sententiam cadunt. *Accusati de crimine* publico, qui ad anteuertendum supplicium sibi mortem inferunt, irrita relinquunt testamenta. 3. *Iure canonico* prohibentur testari Religiosi actualiter professi: secus Clerici saeculares, qui non tantum de patrimonialibus, sed etiam de redditibus Ecclesiasticis superfluis ex inolita consuetudine in hac dioecesi testantur; alioquin Fiscus ab intestato vel ex testamento nulliter facto succedit. Haeretici in Imperio Romano-Germanico non tolerati: nec non manifesti vsurarii ante factam restitutionem, vel cautionem de restitutione facienda, item percussores et persecutores S. R. E. Cardinalium, et ad hoc consilium auxiliumue praestantes post Iudicis sententiam redduntur intestabiles. 4. *Iure consuetudinario* in hac Dioecesi nequeunt testari Coniuges, qui post annum et diem, vel ex speciali pacto a prima die nuptiarum in communionem bonorum in der Güter-Gemeinschaft degunt: Item Coniuges, qui cum liberis prioris matrimonii, et nascituris in secundo matrimonio, stant in vnione vel parificatione prolium, in der Vereinfindschaftung. Similiter, qui sibi reciproce succedunt ex pacto successorio coram duobus testibus inito, eoque firmiore, si iuramento firmatum fuerit. Nisi interessentes contra communionem bonorum, vnionem prolium, vel pactum successorium in contrariam dispositionem consentiant.

Quod haftenus dictum de testamentis, similiter de Codicillis intelligendum, ita vt omnes ii, qui de iure naturali, gentium, canonico, ciuili et consuetudinario testari nequeunt, etiam codicillari prohibeantur.

II. *SVBIECTVM* sunt haeredes, qui testamenti factionem passiuam habent, et varia pro varietate casuum sortiuntur nomina: haeres ein Erb, Erbfolger, Erbnehmer, haeredis haeres, Erbs-nehmen: haeres ex testamento, ein Testament-Erb: haeres ab
inte-

intestato ein natürlicher Erb. Haeres scriptus ein schriftlicher Testaments-Erb. Haeres nuncupativus, ein mündlicher Erb. Haeres necessarius ein Noth-Erb, qui necessario debet institui: Haeres voluntarius ein freywilliger Erb, qui non debet necessario institui. Haeres suus ein leiblicher Erb, qui descendit a testatore. Haeres extraneus ein auswändiger Erb, qui cum testatore quidem consanguineus, sed ab eo non descendit per immediatam vel mediatam generationem. Haeres testamentarius vel fiduciarius ein testamentischer Erb, unmittelbarer Erb. Haeres codicillaris vel fideicommissarius, ein Neben-Erb, mittelbarer Erb, Auster-Erb. Haeres institutus ein eingesetzter Erb: Haeres substitutus ein Nach-Erb, Unter-Erb. Haeres in caput ein Haupt-Erb, haeres in stirpem, ein Stamm-Erb. Haeres ex asse ein Grund-Erb: haeres ex parte ein Theilhaber, Mit-Erb. Haeredes instituendi in duplici classe reponuntur: in prima haeredes necessarii, qui praeteriri non possunt, sed necessario vel exhaeredandi sunt, vel instituendi, saltem in legitima in der Noth-Portion, Pflicht-Theil, quae hodierno iure communi post deductum aes alienum consistit in triente siue tertia parte haereditatis, si ultra quatuor haeredes non sint; in semisse vero seu medietate haereditatis, si plures quam quatuor numerentur haeredes iuxta versiculos:

Quatuor aut infra dant natis iura trientem:

Pluribus ac supra dant natis iura semissem.

Primo ordine veniunt descendentes, qui necessario ab ascendentibus, saltem quoad legitimam, instituendi sunt; nempe liberi legitimi, nec non legitimati a parentibus: nepotes post mortem parentum a suis avis et aviis paternis et maternis: adoptati ab ascendentibus, illegitimi a matre: nisi exhaeredentur expresse unus vel omnes ob causam aliquam ex infra positis in testamento allegatam et ab haerede probatam, cuiusmodi quatuordecim in his versiculis numerantur:

Bis septem ex causis exhaeres filius esto:

Si patrem feriat: vel maledicat ei.

Carcere detrusum si negligat: aut furiosum:

Criminis accuset: vel paret insidias,

e e e

Si

Si dederit *damnum graue: si nec ab hoste redemit,*
Testariue vetet, se societque malis.

Si *minos* sequitur: vitietue *cubile paternum.*

Sique *fidem* mutet, filia si *meretrice.*

Secundo ordine non extantibus liberis veniunt ascendentes: nempe parentes, et omnes ii, qui descendentibus legitimam debent, adeoque a descendentibus legitima ipsis reciproce ex pietate debetur, ita vt a filiis suis aut nepotibus post mortem filiorum instituendi sint saltem in legitima, quae in triente omnium bonorum consistit; aut exhaeredandi ob vnam alteramue causam ex infra positis, quarum octo numerantur in his versiculis subscriptis:

Si Pater *accuset* capitalis criminis: aut se

Adiungat *nurui*: vitaeque est *insidiatus*:

Testari prohibet gnatum: Matrique *venenum*,

Praeparet: inclusum si *carcere* vel *furiosum*,

Negligat: et veram contemnat *religionem*.

Tertio ordine, non extantibus liberis aut descendentibus, neque parentibus vel ascendentibus fratres et sorores necessario sunt instituendi, saltem quoad legitimam hoc vnico casu, si turpis persona fuisset instituta, notata infamia iuris vel facti ex facto proprio resultante, aut in hoc casu exhaeredandi *in testamento* ob causam in testamento expressam et ab haerede probatam, cuiusmodi tres in iure numerantur:

Tres licet ob causas ingratum pellere fratrem,

Si fratri *insidias* perniciemque struit.

Si *scelera impingat* ferro fatoque pianda:

Aut si fraternas perdere tentet opes.

Reliqui consanguinei non sunt necessario exhaeredandi vel instituendi.

In secunda classe reponuntur haeredes voluntarii, qui non obstante aliquali sanguinis propinquitate cum testatore non necessario haeredes sunt instituendi, licet institui possint, nisi a iure prohibeantur: quales sunt serui poenae, deportati seu banniti maiore banno, de quibus supra dictum, damnati ad vltimum supplicium, haeretici et eorum defensores in Imperio non tolerati, apostatae a fide Christiana, persecutores R. E. Cardinalium, occisores

cisor testatoris, vt haereditatem vel legatum tanto citius accipiat, filii reorum laesae Maiestatis, damnati ob carmen famosum, liberi ex damnato coitu procreati non possunt a suis parentibus institui, secus illegitimi, vt supra, Collegia illicita, vt scholae Pietistarum, synagogae Iudaeorum, religiosi nullam admittentes proprietatem in communi et particulari, vt P.P. Franciscani et Capucini, quibus tamen, saltem mobilia, vel etiam pretium pro immobilibus, legari possunt. Proinde omnes, qui non habent testamenti factionem passiuam, plerumque etiam non habent actiuam, non tamen econtra.

Quod dictum est de testamentis, etiam de codicillis intelligendum, ita vt prohibiti institui directe in testamentis, censeantur etiam prohibiti institui indirecte in codicillis.

III. *OBIECTVM* est haereditas *Erbschaft*, *Verlassenschaft*, *Erblassung*, *Erbsahrt*, ohnmittelbare *Erbschaft*, et definitur ius succedendi defuncto vi testamenti vel ab intestato in omnibus rebus, quas tempore mortis habuit, quoad totum, vel secundum partes, in stirpem vel caput.

Excipiuntur. 1. *Res viuentis* adhuc testatoris. Sicut enim viuentis nulla est haereditas, ita et nulla successio, nisi pater vel alius testator in fauorem liberorum suorum vel aliorum vltro inter viuos cedat bonis suis, et a testamento resiliat. 2. *Res sacrae*, quae non sunt in commercio hominum, et consequenter tantum cum rebus temporalibus, quibus annexae sunt, v. g. Castrum cum iure patronatus, iure sepulturae, iure capellae habendae etc. ad haeredes transeunt. 3. *Res alienae*, licet enim res aliena legari possit, nequit tamen aliena haereditas alteri per testamentum relinqui. Res hypothecatae transeunt cum onere hypothecae ad haeredem; sicut et obligationes actiuae simul et passiuae, vi priorum haeres habet debitores obligatos sibi, vi posteriorum ipse manet obligatus creditoribus. Neque bene intelligitur haereditas, nisi deducto aere alieno. 4. *Res particulares ac determinatae*. Haec enim testamento relinqui nequeunt, nisi in vnico casu, vbi testator vnicum duntaxat haeredem instituit in re determinata v. g. Titium haeredem instituo in fundo Tusculano; si vero alius haeres in testamento sit nominatus quoad totam haereditatem v. g.

Caius meus haeres esto: aut testator vtatur verbis indirectis v. g. haeredem meum rogo, vt fundum Tusculanum extradat Sempromio, tunc fundus Tusculanus nomen legati aut fideicommissi habebit. 5. *Res intestabiles*, vt feuda, quae sine consensu Domini directi et agnatorum in testamento relinqui nequeunt; neque res fideicommissio affectae, quatenus in aliquo priore vel antiquiore testamento a testatore ordinatum fuit, vt eiusmodi res a manu vnus haeredis ad manum alterius eiusdem nominis aut familiae transeat: Item res stantes in communione bonorum vel vnione prolium sine interessentium consensu aliis in testamento inualide adscribuntur. 6. *Res inconferibiles*, quando pater vel mater in gratiam vnus filii vel filiae fecit expensas, quas aliis liberis non fecit, v. g. ad studia prosequenda, ad artes addiscendas, ad ostendam liberalitatem suam per donationes simplices. Si tamen in testamento vel alio modo expresse prohibuit, ne tales expensae in legitimam imputentur, vel ad communem diuisionem conferantur, hoc casu haeres per implorationem officii Iudicis earum rerum collationem etiam petere non potest. Videatur de hac diuersitate rerum con- et non conferendarum nouum Ius Patrium. 7. *Res legatae*, quae donationes rerum particularium sunt a testatore relictas, et ab haerede praestandae, etiam eo casu, quo plures legatarii re et verbis, vel re tantum, aut verbis tantum coniuncti sunt, ita vt deficientis collegatarii portio potius collegatario superuiuenti vel legatum non respuenti, quam haeredi accrescat: Nisi post solutionem legatorum quadrans seu quarta pars (praeter legitimam) haeredi non maneret salua, quo casu haeres testamentarius beneficio legis falcidiae ab omnibus legatis profanis, piis in hac dioecesi exceptis, tantum subtrahere potest, quantum ad supplementum quadrantis necessum fuerit; sicut et haeres fiduciarius potest quartam Trebellianicam subtrahere a fideicommissis generalibus, nisi testator vtramque subtractionem et falcidiae et Trebellianicae in suo testamento prohibuisset.

In reliquis igitur omnibus bonis testatoris succedit haeres vel ex asse der Grund-Erb: vel haeres ex parte ein Mit-Erb und Theilhaber. As enim siue tota haereditas, vel substantia, das ganze Vermögen, diuiditur in duodecim partes indefinitas et inde-

termi-

terminatas, quae respectu maioris vel minoris Patrimonii sunt maiores, vel minores et sua peculiaria nomina in iure habent: Vncia ein Unz: oder $\frac{1}{16}$ des Vermögens: Sextans, zwey Unz: oder $\frac{1}{8}$ des Vermögens: Triens drey Unz: oder $\frac{3}{8}$ des Vermögens: Quadrans vier Unz: oder $\frac{1}{4}$ des Vermögens: Quincunx fünf Unzen oder $\frac{5}{16}$ des Vermögens: Semissis 6. Unz oder $\frac{1}{2}$ des Vermögens: Septunx. 7. Unz oder $\frac{7}{8}$: Bes 8. Unz oder $\frac{3}{4}$ Dodrans. 9. Unz oder $\frac{9}{8}$ Decunx. 10. Unz oder $\frac{5}{4}$ Deunx. 11. Unz oder $\frac{11}{8}$ des Vermögens: demum As facit 12. Unz oder 12. Theil des Vermögens. Cum vero dispositio hominum tollat dispositionem legis, in arbitrio testatoris est haereditatem suam iuxta commune ius diuidere in 12. partes, vel in plures aut pauciores dicendo: v. g. Titium instituo haeredem in vna tertia bonorum meorum, in duabus aliis tertiis Caium, et sic pergendo in aliis v. g. in medietate in der Halbscheid: in tertia in Drittel, in quarta in Viertel: in quinta in Fünftel: in sexta in Sechstel, &c. Vbi insuper notandum: quando concurrunt ex vna parte fratres aut sorores, ex altera parte defuncti fratris vel sororis liberi, de iure communi liberi ex defuncto fratre aut sorore succedunt in stirpem siue in locum defuncti parentis, adeoque vocantur, Stamm-Erben; At testator, si velit, potest in suo testamento contra communem iuris dispositionem ordinare, vt hi liberi succedant in capita, et salutentur Haupt-Erben, adeoque notabiliter maiorem portionem, eamque cum patruorum vel amitarum aut auunculorum et materarum portionibus aequalem acciperent.

Quidquid hætenus de testamentis ratione obiecti dictum fuit, idipsum etiam de codicillis, in quibus fideicommissum generale relinquitur, dicendum, vtpote cuius obiectum est fideicommissum generale, ein mittelbare Erbschaft, ein After-Erbfahrt: nam fideicommissa particularia, quae cum legatis exaequantur, tam in testamento, quam codicillo relinquuntur.

IV. *FORMA TESTAMENTI PRIMARIA* consistit in directa haeredis institutione dicendo: Ego Titium haeredem meum instituo, nomino, declaro, vulgo die Erbsetzung, Erbnennung. *Forma vero codicilli primaria* consistit in haeredis indirecta institutione vulgo Neben-Erbsetzung, After-Erbnennung, c

tenus haeres ex testamento vel ab intestato rogatur, vel ei mandatur, ut retenta quarta parte haereditatis, quam trebellianicam vocant, (si tamen testator eam non prohibuerit) reliquum haeredi fideicommissario seu codicillari restituat, dicendo: Ego Titium haeredem instituo, ac rogo vel volo, ut haereditatem meam Sempronio vel aliis extradat. Hinc si clausula codicillaris inseratur testamento: v. g. *Volo, ut testamentum meum, si non iure testamenti, saltem iure codicilli vel alterius ultimae voluntatis valeat*; et testamentum ob defectum solemnitatis sit nullum, tamen adhuc sustinetur per modum codicilli seu fideicommissi; quae tamen clausula iure consuetudinario Bambergensi, quoad effectum solemnitatis non multum operabitur, cum tam ad testamentum, quam ad codicillum solemnizandum, ad minimum Parochus cum duobus testibus, aut quinque testes requirantur, secus quoad effectum ultimae voluntatis, quae tunc obliquatur ad haeredis institutionem indirectam.

Iam vero haec utraque institutio tam testamentaria, quam codicillaris seu fideicommissaria variis modis potest ampliari aut limitari. Concipitur enim

I. Per institutionem subordinatam, quam substitutionem, *Unter-Erbsetzung, Nach-Erbnennung* appellant, dum haeredi scripto, seu testamentario, seu fideicommissario, casu quo haereditatem noluerit vel non potuerit adire, alius haeres subordinatur. Siue id fiat per substitutionem vulgarem sine respectu ad qualitatem personae v. g. Titium haeredem instituo, hic si haeres non erit, Caium substituo: siue per pupillarem aut quasi pupillarem cum respectu ad qualitates personae institutae, quae adhuc in aetate pupillari, vel licet illam aetatem excefferit, tamen rationis usu orbata est, adeoque testamentum condere non potest, v. g. Titium pupillum vel mente captum haeredem instituo, si vero haeres non erit, aut erit quidem, sed sine legitimo filio decesserit, Caium haeredem substituo. Proinde si pater viduus impuberi proli substituat haeredem, et pater et post patrem proles impubes decedant, non debetur auctori paterno adhuc viventi ex tali testamento a prole impubere legitima, nec ille testamentum nullum dicere potest.

2. Per

2. Per institutionem reciprocam: qua duo se mutuo haeredes instituunt vel etiam substituunt dicendo: Ego Titius te Caium haeredem instituo et Ego Caius te Titium haeredem meum instituo, amboque eandem vel diuersam chartam subscribant, ac solemnizent: similiter in codicillo fieri potest, vbi vterque codicillantium rogat haeredem suum ab intestato, vel ex testamento, vt deducta Trebellianica haereditatem fidei commissariis extradat. Si haec testamenta per modum vltimae voluntatis mere concipiuntur, possunt ab vtraque parte simul vel etiam seorsim reuocari. Si vero concipiuntur per modum meri pacti successorii, quod quidem de iure communi in successioneibus haereditariis turpe et votum captandae mortis sapere censetur, de iure tamen consuetudinario Bambergensi et moribus hodiernis in hisce prouinciis, etiam non accedente iuramento et duorum testimonio, toleratur, successio erit irreuocabilis, sicut et irreuocabilis est, si huiusmodi testamenta seu vltimae voluntates sint mixtae, et simul cum pacto aut iuramento coniunctae v. g. Ego Caius Titium haeredem; et ego Titius Caium haeredem meum instituo, ac promitto iuroque, sicut et ille promittit iuratur, hanc vltimam voluntatem non reuocare. Hinc si duo coniuges improles non tantum se mutuo rogent, sed etiam sibi inuicem compromittant, vt post obitum vtriusque haereditas in duas medietates diuidatur, et proximis vtriusque defuncti consanguineis extradatur, poterit quidem haec dispositio, si habeat tamen rationem vltimae voluntatis, ab vno seorsim, vel si habeat rationem pacti, ab vtroque simul, in viuus dissolui; at vna parte mortua, superstes non poterit, nisi de medietate haereditatis disponere, salua altera medietate, quae ad defuncti haeredes mortua etiam superstite deuoluetur: sicut enim testamentum per mortem testatoris, ita codicillus per mortem codicillatoris confirmatur.

3. Per institutionem conditionatam, siue conditio sit potestatiua, siue casualis, aut mixta v. g. instituo Titium haeredem, si pax sit futura Caesari cum suis hostibus: aut si matrimonium cum Caia contraxerit, vbi conditio censetur impleta, si per eum non steterit, quominus impleatur. Excipe condiciones impossibiles ex natura rei vel facto v. g. si aureum montem pro dote at-

tuleris, aut coelum tetigeris; item turpes, peccaminosae, aut iuri repugnantes v. g. si conditio appositae legitimam, quae sine onere danda est, grauet. Huiusmodi enim conditiones pro fauore vltimarum voluntatum habentur pro non adiectis; sicut et conditio suspensiuæ ad certum tempus vel diem v. g. si 6. menses elapsi sint, Titius incipiat esse haeres: vel resolutiuæ ex certo die vel tempore v. g. si 6. menses elapsi fuerint, Titius desinat esse haeres, habentur etiam pro non adiectis.

4. Per institutionem modalem, modo modus adiectus sit honestus ac possibilis, v. g. Titium haeredem instituo, vt domum aedificari coeptam, exaedificet. Hinc ante aditionem haereditatis haeres praestare tenetur cautionem fideiussoriam vel pignoratitiam de modo implendo; sin modus sit impossibilis, aut turpis ac contra leges, habetur pro non adiecto, sicut modo de conditione dictum, quae institutionem vel aditionem haereditatis suspendit vsque ad euentum conditionis, at modus praestita cautione eam non suspendit.

5. Per institutionem causalem v. g. Titium instituo haeredem, quia mea negotia gessit, oeconomiam rexit, fundos coluit etc. Siue igitur ista causa allegata sit falsa, siue inhonesta, semper in vltimis voluntatibus habetur pro non adiecta (sicut in contractu matrimoniali) cum causa finalis testatoris sit suam liberalitatem alicui post mortem exhibere; si tamen haeres ab intestato probare posset causam falsam et inhonestam adiectam vltimae voluntati fuisse motiuum primum et non mere secundarium, seu finem motiuum, et non mere impulsiuum, haeres aeque ac legatarius exceptione doli mali remouebitur.

6. Per institutionem demonstratiuam: v. g. Caium, qui inter peregrinos versatur, instituo haeredem: Item Caio mediam haereditatem, quam a Sempronio accepi, relinquo; vbi demonstratio, tum super haeredem tum super haereditatem vel legatum cadere potest, adeoque nec vltimas voluntates, nec contractus inter viuos vitiatur falsa aut inhonesta demonstratio, siue sit de praesenti, futuro, vel praeterito, sed habetur pro non adiecta, eoquod
tantum

tantum apponatur ad personam vel rem circumstantialiter describendam, modo aliunde constet, de qua re vel persona sermo fuerit.

Omnes hae modificationes testamentorum possunt etiam ad libitum testatoris vel codicillatoris in codicillis applicari, quatenus cum substitutione etiam reciproca, conditione. modo, causa et demonstratione, sicut testamenta, concipi et expediri possunt:

V. FORMA SECUNDARIA, eaque essentialis etiam, consistit in solemnizatione testamenti et codicilli, quae sit sequentibus modis:

1. Per oblationem: quando testator suum testamentum vel codicillum in scripturam redactum vel ipse personaliter offert Principi aut Iudici: vel si infirmus sit, missis duobus mandataris Principi vel Iudici extradit, ut ad acta referatur, vel Protocollo inseratur; ideoque hic modus solemnizandi testamenta non tantum in scripto, sed etiam nuncupative fieri poterit, quatenus testator coram Principe vel iudice pro tribunali sedente suum testamentum aut codicillum ad Protocollo dictat.

2. Per scriptionem, subscriptionem, et sigillationem testatoris ac testium; testamentum quippe scriptum, ein schriftliches Testament, cuius tenorem testes ignorant, in conspectu testatoris ab ipso ad subscribendum et sigillandum offertur testibus septem, rogatis, id est, vocatis, et non mere fortuito venientibus, puberibus, masculis, liberis seu ciuibus Romanis cum exclusione bannitorum seu deportatorum, in vno contextu praesentibus, modo vnus vel alter eorum non sit institutus haeres, esto sit legatarius, qui ad instantiam testatoris dicentis, in hac pagina suam contineri voluntatem, et in praesentia testium haeredem suum propria manu inscribentis, se subscribentis, et subsignantis testamentum, (aut per alium octauum testem haec in sua et testium praesentia facientis, si scribere nesciat,) id ipsum subscribunt suo nomine, et subfigillant in vno contextu, omnibus cum testatore in eodem conclauui praesentibus, nulloque actu extraneo interueniente; et si vnus vel alter scribere nesciat, sigillumue proprium non habeat, alius testis subscribit eius nomen, vel apprimat sigillum suum, addita mentione, testem illum esse scribendi imperitum, vel sigillo

destitutum. Eadem mentio fiat, quod testator scribendi ignarus, vel ob morbum impotens alium distinctum testem praeter Curatum et duos testes ordinarios, in horum simultanea praesentia rogauerit, ut testatoris loco, et nomine ultimam hanc voluntatem subscriberet, et subsignaret, quodque hic testis N. in eorum praesentia dicta id fecerit.

Eodem fere, sed non nihil dispari modo codicillus in scriptis sine testamento factus, solemnizatur, qui ad sui probationem tantum eget testimonio quinque personarum simul in vno eodemque tempore praesentium, etiam foeminarum puberum, non rogatarum, modo non habeant legatum vel commissum ex codicillo, qui postmodum codicillum iam a codicillatore subscriptum subscribunt, nec necessum est, ut subsignent.

3. Per nuncupationem et auscultationem testium, qui hoc casu tenorem testamenti, eines mündlichen letzten Willens, necessario callere debent. Testamentum enim nuncupatiuum testator, inopino morbo fatali praeuentus, tam quoad haeredis institutionem, substitutionem, fideicommissa et legata oretenus declarat coram septem testibus rogatis, et qualificatis, ut supra, in vno tempore simul praesentibus, et de puncto ad punctum testatoris dispositionem verbalem auscultantibus, qui deinde hanc dispositionem, etiam post mortem testatoris, in scripturam redactam, subscribunt et subsignant, ne eius memoria oblitteretur, maxime ubi vnus vel alter testium e viuis excederet. Codicillum vero codicillator sine testamento nuncupatiue facit coram quinque testibus, ut supra de codicillo scripto dictum, qui de puncto ad punctum dispositionem codicillarem auscultant, et postmodum in chartis descriptam subscribunt, ne voluntas eiusmodi depereat.

Haftenus de codicillis sine testamento scripto vel nuncupatiuo factis; si igitur fiant cum testamento ante vel post codicillos factis, etiamsi in eo nulla fiat mentio codicillorum, dummodo non retractentur, non opus erit testimonio quinque testium, sed robur suum ac vires a testamento accipiunt, modo de codicillantibus voluntate, vel per propriam scripturam, subscriptionem, aut sigillationem, vel duorum testium eloquium constet.

4. Per

4. Per solemnizationem consuetudinariam: De consuetudine siquidem Bambergensi tam testamentum, quam codicillus, si in scriptis fiant, in praesentia testatoris, a Parocho aut eius cooperatore, et duobus testibus, vel deficiente Parocho, a quinque testibus ad testamentum vel codicillum respectiue, vt supra dictum, qualificatis, in vno contextu praesentibus subscribitur et testamentum etiam subsignatur; sin nuncupatiue fiant, elogium testatoris vel codicillatoris a Parocho et duobus testibus, vel eo absente, a quinque testibus de verbo ad verbum bene auditum et intellectum, postea in scripturam redigitur, subscribitur a testibus, aut etiam subsignatur. Hinc Parochus volens condere testamentum aut coram Commissario et duobus Capituli ruralis Capitularibus, aut coram quinque testibus illud condatur; quanquam hodie sustineatur etiam, quando coram alio Parocho, siue Curato vicino, et duobus testibus conditur.

Ab eiusmodi solemnitatibus tam iuris communis, quam consuetudinarii excipiuntur testamenta parentum inter liberos, item ad pias causas, aut tempore pestis, vel tempore belli in expeditione vel castris a quocunque castra sequente etiam non milite condita, ad quorum solemnizationem plus non requiritur, quam plena probatio naturalis, puta vel propria scriptura testatoris, vel duo testes, cuiuscunque sint status aut sexus, etiam eodem tempore non praesentes, modo ex ore testatoris hanc ultimam voluntatem etiam diuerso tempore audierint.

VI. *EFFECTVS TESTAMENTI.* Vt primum testator factis concessit, testamentum coram Parocho et duobus testibus, aut etiam coram 7. testibus factum, ad iudicium Vicariatus pro confirmatione sub poena 40. florenorum Rhenanorum transmittendum est: postmodum eo recepto sequitur

1. Publicatio ultimae voluntatis, quam peragit Executor, siquem testator expresse denominauerit, hoc autem non denominato Curatus, qui vel testamentum solennizauit, vel (si iuxta Ius commune coram 7. testibus conditum esset) a Iudicio Ecclesiastico illud confirmante executor constitui solet; fit autem publicatio ordinarie in aedibus mortuariis, etiamsi non essent aedes propriae defuncti, ad quem publicationis actum etiam iudex ordina-

rius, siue vogteticus dictarum aedium, cui antea per Curatum vel alium executorem denominatum de hoc danda est notitia, per se, vel per aliquem ad id deputatum praesens erit; id, quod similiter de haerede testamentario, Legatariis, aliisque partibus interessatis, intelligendum venit. Siquod occurrat obstaculum, quominus publicatio testamenti in ipsa domo mortuaria fieri possit, vel iurisdictio vogtetica sit controuersa, inter officiales v. g., eam Curatus hic et nunc etiam in domo parochiali coram partibus interessatis peragere, et facta per eum executione legatorum priorum haeredi testamentum extradere poterit, ad iudicem proprium in vim publicati perferendum, casu, quo nimirum iudicis alicuius saecularis authoritas ad executionem necessaria est v. g. ob dispositionem factam pro pupillis, minorennibus, absenteibus etc. si autem tam haeredes, quam legatarii omnes sint maiorennes, praesentes, et sui iuris, etiam sola hac publicatione Curati acquiescere, et haereditatem adire poterunt. Vnde publicationem excipit

2. Aditio haereditatis, quae locum habet respectu extraneorum, eique opponitur repudiatio: sicut respectu haeredum suorum vel necessariorum locum habet immixtio, cui abstentio opponitur: utraque fit, vel expresse per verba, quibus haeres animum adeundi vel se immiscendi declarat; vel facto, dum se pro haerede gerit. Ne tamen praepropere adeundo vel immiscendo, se exponat periculo, ut teneatur ultra vires haereditarias soluere creditoribus, duplex de iure remedium est ordinatum; primum est ius deliberandi, an velit adire haereditatem; quod haeres futurus post 9. dies a morte testatoris petere debet vel a principe, qui annum indulget, vel a Magistratu, *hic Ecclesiastico*, qui 9. menses concedit, intra quod tempus potest inspicere tabulas testamentarias, examinare vires haereditarias etc. ac demum adire, si velit, haereditatem: Alterum est beneficium legis et inuentarii, quocum beneficio si adeat haereditatem, et intra 30. dies post apertas tabulas, aut habitam notitiam, se esse haeredem, ex testamento aut ab intestato, incipiat conficere inuentarium, et absoluat intra 60. dies coram tabulario et aliis personis necessariis, absolutumque subscribat, non tenebitur creditoribus vel legatari-

tariis ultra vires haereditarias, insuper etiam Falcidiae beneficio gaudet; sin vero neglexerit huiusmodi Inuentarii confectiorem intra tempus praescriptum, aut intra concessum tempus deliberandi non recusauerit haereditatem, perinde creditoribus tenetur supra vires haereditatis, acsi sine beneficio legis adiisset. Si tamen haeredes ab intestato tergiuersarentur haeredi scripto extradere haereditatem, suppetunt

3. Remedia iuris: scil. petitio haereditatis: actio ex testamento, actio familiae herciscundae: possessio bonorum contra tabulas datur solis liberis praeteritis in testamento: querela inofficiosi datur liberis exhaeredatis in testamento, et aliis haeredibus necessariis: possessio bonorum secundum tabulas datur cuique haeredi scripto; quanquam hodierno iure haeredibus necessariis competat remedium ordinarium durans 30. annis: nempe ius dicendi testamentum nullum ex Nouella 115. c. 3. haeredibus vero voluntariis siue extraneis petitio haereditatis, ita vt bonorum possessio, ceu remedium praetorium et querela inofficiosi, vtpote remedium extraordinarium in exiguo vsu sint, nisi quando liberi sunt exhaeredati a parentibus, vel parentes praeteriti vel inique exhaeredati a liberis.

4. Transmissio haereditatis. Tametsi nullus haeres scriptus vel ab intestato haereditatem alienam ad suos quoscunque haeredes descendentes, ascendentes vel collaterales transmittere possit, nisi ipse post obitum testatoris, et ante mortem suam haereditatem adiuerit, fallit tamen hoc in tribus casibus, in quibus fit transmissio sine aditione, scil. *iure suitatis*, quando haeres fuit in patria potestate testatoris vel ab intestato defuncti, adeoque hoc casu sine praenua immixtione mortuus, tamen totam haereditatem paternam vel auitam ad suos descendentes, ascendentes vel collaterales transmittit; quod ius suitatis ex priuilegio etiam competit iis liberis, qui iam e patria potestate exiuerunt, et ante aditionem vel immixtionem mortui, tamen paternam haereditatem ad suos quoscunque haeredes transmittunt, adeoque eius liberi in stirpem succederent cum patruor etc. *Iure sanguinis*: dum descendentes testatoris vel ab intestato defuncti, etiamsi nunquam in eius patria potestate fuerint, tamen ante aditam haereditatem mor-

tui, totam ad suos liberos vel alios descendentes, non autem ad ascendentes vel collaterales, transmittunt: neque instituto cohaeredi portio haereditaria accrescit. *Iure deliberandi*, quatenus haeres institutus a principe petiit annum deliberandi de adeunda vel non adeunda haereditate, et interim, antequam adiit, moritur, talis etiam ad quoscunque haeredes transmittit haereditatem, ita ut ipsis etiam tempus reliquum istius anni pro deliberatione cedat.

§. Obligatio exequendi testamentum, idque ad amissim iuxta tenorem illius, circa quam obseruandum illud, quod nouissimum Ius patrium Bambergense Parte prima, Appendice 1. Tit. 3. pag. 61. et seqq. statuit, vi cuius executori, siue sit ab ipso testatore, siue a Reuerendissimo Ordinariatu in formula confirmationis designatus, competit libera facultas exequendi testamentum confirmatum, ita, ut nequidem iudex vogteticus eidem se immiscere queat, nisi executio ipsi simul (ut plerumque fieri solet, excepto casu, quo causa pia sit instituta tanquam haeres, vel haeres institutus esset sui iuris omnino, et actu praesens publicationi, statimque se declarat, quod haereditatem absolute et sine beneficio Legis et Inuentarii adire velit) expresse commissa esset, aut lis aliqua circa interna testamenti, aut alias ad primam eius instantiam qualificata, oriretur; unde executor eiusmodi alteruter, vel etiam vterque supradictus, nempe vel solus ille, quem testator, vel simul alter, quem Iudicium confirmatorium adiunxit, qui comuniter, et praesertim ob legata pia in testamento contenta, est Curatus loci, facta publicatione testamenti, et amoto, siquod appensum fuit, iudiciali Sigillo per iudicem, executionem incipiunt, et praestitis ante omnia legatis piis, quae nisi in continenti praestari possint, saltem ultra anni dimidium differri nequeunt, deinde et profanis, haereditatem extradunt haeredi, vel sine, vel si haeres ita voluerit, cum confecto prius Inuentario, erga documentum traditionis factae, quod una cum documentis praestitorum legatorum ad Ordinariatum transmittere debent, ut absolutorias inde recipiant. In altero autem casu, quo nimirum iudex Ordinarius ad executionem concurrit, facta publicatione Curatus pro munere suo praecipue instet, et vrgeat, ut legata pia ipsi tradantur, suis locis, et modis debitis praestanda, nec antea origi-

originale testamentum e manibus sinat, sed, donec illa praestita fuerint, toti negotio v. g. Inuenturae etc. assistat. Praestitis vero legatis piis conuenientius aget Curatus, relinquendo reliquam executionem quoad profana iudici ordinario, ita tamen, vt sibi referuet inspectionem finiti negotii executionis, eo fine, vt officio executoris simultanei faciat satis, desuperque Reuerendissimo Ordinariatui suo rationem impositam reddere possit, quod fit in tali casu concurrentis iudicis saecularis transmittendo documenta originalia super praestatione legatorum piorum facta, cum adiuncto attestato iudicis ordinarii, quod et reliqua legata profana praestita fuerint, totumque executionis negotium iuxta voluntatem testatoris adimpletum sit.

Sciant praeterea Curati, et alii executores, quodsi controuersia oriatur, quae ab ipsis extraiudicialiter de consensu partium componi non possit, sed iudicis cognitionem requirat, distinguendum esse, an talis controuersia moueatur circa ea, quae ad externum testamenti valorem, et cum eo connexa pertinent, v. g. circa testium praesentiam, subscriptionem, habilitatem, item testatoris elogium, manum, sigillum, testamenti rasuram, cancellationem, reuocationem praetensam etc. et circa haec puncta cognitionem pertinere ad iudicem Ecclesiasticum, adeoque partes ad illum dirigendas esse: An vero lis moueatur circa valorem internum testamenti et annexa, v. g. circa capacitatem testandi, circa obiectum de quo quis testari possit etc. quorum cognitio iudici ciuili relicta manet, nisi quae sitio circa interna, aut vitium inuisibile eiusmodi foret, vt error aut culpa aliqua in Curatum, qui vltimam voluntatem solennizauit, redundaret, v. g. in casu praetensae persuasionis etc., tunc enim cognitio et decisio non ad forum ciuile, sed Ecclesiasticum, cui Curatus subest, de Iure patrio spectat.

Idcirco grauiter prohibetur Curatis, ne testari volentem villo modo persuadeant aut incitent, vt potius in huius, quam illius personae, etiam causae piae, fauorem testetur, sed plenam libertatem illi relinquunt.

Ea, quae haecenus dicta sunt de effectibus testamenti, in consequentiam trahi poterunt ad effectus codicilli seu fideicommissi. Potest enim I. Haeres fiduciarius, casu quo adire nollet haereditatem

tatem vel ob nullam vel perexiguam spem lucri, maxime si prohibitus esset quartam Trebellianicam detrahere, cogi ad haereditatem adeundam, eamque totam cum omnibus emolumentis et oneribus haeredi fideicommissario restituere. 2. Competunt actiones ex testamento, petitio haereditatis etc. ad consequendum fideicommissum. 3. Transmissio haereditatis ad haeredem fideicommissarium non habet locum, si haeres fiduciarius decedat ante aditam haereditatem; nisi fiduciarius modo post decretum iudicis de adeundo obierit, aut nisi fiduciarius haereditatem nondum aditam ad haeredes suos iure suitalis, sanguinis, vel iure deliberandi transmiserit, adeoque hi deinde obligabuntur fideicommissario haereditatem extradere; at si fideicommissarius haeres ante aditam haereditatem moriatur, illam transmittit ad suos haeredes, si fideicommissum pure et sine conditione sit relictum, sin sub conditione fuerit relictum, et fideicommissarius moriatur ante euentum conditionis, non transmittit. 4. Obligatio exequendi et sustinendi alia onera et actiones diuiditur inter fiduciarium et fideicommissarium haeredem, ita vt prior pro rata et posterior reliqua onera ferre debeat.

VII. *CONTRARIUM* est infirmitas aut infirmitas testamenti: Infirmitas est testamentum ex quatuor capitibus: nempe a causa efficiente, quando testator non habuit testamentifactionem actiuam, v. g. deportatus aut bannitus. A subiecto, quando haeres non habuit testamentifactionem passiuam et haeres institui non potuit. Ab obiecto, quando haereditas non fuit testabilis tanquam res aliena vel sacra, a forma primaria, quando institutio, facta fuit ex dolo vel errore substantiali vel ex metu graui, qui etiam probabiliter reddit testamentum inualidum, a forma secundaria, quando requisiti testes solemnizationi testamenti non interfuerunt. Ab eiusmodi testamento nullo aut irritum nullam ducunt dependentiam codicilli, sed perinde valent ac si absque testamento conditi fuissent. Infirmitas testamenti, quod antea validum et postmodum inualidatur, etiam ex quatuor capitibus contingit.

I. Infirmitas testamentum a causa efficiente duobus modis: primo per *irritationem*, si condito testamento defectus testamenti factionem actiuam auferens superueniat ex parte testatoris, qui vel *summam* patitur capitis diminutionem, id est, in seruitutem redigi-

digitur, et hodierno tempore seruus poenae efficitur, quales sunt ultimo supplicio damnati, qui quidem ab intestato haeredes habent suos descendentes, ascendentes, collaterales, ac demum Fiscum, at testamentum condere non possunt, nisi pristinum statum recuperent: *Mediam*, qui ius Ciuitatis in Imperio amittunt: *Minimam*, si testator per arrogationem in alienam potestatem transeat. Secundo per *reuocationem*: si testator reuocauit suam ultimam voluntatem, vel verbo, coram. 3. 4. vel pluribus testibus, accedente tamen decennio: vel facto, si testamentum incidit vel cancellauit, deleuit vel lacerauit.

2. Infirmatur a subiecto, siue persona haeredis etiam duobus modis: primo *destitutione*, si haerede testamentum destituatur, eoquod ex parte haeredis instituti defectus auferens testamenti factionem passiuam superueniat, v. g. quando haeres post testamentum conditum ultimo supplicio damnatur, haeresin non toleratam amplectitur: vel haeres ante testatorem moritur, aut abstinuit vel repudiauit haereditatem. Secundo *ruptione* vel institutione, quando haeres institutus per alium nouum haereditatem excluditur, quod varie contingit v. g. per agnationem posthumi post conditum iam testamentum aut post mortem testatoris: per arrogationem extranei aut adoptionem descendantis: per querelam inofficiosi testamenti in sententia eorum, qui volunt valere testamenta, in quibus fit praeteritio vel iniusta exhaereditatio haeredis necessarii, postmodum tantum per querelam et sententiam iudicis rescindenda, vbi tamen notanda differentia inter ius vetus et nouum, quod olim per dictam querelam testamentum rescissum fuerit in totum, ita vt nihil ex tali testamento deberetur; at hodie iure nouo tantum euacuatur quoad haeredis institutionem, saluis manentibus reliquis capitulis et legatis. Nouell. 115. c. 3. *Aliud quoque*. Per confectionem noui testamenti, in quo alius haeres a priore instituitur: per confectionem codicilli coram quinque testibus, in quibus haeres declaratur is, qui ab intestato succederet, et sic rumpitur prius, licet solemne testamentum, in quo alius extraneus fuit institutus.

3. Infirmatur Testamentum per defectionem obiecti, formae primariae ac secundariae; quando haereditas tota perit, vel a credito-

ditoribus aufertur, institutio haeredis probari non potest ob scripturam amissam aut combustam in incendio, vel ob mortem testium vnius vel omnium in mere nuncupatio, quod in scripturam non est redactum.

Infirmato testamento, quocunque etiam modo ex supradictis, infirmantur codicilli quoad fideicommissa et legata, cum testamento facti, atque ante, in, aut post testamentum conscripti: *Excipe 1.* Testamentum cum clausula codicillari coram quinque testibus factum; quod quidem iure ciuili non valet in vim testamenti, sed iure duntaxat codicilli; at iure canonico et consuetudinario Bambergensi, etiam coram Parocho et duobus testibus factum, vim testamenti sortitur. *Excipe 2.* Testamentum, quod ob iniustam praeteritionem vel exhaeredationem haeredis necessarii per querelam inofficiosi infirmatur tantum quoad institutionem, non vero quoad reliqua fideicommissa et legata, licet clausulam codicillarem non habeat; et si habeat, haeres ab intestato censetur rogatus, haereditatem directe instituto, tanquam fideicommissario haeredi extradere. *Excipe 3.* Si testamentum quoad institutionem haeredis, non vero quoad legata et alia a testatore subducatur aut cancelletur, salua manent legata et fideicommissa. *Excipe 4.* Si haereditas non adeatur quidem ab haerede ex testamento, adeatur tamen ab haerede ab intestato, vel a fideicommissariis aut legatariis, salua manent legata et fideicommissa. *Excipe 5.* Si testamentum agnatione posthumi ruptum, tamen ex post nouis literis confirmationem sit a Testatore, aut clausula codicillaris ab vxoris impraegnationem sciente inserta, iterum legata et fideicommissa debentur, quod hic Bambergae ante completam bonorum communionem intra annum et diem intelligendum. *Excipe 6.* Si testamentum infirmetur per querelam inofficiosi, tunc manent salua legata et fideicommissa, etiam in codicillis.

Denique codicilli sine testamento facti, iisdem fere modis, quibus testamenta, infirmantur: nempe per irrationem et reuocationem: per destitutionem et ruptionem: ac demum per defectionem.

Pro coronide apponuntur formularia quaedam, quomodo testamentum tam scriptum quam nuncupatum, item codicillus, praetice confici possint, quae mutatis mutandis pro norma seruiant.

Mo-

Monentur autem Curati, 1. ne ipsi facile scribant testatoris in scriptis testari volentis ultimam voluntatem, sed aliis personis id relinquunt, si tales haberi possint. 2. Vt in conficiendis testamentis nuncupatiuis utantur verbis clavis, et talibus, quae et testator, et ipsi testes intelligere possint, unde omittenda sunt verba latina, et alia peregrina, sed adhibenda, quantum fieri potest, propria testatoris ipsius, quibus mentem suam declarat, verba, aut si haec in alia mutari debeant, antea tam testatori, quam testibus explicentur. 3. Vt non differant, voluntatem nuncupatiuam statim in scripturam redigere, et si tempus permittat, testatori in praesentia eorundem testium, qui ultimo elogio adfuerunt, denuo praelegant, ac statim a testibus subscribi curent. 4. Vt post nomen testatoris semper adiungant, cuius sit conditionis, an caelebs, viduus, coniugatus, qualis sit subditus, vel sub cuius iurisdictione vogetica sita sit domus mortuaria testatoris, item an haeredes, legatarii, sint maiorennes, praesentes etc. aut econtra. 5. Ne omittant alias circumstantias necessario exprimendas, tam circa personam testantis, et haeredis instituti, quam circa obiectum, de quo quis testatur, v. g. quod coniux testari volens nondum per annum et diem vixerit in matrimonio, vel testetur tantum de bonis reseruatiss ad liberam dispositionem, aut etiam nullam communionem bonorum inierit; alias enim testari, aut etiam pro anima disponere nequit, nisi consensus alterius coniugis in praesentia testium praestitus accedat, qui licet consideratis circumstantiis ita facile non est denegandus, praesertim pro solatio animae, interim tamen in clausula solennitatis exprimi, et a coniuge consentiente propria subscriptione ultimae talis dispositionis roborari debet; item quod parens viduus adhuc in communione cum liberis prioris matrimonii extiterit, vel quod diuisio facta, aut ipso iure praecesserit. Vbi praesertim aduertendum, an forte parens viduus extiterit in secundo, vel etiam tertio matrimonio, in quo facta fuit unio prolium ex priore matrimonio extantium, et sit parens communis respectu filiorum diuersi matrimonii, hic enim non est capax ultimae dispositionis, cui iam renuntiavit per unionem prolium. Secus est de parente non communi in statu viduitatis, cum hic ipso iure intret diuisio. 6. Legata pecuniaria non exprimant per cifras, v. g. 100. florenos, sed integre

scribant *centum florenos*, et in reliquis omnibus ita procedant, vt omnis ambiguitas, et lis euitetur.

FORMA TESTAMENTI SCRIPTI VEL CLAUSI.

Im Nahmen der allerheiligsten Dreyeinigkeit, Gott Vatters,
Sohn, und heiligen Geists, Amen.

Ich N. bekenne in Kraft dieser Urkund, was massen ich in Er-
wegung und mehrmaliger Beherzigung dieses zeitlichen,
Mühe, Sorg, und Kümmernis vollen Leben wahrgenommen, daß
bey dieser beständigen Unbeständigkeit kein bleibende Statt zu fin-
den, sondern gleichwie nichts gewissers als der Tod, also auch
nichts ungewissers, als dessen Stund sene; Einsolglich und da-
mit nicht durch den Tod unvermuthet überfallen werde, ehe und
bevor ich über meine wenige Haabseeligkeiten, um alle Zwißtigkei-
ten unter meinen Erben zu verhüten, hinlängliche Verordnung
werde gemacht haben; Als habe in gegenwärtiger Schrift mei-
nen letzten Willen verfassen, und errichten wollen, verfasse auch
und errichte denselben in bester Form, Weiß und Maaß, wie es
immer von rechtswegen, oder nach dem Gebrauch löblich herge-
brachter Gewohnheiten unsers Hochstifts geschehen kan, soll, oder
mag; Und zwar mache den Anfang von denen Geistlichen Stif-
tungen oder Vermächtnissen.

1. Verschaffe und befehle ich meine Seel in die Hände mei-
nes Erlösers, der mich und alle Menschen aus lauter Barmher-
zigkeit durch sein bitteres Leiden von dem ewigen Tod erlöst hat,
mit der Verordnung, daß aus meiner Verlassenschaft . . . Gulden
genommen werden für heilige Messen gleich vor . . . in . . . oder nach
meiner Beerdigung, je ehender, je besser zu lesen, und denen Prie-
stern hiesiges Orts, Religiosen &c. behändiget werden.

2. Vermache ich meinen Leib der Erden, wie er auch von der
Erden herkommt, daß er mit gewöhnlichen Exequien, dritter, sie-
bender und dreßzigster in der löblichen Pfarr-Kirch S. N. gegen
die hergebrachte Gebührnis beerdiget werde. Ferners

3. Vermache in erstbesagte Pfarr-Kirch zum beständigen
Jahrtag für mich, meine verstorbene Eltern, Geschwistere und
ganze Freundschaft zu halten . . . Gulden.

4. Vermache : : Gulden in die Klöster, arme Häuser, oder denen Armen insgesamt der Hoffnung, sie werden in Heil. Mess. Opfer, Gebett, oder andern guten Werken meiner armen See auch ingedenk seyn. *Et sic ordinatim describantur alia pia legata.* Die zeitliche Vermächtnissen belangend,

5. Verschaffe ich Titio meinem absonderlichen guten Freund, der mir Zeit. Lebens treu und gute Diensten erwiesen, : : Gulden zum Andenken.

6. Dem Sempronio einen ziervergulten silbernen Becher, den ich von meinen lieben Eltern ererbt habe. Und

7. Dem Caio mein nächstbenahmten Mit-Erben, : : Gulden zum praelegat, der gänzlichen Zuversicht, es werden diese meine legatarii und Vermächtniß. Habere sich meine Seel nach ihren zeitlichen Hintritt in ihrem Gebett lassen anbefohlen seyn. *Et sic enumeret alia profana legata.*

Clausula institutionis absolutae.

8. Und weilen ein Testament ohne Erbsehung sein Vollständigkeit nicht erreichen kan, auch sich kein nothwendige Erben finden, denen ich einen Pflicht. Theil oder legitimam schuldige, als setze nenne und verordne ich zu meinen wahren und ungewissten Erben N. N. (*Scribit praenomina et cognomina haeredum*) jedoch dergestalten, daß nach abgetragenen meinen Legaten, und passiv - Schulden, wo sich deren einige sollten befinden, daß Drittel meines Vermögens der Caius mein Bruder: Die zwey übrige Drittel meines verstorbenen Bruders hinterlassene drey: Und der verstorbenen Schwester hinterlassene sieben Kinder in capita, oder zu gleichen zehen Theilen, nicht aber in stirpes oder als Stamm-Erben, ererben sollen: Hingegen

Clausula exhaeredationis.

9. Meinen Sohn N. welcher mich mit dem bloßen Degen überlaufen und in der Hand blutrünstig verwundet, ich dergestalten enterbet haben will, daß er nichts, so gar auch den Pflicht-Theil nicht, von meiner Verlassenschaft haben solle.

Clausula institutionis fideicommissariae.

10. Als setze, nenne, und verordne ich zu meinen wahren Erben mein noch bey Leben seyenden Bruder N. mit dem Ersuchen, weilen die meines verstorbenen Bruders und Schwesters hinterlassene Kinder noch klein und unerzogen, daß er, sobald sie ihre vogtbahre Jahr und pubertät werden erreicht haben, nach Abzug der Quartae Trebellianicae ihnen sammtlichen diese meine Verlassenschaft in so viel Pfund, als Mund, treulich und ohne gefehrde ausliefere.

Clausula substitutionis pupillaris vel vulgaris.

11. Als setze und ernenne ich zu meinen wahren Erben N. meinen Bruder, jedoch dergestalten, daß im Fall er zu sothaner Erbschaft nicht gelangen könnte oder wollte, oder aber auch stirbe, ehe er ein Testament zu machen fähig würde, so setze ich zu Nach- und Stamm-Erben ein meines verstorbenen Bruders und Schwesters hinterlassene sammtliche Kindere, welche diese Verlassenschaft in stirpes antretten sollen.

Clausula institutionis et substitutionis reciprocae.

12. Als setze und nenne ich mit Genehmhaltung meiner Hausfrauen, mit welcher ich bishero in communione bonorum gelebt, zu meinen wahren Haupt-Erben ein meines verstorbenen Bruders und Schwesters hinterlassene Kinder in Semitte, oder in der Halbscheid des ganzen Vermögens: Gleichwie dann ich Lucretia des Sempronii Hausfrau mit Genehmhaltung meines ersterwehnten Ehe-Wirths zu meinen wahren Erben nenne, meinen noch lebenden Bruder in der anderen Halbscheid des gesammten Vermögens; Gereden auch sammtliche, versprechen, geloben, und bezeugen einander mit Gott, daß kein Theil ohne des anderen Bewilligung von dieser disposition abweichen könne, mit dem Zusatz, im Fall Lucretiae Bruder zu dieser Erbschaft aus was für Ursach nicht gelangen würde, daß alsdann des Sempronii Bruder, und Schwester-Kinder erben: und hingegen wann wider alles Verhoffen dieser Bruder Sempronii und Schwesters-Kinder, mit frühezeitigen Tod übereilet, oder sonst von sothaner Erbschaft ausgeschlossen würden, daß alsdann der Lucretiae Bruder,
in

in diesen Semisse erben: Endlichen nach dieser allen tödtlichen Hintritt die Kirch ad S. N. erben solle.

Clausula institutionis conditionatae.

13. Als nenne ich zu meinen gezweifelten Erben Caium, jedoch unter dem Beding, wann er einen Ehrliebenden Wandel führen, und sein Studiren fleißig prosequiren wird; In widerigen Fall die Erbnennung keinen Platz finden, sondern mein Vermögen denen natürlichen und abintestato kommenden Erben verbleiben solle.

Clausula institutionis modalis.

14. Als nenne zu meinen wahren Erben Caium, jedoch auf diese Weise und Maaß, daß er die nothwendige Kosten herschiessen solle, damit der von mir angefangene Hausbau folglich zu seinen Stand gebracht werde, oder bey dessen Unterbleibung hinlängliche Caution noch vor Antretung der Erbschaft leiste, solche Kosten nach der Hand bezuschaffen.

Clausula institutionis causalis.

15. Weilen nun Titius zeit meiner langwürigen Krankheit her die Oeconomie fleißig besorget, und an sich nichts erlangen lassen, was die Oeconomie in seinen Stand zu erhalten vonnöthen gewesen; Als setze und nenne ich ihn zu meinen ungezweifelten Erben ein.

Clausula institutionis demonstratiuae.

16. Als setze und nenne ich Caium, welcher bisanhero in meiner Krankheit mein Oeconomie fleißig besorget, zu meinen wahren Erben ein, und zwar in vncia oder zwölftentheil meines Vermögens, welches er auf dem Majerhof, so gegen den Wald gelegen, zu suchen haben solle. Weiters und

Clausula exhaeredandi temere litigantes et testamentum impugnantes.

17. Würde sich ergeben, daß meine obgesetzte Erben oder Legatarii wider diese meine Testamentische Verordnung würden handeln und verhindern, daß selbe nicht, wie obstehet, vollzogen würde, auch sich an deme, was ihnen vermacht, nicht

vergnügen lassen, so will und ordne ich, daß dieser widerspenstige Erb oder Legatarius seines Erbtheils oder Vermächtniß solle verlustiget und enterbet seyn, und denen andern Miterben sein Theil zuwachsen. Damit nun

Clausula denominandi Testamentarios.

18. Dieser mein letzter Will um so ehender exequirt und vollbracht werde, so setze und nenne ich zu meinen Testamentariern beede N. N. mit dem Ersuchen, daß sie mit meinen instituirten Erben gegen hinlängliche Erkänntlichkeit, wie oben inter legatarios gedacht worden, diese meine Testamentische Verordnung nach ihren Clausulen treu und fleißig, wie ich das Vertrauen zu ihnen hege, exequiren und bewerkstätigen wollen; Gleichwie ich dann ihnen vollkommenen Gewalt und Macht gebe, nach meinem Tod von Stund an all mein verlassenes Haab und Guth zu obsigniren, inventiren, die Erben, legatarien, und andere Schuldigkeiten gegen Bescheinung zu vergnügen, und endlichen deshalb gehöriger Orten ihre Rechnung abzuleisten. Letztlichen

Clausula Codicillaris, quae nunquam omittenda.

19. Sollte dieser mein letzter Will wegen einiger Illegalität eines oder des andern Zeugen die Kraft eines förmlichen Testaments nicht haben, so will ich, daß er doch wenigstens die Kraft eines Codicill oder After-Testament haben, und gelten solle *omni meliori modo*, wie es von rechtswegen geschehen kan. Endlichen

Clausula limitandi & ampliandi.

20. Behalte mir bevor, diß mein Testament zu mehren, zu mindern, zu ändern, oder gar zu widerrufen, wie mir am besten bedunken will, absonderlich, wo sich kennlich oder erweislich finden sollte mein eigene Handschrift, entweder in diesem Testament, oder in andern Einleg-Zetteln, will ich, daß man derenselben Glauben beymesse, und mit zur Execution ziehe, nicht anders, als wenn sie der Ordnung nach diesem Testament einverleibt wären.

Clausula confirmatoria Testamenti.

21. Zu dessen allen mehrerer Beglaubigung und Festhaltung habe ich die hiernechst unterschriebene und unterzeichnete Herren
Gezeu.

Gezeugen mit Fleiß ersucht, diesen meinen letzten Willen zu unterschreiben, und mit ihren gewöhnlichen Pettschaften zu bedrucken. So geschehen Bamberg den 1. September 1773.

N. N. Erblasser.

Clausula solemnizationis.

Daß in dieser Schrift enthalten seye der letzte Will N. N. Bürger und Handelsmann in Bamberg, welchen wir sammtliche zu gleicher Zeit miteinander gegenwärtige Gezeugen unterschrieben und unterzeichnet haben, beurkunden wir sammt und sonders, ein jeglicher mit eigener Hand und Pettschaft, Bamberg den 1. September 1773.

O Titius N. Parochus loci testis requisitus.

O Sempronius N. erbetener Zeug.

O Caius N. erbetener Zeug.

FORMVLA TESTAMENTI

NVNC VPATIVI.

Heut dato den 1. September 1773. hat der Ehrsame N. ledigen Stands ic. in seiner Behausung vor mir N. Pfarrern oder Caplan des Orts, dann zweyer Gezeugen N. N. et N. N. annoch bey guter gesunder Vernunft deutlich ausgesagt, wie es mit seiner Verlassenschaft nach seinem tödtlichen Hintritt solle gehalten werden. Nämlichen

1. Nennet er zu seinen Erben Titium seinen Bruder, jedoch solle er die halbe Erbschaft seinem noch in der Fremd seyenden Schwager N. bey seiner Anheimkunft überliefern. *Adducantur alii modi et clausulae suprapositae, prout necessum videbitur.*

2. Verordnet Er auch 2 Gulden für Heil. Messen, welche zum Trost seiner Seelen sollen gelesen werden: *Addantur alia legata pia.*

3. Vermacht er seinem Tauf. Toden einem jeden ein Species-Thaler, um seiner in ihrem Gebet zu gedenken. *Subiiciantur alia legata profana.*

4. Endlich will er, daß sein letzter Will, wo nicht wie ein vollständiges Testament, doch wenigstens als ein Codicill gelten solle.

5. Nennet Er zu Testamentarien N. et N.

h h h

Demum

Demum addatur solennizatio.

Daß dieses seye der letzte Will N. Burgers und Handelsmann allhier, welchen wir zu gleicher Zeit miteinander gegenwärtige Zeugen sammtliche von Wort zu Wort angehört, und von Punct zu Punct wohl verstanden haben, Urkunden wir sammtlich als hierzu specialiter ersuchte Gezeugen. Bamberg den 1. September 1773.

- O N. N. Testis requisitus loci Parochus.
- O N. N. erbetener Zeug.
- O N. N. erbetener Zeug.

FORMVLA CODICILLI SCRIPTI
SINE TESTAMENTO.

Nachdeme ich N. bey mir mehrmalen erwogen, wie das menschliche Leben zergänglich, der Tod gewiß, die Stund desselben aber ungewiß sey; Als habe ich in Anbetracht dieses, da ich sonderbar meine Verlassenschaft meinen nächsten Erben ab intestato gern vergönnen will, annoch bey guter Vernunft zum Trost meiner Seelen, und einiger meiner guten Freund Wohlfahrt meinen letzten Willen, in Gestalt eines Codicill verfassen wollen; verfasste auch denselben, und codicillire in bester Form, wie es von rechts wegen oder nach hergebrachter Gewohnheit am besten bestehen kann. Nämlich

1. Verschaffe ich meine Seel in die Hand meines Erlösers, der sie von ihren Sünden reinigen wolle, und will, daß 100. Heil. Messen nach meinem Tod gelesen werden.
2. Den Leib der Erden, wovon er kommen ist, mit Verordn-
ung, daß er in der Kirch ad S. N. Christlichen Gebrauch nach be-
erdiget werde, und der Kirchen dafür zu einem bessern Gehalt
2. Gulden gezahlt werden.
3. Verschaffe ich 2. Gulden den Armen mit Beding, daß sie
für mich einen Rosenkranz betten sollen.
4. Meinem Mit-Burger N. vermache ich mein so beste als
schlechte Kleideren.

5. Mei-

5. Meinen Tauf- und Firm-Dothen, welche sich innerhalb 4. Wochen nach meinem Tod angeben werden, jedem ein Species-Thaler. *Hic plura possunt subiungi legata.* Endlichen

6. Verordne und will ich, daß meine Intestat-Erben nemlichen meine liebe Eltern, das übrige Vermögen nach Abzug des Pflichttheils und der Quartae Trebellianicae dem Sempronio meinem gar guten Freund, welcher mit der Zeit ihnen diesen guten Willen auch nicht wird unbelohnt seyn lassen, aushändigen sollen. Wie auch

7. Daß dieser mein letzter Will oder Codicill wenigsten in vim Codicilli gelten solle, und benenne zu meinen Testamentarien oder Machthabern N. et N., welche gegen das wenige Recompens a Thaler sich werden gefallen lassen, sich dieser Mühe zu unterziehen. Zu mehrer Beglaubigung habe ich mich sammt denen hiernächst gesetzten Gezeugen unterschrieben, so geschehen Bamberg den 1. September 1773.

In fidem

Caius N. Codicillator.

Hunc Codicillum esse vltimam voluntatem,

Caii N. vna cum infrascriptis testibus,

simul in vno contextu praesentibus testor.

Sempronius N. Parochus loci.

Caius N.

Titius N.

FORMVLA CODICILLI NVNCVPATIVI

SINE TESTAMENTO.

Heut dato den 1. September 1773. hat der Ehrfame N. Inwohner alhier vor mir N. Pfarrern des Orts und zweyen Gezeugen benanntlichen Johann N. und Georg N. auch Inwohnern alhier über seine Verlassenschaft mündliche Disposition in forma Codicilli nuncupativi annoch bey guter Vernunft gethan.

1. Verschaffet er seine Seel in die Hand seines Erlösers, und will, daß 50. Heil. Messen für ihm nach seinem Tod gelesen werden.

h h h 2

2. Sei

2. Seinen Leib der Erden, welcher in der Pfarr-Kirch ad S. N. soll begraben und die gewöhnliche exequien gehalten werden.

3. Vermachet er Titio seinem guten Freund ein Pferd und Zaum sammt andern Geschirr.

4. Endlichen verordnet er, daß nach Absterben seiner natürlichen Erben, als Vatter und Mutters, sein noch übriges ganzes Vermögen dem Caio seinem guten Freund solle behändiget werden, wie er dann dessen ein Inuentarium unter seinen Schriften finden wird. Will auch daß dieser sein letzter Will gelten solle, wie ein Codicill, oder wie es sonst von Rechtswegen am besten bestehen kan. Zum Testamentarien verordnet er Sempronium, welcher mit seinen lieben Eltern obige legata ausrichten solle.

Damit nun dieser letzte Will nicht möchte durch Absterben der Zeugen verlohren gehen, so haben wir selben nicht allein mit einander gegenwärtig aus dem Mund des Erblassers und Codicillatoris von Wort zu Wort angehört und wohl verstanden, sondern auch selben unterschrieben.

Ignatius N. Parochus loci.

Sebastianus N.

Laurentius N.

FORMVLA CODICILLI CVM TESTAMENTO

Triplex est, *prima* est codicilli ante testamentum facti, et conuenit cum formulis codicilli scripti ac nuncupatiui, de quibus modo dictum, vbi codicilli sine testamento fiunt. Secunda est codicilli in testamento facti, de qua clausula institutionis fideicommissariae supra num. 10. intelligenda, et alia legata in testamento scripta. Tertia est

FORMVLA CODICILLI POST TESTAMENTVM FACTI.

Quando scil. Testator in eadem charta, in qua testamentum scriptum est, post eiusdem solemnizationem, aliqua disponit vel mutat, quae in testamento scripta fuerunt: vel in diuersa charta, quam Einleg-Zettel appellant, aliqua ordinat secundum formulam sequentem:

Nach:

Nachdeme ich zwar schon ein Testamentum errichtet, welches in alle Weeg will bey seiner Gültigkeit gelassen haben, so verordne ich jedoch weiters, daß auch

1. Caius von meinem Testament-Erben zum Legat :: Gulden haben solle, auch

2. Schenke ich dem Titio seine mir liquide schuldige :: Gulden, hingegen

3. Solle dem Caio die :: Gulden vermachtes Praelegat, wie Num. 7. zu sehen, benommen seyn. Auch habe ich

4. Des Caii als eines von mir eingesetzt gewesenem Miterben sein Nahmen mit eigener Hand ausgelöscht und durchstrichen, und nenne statt dessen zum Miterben Sempronium: zu welchem Ende ich diesen Einleg-Zettel selbst geschrieben, unterschrieben, oder mit meinem eigenen Pecttschaft unterzeichnet: oder weilen ich Schreibens unerfahren, von zweyen Zeugen hab unterschreiben, oder wenigstens ihr Pecttschaft aufdrucken lassen.

Nuncupatiue fit codicillus post testamentum fere eodem modo, nisi quod testes audiant a codicillatore, quid disposuerit.

Quare notent diligenter, qui testamenta scribunt, vt secundum §. 8. siue numeros ea scribant, et siquid velint mutare in legatis, aut Institutione haeredis, mutationem non faciant in ipso testamento, delendo, radendo, vel inducendo aliqua verba vel totos sensus, aut inscribendo plura; sed post solemnizationem testamenti relinquatur spatium, aut imponatur separata charta, in qua tales mutationes secundum ordinem numerorum scribant v. g. N. vel §. 4. Titii legatum centum n. reuoco, aut ad quinquaginta flor. reduco §. 9. Institui Titium cohaeredem, quem nolo esse meum cohaeredem; sin totius institutionis omnium haeredum mutationem facere intendat, oportet plane nouum condere testamentum cum noua solemnizatione.

Coeterum, cum constitutio Petro-Philippina de testamentis, licet intuitu testamentorum a personis laicis factorum aliquatenus immutata fuerit per nouum Ius patrium, quoad testamenta personarum Ecclesiasticarum tamen in suo antiquo vigore perseueret, eam, vt in priore Editione Ritualis continebatur, etiam in hac subiicimus.

Von Gottes Gnaden Peter Philipp, Bischof zu Bamberg und Würzburg,

des Heil. Röm. Reichs Fürst, auch Herzog zu Franken, &c.

Weilen es eines Sterbenden sonderlicher Trost ist, mit dieser Versicherung abzutreten, daß bey künftiger Vertheilung seiner Verlassenschaft sein durch den Tod bestätigter letzter Will, wann er nur den Rechten und Herkommen gemäß ist, für eine Regul gehalten, und nach dessen buchstäblichen Inhalt die Execution vorgenommen werden müsse: und einem jeden dahero hoch daran gelegen ist, zu wissen, wie viel und was für Zeugen in diesem Unsern Hochstift und Fürstenthum Bamberg darzu erfordert werden: Als haben Wir zur Unterhaltung und Mehrung solches Trosts, auch Stiftung guter Einigkeit, und zeitlichen Abwendung allerley mit einlaufenden Gefährden, für nothwendig erachtet, hierüber eine schriftliche Erklärung heraus zu geben: Gleich wie Wir dann hiermit von Ordinariats- und zum Theil Lands-Fürstl. Hoheit wegen gnädigst verordnen und erklären, daß

I. Insgemein es, dem uralten hiesigen Gebrauch nach, einem jeden sowohl Geist- als Weltlichen, dem sonst zu testiren von Rechten erlaubt ist, in dieser Unserer Bambergischen Dioecesis und Fürstenthum frey stehen solle, schrift- oder mündlich, entweder in Gegenwart Sieben erbetener und zugleich versammelter männlicher Zeugen; oder vor seinem Pfarrer (welchem die Custodes in Unsern Collegiat-Stiftern, wie auch die Cooperatores der Pfarrern hierinn gleich zu achten seynd) dann zwey männlich mit erstbesagtem Pfarrer, Custode oder Cooperatore zugleich gegenwärtigen erbetenen Zeugen ein Testament zu machen; und wann der Pfarrer nicht zugegen, oder der Testator selbst ein Pfarrer wäre, oder der Erblasser solchen darzu zu fordern Bedenken hätte, an statt des Custodis oder respectiue Pfarrers, noch drey andere Manns-Personen zu Zeugen zu erbeten: Bey den Fideicommissis, Codicillis und Legatis aber, entweder seinen letzten Willen in Beyseyn des Pfarrers und Zweyer; oder in Gegenwart fünf männ- oder weiblicher Zeugen (die doch in selbiger Disposition keine Fideicommissarii, weder Legatarii seyn werden) schrift- oder mündlich auszufertigen.

2. Soviel Unsere vier Collegiat-Stifter, und deren Vicarios anbelangt, ist Unser gnädigster Will, daß eines jeden Orts Canonici und Vicarii, über die obige Weiß, noch absondere Macht haben sollen, vor ihrem Dechant und noch zweyen männlichen Zeugen; oder unter wählender Visitation vor Unseren Visitations-Commissariis: Unsers hohen Dom-Stifts Vicarii aber in Gegenwart eines Tagmessers und gleichergestalt zwey anderer männlicher Zeugen, zu testiren, legiren, &c.

3. Gestatten Wir hiermit gnädigst allen Unsern Pfarrern, Cooperatoren, und Beneficiaten, über die §. 1. angeführte gemeine Weissen, noch sonderlich, bey den gewöhnlichen Rural-Capitulen, vor Unserm Commissario und zweyen Concapitularen selbiges Districts, schrift- oder mündlich zu disponiren: Diejenige hingegen, so in Unserer Residenz-Stadt, oder solchen Orten wohnen, worvon sie zu keinem Rural-Capitul berufen werden, sollen Gewalt haben vor Unserem Vicario Generali, oder Fiscali, in Beyseyn zweyer männlichen Zeugen, so schrift- als mündlich ihre letzte Disposition vorzunehmen. Und weilen

4. Das Ehrwürdige Unser Bambergisches Dom-Capitul den 13. Octobris 1678. wegen Aufrichtung der Testamenten sich schuldig erkennet, solche auf ein- oder andere bey Ihnen hergebrachte Weiß, und zwar dergestalt zufertigen, daß man von dem letzten Willen wohl versichert seyn, auch derselbe zu recht erwiesen werden könne: Zu welchem End dergleichen Dispositiones Uns allzeit, nach eines jeden Capitularen Tod, exhibirt werden sollen: Als halten Wir wegen dessen eine fernere Erklärung für unnöthig. Gleich wie es auch

5. In den väter- und mütterlichen Vermächtnissen unter den Kindern sowohl, als in denen Dispositionibus ad pias causas bey dem alten Recht und Herkommen solchermaßen verbleibt, daß nemlich alle dergleichen letzte Willen für gültig und kräftig gehalten werden sollen, welche entweder von dem verstorbenen Disponenten eigenhändig geschrieben und zum Stand gebracht; oder durch Bekännniß zweyer glaubwürdigen Zeugen, was Stands und Geschlechts diese auch seyn mögen, werden bewährt seyn. Und damit

6. Zu gefährlichen Pest-Zeiten, (welche die göttliche Allmacht von Uns väterlich abwenden wolle) niemand dieses letzten Trosts,
aus

aus Abgang genugsamer Zeugen, so leichtlich beraubt werde: Er-
lauben und verordnen Wir hiermit gnädigst, weilen alsdann die
Zusammenkunft vieler Personen nicht rathlich, daß alle und jede
zu solchen armseligen Zeiten in Gegenwart zwey oder dreyer glaub-
hafter Zeugen, die auch Religiösen, und ehrliche Weibs-Personen
seyn können, münd- oder schriftlich gemachte Dispositiones für
gültig gehalten werden, und unangefochten bleiben sollen.

Demnach Wir mit nicht geringen Mißfallen in würckliche Er-
fahrniß gebracht, welchergestalt eine geraume zeithero unterschied-
liche Testamenta, Codicill, Donationes mortis causa und andere
aufgerichtete letzte Willen, (worunter auch jene Testamenta, so durch
die geistliche Profession zum Stand kommen sollen, begriffen) zu
Unserer geistlichen Rath-Stuben, vermög der Statuten Syno-
dalen und zwar bey Vermeidung 50 Rheinischer Gold-Gülden
Straf, nicht edirt und vorgezeigt, sondern deren viel hinterhalten
und gänzlich suppressiret, wodurch dann nicht allein widerwärtige
Stritt und Spaltungen entstanden, sondern auch der testirenden
Geschäft dergestalt unexequirt verblieben seyen: So befehlen Wir
in Kraft dieses alles Ernsts, daß bey Vermeidung Unserer Ungnad
und der in obbemeldten Statutis Synodalibus angefügten Straf all-
und jede dergleichen vor den Pfarr-Berwesern, weltlichen Obrig-
keiten, Bürgermeistern und Rath, auch Notariis publicis, Stadt-
Gericht- und andern Schreibern in Beyseyn erforderter Gezeu-
gen ordentlich aufgerichtete Testament, Codicill und letzte Willen,
wie die Nahmen haben, alsobalden nach der Testireren tödtlichen
Hintritt Uns oder Unsern verordneten geistlichen Räthen zu deren
Admission und Confirmirung unaufhältlich sollen überhändigt
werden, wie dann insonderheit den gemeldten Notariis, Stadt- und
Gericht-Schreibern insgemein, daß sie bey Aufrichtung dergleichen
die verordnete Testamentarier, Executores, und eingesetzte Erben
ein solches wohl in Acht zu nehmen, alle letzte Willen treulich zu
überliefern, und sich selbst vor Straf und Ungelegenheit vorzu-
sehen, verwarnen sollen, mandirt und alles Ernsts anbefohlen wird:
Da aber wider solch Unsern Befehl dergleichen Testament ferner
von ein oder andern hinterhalten, und zu Unserer Admission nicht
vorgebracht werden, hingegen Wir anderstwoher in Erfahrung
kommen

Kommen sollten, hätten solche interessirte der unnachlässigen Straf zu erwarten, mit dergleichen Schärfe Wir auch aus gerechten Eifer gegen dieselbe verfahren wollen, die nicht innerhalb Jahr und Tag ihre Executions-Rechnung bey Unserm Vicariat ablegen; oder ausser deme, was ihnen von dem Disponenten selbst durch ausdrückliche Verordnung vermacht worden, das geringste für sich, oder für andere mit zur Inuentur oder Execution des letzten Willens gezogene Personen, wie sie auch den Namen haben mögen, unter Praetext des Herkommens und eingeschlichener übler Gebräuchen, nehmen, verwechseln, oder verändern werden.

8. Und wann endlich von dem Verstorbenen kein Executor benennet worden, erklären Wir hiermit gnädigst, daß auf solchen Fall die Execution von den Erben, mit Zuziehung einer von Uns zu benennen habenden Person, der von Uns für ihre Bemühung, nach Beschaffenheit des Vermögens und darbey getragener Sorg, ein gewisses aus der Erbschaft gemacht werden soll, vorgenommen, und all das obgemeldte fleißig beobachtet werden müsse. Wonach sich dann alle und jede, die es betrifft, zu richten; und ausser Gefahr und Straf zu stellen wissen werden. Decretum in Unserer Residenz-Stadt Bamberg den 20. Junii 1681.

P. P. E. B. H.

INSTRVCTIONES

DE FORMVLIS INSCRIPTIONVM ET LITARVM.

Libri habendi apud Parochos sunt sequentes: 1. Liber baptizatorum habeatur in Ecclesiis, in quibus confertur Baptismus. 2. Liber confirmatorum habeatur in Ecclesiis, in quibus confertur Chrisma. - 3. Liber Matrimoniorum. 4. Liber status animarum. 5. Liber defunctorum habeatur etiam in omnibus Ecclesiis, in quibus defuncti sepeliuntur. Aduertat inprimis Parochus, vt in libris tam baptizatorum et confirmatorum, quam ma-

trimoniorum et defunctorum exprimat semper, non solum nomen personarum, quae ibi nominantur, sed etiam familiam.

I. FORMA DESCRIBENDI BAPTIZATOS IN PRIMO LIBRO.

Anno Domini die mensis ego N. Parochus huius Ecclesiae N. civitatis vel loci N. baptizavi infantem die N. natum vel natam ex N. et N. coniugibus huius Parochiae vel S. N. et ex tali patria et familia, cui impositum est nomen N. Patrini fuerunt N. filius N. ex Parochia seu loco N. et N. coniux N. filia N. ex Parochia seu loco N. *Si infans non fuerit ex legitimo matrimonio natus, nomen saltem alterius parentis, de quo constat, scribatur, omnis tamen infamiae vitetur occasio, si vero de neutro constet, ita scribatur: Baptizavi infantem, cuius parentes ignorantur, natum die etc. ut supra. Si expositus sit infans, exprimatur, quo die, ubi, et a quo repertus, et quot dierum verisimiliter sit, et baptizetur sub conditione, si ignoratur, fuisse baptizatum.*

Si infans domi ob imminens mortis periculum baptizatus sit, tunc ita scribatur:

Anno die mensis natus est N. filius N. et N. coniugum etc. *ut supra*, quem ob imminens mortis periculum in domo rite baptizavit N. obstetrix probata vel N. filius N. *ut mihi retulit N.*

Si superuixerit infans, et ei adhibitae sint in Ecclesia sacra caeremoniae, ita addatur.

Die eiusdem mensis ad Ecclesiam portatus est infans praedictus, ipsique ego Parochus sacras ceremonias et preces adhibui et N. nomen imposui.

Si forte non Parochus, sed alius baptizaverit, id exprimatur.

Si fuerit baptizatus sub conditione (si non es baptizatus) id pariter exprimatur.

LITERAE BAPTISMALES.

Vigore praesentium fidem facio et attestor, exhibitorem harum honestum (N. ponatur competens titulus, prae- et cognomen, cum officio, maxime si nobilis sit) ex honesta parentela vel illustri prosapia in civitate vel oppido N. Dioecesis Bambergensis oriundum: anno aerae Christianae 1725. die mensis N. ab honestis, piis Catholicisque parentibus (ponatur congruus titulus) Patre N. (praenomen et cognomen) Matre

Matre vero N. eiusdem legitima coniuge procreatum: deinde in Parochiali Ecclesia ad S. N. Sacro Baptismatis latice, more Catholico-Romano ablutum: ac denique ab honesto N. N. ex sacro fonte leuatum fuisse et nominatum N. *ponitur solum prænomen.* In quorum fidem has testimoniales ex Matricula Baptismali Ecclesiae Parochialis ad S. N. extraxi, subscripsi, et consueto meo sigillo comuniui. Bambergae N. die- et anno.

L. S.

I. S. Parochus loci.

IN FORMA GERMANICA.

Ich Endts-Unterschiedener bezeuge in Kraft gegenwärtiger Urkund, daß Vorzeiger dieses der Ehrsam- und Achtbare N. aus einer löblichen Unverwandschaft und reinen Ehebett in dem Ort N. Bamberger Bistums geböhren; (oder von der uralten Familie von N. abstamme) von frommen Catholischen und ehrsamten Eltern, als N. N. Vatern, dann N. N. der Mutter in den N. Monat N. Jahr N. erzielet: daraufhin in der Pfarrkirch S. N. obbesagten Orts Christ- Catholischen Gebrauch nach getauft: von dem ehrsamten N. N. aus der Heil. Tauf gehoben, und N. N. *ponitur tantum prænomen* benamset worden seye. Zu dessen mehrerer Beglaubigung habe gegenwärtige Urkund aus der bey hiesiger Pfarr verwahrlich aufbehaltenen Tauf-Matricul heraus gezogen, unterschrieben, und mit meinem gewöhnlichen Pectschafft unterzeichnet. Bamberg den *ponitur dies, et annus.* L. S. N. N. des Orts Pfarrer.

II. FORMA DESCRIBENDI CONFIRMATOS IN SECVNDO LIBRO.

Anno die mensis, qui fuit dies N. filius N. et N. coniugum, *vel* N. filia N. (et si fuerit nupta, addatur: vxor N. Sacramentum confirmationis accepit a Reuerendissimo Domino N. Episcopo N. in Ecclesia S. N. ciuitatis *vel* loci N. Compater fuit N. fillus N. Parochiae S. N. ciuitatis *vel* loci N.

Marium descriptio in vna pagina seu prima facie folii, foeminarum vero in altera seiunctim notetur.

Si confirmatus non constet, an ex legitimo matrimonio genitus sit, vel parentes ignorentur, seruetur, quod in libro baptizatorum praescriptum est,

est, eadem etiam formula seruetur in conficiendis Testimonialibus confirmati, quae supra in Testimonio baptizatorum seruata fuit.

III. FORMA SCRIBENDI CONIVGATOS IN TERTIO LIBRO.

Anno die mensis denuntiationibus praemissis, tribus continuis diebus festiuis, quarum prima die N. secunda die N. tertia die N. inter Missae Parochialis solemnia habita est, nulloque legitimo impedimento detecto, ego N. rector huius Parochialis Ecclesiae N. ciuitatis *vel* loci N. filium N. Parochiae S. N. et filiam N. seu relictam N. N. viduam huius seu Parochiae S. N. in Ecclesia N. interrogauimus, eorumque mutuo consensu habito, solemniter per verba de praesenti matrimonio coniunxi, praesentibus testibus notis N. N. Postea eis ex ritu S. Matris Ecclesiae (*si tamen nuptias benedixerit*) in Missae celebratione benedixi.

Si vnus ex eis, qui matrimonium contrahere voluerint, alterius Parochiae fuerit, antequam admittatur, Parochus in cuius Ecclesia matrimonium celebrari debet, denuntiationum in eius Parochia rite factarum fidem scriptam habeat, quae asseruetur, et res tota exprimat in ipsomet libro matrimoniorum hac ratione:

Denuntiationes huius matrimonii factae sunt etiam a R. D. N. Parocho Ecclesiae S. N. sub cuius cura dictus N. *vel* dicta N. habitat, ut ex ipsius Parochi scripto seruato apud me apparet: Denuntiationum autem prima facta est die. Secunda die tertia die, inter Missae Parochialis solemnia, nullumque impedimentum Canonikum detectum est.

Si autem alteruter sit diuersae dioecesis, testimonium Parochi affirmantis denuntiationes rite esse praestitas nullius roboris censeatur, nisi ab Episcopo vel ab eius Vicario Generali illius Dioecesis subscriptione et Sigillo comprobatum, et ab Episcopo, seu eius Vicario loci, ubi contrahitur matrimonium, recognitum sit, ab eoque licentia contrahendi fuerit obtenta.

Vbi vero Ordinarii concessu (quod scripto constare debet) denuntiationes aliquae differendae, aut omittendae interdum sint, ita notentur:

Anno Domini die mensis denuntiationum vna die rite facta, reliquis vero dilatis post matrimonii celebrationem ex facultate scripto concessa a Reuerendiss. N. seu a Vicario N. sub die datis infra-

scripti

scripti tenoris, quam penes me seruo cum aliis huiusmodi facultatibus, nulloque prorsus impedimento allato ego etc. *ut supra.*

Denuntiationes vero, quae post contractum matrimonium fient, ita scribantur:

Anno die mensis qui fuit festus etc. et sequenti, qui fuit Dominicus et eiusdem mensis, ego N. Rector huius Ecclesiae S. N. inter Missarum solemnias denuntiationes habui matrimonii, iam praeuia opportuna dispensatione inita inter N. et N. die huius mensis nullum tamen canonicum impedimentum ab aliquo allatum est, quominus huiusmodi matrimonium ratum ac firmum esse debeat.

Si autem denuntiationes omnes omittendae sint aut differendae, ita scribatur:

Denuntiationibus omnibus omissis vel dilatis etc. ex facultate etc. ego Rector N. etc. *ut supra.*

Coeterum si alteri Presbytero ab Ordinario vel a Parocho ipso facultas facta sit coniungendi aliquos, id in libro proprii Parochi sic adnotetur ipsius Parochi manu:

N. Presbyter, vel Capellanus Ecclesiae N. de licentia Reuerendissimi Episcopi N. seu N. eius Vicarii loci N. aut mea, quae penes me extat, N. filium N. et N. etc. matrimonio coniunxit etc. *ut supra.* Et ego N. Parochus N. subscripsi, et testor, rem ita se habere.

Quodsi ex denuntiationibus compertum sit, coniuges aliquo consanguinitatis aut affinitatis gradu coniunctos esse, nihilominus ad contrahendum fuerit cum ipsis auctoritate Apostolica dispensatum, adnotetur gradus consanguinitatis vel affinitatis dispensatae, et compendium decreti super ea relati cum die et anno, ac Notarii de illo rogati nomine, hoc modo:

Anno Domini die mensis praemissis denuntiationibus ac comperto impedimento secundi, vel tertii, aut quarti gradus consanguinitatis seu affinitatis, vel alio quouis etc. inter N. et N. etc. obtentoque per eos Apostolicae sedis mandato de dispensando, et cum eis per Reuerendissimum Episcopum N. auctoritate Apostolica dispensato sub die Anno ut constat ex actis Notarii officii praedicti Episcopi, eos matrimonio coniunxi etc. *ut in praedicta formula.*

Denuntiationes autem factae in diuersis Parochiis, sponsi videlicet et sponsae, ab utroque Parocho in libro notari debent, etiamsi matrimonium non sequatur.

FORMVLA DIMISSORIALIVM, vulgo Ledigschein.

Venerabilis Confrater etc. notum sit Reuerentiae vestrae, me iuxta probatum Ecclesiae Catholicae morem tres solemnes denuntiationes inter Missae Parochialis solemnia, quarum prima facta est die secunda die tertia die continuis diebus festiuis fecisse, matrimonii inter N. N. et N. N. Parochianos meos, vel Parochianum meum de consensu Ecclesiae et parentum seu propinquorum ineundi, iisque factis nihil a quouis obiectum, quopiam partium intentio possit impediri. Hinc vestrae Dominationi, vel alteri cuicunque sacerdoti Ecclesiae Catholicae communionem habenti, meas in matrimonio legitime per R. V. coram facie Ecclesiae per dictas personas solemnizandi vices delego, et vt officium debite praestet in Christo, rogo, quidue super hoc fecerit, rescribere dignetur. Datum. *Si vero in denuntiationibus dispensatum fuerit, sic scribat:*

Notum sit Reuerendissimum Dominum N. Episcopum nostrum ex causis iustis remississe denuntiationes omnes matrimonii futuri inter N. N. et N. Parochianos meos de consensu Ecclesiae etc. *vt supra.*

TESTIMONIALES CONTRACTI MATRIMONII, vulgo Ehe-Brief.

Notum sit per praesentes, quod Anno Christi die mensis, denuntiationibus praemissis continuis tribus festiuis, quarum prima die secunda die tertia die inter Missae Parochialis solemnia habita fuit, nulloque legitimo impedimento detecto, ego N. Rector huius Ecclesiae Parochialis N. Ciuitatis vel loci. N. N. N. filium N. Parochiae N. et N. N. filiam N. seu relictam viduam N. N. huius Parochiae S. N. coram facie Ecclesiae N. interrogauerim, eorumque mutuo consensu habito solemniter per verba de praesenti matrimonio coniunxerim, praesentibus testibus N. N. Postea eis ex ritu Sanctae Matris Ecclesiae (*si tamen facta benedictio*) in Missae celebratione benedixerim, ideoque ibi locorum, quo deueniant, pro honestis, deuotis et Catholicis coniugibus habendi sint. In quorum fidem praesentes ex Matricula copulatorum extractas subscripsi, et consueto meo sigillo communiui, Bambergae die et Anno.

L. S.

N. N. Parochus loci.

Si Parochus non ipsemet copulauerit, dicantur omnia in passiuo v. g. quod a loci Parocho interrogati et coniuncti fuerint.

Ger-

Germanice.

Rund und zu wissen, was gestalten im Jahr Christi den Monat nach Ehevorig beschehener drehmaliger Ausrufung unter wählenden Gottesdienst in der Pfarrkirch S. N. zu N. ohne daß einigerley eheliche Hinderniß zum Vorschein kommen, beede Eheverlobte Personen, der Ehr. und Achtbare N. N. des Achtbaren Eheleiblicher Sohn aus der Pfarr N. an einem: dann die Ehr. und Tugendssame Jungfer N. N. des Ehrsamten N. N. Eheleibliche Tochter aus der Pfarr N. anderen Theils in öffentlichen Angezicht des gesammten Pfarrspiels zu N. von ihren ordentlichen Seelenförger befragt und nach vernommener beiderseitiger Verwilligung und vollständiger Zufriedenheit, nicht allein mit Hand und Wort in gewöhnlicher Form getrauet, und in Anwesenheit der Ehrsamten und Achtbaren erbetteten Zeugen N. N. und N. N. Inwohnern in der Pfarr N. feyerlich zusammen geben; Sondern auch nach Gebrauch der Heil Kirch unter dem Amt der Heil. Meß durch Priesterliche Hand eingeseegnet worden, und mithin der Orten, wo sie sich betreten werden, von männiglichen für Christlich Catholisch und fromme Ehe-Consorten zu halten seynd, in Urkund der bey der Pfarr S. N. verwahrlich aufbehaltenen Ehe-Matricul. Zu dessen allen mehrerer Beglaubigung von mir Ends. unterschriebenen gegenwärtiger Brief unterschrieben und mit dem Pfarrlichen Inseigel bedrucket worden. Gegeben zu N. den Monat und Jahr.

L. S. N. N. Pfarrer des Orts.

IV. FORMA DESCRIBENDI STATVM
ANIMARVM IN QVARTO LIBRO.

Familia quaeque distincte in libro notetur, interuallo relicto ab unaquaque ad alteram subsequentem, in quo sigillatim scribantur nomen, cognomen, aetas singulorum, qui ex familia sunt, vel tanquam aduenae in ea viuunt.

Qui vero ad S. communionem admissi sunt, hoc signum C. in margine e contra habeant: Qui Sacramento confirmationis sunt muniti, hoc signum habeant Chr. qui ad alium locum habitandum accesserint, eorum nomina subducta linea notentur.

Hac igitur ratione fiat. Videl.

Anno die mensis in via seu platea seu pago in propriis aedibus Pauli N. vel in aedibus N. a Paulo conductis habitant Chr. Paulus N. Petri filius annorum etc. Chr. Apollonia eius vxor filia Iacobi N. annorum etc. C. Dominicus eorum filius annorum etc. C. Lucia eorum filia annorum etc. C. Chr. Antonius filius N. famulus annorum etc. C. Catharina N. sua N. ancilla annorum etc. ✕ Martinus filius N. annorum etc.

V. FORMA DESCRIBENDI DEFUNCTOS
IN QUINTO LIBRO.

Describatur quis et quae, et cui Sacramenta administraverit, quando quis mortuus fuerit, et ubi sepultus. Quod hoc pacto fieri poterit:

Anno die mensis filius vel filia N. ex loco aetatis N. (si haec sciri possunt) in domo N. in communione sanctae Matris Ecclesiae animam Deo reddidit, cuius Corpus die sepultum est in Ecclesia S. N. mihi N. vel N. probato Confessario confessus die Sanctissimoque viatico refectus die et sacri Olei unctione roboratus per me die

FORMA LITERARVM MORTVALIVM
vulgo Todtenschein.

Anno die mensis honestus N. N. aetatis suae annorum suscep-
tis pro moribundo necessariis Sacramentis in communione Sanctae
Matris Ecclesiae animam Deo reddidit, cuius corpus ritu Catholico in Ec-
clesia vel Caemeterio N. sepultum fuit. Id quod ex Matricula mortuo-
rum reservata in Parochia N. sub consueto Parochiali sigillo, ac propriae
manus subscriptione testor Bambergae die anno

L. S.

N. N. Parochus loci.

Germanice.

Im Jahr Christi den Monatstag hat der Ehrsame N. N. seines
Alters Jahr nach empfangenen einem Sterbenden nothwendigen
Heil. Sacramenten in Gemeinschaft unserer Mutter der Heil. Catholi-
schen Kirchen seinen Geist dem Schöpfer alles Geschöpfs seelig überant-
wortet, dessen entseelte Körper mit gewöhnlichen Leichgepräng in der Kirch-
oder Kirchhof N. mittels Priesterlicher Einsegnung zur Erden bestätigt
worden ist, welches aus dem Pfarrbuch deren Verstorbenen zu N. unter
bengedruckten Pfarrlichen Insiegel und eigener Hand-Unterschrift hie-
durch beglaubiget wird. N. den

L. S.

N. N. Pfarrer des Orts.

LAVS DEO,
VIRGINIQUE MATRI MARIAE
AMEN.

